10

BENERCİ BİR YOLDUR UZAR GİDER

B. Bhutan Benerci

BİR YOLDUR UZAR GİDER

(Pater Pançali)

Sander Yayınları – İstanbul

SANDER YAYINLARI
ÇAĞDAŞ DÜNYA
YAZARLARI DİZİSİ : 10

BİR YOLDUR UZAR GİDER

(PATER PANÇALİ)

ROMAN

SANDER YAYINLARI
İSTANBUL

Halâskârgazi Caddesi 275 - 277, Osmanbey
Tel.: 48 32 09

Dağıtım : Kırağı Sokak 62-2, Osmanbey
Tel.: 40 84 75

Kapak düzeni : SAİD MADEN

Dizgi ve baskı : Hilâl Matbaacılık Koll. Şti. İstanbul, Ocak 1973

B. Bhusan BENERCİ

BİR YOLDUR UZAR GİDER

(PATER PANÇALİ)

ROMAN

Türkçesi :
ATTİLA TOKATLI

SANDER YAYINLARI — İSTANBUL

BİRİNCİ KESİM

BALLAL SEN'İN OYUNU

1

HARIHAR RAY'ın oturduğu küçük tuğla ev, Nişindipur köyünün kuzey sınırında bulunuyordu. Orta halli bile denilemeyecek bir aile reisiydi Harihar Ray, atadan kalma bir karışlık bir arazinin geliri ve bir avuç yetiştirmesinin yıllık bağışlarıyle kıtkıtına yaşardı.

Kamer ayının onbirinci günüydü o gün, oruç gününün ertesi yani.. Harihar'ın uzak hısımlarından İndir Takrun, verandada oturmuş, bir çanak dövme pirinçten ibaret ilk yemeğini yiyordu. Altı yaşında bir kız çocuğu —Harihar'ın kızıdır bu— pirinci çanaktan ağıza aktaran her el hareketini tasalı bir edâyle izlemektedir. Gittikçe biraz daha boşalan tunç kaba umutsuz bir bakış atıyor kız zaman zaman. Handiyse konuşacaktı sanki bir seferinde, başaramadı. Bir avuç, bir avuç daha derken bitirdi İndir Takrun yemeği ve gözlerini küçük kıza kaldırıp:

— Hay Allah! dedi. Bir lokmacık olsun kalmamış sana.. Tuh!

— Zarar yok pişi,* diyor kız, sen yedin ya şükür..

(*) Kitabın sonunda, çeviride yer alan Hintçe kelime ve deyimler için küçük bir sözlük bulunmaktadır.

Hüzünlü bir sesi var. İyice olgun iri bir muzu ikiye böldü İndir Takrun,* kıza uzattı yarısını. Küçüğün yüzünde bir güneş doğuyor sanki birdenbire, sevinçle alıyor armağanı halasının elinden, özene bezene yemeğe koyuluyor.

Demeğe kalmadan annesinin sesi yükseliyor evin içinden doğru:

— Tapınak kapısındaki dilenciler gibi çökmüşsün gene oraya! Hemen kalk gel buraya bakayım!

— Bırak çocuğu, dedi İndir Takrun. Benim yanımda oturuyor işte, yaramazlık falan yaptığı da yok. Bırak otursun biraz..

Daha da sert geliyor annenin sesi şimdi:

— Ne münasebet oturup duracakmış öyle yemek vakti? Sevmem ben! Buraya gel dedim sana, işitmedin mi yoksa?

Kız korkuyle kalkıp uzaklaşmıştı.

Harihar'la İndir Takrun arasındaki akrabalık bağları için, alabildiğine gevşek demek yerinde olacak: Baba tarafından bir amca dolayısıyle bir çeşit yeğen sayılırlar. Harihar'ın baba evi komşu köylerden birinde, Coşra Vişnupur'daydı. Babası Ramçand Ray vaktinden önce dul kalmış ve babasının kendisine yeni bir evlilik düzenlemeğe hiç de niyetli olmadığını farketmişti çok geçmeden. Ürkekliğinden ve saygısından bir yıl kadar beklemişti Ramçand, ama babasının bu konuda hiç bir çaba göstermeyeceğine iyice kanaat getirince, ister istemez birtakım numaralar yapmaya koyulmuştu.

Öğle yemeğinden sonra yatağına uzanır, çok geçmeden de ahlayıp oflamaya, bir o yana bir bu yana dönelemeye başlardı. Ve birisi gelip de yatağın kenarına ilişip niye böyle sızıldandığını sormayagörsün, hep aynı teraneyi tuttururdu sağolsun: «Benim dünyada kimim kimsem mi kaldı ki böyle sızlanmayım! Bir hastalanacak olsam, hâlin nedir diyenim bile yok! Bak, başım ağrıdan çatlıyor da kimsenin umurunda değil vallahi!.»

Ve ikinci evliliğini bu usul sayesinde gerçekleştirmişti Ramçard. Düğün, yeni karısının köyünde, Nişindipur'da yapılmıştı. Babası ölür ölmez de oraya, karısının köyüne yerleşti.

Gençti henüz. Köye yerleşir yerleşmez, kayınbabasının okulunda sanskritçe öğrenmeye koyuldu. Kısa zamanda ünü bütün o yöreyi tutan iyi bir pandit* olup çıktı. Maddiyatla hiç bir zaman uğraşmadı üstat. Uğraşsa elinden gelir miydi meselesine, gelin, dokunmayalım.

Karısıyle oğlu, yılın dokuz ayı kayınbabasının evinde kalır; kendisi ise, Potiram Mukerci'yle tavla oynayarak vakit öldürürdü. Tavla dışında ödev bildiği bir başka husus daha vardı: Yemek vakti kayınbabasının evinde hazır bulunmak..

Kazara densizin biri çıkıp da: «Pandit Maşay,* çoluk çocuk sahibisiniz bakın maşallah. Biraz da istikbali düşünmeniz icap etmez mi!» diyecek olsa, «Git işine arkadaş,» diye cevap verirdi Ramçard daima, «Braco Çakravarti'nin pirinç ambarı iki kuşağı rahatça besleyip büyütebilecek kadar büyüktür!»

Ve karşısındakini mars edebilmek üzere bir düşeş daha oturtmanın çaresine bakardı.

Braco Çakravarti'nin ambarına güvenmekle ne büyük hatâ ettiğini, kayınbabası ölünce anladı.. Bir karış olsun toprağı yoktu köyde, nakit parası da hemen hemen yok gibiydi. Ailesini zor zoruna geçindirip oğlunu yetiştirebilmesini, birkaç sofu yetiştirmesinin gayretine borçluydu.

Ramçand'ın düğününden önce bir başka düğün olmuştu kayınbabasının evinde, karısının yeğenlerinden biri evlenmişti. Adam sonradan köye yerleşti. Çok yardımı dokundu Ramçand'a. Ne yazık ki bir oğlu oldu onun da. İsmi Nilmani Ray. Büyüdü oğlan, Komiserlikte iş buldu. Görevi dolayısıyle sıksık köy dışına çıkmak zorunda kaldığından, dayanamadı sonunda, göçmeye karar verdi ve ihtiyar anasını yanına alıp gitti. Evleri boşalıverdi böylece.

Öteden beri söylenir durur ki, anasıyle babası İndir Takrun'u doğulu tanınmış bir Kulin'le evlendirmişlerdir. Düğün bittikten sonra da, köyde damadın yüzünü gören pek olmamıştır. Kayınbabasının evinde bir iki gece geçirip drahomasıyle yol parasını bir tamam teslim aldıktan sonra hesap defterinde ev sahibinin adının yanına bir çetele çizerek, önünde denklerini taşıyan bir uşak, bir sonraki kayın babasının evine doğru yola koyulmuştur. Ve işte bunun içindir ki, kocasını hayal meyal hatırlar İndir Takrun. Anasıyle babası ölünce, erkek kardeşinin yanına sığınmıştır çaresiz. Ama kardeşi de vaktinden önce terk-i hayat eylemiştir.

İşte aşağı yukarı bu çağda, Harihar'ın babası Ramçand burada kendisine bir ev yaptırdı. İndir Takrun'un Ray ailesine duhul edişi böyle başlıyor.

Geçmişe mazi derler.

Nice günler akıp geçti aradan. Kimbilir kaç nilüfer kuşağı çiçeklenip soldu Şankari gölünde! Çakravarti tarlalarına Sitanaz Mukerci tarafından dikilmiş fidanlar, şimdi varıp baksanız kocamış birer ağaçtır. Nice evler nice çiçeği burnunda ailelere yuvalık etti bu arada ve nicelerinin de eski sâkinleri boşaldı gitti kimbilir! Kim bilebilir ki, çoktan ölüp unutulmuş Golok Çakravarti'lerle Braco Çakravarti'lerin sayısını şimdi!

İçhamati'nin duru coşkun suları, zamanın o bitimsiz akışıyle yarış edercesine, bir köpük parçası, bir saman çöpü gibi alıp götürdü nice Johnson'larla Thomson'ları ve nice emekçileri!

İndir Takrun gene de yaşamayı becerdi. Ama artık 1830 yıllarının o nârin, o güldüğü vakit yüzünde güller açan genç kadını değildi. Yanakları çökmüş, beli bükülmüştü çoktan, iki büklüm yürüyordu. Uzaktaki şeyleri eskisi kadar iyi seçemediğinden ellerini kaldırıyordu sıksık ve güneşten korunmak istercesine gözlerini örterek: «Kim o gelip gelen? diyor-

du. Sen misin Navin? Behari, sen misin yoksa? Hayır canım, sensin bu Racu!»

Koca mülk, gözlerinin önünde nasıl da değişivermişti! Cengel'e dönmüştü Braco Çakravarti'nin evi, ekim dolunayında tüm köy halkının ziyafete çağrıldığı o güzelim ev! Sabah oturup akşama değin kalkmak bilmeyen ne tavla oyuncuları görmüştü bu veranda! Şu bambu koruluğu tâ o devirden kalmadır. Poş* ayı bayramında orada, oradaki sundurmanın altında tam kırk kilo pirinç ayıklanmamış mıydı aşure yapmak için! Gözlerini yumuyor İndir Takrun ve daha dün olmuş gibi hepsini birbir görüyor.. İşte Ray'ın ikinci oğlunun karısı, öteki kadınlarla birlikte sundurmanın altında pirinç ayıklamaya gelmiş. Elinde elek, bembeyaz kolunun üzerinde altın bilezik bir gidip bir geliyor. Tanrıça Cagadhatri* gibi güzel ve üstelik iyi kalpli.. İndir Takrun dul kaldığı vakit, oruç gününün ertesinde, kendi hazırladığı yemeği kendi eliyle getirmişti İndir Takrun'a. Niçin burada yok şimdi o, niçin? Sevinçlerle acıları bölüşmeye hiç kimse kalmadı işte.

Sonra hâmisi Ramçand da öldü. İndir Takrun'a kalırsa, oğlu Harihar henüz doğmuştu babası öldüğünde. Gat* yolu üzerinde çocuğun nasıl koşup oynadığını görür gibi olur hâlâ.. Mukerci'lerin demirhindi ağacına çıkmıştı bir gün oğlan, yemişler olmamış ama o yemek istiyor; düşüp kolunu kırdı tabii ve iki üç ay da yatağa çivili kaldı. Öyle çok bir zaman da geçmedi aradan hani!. Harihar'ın evlendiği günü hatırlar. Ne şaşaalı bir düğündü yarabbi! Babası ölünce çekip gitti Harihar. Karısı on yaşındaydı, kayınbabasına bıraktı karısını. Ve on yıl boyunca bir tek kere olsun uğramadı köyüne, topu topu beş altı mektup yazdı o kadar. Arada bir, üç dört rupye yollardı postayla İndir Takrun adına. Ve İndir Takrun, evi böylece koruyabildi. Zoru zoruna. Komşu kapısı çalıp ekmek dilenmek zorunda kaldığı günleri birbir hatırlar!

Çook sonra, bundan altı yedi yıl önce köye döndü Harihar. Ve toplu yaşamaya ancak o zaman başlandı.

Harihar'ın bir kız çocuğu olduğu vakit —şimdi altı yaşında olan kız işte— İndir Takrun, kendi çocukluk çağının nihayet geri geldiğini hayal etmişti. Başka bir lûtuf beklemiyordu hayattan. Dünyada başka zevkler ve başka dertler de bulunabileceğini düşünmekten bile âcizdi. Hayatın akışı, öteden beri alışmış olduğu eski yöne doğrulduğunda sevinç duyuyordu, o kadar. Erişilmez mutluluk buydu onun gözünde.

Harihar'ın kızının gözünden bir saniye bile uzaklaşmasına razı değildi. Onun da bir kızı olmuştu, Vişveşvari koymuşlardı adını. Küçük yaşta evlenmiş, çok geçmeden de ölmüştü. Ve aradan kırk yıl geçmiş, ölüler ülkesinden geri dönüp gelmişti kız, Harihar'ın çocuğunun biçimine bürünüp anasının dizleri dibine oturmuştu yeniden.. Harihar'ın kızındaki o ürkek ve mutsuz edâ, gözlerindeki o mâsum gülümseyiş, hayatının ucuna gelip dayanmış bir kadında sınırsız bir şefkat, dayanılmaz bir arzu uyandırıyor, kırk yıl önce küllendi sanılan analık duygusunu yeniden alevlendiriyordu.

Ama hayal kırıklığına uğradı. Harihar'ın karısı güzel olduğu kadar geçimsizdi de, katlanamıyordu İndir Takrun'un varlığına bir türlü.

«Aslının ne olduğu bile belli değil, diyordu, hele bize nereden akraba olduğunu bilen varsa söylesin! Bütün gün oturur durur böyle ve besletir kendini..»

Sarvacaya'nın ihtiyar kadınla dalaşması işte böyle başlardı. Ve bu dalaşmalar çoğu zaman, ihtiyar kadının bir eline bakır testisini, öbür eline de giysi çıkınını alıp: «Yeter yeni gelin, yeter işte gidiyorum. Bir daha da bu eşiğe ayak basarsam...» demesiyle biterdi.

Evden çıkınca bambu koruluğunu boylardı zavallı kadın, orada geçirirdi bütün gününü. Harihar'ın küçük kızı çıkar gelirdi akşama doğru. Hep bulurdu izini, yaklaşıp yapışır eteğine ve çekmeye başlardı: «Hadi kalk pişi, anneme söyledim, bir daha azarlamayacak seni. Hadi kalk gidelim..»

Çocuğu elinden tutardı ihtiyar kadın, akşam karanlığı çökerken dönerlerdi eve. Sarvacaya onları görür görmez sırtını çevirir ve: «Geldi gene işte! derdi. Sanki başka bir yeri yurdu varmış da sığınabilirmiş gibi! Böylesine huysuzunu da doğrusu az gördüm!»

Geçimsizlik, eve yerleştikten bir yıl sonra başlamış ve gittikçe sıklaşarak sürüp gelmişti.

Harihar Ray'ın evinde İndir Takrun doğuya bakan bir odada otururdu. Uzun zamandır onarılmayı bekleyen, damı samanla örtülü bir odaydı bu. Bambudan bir portmanto vardı odada, iki kirli kumaş parçası asılı dururdu. İndir Takrun artık iğneye iplik geçiremediğinden, kumaşların yırtılan yerini düğümlemekle yetiniyordu, böyle tamir ediyordu elbiselerini. Sonra eski bir hasır çarpardı göze ve lime lime olmuş birkaç pike örtü. Bütün yırtık elbiselerini bir köşeye yığmıştı: Günün birinde birbirine ekleyip örtü yapmak niyetiyle, tâ ne zamandan beri saklıyordu bunları. Bir türlü de bir kolayını bulup el atamamıştı ve şimdi istese de yapamazdı artık: Gözleri elvermiyordu. Ama gene de binbir özenle saklıyordu bu çulları. Eylülde, muson yağmurlarından sonra güneş bulutlardan sıyrıldığında, hepsini bir tamam çıkarıp avluya sererdi.

Sorgun ağacından bir sandık vardı odada, içinde kırmızı kenar süslü eski sari'ler dururdu. Ölen kızının eşyası.. Ayrıca bir bakır testisi, bir tenceresi ve birkaç çömlek kâsesi vardı. Kâselerin birinde kızartılmış pirinç dururdu hep, İndir Takrun bazı akşamlar ayıklar ve yerdi bunu. İkinci kâsede biraz zeytin yağı, üçüncüde bir avuç tuz, dördüncüde de bir parçacık hurma ezmesi bulunurdu.. Sarvacaya her istediğini her zaman vermezdi yaşlı kadına. Bunun için de İndir Takrun çoğu zaman işini gizliden görür ve aldığını sandığında saklardı. Bir evlilik hediyesi olan sandıkta..

Sarvacaya hemen hiç girmezdi bu odaya. Ama kızı her akşam gelip kapı sundurmasının altındaki yırtılmış pamuk ör-

tüye çöker ve halasının anlattığı peri masallarını dinlerdi uzun uzun.

Küçük kız hikâyelerin hepsini severdi ya, birine özellikle bayılırdı nedense ve yalvarırdı her seferinde: «Haydutların hikâyesini anlat pişi, ne olur..»

Köyde bir ev soyulmuştu bundan elli yıl önce. Ve bu soygunun hikâyesini belki binlerce defa dinlemişti küçük kız. Ama bıkmak bilmiyordu bir türlü ve birkaç arayla bu hikâyeyi yeniden yeniden anlatmak gerekiyordu.

Halasının söylediği çocuk şarkılarını dinlemeye de bayılırdı küçük kız. Ve İndir Takrun, sayısız eski mısra bilirdi ezbere. Ve gençliğinde, gat'da olsun köy yollarında olsun, bütün yaşıtları çevresine toplanır şarkı söyletirlerdi ona.

Aradan zaman geçti, kendisini binbir dikkatle dinleyenler gitgide azaldı. Belleği körlenmesin korkusuyle bütün bildiklerini durmadan tazelemek istiyor ve her akşam küçük yeğenine şarkı okuyordu şimdi.

Dalların altına koş da dinle Lalita,
Bir hırsız girmiş Rada'nın odasına..

Buraya gelince durur ve birşeyler beklermişçesine gülümseyerek bakmaya koyulurdu çocuğa. Ve küçük kız o vakit, büyük bir coşkunlukla devam ederdi: *Bir adam ki ensesi* topuz*lu!*

Topuz hecelerini özellikle vurgulardı kız ve ölçüyü belirlemek amacıyle küçücük başını ileri uzatır, mısraı öylece bitirirdi. Sonra da keyifli bir kahkaha atardı yavrucak.

Halası bazan onu kandırmak ister, onbeş gündür okunmamış mısraların son hecelerini okumadan geçerdi. Ama herşeyi mükemmel hatırlıyordu kız, imkânsız aldanmazdı.

Akşam geç vakte doğru, anası yemeğe çağırınca giderdi.

2

HARİHAR RAY'ın baba köyü, Coşra Vişnupur'du. Bir eşraf ailesi olan Çodhuri'ler vakt-i zamanında köye birkaç brahman çağırmış ve bunlara vergiden bağışık topraklar sunup köyde yerleşmelerini sağlamışlardı. Harihar'ın dedesi Vişnuram Ray, bunlardan biriydi işte.

İngiliz idaresi daha henüz memlekette iyice kök salmış değildi o zamanlar. Yollarda insanlar tug* tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Yerine göre haydut, yerine göre korsandı bunlar. Sığırtmaç, balıkçı ve bauri* cinsinden aşağı kastlardan gelme kişilerdi.

Güçlü oldukları kadar, sopa ve mızrak kullanmakta da hünerliydiler. Sayısız köyün en ücra bir kıyısında, bu haydutların geleneksel tanrıçası Kali* adına kurulmuş tapınakların kalıntısına bugün bile rastlamak mümkündür. Bunları gündüz görseniz, namuslu birer insan sanırdınız. Geceleyin iş görürlerdi: Kendilerine özgü bir âyin yapar ve uzak bir köyü yağmaya koşarlardı. Bugünün hali vakti iyice yerinde sayısız köylüsü işte böyle zenginleşti, ne saklamalı. Bengal'de bir alay toprak ağasının ve bir alay burjuvanın serveti, eski ataların yağmasından gelmedir. Bengal tarihini incelemiş herkes bilir bunu.

Vişnuram'ın oğlu Biru Ray, işte bu türden kahramanlıklarla haysiyetini yitirdi. Ücretli bir haydut vardı hizmetinde. Haydutların icra-i sanat alanı, Nişindipur köyünün kuzeyindeki, Nababganc'dan geçerek Çuadanga'dan Taki'ye giden yolun kıyısında ve kocaman Takurci gölünün hemen yanında, Sonadanga tarlası denilen ve ufka kadar uzanan kağnı girmemiş bir arazi parçasıydı. Üstadlar, göl kıyısındaki koca banyan ağacının altında gizlenir ve önlerine düşen kimsesiz yolcuları öldürüp soymaya bakarlardı. Oldukça tuhaf bir usuldü başvurdukları. Yoldan geçen garibin kafasına sopayla vurup yere yıkar, yıkar yıkmaz öldürür, sonra da üstbaşını aramaya girişirlerdi. Kurbanlarının cebinde bir metelik bile bulunmadığını görürlerdi çoğu zaman. Ama hiç yakınmazlardı. Zavallının cesedini hemen göle sallandırıp, boşa giden çabalarının acısını bir sonraki yolcudan çıkarmak üzere ağacın altında nöbete dönerlerdi.. Koca banyan ağacı, köyün kuzeyindeki yol kıyısında uzanan tarlanın ortasında bugün de yükselmektedir. Ve bugün de, arazinin hafifçe çukur bir kısmına Takurci gölü denir. Oysa göl, çoktan doldurulmuş bulunmaktadır. Pirinç zamanı, sabanların insan kafataslarına takılıp kaldığı çok görülmüştür.

Anlatıldığına göre, doğudan gelen ihtiyar bir brahman, yanında gencecik oğlu, yurda dönmekteymiş. Kaligari bölgesinden gelmekte, Taki Sripur yöresine gitmektelermiş. Kartik* ayının sonları olduğundan, evlendirmek üzere bulunduğu genç kızının düğünü için değerli eşya toplamaya çıkmışmış ihtiyar brahman. Yani yanında hem para, hem de bir hayli nevale varmış. Haridaspur çarşısındaki bir handa yemişler yemeklerini ve öğleden sonra saat ikiye doğru da yola koyulmuşlar. Niyetleri, geceyi, onaltı kilometre uzaklıktaki Nababganc pazarında geçirmekmiş. Yolun tehlikesinden yokmuş haberleri zavallıların, kış başında günlerin kısaldığını unutmak hatâsına da düşmüşler üstelik. Nababganc pazarına ulaşmadan çok önce, Sonadanga tarlasını geçerlerken bir de

bakmışlar ki güneş batmak üzere ve hızlı yürümeye başlamışlar. Ve Takurci gölünün kıyısında haydutlarla burun buruna gelmişler.

Haydutlar önce Brahman'ın kafasına bir sopa indirmişler. Acı çığlıklar atarak tarlada koşmaya başlamış ihtiyar, arkasından oğlu da koşmaya koyulmuş. Ama bir ihtiyarla bir çocuğun, hırsızlardan daha hızlı koştuğu nerede görülmüştür? Çok geçmeden haydutlar, çepçevre çevirmişler babayla oğlu. Çaresiz kalan Brahman, kendisini öldürmelerini ama sülâlenin tek erkeği olan ve gömme âyinlerinin sâyesinde yapılabildiği oğulcuğunun canını bağışlamalarını yalvarmış insafsızlara. Söylentiye bakılırsa, o gün çeteye bizzat Biru Ray başkanlık etmekteymiş. Ve karşısındakinin de bir brahman olduğunu anlayan ihtiyar, özellikle Biru'ya yalvarmış oğlunu kurtarmak için. Açık yürekli bir adam olduğundan Biru Ray'ın gömme âyinlerini değil, oğlanı serbest bıraktığı takdirde çetenin başına gelecek olanları hesaba kattığını kavrayamıyormuş bir türlü. Akşam karanlığında Biru Ray hazretleri, babayla oğulun cesetlerinin Takurci gölü sümbülleriyle sazları altına gömülüşüne bizzat nezaret ettikten sonra, sonbahar gecesinin soğuğu basarken dönmüş evine.

Bu olaydan az sonra, tastamamına ertesi yılki puca* sırasında, 1831 yılındayız şimdi.. Biru Ray gemiyle ve yanında ailesi, Halubere'deki kayınbabasına yaptığı ziyaretten dönmektedir. Aşağı Nokipur kanalını aşmışlar ve Madhumati'nin kabarık sularıyle iki gün mücadele ettikten sonra, İçhamati dolaylarındaki güney Sripur'a ulaşmışlardır. Köylerine varmalarına sadece dört gün kalmıştır artık.

Gemi ikindi üzeri Takit gat'ına yanaşmıştır. Puca'yı kutlamak istemektedir Ray'lar. Bunun için de Taki pazarından alış veriş yapmış, geceyi orada geçirmiş ve şafakla birlikte gemiye binmişlerdir. İki gün sonra akşama doğru gemi, İçhamati'nin ağzında, büyük Dabalçit kanalı üzerinde bulunan ıssız bir kum yığınına bindirip suların inmesini beklemek zo-

runda kalmıştı. Yemeği hazırlamaya koyulmuşlardı. Büyük bir kum yığınıydı bu, yüksek ot tutamları vardı orada burada ve başka hiç bir bitki görünmüyordu. Bir yanda gemiciler, bir yanda Biru Ray'ın karısı, çoktan ateşe vermişlerdi yemeği. Alabildiğine neşeliydi herkes, iki gün içinde köye varmış olacaklardı. Puca da yaklaşıyordu üstelik, bu da bir ayrı neşe kaynağıydı.

Ay yükseliyordu gökte. Kanalın suyu pırıl pırıl. Serin bir rüzgâr çıkmış, vahşî çiçekler uçuşuyor havada. Gök, ay ve su, çiçeklerde buluşuyor. Birden, bir gürültü işittiler. Kayıkçılardan ikisi yemeği bırakıp dikildi, çevrelerine bakındılar. Bir mücadele gürültüsü geliyordu otlukların altından, belli belirsiz birşeyler haykırdı dehşete kapılmış bir ses, sonra derin bir sessizlik çöktü ortalığa. İşkillenen kayıkçıların adım atmasına kalmadan, suya düşen ağır bir kitlenin çıkardığı ses geldi. Kimse yoktu o yanda, yani hiç kimse hiç bir şey göremedi.

Ne olup bittiği anlaşılamadan, öteki kayıkçılar yetişmişti sesin geldiği yere. Gürültüyü duyan Biru Ray da, arkasında uşağı, ilerlemişti. Biricik oğlu gemide kayıkçılarla birlikteydi biraz önce, ama şimdi neredeydi? Akşam yemeğinin hazır olmasını beklerken, ay ışığında gezinmek için kıyıya indiğini söyledi birisi. Kayıkçıların rengi attı ossaat. Bu bölgenin kanalları konusunda tecrübe sahibiydiler. Ve kum yığınlarındaki otlukların altında, iri timsahların av beklediğini ezbere biliyorlardı. İşte bu timsahlardan biri Biru Ray'ın oğlunu kapmış olsa gerekti.

Gereken herşey yapıldı. Bütün ırmak arandı sırıklarla. Tekne ırmağın orta yerine demirlemişti, gece geç vakte kadar taranmadık köşe bucak kalmadı çevrede. Sonra bir ağlayıp çırpınmadır kapladı ortalığı.. Takurci gölünün kıyısında hemen hemen aynı anda işlenmişti bir yıl önceki cinayet. İçhamati'nin ıssız kıyısında bir görünmeyen yargıç, kararını şimdi verirmiş gibi. Ve cahil Biru Ray, suçunun, gölün sularına ne

denli gömülmüş olursa olsun, darma'nın* cezasından kurtulamadığını böylece öğrendi. Hüküm, karanlıkta bile yerine getirilmişti.

Biru Ray'ın, köyüne döndükten sonra, uzun süre yaşamadığını biliyoruz. Ve garip birtakım olaylar yüklendi zürriyetine. Kendi oğlu öldükten sonra, kardeşinin oğullarıyle teselli bulmuştu hazret. Ama ailenin büyük oğlulları nedense yaşamıyor, yirmisine basmadan önce şu ya da bu hastalıktan ölüp gidiyordu. Dendi ki, brahmanın lâneti çökmüştür şecereye. Ve Harihar'ın anası, Tarakeşvar tapınağındaki bir sanyazin'den,* uzun yalvarıp yakarmalar sonunda tılsımlı bir nazarlık elde etmişti. Nazarlığın hikmetinden midir, yoksa lânetin iki kuşak sonra kâfur gibi eriyip gittiğinden mi nedir bilinmez, Harihar yaşıyordu.

3

BİRKAÇ gün sonra.

Gece bastığında çoktan yatmıştı küçük kız. İhtiyar hala evde yoktu artık. Annesiyle iyice bir kavga edip gideli nerdeyse iki ay oluyordu. Uzak bir köydeki bir hısımının yanına sığınmıştı. Sarvacaya da hasta gibiydi bir zamandır ve küçük kız kendi hâline terkedilmişti. Ne yemeğine dikkat eden vardı, ne uykusuna. Üstelik de bir gün önce annesi doğum odasına alınmıştı.

Uyuyamıyordu bir türlü küçük kız, halasının yokluğuna ağlaya ağlaya sızıp kalıyordu hep. O günün gecesi, geç vakit, birtakım gürültülerle uyandı. Ebe, mutfak kapısının saçağı altında dikilmiş birşeyler söylemekteydi. Nera'nın ninesi vardı yanında ve birkaç komşu kadın daha. Hepsi de telâşlıydılar, hattâ biraz da kaygılı.. Çocuk bir süre uyanık kaldı, sonra daldı yeniden.

Sazlıkların arasında ıslık çalarak esiyordu rüzgâr. Doğum odası aydınlıktı, konuşmalar geliyordu içerden. Kapı sundurmasına ay ışığı vurmuştu, rüzgârın serinliğiyle uyumuştu çocuk. Biraz sonra, belli belirsiz konuşma ve ayak sesleriyle yeniden uyanacaktı. Babası çıktı odadan ve doğum odasına

doğru seğirtti. «Oldu mu? diyordu. Rahat kurtuldu ya? Sağlığı nasıl?»

Garip bir ses yükseldi odadan. Annesinin sesiydi bu. Yarı uykuda yarı uyanık, hiç bir şey anlamaksızın, karanlıkta yatağına oturup bir süre bekledi küçük kız. Korkuyordu. Niye öyle bağırmıştı annesi acaba? Nesi vardı zavallının?

Kararsızlık içinde bir zaman daha oturmuş kaldı kız, sonra yeniden yattı ve uyudu. Aradan ne kadar vakit geçtiğini bilemiyordu, miyavlamayı andıran bir ses işitti uykusunun arasında. O gün ikindi üzeri, kedi yavrularını halasının mutfak sundurmasının üzerindeki kırık ocağın içine sakladığını hatırladı hemen. Narin, ürkek, küçücük yavrulardı, gözleri bile açılmamıştı henüz. «Kocaman kedi gelip onları yedi herhalde, yazık!» diye düşündü.

Gözleri hâlâ uyku dolu, halasının sundurmasına koştu karanlıkta, ellerini ocağın içine daldırdı. Kediler rahat rahat uyumaktaydılar. Kocaman kediden de hiç bir iz yoktu ortalıkta. Şaşkınlık içinde odasına döndü kız ve yeniden uyudu.

Uykusu arasında, nereden geldiğini kestiremedi miyavlamalar işitti durdu gene.

Sabahleyin gözlerini ovalayarak kalktığında, karşısında ebeyi buldu:

— Kız! diyordu ebe.. Dün akşam küçücük bir erkek kardeşin oldu. Görmek istemez misin? Ne haykırma, ne telâş, aman Allahım! Ya sen nerdeydin? Hiçbirini işitmedin tabii! Hemen gidip Kalpur evliyasına, bizi bu gece esirgediği için, adakta bulunmalı..

Kız fırlamıştı bile. Doğum odasının eşiğinden içeriye bir göz attı. Annesi, palmiye yapraklarından örülme perdenin yanında uzanmış, uyumaktaydı.

Minder ve yastıklarla donanmış bir örtünün üzerinde, açık tenli, küçücük garip bir yaratık gördü kız. Oyuncak bebeklerin büyüklüğünde ya var, ya yoktu. Uyuyordu o da.. Odayı kaplayan kömür ateşinin kalın dumanı, açıkça görmesine en-

gel oluyordu kızın. Eşikte dikilip kaldı bir süre. Ve o küçük varlığın gözlerini açtığını, kırpıştırdığını, minicik ellerini acaip hareketlerle oynattığını, sonunda da alçak sesle ağlamaya koyulduğunu gördü. Kedi miyavlamasına benzettiği seslerin nereden geldiğini o zaman anladı işte. Ve tıpkı miyavlama gibiydi bu sesler, uzaktan işitip de aldanmamak mümkün değildi. Bu acaip ve güçsüz kardeş için, yüreği birden bir acı, merhamet ve sevgi duygusuyle doldu kızın. Nera'nın ninesiyle ebe hanım, doğum odasının eşiğini aşmamasını tembih ettiler kıza.

Birkaç gün sonra annesi odayı terkedince küçük kızımız, şarkılar söyleyerek kardeşini beşiklemeye koyuldu. Daha ilk şarkıda, halasıyle birlikte geçen gecelerin anısı çöreklendi belleğine. Ağladı tabii. Ne güzel şarkılar söylerdi hala! Akın akın komşular geliyordu bebeği görmek için. Ve görür görmez haykırıyorlardı:

— Ne güzel çocuk yarabbi! Bu ne saçlar böyle, bu ne güzel ten! Eve sanki ışık dolmuş, nur inmiş!

«Gördün mü ne tatlı gülümsüyor!» diyorlardı giderken.

Kızın kafasında ise bir tek düşünce vardı: Halası bir kerecik olsun gelip de bebeği görse! Bütün ötekiler görmüştü bebeği. Pişi nereye gitmişti peki? Artık hiç gelmeyecek miydi yoksa? Henüz bir çocuktu ama aileden kimsenin, ne anasının ne de babasının, halayı sevmediğini ve kadıncağızın dönmesini istemediğini seziyordu pekalâ. Bütün gün boyunca gözleri ihtiyar kadının odasına dikili bekliyordu hüzünle. Halanın oda kapısı bazan açık kalırdı. Yarasaların dışkısı birikmişti sundurmanın altında. Avlu eskisi gibi süpürülmüyordu artık, *şeora* otları kaplamıştı etrafı. Halası burada olsa, hiç müsaade eder miydi avluyu böyle istilâ etmelerine? Ve küçük kızın iri gözleri yeniden yeniden yaşlarla doluyordu. Bunca şarkıyı ve bunca masalı nasıl unutabilirdi?

O gün Hari Pali'nin kızı geldi annesine:

— Gat yolunda gördüm ihtiyarı. Bir testiyle bir küçük bohça vardı elinde, tarlaya doğru gidiyordu. Çatravarti'lerin evine girdi. Durga'yı yolla da elinden tutup alıp gelsin buraya, öfkesi hemen geçer, görürsün.

Hala, Hari Pali'lerde otururken köy kızlarının ağzından öğrendi Harihar'ın bir oğlu olduğunu.

«Ah canım, ah yavrum!» diye bir çığlık koyuverdi. Ve sonra birden sıçradı yerinden, soluk soluğa gelen Durga'yı görmüştü. Elini kaptı küçük kızın. Durga, kadının dizlerine atıldı. Dudaklarında bir gülümseyiş vardı ama gözlerinden yaş boşanıyordu. Ağlamaya koyulmuştu avludaki tüm kadınlar. Hari Pali'nin karısı Pravina:

— Gördün mü, dedi ihtiyara dönüp, bir önceki doğuşunda senin kızındı bu. Şimdi sana geri geliyor..

Eve döndüğünde halanın ilk işi, bebeği görmek oldu. Hem ağlıyor, hem gülüyordu kadın. Bunca uzun süreden sonra ay ışığı evin üzerinde yeniden parlamış gibiydi.

Erkenden kalkıyordu ihtiyar kadın, iç avluyu özene bezene süpürdükten sonra asalak otları temizlemeye koyuluyordu. Durga için hayat, kötü günlerden sonra yeniden o eski alışılmış akışını tutturmuştu işte.

Öğle yemeğinden sonra ihtiyar kadın, evin arkasındaki bambu ormanından geçen patikada oturmaya gider ve dal keserdi. O tarafta, ırmağın kıyısına kadar hiç bir ev yoktu. Ve ırmak da öyle yakın değildi hani, aşağı yukarı beş yüz metre uzaklıktaydı. Bütün her yan kocaman Hint kirazı bahçeleriyle, incecik bambu koruluklarıyle ve çeşitli vahşi bitkilerle kaplıydı. Halası dal kesmeye gittiği vakit, Durga da birlikte gidiyor ve ihtiyarın yanına çöküp gevezeliğe koyuluyordu. Kesilen çalı çırpı bir bağlık olduğunda, Durga yüklenip eve götürüyordu. Hala, günün en sıcak saatinin uyuşukluğu içinde, bambuların serin gölgesine sığınmaktan mutlu, bir alay şey hatırlıyordu ardarda.

Bir alay eski hikâye!

İki veya üç kere gelmişti kocası kendisini ziyarete. Bir rüyayı hatırlar gibi hatırlıyordu kocasını. Bir keresinde yiyecek birşeyler getirmişti. Kızları Vişveşvari iki yaşındaydı. Kocasının getirdiğini şeker sanmıştı herkes. Testisinin suyuna atıp eritmiş, öyle yemişti. Bir keresinde de tanımadığı bir adam çıkıp gelmişti. Gece bastırmak üzereydi nerdeyse. Sundurmanın altında dimdik duruyordu adam. Kocasının ailesinden bir mektup getirmişti. Ama kim okuyacak gelen mektubu? İndir Takrun'un erkek kardeşi, Golok, okurdu ama bir yıl önce ölmüştü. Veranda'da tavla oynayan Braco dayıya kendi elceğiziyle götürdü mektubu İndir. O günü daha dün gibi en ufak ayrıntısına varıncaya dek hatırlar. İkinci ve dördüncü amcaları vardı orada, Braco dayı vardı tabii, öteki mahalleden Pati Ray'ın kardeşi Codu Ray da vardı, Golok'un hısımlarından Bacahari bile oradaydı o gün. Braco dayı okudu mektubu ve şaşkın şaşkın sordu İndir'e: «Kim getirdi bunu sana?» Sonra İndir'i eve götürdüler. Evlilik alâmeti olan demir bileziği çıkardılar kolundan, annesiyle babasının vermiş olduğu gümüş bilezikleri de çıkardılar ardından, ilk gençliğinin en sevgili hatırası bunlardı. Alnındaki zincifreyi* silmek ve ırmakta yıkanmak zorunda kaldı. Duldu artık! Ne kadar zaman geçmiş aradan yarabbi! Bir rüya gibi geliyor şimdi ona. Ama sanki bütün bunlar dün olup bitmiş gibi bir duygu var içinde..

Nivaran'ı da hatırlıyor işte, nasıl hatırlamaz ki! Braco'nun oğlu Nivaran. On altı yaşında pırıl pırıl tenli, ipek gibi saçlı bir çocuk.. Şu bambu koruluğunun ortasındaki, cengelle örtülü veranda kalasları yok mu, işte orada, bir cehennem ateşiyle kavrularak, ölümün kapısında günlerce bekledi kaldı çocukcağız. Durmadan su istiyordu. Ama Kavirac* İşan, su içmesini kesinlikle yasaklamıştı. Sadece bir avuç anason şekeri emmesine müsaade edilmişti. Dördüncü günün akşamı da öldü zaten. Ölmeden az önce bile su istiyordu fakir. Gene de bir damla olsun su değmedi dudaklarına. Oğlanın ölümü-

nü izleyen beş gün boyunca, annesi de bir damla olsun su içmeyi reddetti ve hiç kimsenin gönlü varmadı zorlamaya kadıncağızı. Nihayet beşinci günü, kocasının büyük kardeşi Ramçand Çakravarti genç kadının odasına bizzat girmiş ve ellerini kenetleyip yalvarmıştı ona: «Sen ölürsen benim hâlim nic'olur, gelin? Bu yaşımda ben nereye giderim?» demişti. Zengin bir ailenin kızıydı genç kadın. Tanrıça Cagadhatri'ye benzerdi. Ondan güzeli yoktu memlekette. Kocasının ayaklarını yıkadığı suya dudaklarını değdirmeksizin bir yudum su içmezdi. Güngörmüş bir ev hanımıydı sözün kısası. Ailenin yemeğini bizzat hazırlar ve kendisi ancak ikindi üzeri hafif bir şeyler yerdi, o kadar. Sunak sunmada, dua etmede ve sadaka vermede, tanrıça Annapurna'nın tecellisiydi sanki. Bayılırdı başkaları için yemek yapmaya. İşte bütün bunlardan ötürüdür ki, kayınbiraderinin sözleri bam teline dokundu genç kadının. Kalktı hemen, hattâ bir damlacık su bile içti. Ama pek yaşamadı. Oğlunun ölümünden bir buçuk yıl sonra kavuştu ona.

— Ne olur bana biraz su ver ana, bir damla olsun olur!

— Sakın yavrum, içmemen lâzım!

— Sadece bir damlacık ne olursun.. Yalvarırım!.

Öğle vakti rüzgârda dalgalanan bambuların hışırtısı, hep böyle elli yıl öncesine sürükleyip götürüyordu ihtiyar kadını.

«Uykun mu geldi, pişi? Yürü eve gidelim de yat..» derdi küçük kız. Ve ihtiyar kadın, orağını bırakıp cevap verirdi:

— Gene o pis uyuşukluk çöktü üstüme, gördün mü! Ama yatmam artık, vakit geç oldu. Şu dalları toplayıp bir demet yapmalı şimdi, hadi en irilerinden başla da getir bana şunları..

4

ŞİMDİ on aylık olmuştu küçük oğlan. İncecik bir bebekti, yumruk kadardı yüzü. Topu topu, o da alt çenesinde, iki dişi vardı henüz. Ve hiç bir sebep olmaksızın, o iki süt dişini gösterip gülümsüyordu durmadan. «Hatun, diyordu köyün erkekleri annesine, senin oğlunun gülüşüne bütün bir dünya değer!» Şöyle yarım ağızla bile «hadi gülüver» denmeyegörsün, durdurmak mümkün olmuyordu artık çocuğu; tek başına, deli gibi, gülüyor da gülüyordu. «Yeter yavrum, diyordu annesi, bugünlük yeter. Gene çok güldün, biraz da yarına sakla.» Henüz iki kelime konuşuyordu oğlan. Memnunsa, dişlerini gösterip gülümseyerek, ce ce ce ce ce diyordu. Öfkelendiği vakit de, na na na na na diyor ve avazı çıktığı kadar bağırarak ağlamaya koyuluyordu. Önüne çıkan her şeye daldırarak, yeni dişlerinin gücünü sınava çeker gibiydi. Ne taş toprak kalıyordu dişlenmedik, ne tahta parçaları, ne de annesinin sarisinin eteği. Hele sütünü içerken, iki dişini bakır kaşığa geçirmek için olanca kuvvetiyle yükleniyordu. Gülmekten katılıyordu annesi: «Küçük bebeğim benim, diyordu, ısırabilir misin hiç sen o kaşığı? Bırak, bırak bakayım, topu topu iki tanecik dişin var. Onları da kırarsan, nasıl gülümseyebilirsin sonra?» Ama bırakmıyordu bebek. Sonunda anne, parmağını çocuğun

ağzına sokup binbir zorlukla çenesini gevşetmeye çalışıyordu.

Bebeği durmadan küçük kıza emanet etmek mümkün değildi. Bunun için de annesi, mutfak sundurmasının üstüne yerleştiriyordu oğlanı ve içi rahat olarak iş görüyordu. Sundurmayı, yüksekçe bir bambu duvarıyle çevirmişlerdi. Mahkemede sanıklar gibi özel bir bölmenin içine kapatılmış olan çocuk, hep gülümseyerek, görünmez birtakım dinleyicilere anlaşılmaz bir dille nutuklar veriyor, ya da dikelip bambulara sarılarak ilerdeki koruluğu seyre koyuluyordu. Gat'ta yıkanmaktan dönen annesinin ıslak elbiselerinden çıkan hışırtıyı işitir işitmez, oyununu bırakır, dört bir yana bakmaya başlardı. Kadını görür görmez de, dudaklarında hep o gülümseyiş, bambulara yaslana yaslana ayağa kalkardı.

«Yarabbim, derdi annesi, gitmeden önce gözlerine damla damlatmış, sonra da bir güzel silmiştim yüzünü. Saksağana dönmüşsün gene, bak. Gel bakayım, gel buraya..» Ve damlanın siyahını yok etmek amacıyle oğlanın yüzünü ovmaya girişirdi. Öyle ki, çocuğun pembe yüzü kıpkırmızı kesilirdi çok geçmeden. Şiddetle karşı koyardı çocuk, ce ce ce diye haykırırdı öfkeyle. Ama faydasızdı. Sonra anasının elindeki elbezini görünce, gülerek emekleye emekleye kaçmaya koyulurdu. Bazen de Sarvacaya, gat dönüşü: «Hu de bebeğim, huuu, huu.. derdi oğlana. Hadi şöyle bir salın da görsünler seni. Bir o yana bebeğim, bir bu yana, salıncakta gibi salın dur..» Ve yere oturmuş olan çocuk önden arkaya, arkadan öne doğru salınmaya başlardı. Gözlerinin içi gülerdi böyle zamanlarda, küçücük ellerini oynatarak şarkı söylerdi.

ce ce ce-e-e-e ce ce ce ce-e-e-e i
ce ce ce ce ce e
ce ce ce ce ce ce ce ce

«Dur yavrucuğum, dur yeter.. diye başlardı annesi. Yeter salındığın, dur dinlen artık.» Bazen, başka bir işle uğraşırken, birden kulağını dikerdi kadın. Hiç bir ses gelmezdi çocuğun

olduğu yerden. Susardı çocuk, sanki yoktu. Yüreği göğsünden dışarı fırlayacak gibi olurdu kadının. Çakallar gelirdi aklına, ve sundurmaya koşardı. Devrilmiş sepetin içindeki bir çiçek yığını gibi, çocuk, yere uzanmış, kolları kıvrılmış, uyumakta olurdu. Kırmızı ve siyah karıncalarla sinekleri dört bir yandan hücuma kalkmış görürdü kadın. Çocuğun incecik narin dudakları, uykusunda hafif hafif ürpermekteydi. Salyasını yutardı bazen, ve öylesine kuvvetle nefes alıp verirdi ki uyandı sanırdınız, ama hemen ardından gene öylesine derin bir uykuya dalardı ki soluğunu bile işitmek mümkün olmazdı.

Bambu koruluğunun kıyısındaki ıssız ev, her gün sabahtan akşama kadar bu on aylık çocuğun sevinç cıvıltıları ve nereye yöneldiği belirsiz gülüşleriyle çınlamaktaydı.

Anne, büyük bir aşkla büyütüyordu oğlunu. Bütün çağlarda insanlar, anaya olan minnettarlıklarını söylemişlerdir. Ama çocuğun anaya bağışladığı, az bir şey midir? Dünyaya bir fukara olarak gelir çocuk, bu tamam. Ama bir çocuğun o masum, o büyüleyen gülümseyişine, o sonu gelmez cıvıltısına, kim baha biçebilir?

Harihar'ın çarşı hesaplarını tuttuğu veya mektup yazmaya koyulduğu bazı günlerde, Sarvacaya, oğlanı kucaklayıp babasına getirirdi. «Ogo,* tut şunu biraz n'olursun! Hala gat'ta, kız da kimbilir nereye gitti. Biraz tutuver de ben gidip yıkanayım. Bütün gün kucağımda nasıl taşırım?» «Yo yoo, diye cevaplardı Harihar, sarma bu belâyı şimdi başıma. İşim başımdan aşkın, görmüyor musun!» Bebeği öfkeyle yere koyar ve giderdi kadın. Harihar hesap tutmaya devam ederdi. Ama bir an gelir, birden farkederdi ki oğlu sandallarını kemirmekte. Ayaklarını çekerdi Harihar beriye, bir yandan da söylenirdi: «Şuna bak, hele şuna! Böyle çalışılır mıymış hiç!»

Tam o sırada bir serçe konardı sundurmaya. Çocuk babasına hayretle bakar, ve parmağıyle kuşu gösterip haykırmaya başlardı: Ce ce ce ce ce...

Ne öfke kalırdı Harihar'da, ne sıkıntı; yüreği şefkatle doluverir birdenbire, gülümserdi.

Eski bir geceyi anardı hep böyle zamanlarda.

Batıdan dönüşünde, yakın hısımlarının isteğine uymuş ve kayınbabasının oraya, karısını görmeye gitmişti. Köyün iskelesine ikindi üzeri saat dörtte yanaşmıştı gemisi. Harihar düğünden sonra buraya bir tek kere gelmişti. Hatırlamıyordu yolu, ona buna sorarak evi buldu, kapıda durup seslendi bir süre. Çok geçmeden açık tenli ince bir genç kız çıktı kapıya, çıkmasıyle girmesi bir oldu. «Bu kız da kim acaba? dedi Harihar kendi kendine. Sakın karım olmasın bu? Eğer karımsa, ne kadar büyümüş yarabbi!»

Gerçeği öğrenmek için akşama kadar sabretmek zorundaydı. Sarvacaya, gece geç vakit girdi kocasının odasına. Üzerinde, yoksulluklarına rağmen sakladıkları, annesine ait, kırmızı kenarlı eski bir ipek sari vardı. Şaşkına dönmüştü Harihar. On yıl önce evlendiği küçük kız çocuğuyle şimdi karşısında duran şu genç, güzel kız arasındaki fark, dağlar kadar büyüktü. Sanki o çelimsiz kızı alıp eritmişler ve bu mükemmel insanı dökmüşlerdi. Yüzünde o çocuklara özgü doyulmaz tatlılık yoktu artık, ama eksiksiz bir güzellik vardı. Bu kıza sahip olmanın güçlüğünü ossaat kavradı Harihar. Kolları ve bacakları ve bütün davranışları, hem yepyeni, hem mükemmeldi.

Sarvacaya odaya girdiği zaman, başlangıçta son derece tedirgin ve ürkekti. Gerçi büyümüştü ama, ne de olsa kocasını ilk defa görüyor sayılırdı. İlk olarak Harihar konuştu. Sağ elini alıp çekerek yatağın üzerine oturttu karısını. «Gel otur şuraya, dedi. İyi misin?» Tatlı bir gülümseyiş dalgalandı yüzünde Sarvacaya'nın. Ürkekliği kalmamış gibiydi. «Bunca yıldan sonra demek hatırladın beni? diye mırıldandı. Ama niçin gizlendin hep?» Gülümseyerek ekledi sonra: «Bir kusur mu ettim yoksa, söyle?»

Karısının köylü şivesi ve tavırları yeni ve alabildiğine çekici gelmişti Harihar'a. Birkaç cam bilezikten gayrı hiç bir

süs olmadığını farketti kızın kollarında. Yoksul bir ailenin kızıydı, kim mücevher alıp takacak? Hiç haberleşmeden bu kadar uzun zaman kalmakla kötü davrandığını düşündü Harihar. Sarvacaya da bakıyordu kocasına. Bütün yemek boyunca gizli gizli o tarafa göz atmaktan kendini alamamıştı zaten.

Harihar'ın sıhhatli bir gençlikten gelen dinçliği ve gürbüzlüğü, Bengal köylerinde nadir rastlanan bir şeydi. Sarvacaya daha o gün annesiyle babasının ağzından, kocasının Batıdan bir bilgin olarak döndüğünü ve cebidelik olamayacağını öğrenmişti. Olanca tasası silinivermişti kızın: Nihayet Tanrı kendisine kem gözle bakmaktan vazgeçiyordu işte. Kocasının keşiş olduğunu ve hiç bir zaman geri dönmeyeceğini söylemişlerdi ona. Tamamıyle inanmamıştı ama, Harihar'ın dönüşünü beklemek delice bir umudun gerçekleşmesini beklemek gibi bir şeydi. Ne uzun geceler geçirmişti boğuntu içinde! Köydeki düğünlere ve brahmanların berat törenlerine istemeye istemeye katılmıştı hep. Herkes acırdı ona, ve bu merhametlerini durup durup yüzüne söylemekten zevk alırlardı sanki! Yaşlar yükselirdi gözlerine çaresizlikten. Pırıl pırıl gençliğinin o durmadan gizli tutulmuş altın rüyası, yalnız geceler boyunca gözyaşları hâlinde boşanırdı yüreğinden kızın. Kimselere söz etmezdi, ama hep bir düşünce vardı kafasında: «Yoksul insanlarız biz. Ya bir de dedikleri gibi, kocam dönmeyecek olursa, annemle babamın ölümünden sonra benim hâlim nic'olur? Kim bakar bana?»

İşte nihayet kıyıya ulaşmıştı.

Gülümseyerek sormuştu Harihar: «Söyle bakalım, bugün ikindi üzeri beni kapının önünde gördüğünde.. tanıdın mı? Doğru söyle.»

Sarvacaya gülerek cevaplamıştı: «Nasıl tanımam seni? İlkin anlayamadım, ama hemen ardından...»

— Tahmin ettin değil mi?

— Tahmin etmedim, hayır. Yalan söyledim sana demin. Se-

ni görür görmez, sarimle başımı örttüğümü ve içeri kaçtığımı farketmedin mi?»

Bir an sustuktan sonra sordu: «Peki ya sen? Sen tanıdın mı beni? Yemin et.»

Bu hem ciddî, hem uçarı konuşmalarla ilerliyordu gece. Ağabeyinin ölümü söz konusu olduğunda, Sarvacaya gözyaşlarını zaptemedi. «Vina'nın düğünü nerde oldu peki?» diye sordu Harihar. Daha dün küçük baldızının ismini bile bilmiyordu, kayınbabasından öğrenmişti yemekte.

— Kurul Vinodpur köyünde evlendi. Hani o büyük nehrin olduğu yerde.. Neydi adı o nehrin?

— Madhumati.

— Madhumati'nin kenarında, evet.

Hep bir mesele kurcalıyordu kafasını kızın. Acaba kocası, onu da beraberinde götürecek miydi? Ya da «gördüm sevindim» deyip, yeniden Benares'e, Gaya'ya hacca mı gidecekti? Ramak kalmıştı sormasına, ama düşüncesini doğru dürüst ifade edememekten korkmuştu. Sonra da bir isyan duygusu kaplamıştı içini: «Götürmezse götürmesin! Niye sorup da kendimi küçük düşürecekmişim?» Harihar, kendiliğinden verdi cevabı: «Yarın, dedi, seni Nişindipur'a götürüyorum.» Göğsüne bir yumruk inmişti sanki Sarvacaya'nın, ama derhal toparladı kendini: «Niçin yarın? dedi. İki güncük kal hiç değilse. Annemle babam seni bu kadar çabuk bırakırlar mı hiç? Kaldı ki yarından sonra, sır yoldaşıma davetlisin..»

— Sır yoldaşın kim bakayım?

— Burada, bizim köyde o da. Öbür mahallede evli..

Sonra gülümseyerek ekledi:

— Yarın sabah seni görmeye gelecek.

Konuşmaları böylece sürüp gitti bir zaman. Gece gittikçe koyulaşıyor, evin yanındaki ağaçta gece kuşları korku salan çığlıklar atıyordu ardarda. Ve Harihar, kendi kendine soruyordu: Ücra bir Bengal köyünün kıyısında, şu bambu orma-

nının gölgesindeki sıcacık sevgiyle dolu şu küçük ev, aybeay, yılbeyıl, her gün kendisini karşılamak için süslenerek, belki de döner umuduyle bekler dururken, Batının o sarp dağlarında, o ıssız çöllerinde, yersiz yurtsuz bir insan gibi oradan oraya seğirterek neyi aramıştı yani?

Gece kuşları durmadan çığrışıyor, ay ışığı soluklaşıyordu. Bir alay sırla yüklüydü bu gece onlar için, yepyeni bir hayat yolu uzanıyordu önlerinde. Bu gece o yolun başlangıcıydı. Ve kim bilebilirdi, ilerde bu hayatın neyle örüleceğini? Onlar belirsiz bir geleceğe doğru yola koyulurken, hayat tanrıçasının, sepetlerine azık olarak ne kattığını kim bilebilirdi?

Her ikisi de belli belirsiz bu duyguya kapılmıştı o gece. Her ikisi de pencereden sessizce, ay ışığıyle yıkanan geceyi seyrettiler.

Ne kadar vakit geçmişti yarabbi aradan! Peki bu bebek o zaman neredeydi?

5

İNDİR TAKRUN eve döneli beş altı ay olmuştu ama Sarvacaya bir tek kere olsun kadıncağıza dönüp de tatlı bir söz etmemişti. Kızının, aile yıkıcısı bu ihtiyar büyücüyü kendisinden fazla sevdiği duygusu her gün biraz daha kökleniyordu içinde. Kıskançlıktan gelme bir öfkeyle doluydu yüreği. Kendi öz kızını ona yabancı bir hale getirmişti işte cadı. Günde en azından iki kere, ihtiyar kadına, henüz vakit varken yola koyulmasını gerektiğini ima ediyordu. Ama neredeydi bu yol? Aklı başına geldiği günden bu yana, yani hemen hemen yetmiş yıldır, böyle bir yolun izini bile bulmayı başaramamıştı İndir Takrun. Şimdi nasıl bulacaktı? Düşünüyordu düşünüyordu, ama olmuyordu bir türlü.

Yağmur mevsiminin sonuna doğru bir fikir takıldı ihtiyar kadının kafasına. Yirmi kilometre kadar uzaklıktaki Bandarhati köyünde, damadı Çandra Macumdar oturmaktaydı. Hali vakti yerinde bir adamdı bu, refah içinde yaşayan bir aile reisiydi. Karısı öldüğünden beri İndir Takrun'la olan bütün ilişkisini kesmişti. Yani otuz beş yıl önce. Bunca yıldır birbirlerini ne görmüş, ne de haberleşmişlerdi. Her şeye rağmen kalkıp gidecek olsa, damadı ona bir göz odayı barınak diye vermekten kaçınır mıydı acaba?

Akşam üstü ulaştılar Bandarhati köyüne, büyük bir sundurmanın altında durdu arabacı. Yirmi dört yirmi beş yaşlarında genç bir adam çıktı kapıya:

— Nerden geliyor bu araba? diye sordu.

Yaşlı bir adam göründü sonra gencin ardında:

— Kimmiş Radu? dedi. Sor bakalım nerden geliyorlar..

İkinci adamı hemen tanıdı ihtiyar, ama gözlerine inanamadı. Damadı Çandra'ydı bu. Bu saçları beyazlanmış ağır başlı adamı, kırk yıl önce görmüş olduğu ince ve sıhhatli delikanlıyle karşılaştırırken boğulur gibi oldu. Hemen sonra, ne sevince ne de kedere benzemeyen bir heyecanın etkisi altında, kendinden geçmiş bir insan gibi çığlıklar atarak ağlamaya koyuldu. Uzun süreden beri ilk defa olarak, kızının ismini anarken gözyaşları döküyordu.

Önce şaşırdı Çandra Macumdar, soran gözlerle gökyüzüne baktı, sonra anladı, anlar anlamaz da kaynanasına doğru ilerleyip, ihtiyar kadını, ayaklarındaki tozları silerek selâmladı. Kendini toparlayan kadın, sarisiyle başını örttü ve kırık bir sesle:

— Bunca yıl sonra sana geldim işte oğul, dedi. Başımı sokacak bir yer için geldim sana. Şurada kaç günüm kaldı yaşayacak! Üç dünyada kimsem yok. Benim yaşımda bir insana, bir avuç pirinçle bir elbise yeter de artar bile..

Macumdar Maşay, oğluna dönüp eşyaları arabadan indirmesini söyledikten sonra kaynanasını eve aldı. İkinci karısının dul bir kadın olan kızıyle büyük oğlunun karısı yönetmekteydi evi. Öteki üç oğlunun karılarıyle dört torunu da aynı evde oturuyorlardı.

Saman çöpüyle örtülü iki geniş oda gördü kadın içerde. Palmiye gövdelerinden yapılmış kalaslar ve sütunlar vardı. Her iki oda da sandık ve türlü eşya ile öylesine doluydu ki, adım atacak yer yoktu. Macumdar Maşay'ın dul kızının adı, Haymavati idi. Pek iyi yürekli bir kadındı bu. Kendi eliyle yemiş-

ler kesti ve hemen hafif bir akşam yemeği hazırlayıp gene kendi eliyle getirdi koydu ninesinin önüne. Sonra yanına oturup ihtiyar kadına ardarda sorular sıralamaya koyuldu:

— Beni daha önce hiç görmemiştiniz değil mi büyükanne? Buraya hiç gelmemiştiniz değil mi? Bir parça daha şeker kamışı keseyim mi büyükanne? Dişleriniz var mı?

Çocuklar akşam yemeğini yiyordu yandaki mutfakta. Gürültü arasında birisi bağırdı:

— Anne, Umi'ye baksana! Bütün mercimeğini benim yaprağıma boşalttı işte!

— Niye gidip onun yanına oturuyorsun sanki! diye atıldı Macumdar'ın üvey kızı. Daima söylüyorum sana ayrı oturmanı. Umi, sen de fazla oluyorsun!

On gün sonra her şey değişik ve yabancı gelmeğe başlamıştı ihtiyar kadına. Rahat hissetmiyordu kendini. Ev, yollar, aile hayatı, her şey bir başka, bir acaip yeniydi. Hiç bir şey ona ait değilmiş gibi, bir yabancılık kokusu taşıyor her yerden. Her akşam, o uzak ıssız verandayı ve yeğenlerinin yüzünü hatırlamaya başladı.

Yirmi gün sonra ise, tamamıyle huzursuz olup çıktı. Gitmek istiyordu artık, hiç mi hiç gönlü yoktu kalmaya. Büyük üvey kız, tâ başından beri, aile reisinin kaynanasının bu damdan düşer gibi gelişinden mutluluk duymuşa benzemiyordu. Nitekim ihtiyarın gidişine, sevinmediyse bile, gözyaşı da dökmedi. Çandra Macumdar'ın ne düşündüğünü ise, yalnız Allah biliyor: Büyük oğluyle gelinini gücendirmek korkusuyle mi nedir, iyi ya da kötü, tek bir söz etmedi.

Kendini, Durga ile küçük oğlanın yanında ve kendi öz odasının verandasında, Hindistan cevizi ağaçlarının ay ışığında yavaş yavaş ırgalanışını seyreder bulduğu an, mutlu bir uyuşukluğa daldı ihtiyar kadın.

Küçük kız önce gücenmişcesine yan çizmiş, konuşmamış, gelmemişti yanına. Ama ihtiyarın tatlı sözlerine dayanamamıştı sonunda. İndir Takrun, yeğeninin başını okşayarak:

«Kan kırmızı bir çift küpe ne güzel gider sana, diyordu. Halâ moda mı o küpeler? İsimleri neydi, unuttum?»

Gene kış geldi. Öteki mahalleden ihtiyar Rammat Ganguli'yi bulmaya gitti yaşlı kadın: «Ey Ram, dedi adama, bak gene soğuklar azıttı. Sabahleyin sırtıma alıp örtünecek şalım yok. Hani sen...» «Pekâlâ didi,* pekâlâ.. dedi Ramnat. Bir başka gün gene gel, bu ay elimde imkân yok, önümüzdeki ay çaresine bakarız.»

Beş on kere gidip geldikten sonra, kırmızı Kustir pamuğundan bir şal verdi Ramnat ihtiyarın eline. «Al bunu, dedi. Sımsıcaktır, göreceksin. Altmış metelikten fazlaya mal oldu, Nababganc'da bundan iyisini imkânı yok bulamazsın. Çarşamba günü getirdim. Şöyle bir aç da gör..» Gözlerine inanamıyordu kadın. Şalı açıp da sarındığı vakit, çocuk gibi gülüyordu. «Aman ne güzel, ne kalın, ne sıcak yarabbi! Ah kardeş, varolasın! Sen de, Kanay da, Balay da ömrünüzün sonuna dek mutlu yaşayın! Hiç ölmeyin isterim.. Kimse yoksullara dönüp bakmıyor artık. Üç yıldan beri Annada'ya, bana bir şal uydur derim, hep olur der, hep kaytarır. Ölmeden önce şöyle bir sıcak şalım olsun diyordum, zaten kaç günüm kaldı yaşayacak önümde?»

Sevincinden dayanamayıp koştu Sarvaca'ya gösterdi şalı. «Beni iyi dinle Takurci,* diye çıkıştı gelin, bizimle otururken kapı kapı dolaşıp dilencilik etmenden hoşlanmıyorum. Yüzüne karşı söylüyorum bak: Dilenmek istiyorsan, başka bir ev bul kendine!»

Bu acı sözleri de yalayıp yutmak zorunda kaldı ihtiyar kadın. Günde en azından on defa buna benzerlerini yutuyordu zaten.

Pirinçle desteklenen beden
Yerinmez darbelerden..

diyen atasözünü unutmamıştı.

Durga'nın ağzı kulaklarına varıyordu şalı gördükçe: «Kaç metelik demiştin, pişi? Ne kadar kırmızı değil mi?» Güven

verici bir sesle cevaplıyordu ihtiyar: «Öldüğüm vakit bu senindir. Büyüdüğünde giyersin..» Yeni dokunmuş kumaştan taşan nemli nişasta kokusuna bayılıyordu artık, asilleşmiş buluyordu kendini. Sabahları şalına bürünüp de avluyu süpürürken, kendini zaman zaman şöyle bir seyrederdi. Ve sadece bu zevk için gat yolunda dikildiği olurdu. Durmadan seslenirdi gelip geçene: «Raci'nin annesi mi o gelen? Böyle geç vakit haa!» Sonra da gülümseyerek elbisesine bakar ve baklayı çıkarırdı ağzından: «Ramnat'ın hediyesi bu şal.. Öteki mahalleden.. Altmış metelik hem de!» Bir keresinde, köyün azgın kızlarından birkaçı bağırıvermişti: «Kırmızı şal amma da yakışmış ihtiyara! Yoksa evleniyor mu dersiniz, ha?.»

6

ÖBÜR mahalleden Dazi Takrun* gülümseyerek gelip de kapıyı çaldığında, Sarvacaya ev işleriyle uğraşmaktaydı.

— İki metelik almaya geldim senden. İndir Pişi dün benden bir elma istedi, verdim. Parasını bugün almamı söyledi.

— Senden bir elma mı aldı dedin?

Birden şaşırmıştı Sarvacaya. Dazi işini bilirdi, yaman kadındı. Hiç bir şey vermezdi adama bedava. Ne bir damla demirhindi, ne bir domuz eriği, ne bir avuç ıspanak.. Nitekim gülümseyişi siliniverdi yüzünden:

— Git kendisine sor istersen! dedi ters bir sesle. Sabah sabah iki metelik için buraya kadar zahmet edip de sana yalan söyleyecek değilim herhalde. Aslında dört metelikten aşağıya vermemem gerekirdi. Ama yaşlı kadındır dedim kendi kendime, canı çekmiştir dedim, ver gitsin. İyilik ölmedi ya!

Tek bir kelime söylemedi Sarvacaya öfkeden. Bir elma! Danaların bile dönüp bakmayacağı kadar bol elma vardı ormanda yarabbi, iş böyleyken gidip de parayle elma almayı havsalasına sığdıramıyordu bir türlü.. Tam bu sırada İndir Takrun girdi içeri. Sarvacaya ihtiyarın üzerine yürüdü.

— Hayatının çoğu gitti azı kaldı! diye haykırdı. İnsan hiç bir işe yaramadan başkalarının sırtından geçindi mi, hiç olmazsa onların parasına el uzatmaz, yalan mı! Bak, elma satın aldığını söylüyor. Sana her gün bir şey ikram edecek parayı nerden bulurum ben? Buyur kendin öde, başkalarının sırtından geçinmeye utanmıyorsun!

İhtiyarın suratı mosmor kesilmişti. Gülümsemeye çabaladı:

— Ne olur sanki versen? dedi. İyice olgun bir elmaydı aldığım. Şurda yaşayacak kaç zamanım kaldı ki, yiyivereyim dedim işte.. Hadi ver ne olur iki meteliği, veriver.

Avaz avaz bağırmaya koyuldu Sarvacaya:

— Para kolay bulunuyordu değil mi! Testinle çanağını satar, borcunu ödersin.

Sonra da testisini kaptığı gibi, gat'a su almağa yöneldi. Bir zaman hareketsiz bekledi Dazi Takrun, nihayet:

— Amma iş! dedi. Malımı satmak için hiç bu kadar sıkıntıya girmemiştim doğrusu. Bak İndir hala, sana tek bir şey söyleyeceğim: Madem paran yoktu, niçin aldın o elmayı? Bundan böyle peşin para vermeden hiç bir şey alma sakın.. Bu meseleyi de kendi aranızda bildiğiniz gibi halledersiniz. Ben fukara bir kadınım, bu akşam gelir paramı alırım.

Küçük kız koştu arkasından satıcı kadının:

— Pişi ihtiyardır, dedi. Bir elma aldı diye azarlanır mı hiç? Herkesin canı bir şeyleri çekiyor, yalan mı Dazi hala? Üstelik de iyi bir elmaydı seninki. Dün yarısını bana verdi pişi. Evinde koskoca ağacın var, yalan mı?

Kadının lâftan anlamadığını görünce arkasından seslendi:

— Dur biraz Dazi hala, dinle beni. Ben şimdi sana bir metelik vereyim. Para oyuncak kutusunda duruyor, annem gat'a gittiği için her yeri kilitledi. Döndüğünde gizlice alır veririm, ama kendisine hiç bir şey söylemeyeceksin, tamam mı?

İhtiyar İndir, öğleden sonra saat birde terketti evi. Eski elbiselerini koyduğu bir bohça vardı sol elinde, sağ elinde ba-

kırdan bir pirinç testisi sallanıyordu, yırtık kenarları sarkan eski bir hasır almıştı kolunun altına.

— Pişi! diye haykırdı kız. Gitme ne olur.. —Sonra yaklaşıp hasırın ucundan tuttu.— Gitme, pişi. Çok ağlarım gidersen..

— İlle de gitmek istiyorsa, defolup gitsin! diye haykırdı Sarvacaya eşikten. Ama bir aile reisini lânetleyip gitmek de neymiş? Çocuklarım var benim. Seni bunca zaman besleyenlere uğursuzluk getirecek bir şey yapmamak için çırpınmalıydın hiç değilse.. Yemek yemeden gitmek ve ailenin üstüne felâket taşırmak istiyorsun değil mi? Böyle karanlık habis bir ruhun olmasaydı, gül gibi geçinir giderdik!

Dönmedi ihtiyar kadın. Küçük, gözü yaşlarla dolu, bir süre arkasından seğirtti.

Öbür mahalledeki Navin Goşal'lara gitti İndir Takrun ilk olarak. Goşal'ın karısı, ihtiyarın anlattıklarını dinler dinlemez elini alnına vurup:

— Hey Allahım! dedi. Böylesini de hiç duymamıştım. Sen bu işe ne dersin, Kuri?* Kal halacığım, kal bizde..

İhtiyar iki ay sonra bu evi terkedip Tinkari Goşal'ın evine taşındı, oradan da Purna Çakravarti'lerin evine. İlk ağırlama günlerinin güleryüzlülüğünden sonra, her ailede bir hoşnutsuzluk başlıyordu. Çeşitli şekillerde meydana çıkıyordu bu hoşnutsuzluk. Sonunda da hep, evle barışmasını ve yuvaya dönmesini öğütlemekteydiler. Bir iki ev daha dolaştı ihtiyar. Ray'lardan birinin, hiç olmazsa Harihar'ın gelip kendisini alacağını ve eve götüreceğini umuyordu hep. Ama aradan üç ay geçmiş, evden kimsecikler görünmemişti. Durga da gelmemişti üstelik. İki mahallenin arası uzak olduğundan, küçük kızın kolay kolay gelemeyeceğini biliyordu ihtiyar. Bunun için de bir iki kere, yüreği umutla dolu, Ray'ların mahallesine kadar indi, ama göremedi Durga'yı.

Yılın on iki ayını da başkalarının evinde geçirmek olur mu? Boş bir sütçü kulübesi vardı köyün doğu sınırında. Derme çat-

ma bir şeydi ama köylüler iki ay içinde elele verip oturulabilir hale koydular. Ayrıca mahalleliler, ihtiyarın yaşamasına yardım kararı almışlardı. Küçüktü kulübe, bir bambu ormanının ortasında herkesten ıraktaydı. Köylü kadınlar bunu kendisine anlattıkları vakit, Sarvacaya'nın şöyle cevap verdiği rivayet olunur: «Biraz da başkaları denesin onun huyunu! Evimde istemiyorum artık, çocuklarımı bile düşünmeyen birinin burada işi yok. Eşikten içeri adım attırmam! Pislik içinde gebersin de anlasın dünyayı!» İhtiyara destek olmak isteyenler başlangıçta gerçekten samimi davranmışlardı, ama zaman aşındırdı iyi niyetlerini, arada bir istemeye istemeye görünür oldular. «O gün ne yapmaya öfkelendim de terkettim evi sanki! diye hayıflanıyordu kendi kendine ihtiyar kadın. Gelin gitmemi istemiyordu, küçük kız durmadan ağlıyor, döneyim diye kolumdan çekiyordu..» Yaşlar sızıyordu çökmüş yanaklarından. «Şu âhir vaktimde bunları da görecekmişim demek! Ah, kendi kızım hayatta olsaydı..»

Son günüydü çaitra'nın.* Bütün gün boyunca korkunç sıcak yapmıştı. Akşama doğru hafif bir meltem çıktı, Gosainpara'dan doğru çarak* davullarının sesi geliyordu hâlâ. Bayram henüz devam ediyordu.

Sıcakta o evden bu eve koşup durmaktan, akşamları ateşlenir olmuştu ihtiyar. Saçağın altındaki hasıra uzanmıştı. Baş ucunda su dolu bir toprak testi duruyordu: Pirinç alabilmek için bakır testisini çeyrek rupyeye rehin bırakmak zorunda kalmıştı. İçi yanıyordu ateşten, durup durup bir yudum su içiyordu.

— Pişi!

Üzerindeki örtüyü atıp bir hamlede kalktı kadın. Durga merdivenleri çıkmaktaydı. Behari Çakravarti'nin kızı Raci geliyordu arkasından. Açık renk bir sari giyinmişti, bir göğüslük iliştirmişti elbisesinin üst kısmına. Hemen de hiç konuşmadılar. Cılız kollarını büyük bir sevgiyle uzatıp yeğenini ateşli göğsüne bastırdı kadın.

— Hiç kimse bilmesin geldiğimizi, dedi Durga, kimseye söyleme sakın! Çarak panayırından geliyoruz gizlice. Raci de benimle geldi. Bak sana bayram için ne getirdim, al, senin bunlar.

İki metelikle iki şeker uzattı kız, sonra ekledi:

— Kardeşim için de tahtadan bir oyuncak bebek aldım..

Doğrulup oturdu ihtiyar kadın, elindeki hediyelere baktı bir süre.

— Yakut gibi yavrum benim! Neler de getirmiş aman yarabbi! Kocaman bir kraliçe olursun inşallah! Şu fakir halana öyle iyi davrandın ki hep.. Oyuncak bebeği göster bakayım. Aman ne güzel! Kaç para verdin buna?

Daha bir süre konuştular, sonra küçük kız:

— Pişi, dedi, niçin böyle sıcaksın sen?

— Bütün gün dolaştım durdum da ondan, dedi kadın. Onun için uzandım ya biraz..

Henüz çocuk olmasına rağmen kavramıştı Durga halasının güneşin alnında sabahtan akşama kadar niçin dolaştığını, kadının kederden ve açlıktan bir deri bir kemik kalmış vücudunu okşadı yavaşça ve:

— Mutlaka eve dönmelisin, dedi. Bu akşam patırtı çıksın istemiyorum, ama yarın muhakkak gel. Gel olur mu?

Yüreği sevinçle kabararak doğruldu ihtiyar:

— Annen sana bugün öyle bir şey mi söyledi?

Raci cevap verdi Durga'nın yerine:

— Annesi bir şey demedi. Durga'yı bırakmıyor bile buraya, lâfını ettiğimiz vakit hep azarlıyor bizi. Ama sen gene de git. Tatlı tatlı konuşuverirsin biraz, öfkesi geçer gider.

— Yarın muhakkak gel, diye atıldı Durga yeniden. Annem bir şey söylemez. Ben şimdi gidiyorum işte. Kimseye deme geldiğimi. Sabahleyin çık gel. Muhakkak.

Ertesi sabah uyandığında kendini daha bir iyi hissetti ihtiyar kadın. Biraz sonra pılı pırtısından bir çıkın yaptı ve evin

yolunu tuttu yavaş yavaş. Gopi Boştam'ın karısına rastladı yolda.

— Hayrola Didi Takrun, diye sordu kadın, eve mi dönüyorsun yoksa? Durga'nın anasının öfkesi yatıştı demek?

— Dün akşam Durga geldi, diye güldü ihtiyar. Aman ne ağladı bir görsen! Annesi yollamış. Ne olur gel hala, eve dön artık ne olur.. diye yalvardı. Ben de dedim ki: Şimdi yakışık almaz, sen hemen git, sabahleyin de ben çıkar gelirim.. Nasıl ağlıyordu yavrucak nasıl! Hiç ayrılmak istemiyordu yanımdan.. İşte ben de gidiyorum, ne yapalım!

Avluya girdiği zaman kimsecikler yoktu evde. Bir gün önce vücudunu kavuran ateşten bitkin bir halde, yere bıraktı bohçasını ve odasının verandasındaki basamaklara çöktü.

Irmakta yıkanmaktan dönen Sarvacaya, çok geçmeden arka kapıyı itip girmişti. Şaşkınlıktan çivilenmiş gibi olduğu yerde kalakaldı ihtiyarı görünce. Zavallı İndir gülümsüyordu:

— İyi misin Bau?* Bak işte dönüp geldim gene. Bu yaşımda siz olmadan tek başıma nerde kalabilirdim ki!

— Niçin geldin?

Bir adım atarak sormuştu bunu Sarvacaya. Gelinin duruşu ve sesindeki edâ, ihtiyar kadının yüzündeki gülümseyişi silip götürmüştü bir anda. Ve Sarvacaya, onun bir şey demesine fırsat vermeden devam etmişti:

— Burda yerin yok senin. Geçen gün de söyledim bunu. Ne cesaretle geliyorsun böyle elini kolunu sallaya sallaya?

Donup kalmıştı kadın, bir tek kelime olsun çıkmadı dudaklarından. Sonra birdenbire ağlamağa koyuldu:

— Ne olur böyle konuşma Bau! Küçücük bir yer ayır bana yeter. Bak şu halimle nereye giderim? Oysa bu yuvada...

— Yeter, dedi Sarvacaya sözünü keserek. Bu yuvayı karıştırma! Evin uğuru döndü diye uykuların kaçtı herhalde.. Hemen defolup git burdan, yoksa karışmam!

İhtiyar, işlerin bu mecraya dökülebileceğini ummamıştı şüphesiz. Boğulmak üzere olan bir kazazedenin elinin altındaki her

şeye sarılmak istemesi gibi, dört bir yanına çaresizlikle bakıyor, yapışıp tutunabileceği bir destek arıyordu. Hayat limanı ayaklarının altından ebediyen kayıyor gibi bir duygu kaplamıştı içini, ve bunu engellemeğe gücü yetmiyordu.

— Defol dedim! Oturup durma burda, Takurci. Vakit geçiyor bak. Ve bir alay işim var. Bir karış yer bile ayırmam sana burda..

Bohçasını yeniden yüklendi ihtiyar, ve güçlükle doğruldu. Kapıya doğru ilerlerken, duvara dayanmış avlu süpürgesine ilişti gözleri.. Üç dört ay vardı ki, süpürgeye hiç kimse el sürmemişti. Şu avluyu saran bir avuç ot, şu binbir özenle dikilmiş limon ağacı, şu sevgili süpürge, ve küçük kız, ve ufak oğlan, ve şu ev, Bravo dayının evi... yetmiş yıllık ömrü boyunca, bütün tanıdığı, bütün anlayıp bildiği bunlardan ibaretti. Ve bu da ebediyen uzaklaşıyordu işte.

Bohçası kolunun altındağ ceviz ağaçlarının altından geçerken, Ray'ların üvey kızı seslendi arkasından:

— Nereye gidiyorsun böyle nine? Eve dönmedin mi sen?

Cevap çıkmadığını gören kadın, kendi kendine:

— Zavallı ninecik sağır olmuş, diye söylendi. Duvardan beter!

Öbür mahalleden biri koşup geldi ikindi üzeri:

— Senin ihtiyar, öyle sanıyorum ki, ölmek üzere ey Takrun! İki saattir Pali'nin ambarının yanında yatıp duruyor. Yola devam edememiş güneşten. Git de bir bak! Dada Takur* burda değil mi? Ona da söyle, bir baksın, ne olur!

Ve doğruydu. Pali'lerin ambarı yanındaki büyük çitin altında, terk-i hayat eylemek üzereydi İndir Takrun. Dönerken birden fenalaşmış ve güneşin alnında yürümeğe takati yetmediği için oraya uzanıp kalmıştı. Kaldırıp Pali'lerin sundurmasının altına koymuşlardı kadını. Bütün vücudu zeytinyağıyle ovalandıktan, yelpazelendikten ve elden gelen bütün ihtimam gösterildikten sonra bile bir türlü düzelmemiş, tam tersine ak-

şama doğru büsbütün fenalaşmıştı. Bunun için de kaldırıp yeniden toprağa yatırmışlardı. Pali'lerin mahallesinden bir alay insan toplanmıştı etrafına.

— Niye dolaşıp durmuş güneşin alnında? Bugün felâket sıcak.. dedi birisi.

— Şimdi yavaş yavaş düzelir, diye atıldı bir başkası. Herhalde başına kan hücum etmiş olacak..

— Kan man değil! dedi Bişu Pali. Bu kadın yaşamaz artık.. Harihar amca evde yoktu herhalde. Gerçi haber yolladık ama evleri de o kadar uzak ki!

Dinu Çakravarti'nin büyük oğlu Pani geldi durumu görmeğe. Brahmandı. «Ah Dada Takur, iyi ki geldin! Ağzına bir damla Ganc suyu damlat zavallının. Brahman mahallesi de değil burası yarabbi, sen olmasan kim su damlatırdı bu fakirin ağzına?»

Âsasını Bişu Pali'ye verdi Pani, ve ihtiyarın yanına diz çöküp oturdu. Gemi biçiminde bir çanaktan Ganc suyu aldı eline, seslendi:

— Pişi ma..

Gözlerini sonuna kadar açtı kadın, hiç bir şey söylemeden delikanlının yüzüne dikti bakışlarını. Pani bir daha denedi:

— Nasıl hissediyorsunuz kendinizi, pişi ma? Yoksa hasta mısınız?

Ve cevap beklemeden birkaç damla Ganc suyu damlattı kadının ağzına. Ama su, dudakların kenarından sızıp döküldü.

— Bir kere daha ver, Dada Takur.. diye fısıldadı Bişu Pali.

Pani biraz sonra, ihtiyarın gözlerini kapatmağa eğilecek ve kapanmadan önce kadının gözlerinden iri iri yaşların boşandığını görecekti.

İndir Takrun'un ölümüyle, eski Nişindipur da ortadan siliniyordu.

İKİNCİ KESİM

DURGA'NIN KİRAZLARI

7

DÖRT beş yıl oluyordu İndir Takrun öleli. Mag* ayı sonlarındaydı. Soğuktu hava. Sarasvasti* bayramının ikindi üzeri Nişindipur'lular, iki yanı çalılıklarla kaplı dar bir yoldan kırlara mavi ala kargaları görmeye gitmekteydiler.

— Yahu Hari, diye sordu birisi, muz bahçeni sütçü Buşno'ya mı rehin ettin gene?

Sorunun yöneldiği adam, on yıl öncesinin Harihar Ray'ına hiç mi hiç benzemiyordu. Yaşı kemali bulmuş bir adamdı şimdi Harihar, durmuş oturmuş bir aile reisiydi, iki çocuk babası bir aile reisi. O köy senin, bu köy benim dolaşmaktaydı vergi toplamak için. Öte yandan, din eğitmeni mesleğine de devam ediyor, ailesinin geleneksel yetiştirmelerini muntazaman yoklamaktan geri kalmıyordu. O civarda kurulan bütün pazarlarda, köylülerle sebze fiatları üzerinde pazarlık ederken görebilirdiniz kendisini. O eski serbestliğinden, eski bağımsızlığından eser kalmamıştı şimdi. O genç, başına buyruk delikanlı yoktu artık. Batıda geçen yıllar, gittikçe biraz daha uzak görünüyordu ona. Çunar kalesinin surlarına oturup uzaktaki dağlarda güneşin batışını seyredişi, Kedar yolundaki amber ağacı ormanında açık havada geceleyişi, Şah Kösem Süleyman'ın türbesinin bahçesinden mandalina toplayışı, erimiş

gümüşü andıran berrak ve buzlu sularıyle ulvî ırmak Alaknanda, ve Daşaşvamend gat'ında ırmağın kıyısındaki uzun yürüyüş... bütün bunları, çok eski bir rüyayı hatırlar gibi hatırlamaktaydı şimdi.

«Öyle oldu» gibilerden başını salladı Harihar, sonra dönüp söylendi:

— Gene nereye kayboldu bu çocuk yarabbi? Of Koka* of!

Bu sırada, altı yedi yaşlarında güzel bir erkek çocuğu belirmişti dönemeçte. Ötekilere yaklaştı.

— Arkada kaldın değil mi gene? dedi babası. Önden yürü..

— Ormana kaçan o kocaman kulaklı şey ne baba?

— Ne bileyim ben! Sana cevap yetiştirmenin imkânı yok ki! Yola çıktığımızdan beri susmak nedir bilmedin. O ne baba, bu ne baba.. Ormana kaçan şeyi görmüşüm gibi! Yürü, hadi..

Sert ihtar, çocuğun öne geçmesine yetmişti.

— Ben derim ki Hari, diye atıldı Navin Pali, eğer bol balık avlamak istiyorsak, en iyisi Bnoişa bataklığına gitmektir. Doğu mahallesinden Nepal Paren oraya sürekli ağ seriyor. Ve her gün altmış kilodan seksen kiloya kadar balık tutuyor. Dört kilodan aşağı balık yok!. Bir gün sabaha karşı, bataklığın tam ortasından, suyun en derin yerinden doğru, bir dana yavrusunun böğürmesini andıran bir ses işitmişler. Anlıyor musun?

Hepsi de yaklaşıp Navin Pali'yi dinlemeğe başladılar can kulağıyle:

— Çok eski bir bataklıktır bu, suyu da çok derindir. Ortaya doğru tam bir mürekkep siyahlığına bürünür su, ve bembeyaz nilüferlerle doludur. Kimisi var, o dana gibi ses çıkaranın dev bir balık olduğunu iddia ediyor. Kimisine göre de, ancak bir Yakşi* olabilirmiş. Sesi işittikten sonra, gün ağarıncaya kadar kimsenin gözüne uyku girmemiş, korkudan titreyip durmuşlar sabaha kadar teknede...

Hava birden gerginleşmişti ki, Harihar'ın oğlu bir çığlık atarak çalılıkları gösterdi ve sevinçle koşmak istedi oraya doğru:

— Bak baba, işte orda! Kaçıyor bak, koskoca kulakları var!

— Dikenlere dikkat et! diye çıkıştı babası çocuğu elinden yakalayarak. Can sıkmağa başladın. Yüz kere söyledim sana, lâf dinlemiyorsun ki! İşte bunun için getirmek istemiyorum seni..

Yüzünde derin bir haz ve merak ifadesiyle babasına baktı çocuk:

— Neydi o baba?

— Görmedim ki bileyim ne olduğunu! Bir yaban domuzuydu herhalde.. Gel buraya, şöyle yolun ortasından yürü bakalım.

— Domuz değildi, baba. Küçücüktü.. Şu kadarcıktı, bak.

Eğilmiş, hayvanın boyunu gösteriyordu eliyle.

— Tamam, anladım. Göstermene lüzum yok. Yürü artık, hadi.

— Tavşandı o yavrum, tavşandı.. dedi Navin Pali. Bu sık ormanlarda çok bulunur..

ABC kitabında resmini görmüştü ama, canlı bir tavşanın böyle gözlerinin önünde zıplayıp koşacağını hiç aklından geçirmemişti çocuk. Bir tavşan.. hem de canlı.. hem de insanın tam önünden fırlayıp kaçan! Resim değil, oyuncak değil, kulakları dikilmiş hakiki bir tavşan! Sudan ve topraktan yoğurulmuş ve ölümlü gezegenin üzerindeki şu sık çalılıkların arasında böyle bir şey olabileceğini havsalası almıyordu bir türlü..

Ağaçlı yoldan ayrılıp işlenmemiş bir boş araziye ulaştılar. Irmağın kıyısındaki akasyalar ve zamk ağaçlarının arasından, büyük bir tuğla fırınını andıran bir yapı gözükmekteydi. Eski çivit fabrikasının fırınından kalma yıkıntılardı bu. Çivit fabri-

kaları devrinde, Nişindipur'daki «Bengal Indigo» firmasının en büyük fabrikası burada kuruluydu. Bölgedeki öbür on dört fabrikayı da, o zamanlar bu fabrikanın müdürü olan John Lermor yönetirdi. Şimdi ise su haznesi yıkılmış, fırın, müdürün evi, idare bürosu, cengelin içinde dağılıp kalmış bir tuğla yığını haline gelmişti. Kudretli Lermor buyurmuş olsa, memleketin bütün timsahlarıyle inekleri aynı gat'tan su içerlerdi bir vakit. Bugünse, birkaç ihtiyar bir yana, Lermor'un adını duymuş bile yoktu. Çiğde ağaçları, ipomeler, laburnumlar ve vahşî otlarla doluydu orman. Yeşil geniş yapraklarını çalılıkların üzerine yaymıştı kahkaha çiçekleri. Serin gölgeliklerde horozibikleriyle henüz açmış mavi klitoryalar, taçlarını güneş ışığına uzatıyorlardı. Sona eren günün gölgeleri içinde, ormanın taze yeşilliği ve kuşların cıvıltısı arasında, tabiatın cömert eli, servetini dağıtan bir kral gibi saçmıştı verimliliği. Ne yoksulluğun özrüne sığınmış, ne de orta halliliğin elisıkılığına başvurmuştu. Akşamın büyüsü içinde kır, ırmak ve orman, gerçekdışı bir görüntü kazanmaktaydı.

Navin Pali bir yandan geziniyor, bir yandan da bu arazinin kuzey kısmında şankulu* ekiminin ne kadar verimli bir iş olacağını anlatıyordu.

— Fabrikanın tuğlalarını satacaklarmış, dedi birisi. Nababganc'dan Moti Dan, pazarlığını yapmakla meşgulmüş.

Ve Moti Dan'ın nasıl zenginleştiğini tartışmaya koyuldular bir süre. Sonra da, hayat pahalılığından başlayarak Aşaru pazarındaki Kundu'ların tohum dükkânında çıkan yangından Dinu Ganguli'nin kızının düğün tarihine kadar bir alay konu hakkında dedikodu ettiler.

— Peki ama mavi ala karga nerde baba? diye sordu Harihar'ın oğlu.

— İyi bak, dedi babası. Şimdi gelip akasyaya konacak.

Başını kaldırmıştı çocuk, çevredeki akasyaların doruğuna bakıyordu. Küçük çiğde ağaçları, meyve bolluğundan çöker

gibiydi etrafta. İştahla baktı çocuk bu küçük yemişlere. Gidip koparmak için davranmaya yeltendi birkaç sefer, ama babası azarlıyordu. Bu derece kısa ağaçlarda nasıl olur da meyve yetişirdi yarabbi? Kendi mahallelerindeki çiğdeler öylesine yüksekti ki, meyvelerine yetişmek imkânsızdı. Yemiş silkmek için kullandıkları kancaya başvurmaksa hepten boşuna, yasaklanmış çiğdeleri gizlice yemek kolay değildi çünkü. Hemen farkına varılıyordu. Anlar anlamaz içeri çağırıyordu annesi.

— Ben seninle nasıl uğraşacağım Allahım! Ahmak olup çıktın gene! Ateşin daha dün düştü, bugün tutmuş çiğdenin altında dolanmaktasın. Arkamı dönmeyegöreyim, hemen fırlıyorsun dışarı. Ne kadar yedin söyle. Aç ağzını bakayım..

— Hiç yemedim anneciğim, bir tane bile düşmedi ki yere! Ağaçtakilere de yetişemem zaten..

Ve pembe yüzünü annesine yaklaştırır, ağzını açardı. Özenle muayene ederdi annesi çocuğun ağzını, taze tereyağ kokusunu alır almaz da sımsıkı kucaklardı.

— Hiç yeme olur mu yavrum? İyice düzeldiğin vakit, çiğdeleri ben kendi elceğizimle toplayıp tuzlayacağım. Yazın doya doya yersin. Saklı saklı yeme sakın, olur mu?

— Hep bu fabrikayı sorar durursun, dedi Harihar. Bak işte müdürün evi bu..

Irmağın kıyısındaki büyük bir araziyi kaplayan bir vakitlerin bu kocaman yapısı, tarih öncesinde yaşamış vahşî bir hayvanın dev iskeletini andırmaktaydı. Sessiz kış ikindisi, zamanın geçtiğini göstermek istercesine, boz halısını bir örtü gibi evin üstüne seriyordu yavaş yavaş.

Evin hemen biraz ötesinde, John Lermor'un oğlunun şimdi cengelle örtülü terkedilmiş mezarı duruyordu. «Bengal Indigo» firmasının o muazzam fabrikasından olduğu gibi kalmış olan tek şey de bu mezardı işte. Eski siyah taşın üzerinde şu kısa yazıt okunuyordu:

Bay ve Bayan Jean Lermor'un
biricik oğulları
EDWIN LERMOR
burada yatıyor.
Doğumu: 13 Mayıs 1853 Ölümü: 27 Nisan 1860

Bir alay kokulu ağaç arasında vahşî bir laburnumun dalları gölgelemekteydi mezarı. Yazın, Arai Banki'nin ağzından doğru şiddetli bir rüzgâr estiğinde, sarı çiçek demetlerinden kalın bir örtüyle kapanıyordu. Ormanın ağaçları bu yabancı çocuğu halâ hatırlıyordu.

Hayranlık içinde bakıyordu Harihar'ın oğlu dört bir yanına. Altı yıllık ömründe ilk defa olarak evinden bu kadar uzağa gelmişti. O güne dek bütün evreni, Nera'nın eviyle kendi evlerinin önündeki alandan ve hadi bilemediniz Ranu Didi'nin konağından ibaretti. Bir ya da iki kere, annesiyle birlikte gat'ta yıkanmaktan dönerken, fabrika fırının yıkıntılarını belli belirsiz seçer gibi olmuştu. Ve annesine parmağıyle gösterip yıkıntıları:

— Fabrika orda duran şey değil mi anne? diye sormuştu.

Babasından, ablasından, bütün komşulardan işitirdi hep fabrikayı. Ama bugün kendisi gelmişti işte, ve kendi gözleriyle görmüştü. Daha ötede, annesinden masalını dinlediği periler diyarı başlıyordu herhalde. Prensin kılıcını yanına koyup tek başına gecelediği Bengama Bengami* ağacının altındaki Kara Biber'in ülkesi belki? Ev, barınak cinsinden hiç bir şey yoktu arazinin öbür ucunda. Harikalar diyarı başlıyordu orada, bilinmeyen ülke..

Dönüşte, gelirken yolun kenarında gördüğü kırmızı bir yemişi koparmak için anîden atıldı çocuk. Babasının sesiyle durdu:

— Sakın dokunma ona, dokunma! Isırgan bezelyedir o. Ne yapıyorsun evlâdım, çekilmez bir şey oldun sen! Bir daha hiç bir yere götürmeyeceğim seni, bilmiş ol.. Ellerin baştan aşağı-

ya kabaracak şimdi. Yolun ortasından yürü diyorum sana, lâf anla!

— Elim neden kaşınacakmış baba?

— Zehirli şeye dokundun, kaşınmaz olur mu hiç! Hem yanacak ellerin, hem de böyle şişecek. Avazın çıktığı kadar bağıracaksın üstelik!

Köye dönüşte, Harihar'la oğlu arka kapıdan eve girmişlerdi. Sarvacaya geldi açılan kapının gıcırtısına..

— Bu kadar geç kalınır mı! diye çıkıştı kocasına. Sırtına bir şal bile almadan götürdün üstelik çocuğu!

— Bin kere pişman oldum zaten götürdüğüme! dedi Harihar. Durduğu yerde kalmak bilmiyor. Ordan oraya zıplıyor hep, zaptedebilirsen et artık. Bir de tutup ısırgan bezelye koparmaya kalkmaz mı!

Sonra çocuğa bakarak ekledi:

— Fabrikanın yerini görmek istiyordun hep. Gördün işte!

8

VAKİTLERDEN sabahtır, saat sekiz suları. Harihar'ın oğlu verandada oturmuş, tek başına oynuyor. Kapağı kırık alüminyum bir küçük kutu var önünde. Kutunun içinde gizli bütün serveti yere boca etmiş çocuk. Rengi atmış bir tahta at, dört metelik değerinde yamru yumru bir alüminyum düdük, annesinin Lakşmi puca* için muhafaza ettiği deniz kabuğu kutusundan gizlice aldığı ve annesi görür korkusuyle hep saklı tuttuğu birkaç deniz kabuğu ve birkaç kuru bonduk yemişi.. Bunları pek seven ablası, kimbilir nerden kucak kucak toplayıp getiriyor, bir kısmını çocuğa veriyor, bir kısmını da kendi bebek kutusuna yerleştiriyordu. Kırık çömlek parçalarını da saklıyordu çocuk. Kaydırakta işine yarar inancıyle, özenle saklıyordu hem de. Baha biçilmez şeylerdi bunlar onun gözünde. Bütün oyuncakların arasından alüminyum düdüğünü seçti işte, ama bir süre öttürdükten sonra ilgisizlikle bıraktı bir kenara. Sonra tahta ata el attı, ama çok geçmeden o zavallı da malûl hayvanlar ahırına atılmış gibi bir köşeyi boyladı. Çömlek parçaları var şimdi elinde, kaydırak oynayacak. Oyunu oynamaktan çok hayal ederek gözlerini yumuyor ve fırlatıyor ilk parçayı. Tam nişanlamış!

Ablası Durga, tam bu sırada seslendi ona avludaki ekmek ağacının altından:

— Apu! Hey Apu!

Sabahtan beri evde yoktu Durga, henüz dönmüş olmalıydı, sesi boğuk boğuk çıkıyordu. İnsan sesini işitir işitmez, Lakşmi puca'ya ait deniz kabuklarını hızla sakladı Apu, sonra cevap verdi:

— Ne var, didi? Ne oldu?

— Buraya gel! Çabuk..

Ellerini sallıyordu kız. On bir yaşındaydı şimdi. Apu'dan daha koyu tenli, ince yapılıydı. İçine kapanık bir kızdı. Kollarında cam bilezikler var, üzerinde de kirli bir elbise. Saçları rüzgârdan darmadağındı. Yüzü oldukça güzel. Tıpkı kardeşi gibi, onun da gözleri iri iri. Verandadan inip ablasına yaklaştı Apu:

— Ne var?

Bir Hindistan cevizi kabuğu tutuyordu Durga elinde, eğilip içindekini gösterdi: Yeşil Hint kirazı parçaları.. Sonra sesini alçaltarak sordu:

— Annem dönmedi değil mi gat'tan?

— Hayır, dedi Apu başını sallayarak, dönmedi.

— Biraz zeytinyağıyle tuz getirsene, dedi Durga tatlı bir sesle. Şu kirazları hazırlayacağım.

— Nerden buldun bunları? diye sordu Apu büyülenmiş gibi.

— Patli'lerin bahçesindeki ağacın altında. Hep yere düşmüşlerdi.. Hadi biraz yağla tuz getir.

Ürkerek baktı ablasına oğlan:

— Üstüm başım çok kirli, dedi. Yağ kübüne dokunacak olursam annemden dayak yerim..

— Bir an önce git de getir hadi. Annemin döneceği yok daha, çamaşır yıkamaya gitti bilmiyor musun.. Hadi çabuk.

— Deniz kabuğunu bana ver öyleyse, yağı içine dökeyim. Bir de koş arka kapıdan bak, annem geliyor mu gelmiyor mu?

— Yere yağ dökme sakın, dedi Durga. Yoksa annem hemen anlar. Salaksındır, dikkat et..

Apu evden dönüp geldiğinde, kabuğu aldı Durga ve kirazları güzelce yağla tuza buladı.

— Uzat elini.

— Bunların hepsini yiyecek misin didi?

— Pek mi çok var sanıyorsun? Al. Yetmez mi? Tut şu ikisini de.. Gidip biraz da biber getirseydin. Bir tane daha veririm o vakit sana..

— Nasıl getiririm didi? Annem rafa kaldırıyor biberleri, uzanamam ki!

— Peki peki, vaz geçtim. Akşama gene toplar getiririm ben. Patli'lerin gölcüğünün kıyısındaki ağaç var ya, baştanbaşa kiraz yüklü. Öğlen güneşinde patır patır dökülüyorlar.

Durga'arın evi dört bir yandan cengelle çevriliydi. Harihar'ın yeğeni Nilmani Ray geçen yıl ölünce, karısı çocuklarını alıp kendi babasının köyüne göçmüştü. İşte bundan ötürü, tek komşu evi otlar bürümüş durumdaydı şimdi. Çevrelerinde başka bir ev de yoktu. En yakın olan Buvan Mukerci'nin evi beş dakika alıyordu.

Harihar'ın evi de uzun zamandır tamir görmemişti. Veranda göçmüş ve yarıklardan ısırganlar fışkırmıştı. Kapı ve pencere kapamakları baştan aşağı kırıktı, söve pervazlarına ceviz telleriyle tutturulmuş durumdaydılar.

Kapının çarptığı işitildi, sonra da Sarvacaya'nın sesi:

— Durga! Durga huu!.

— Annem çağırıyor. Sen git bak. Ye önce, bitirince gidersin.. Ağzını sil, bütün ağzına tuz bulaşmış.

Annesi bir daha çağırmış olsa bile cevap veremeyecekti kız: Ağzı tıkabasa doluydu. Kirazları müthiş bir hızla çiğnemeye koyuldu. Apu baş edemeyeceğini anlayınca koşup ekmek ağacının arkasına gizlendi. Birbir darala darala yutmaya koyulmuştu o da kendi payını. Bir yandan da ablasına bakıyor-

du ve birden hatâlarının farkına varıp gülmeye başladı. Elindeki boş kabuğu kene otu çitinin üzerinden fırlatıp attı Durga, Nilmani Ray'ın evini saran cengele düştü kabuk.

— Ağzını sil maymun! diye çıkıştı kardeşine. Suratın tuz içinde kalmış..

Sonra da en masum yüzüyle eve girip seslendi:

— Ne var anneciğim?

— Nerdeydin kız? Söyle nerdeydin? Kırk tarafta birden olamam ki ben. Sabahtan beri çamaşır yıkamaktan bütün vücudum sızlıyor, bana biraz yardım etseniz günaha girersiniz sanki! Bak koskocaman kız oldun, ama gidip bir parçacık odun kesmek bile yok, o mahalle senin bu mahalle benim dolaşmak var sadece.. O küçük maymun nerde peki?

— Anne, benim karnım aç.. diye girdi Apu.

— Bekle biraz, çatlamadın ya.. Bir soluk alayım. Durmadan acıkmayı ve durmadan emir vermeyi bilirsiniz sadece.. Durga koş bak bakalım, dana neden bağırıyor öyle?

Biraz sonra Sarvacaya mutfağın verandasına oturmuş ve salatalık soymaya başlamıştı. Gelip annesinin yanına çöktü Apu:

— Biraz daha derinden soy anneciğim, dedi. İnsanın ağzını yakıyor.

Durga kendi payını almak için elini uzatırken ürkek bir sesle sordu:

— Kızarmış pirinç yok mu anne?

— Çiğnemenin imkânı yok! dedi Apu birden. Kirazlar dişlerimi uyuşturmuş hep...

Ablasının kaşlarını çattığını görür görmez susmuştu.

— Kirazı nerde buldun? diye sordu annesi.

Doğruyu söylemeye cesaret edemeyen Apu, soran bakışlarını ablasına çevirdi. Sarvacaya da Durga'ya bakıyordu şimdi:

— Gene dışarı çıktın değil mi? dedi öfkeyle.

— Oğluna sor bakalım çıktım mı? diye karşıladı kız korku

içinde. Ekmek ağacının altındaydım ben, sen çağırır çağırmaz da...

Svarna'nın gelişi imdadına yetişti. Sarvacaya, sütçü kadına dönmüştü:

— Hemen yakala danayı, dedi. Deminden beri bağırıp duruyor zavallı! Zaten küçücük daha, sağmaya bu kadar geç gelirsen nasıl yaşar. Hep bağlı tutmak günah değil mi? Ne olur erken gel.

Apu da ablasının ardından dananın sağılmasını görmeye seğirtmişti. Daha avluya adım atar atmaz, Durga bir yumruk indirdi oğlanın sırtına:

— Pis yumurcak!

Acı alaycı bir sesle ekledi sonra:

— Kiraz yemekten dişlerin uyuştu demek! Bu akşam gidip Patli'lerden bir kucak toplayacağım, hepsini tuzlayacağım bir güzel. İki yumruk büyüklüğünde olanları var, hem de şekerden tatlı.. Bak bakalım sana bir kıyım verecek miyim aptal! Bir kere de salaklık yapmasan nasıl olur acaba?

Öğleden sonra işini bitiren Harihar eve dönmüştü. O sıralarda, aynı köyde oturan Annada Ray'ın kâhyalığını yapmaktaydı.

— Apu nerede? dedi. Ortalıkta görünmüyor.

— Uyuyor odasında.

— Peki Durga?

— Yemeği yiyip çıktı. Evde kalacağını mı sanıyorsun? Sadece yemek için uğruyor eve. Acıkınca gelir. O bahçeden bu bahçeye dolaşıp kiraz topluyor. Yeniden ateşi yükselecek diye korkuyorum bu Çaitra* güneşinde. Koskoca kız oldu, hâlâ daha lâf girmiyor kafasına.. İstediğin kadar konuş, bir kulağından girip öbür kulağından çıkıyor.

Biraz sonra Harihar yemeğe oturmuştu.

— Bugün, diye başladı, Daşgara'ya vergi toplamaya gitmiştim. İtibarlı zengin bir adam vardı, beş altı ambar sahibi.. Beni görür görmez ayaklarıma kapandı: «Beni tanımadınız

mı, Dada Takur?» dedi. «Hayır, bapu*.. dedim. Tanıyamadım.» Bunun üzerine adam: «Aile reisiniz hayattayken, diye başladı, puca sırasında muntazaman bize gelir ve ayaklarının tozuyle şereflendirirdi bizi. Siz bizim manevî efendilerimizsiniz ve biz şimdi hepimiz ikrar vermeyi tasarlıyoruz. Sizden rica etmek cüretinde bulunsam, bize ikrar verdirmeyi kabul eder misiniz?» Bunun üzerine ben de, bugün hiç bir şey söyleyemeyeceğimi, ama birkaç gün sonra yeniden uğrayacağımı söyledim. Ne dersin?

Elinde mercimek çanağıyle ayakta kalakalmıştı Sarvacaya, çanağı yere koyup oturdu:

— Niye olmasın, dedi. İyi bir fikir. İkrar verdir tabii.. Kastları neymiş?

Sesini alçaltarak konuştu Harihar:

— Hiç kimseye söyleme. Sadgopa!* Ama seni bilirim, diye ekledi sonra, şimdi gider herkese anlatırsın olup biteni..

— Kime gidecekmişim sanki! Sadgopa olsa ne çıkar, verdir sen ikrarı.. Ne halde olduğumuzu görmüyor musun! Üç dört ayda hadi bilemedin sekiz rupye geçiyor elimize Ray'lardan. Borcumuz desen gırtlağa kadar!. Dün gat yolunda Seca Takrun çıktı önüme: «Bauma,* dedi, bilirsin ki rehinsiz borç vermem. Ama sen gelip de yalvarınca, dayanamadım verdim sana. Bak aradan beş ay geçti, daha fazla beklemeye hiç niyetim yok.» dedi. Bir de Bostam'ın karısı Rada var. Gördüğü yerde paralayacak beni, her gün iki sefer alacağını istiyor.. Oğlanın sırtında giyecek kalmadı, elbiseleri lime lime, çapulcu gibi dolaşıyor yavrucuğum ortalıkta. Allah canımı alsa da kurtulsam diyorum vallahi!

— Bir şey daha söylediler, biliyor musun.. «Bizim köyde hiç brahman yok, dediler. Gelip buraya yerleşecek olursanız, size toprak veririz. Aramızda bir brahman aiesi bulunmasını öyle arzu ediyoruz ki, pirinç tarlası bile vermeye hazırız. Paramız kıt değil şükür, dediler. Şimdilerde Lakşmi köy evle-

rinde oturmayı seviyor. Şehir beylerinin pirinci yoktur ama bizde var.»

Heyecandan güçlükle konuşuyordu Sarvacaya:

— Neden.. neden hemen oracıkta kabul etmedin sanki! «Tamam geliyoruz.» demeliydin ossaat.. Böyle zengin bir adamın yanına sığınmak kötü mü? Neyin var senin bu köyde? Bir türlü bırakıp gidemeyecek kadar şu viranhaneye mi bağlısın yoksa!

Gülmeye koyuldu Harihar:

— Delisin sen! dedi. Demek hemen kabul etmek lâzım öyle mi? Basit insanlar bunlar, dediğin gibi yapmış olsam: «Takur'un tencereleri rafta boş duruyor galiba, yemek bile pişirmiyorlar evlerinde..» diye düşünürlerdi. Kendi kendimizi küçültmüş olurduk.. Anladın mı!. Önce gizlice gidip Macumdar Maşay'ın fikrini almalıyız. Hemen davranmak gereksiz kaçar. Sonra bir de alacaklıları düşün: «Ya paramızı ver, ya da seni bırakmıyoruz.» deseler, ne yapabilirsin? Hele bir nasihat alalım, ne yapacağımızı kararlaştırmak kolay..

Durga bu sırada ayaklarının ucuna basarak gelmiş ve kapının arkasına saklanıp bir göz atmıştı içeriye. Bir süre bekledikten sonra, duvarı dışardan dolanıp verandaya çıktı. Yavaşça açıp girmek istedi odanın kapısını. Kapı kapalıydı. Verandada kalması imkânsızdı kızın, güneşten yanan toprak ayaklarını kavuruyordu. İndi verandadan, avludaki ekmek ağacının altına seğirtti. Yüzü nar gibi kızarmıştı güneşte yürümekten. Bir alay şey bağlamıştı sarisinin eteğine. Dış kapı açık olsa ve annesi uyumuş olsa, sessizce odaya girip bir parça uzanmayı tasarlamıştı kız. Ama eve büyük kapıdan girip, babasının, hele anasının önünden geçmeye cesareti yetmemişti. İşte bunun için avluya dönmüş ve ne yapacağını bir türlü kestiremeyerek dikilip kalmıştı ekmek ağacının gölgesinde. Etrafa ilgisizce bakınmaktaydı. Nihayet oturdu, sarisinin düğümlerini çözüp, kurumuş boya tohumlarını çıkardı, bir zaman seyrettikten sonra saymaya koyuldu: Bir, iki, üç,

dört... yirmi altı taneydiler. Elinin üzerine yerleştirdiği iki üç tohumu havaya atıp avucuyle tutmaya girişti bir süre. Sonra da: «Bunları Apu'ya veririm, dedi kendi kendine. Şunları da oyuncak kutumda saklarım.. Nasıl parlıyorlar. Daha bugün düşmüşler ağaçtan, Allahtan ki ineklerden önce yetiştim, yoksa hepsini yiyip bitirirlerdi çoktan! Hele o kızıl inek canavar gibi yiyor, burnunu sokmadığı yer yok.. Geçen gün de bir alay toplamıştım, bunlarla daha da çok oldu şimdi!»

Oyunu kesip bütün tohumları büyük bir özenle sarisinin eteğine yerleştirdi yeniden ve eteği düğümledi. Birdenbire bir şey geldi aklına, sevinçle fırlayıp avluyu aştı. Saçları rüzgârda uçuşmaktaydı.

9

Apu'ların evinin biraz ötesinde muazzam bir incir ağacı vardı. Odanın penceresinden ya da verandadan, en tepesini görmek mümkündü ağacın. Sık sık gözü kayardı Apu'nın o ağaçtan tarafa; ve her bakışında da, uzak mı uzak bir ülkeyi hayal etmeye koyulurdu. Kendisi de bilmezdi nerede olduğunu bu ülkenin. Bildiği tek şey: Bu ülke, annesinin masallarını dolduran prenslerin geldiği ülkeydi.

Bu uzak mı uzak ülkeyle şu ya da bu şekilde ilgili ne varsa, çocuğun ruhunu erişilmez bir sevinçle dolduruyordu. Mavi gökyüzü, şu uçurtma, ilerdeki fabrika arazisi.. işte bütün bunlar.. niçinini kendisi de çıkaramıyor ve hiç kimseye sözünü edemiyordu ama.. atılgan hayalgücü kanatlanıveriyordu. Çocuğu asıl şaşırtan da, bu hayalî ülkenin onun üzerinde, kendisini uzaklara sürükleyecek kadar etkili oluşuydu. Benliğinden ve çevresinden çıkıp gidiyordu çocuk. Ve bir an geliyor, birdenbire annesini hatırlıyordu acıyle; aranıyor ama bulamıyordu: Başını alıp gittiği ülkede annesi yoktu. Ve annesini hemen ossaat görmek arzusu kaplıyordu içini.. Bu yaşantıyı sıksık tatmıştı çocuk.

Gökyüzünün tam ortasında bir çaylak uçmaktaydı. Gittikçe ufalarak uzaklaşan kuş, çok geçmeden Nilu'ların büyük pal-

miyesini de aşıp mavilikte kayboldu. Başını eğip döndü Apu, mutfağın verandasına seğirtti hızla ve orada ev işiyle uğraşmakta olan annesinin boynuna atıldı.

— Şu hınzırın yaptığına bakın hele! Bırak beni, bırak! Görmüyor musun ellerim kirli! Hadi bırak beni tatlım, elmasım benim, bırak! Bak senin için tavada karides yapıyorum, en sevdiğin yemek.. Hadi yeter şımardığın, bırak.

Bazan öğle yemeğinden sonra annesi pencerenin kıyısına sarisinin eteğini serip oturur ve eski yırtık bir kitaptan Kasidas'ın* Mahabharata'sını* okumaya koyulurdu türkü söyleyerek. Evin yanındaki hindistancevizi ağacının üzerinden çaylağın çığlıkları duyulurdu hep. Apu, annesinin dizi dibine oturup, bir yandan sayfalarca yazı yazar, bir yandan da onu dinlerdi. «Durga, derdi annesi, bir parça tenbul ver bana.» Ve Apu sorardı: «Anne, hani tezek toplayan adamın hikâyesi vardı ya?.» «Hangisi yavrum? diye cevaplardı annesi. Hariharа'nın hikâyesi mi? Bu kitapta değil o, Annadamangal'da.*» Ve ağzı karabiber dolu; türküye devam ederdi:

Kral şöyle dedi: «Dinle ey Muni'nin oğlu, dinle.
Hârika şeyler söyleyeceğim, tasviri imkânsız şeyler.
Sind'ler ülkesinde Somdatta adlı bir kral
Tanrıları ve brahmanları kıskanırdı hep...»

Ve Apu, annesinin ağzına doğru uzatırdı elini. «Bir parça biber ver bana!» Ağzından biraz çiğnenmiş biber çıkarıp çocuğun açık bekleyen avucuna bırakırdı kadın. «Of ne acıymış! Hep o meretin hatası işte! Her gün söylüyorum getirme diye, ama dinletemiyorum...»

Çocuk bir yandan pencereden bambu koruluğunu ve öğle güneşiyle yıkanan şeora ağaçlarını seyreder; bir yandan da Mahabharata'ya, özellikle de Kurukşetra* savaşının hikâyesine dalar giderdi. Destandaki çeşitli kahramanlar arasında en fazla tuttuğu, Karna* idi. Acımayı andıran garip bir ya-

kınlık uyandırıyordu Karna onda... Kuma saplanıp kalmıştı arabanın tekerlekleri ve kahraman, tekerlekleri kurtarmak için umutsuzca çırpınmaktaydı... İşte bu güçsüz, çaresiz ve mahzun Karna; birazdan Arcuna'nın, yalvarmalarına kulak asmaksızın, bir okla öldüreceği Karna, çekiyordu çocuğu. Annesinin bu bölümü her okuyuşunda Apu'nun göğsünde bir şeyler büyüyüp kabarır, içi acıyla dolar ve yaşlar süzülmeye başlardı yanaklarına. Gözlerini yumardı çocuk; ve içinde birdenbire, insan ıstırabı üzerine dökülen gözyaşlarının sevinci, yeni bir duygunun tazeliğiyle parlardı. Eski kitabın yırtık sayfalarından yükselen koku, annesinin yüzündeki tatlı ifade ve güneşle dolu öğle üzerinin büyüleyen parmağı bir araya gelip, daracık ve sarp bir yol canlandırırlardı Apu'nun hayalinde: İnsanlar tarafından durmaksızın dökülmüş gözyaşlarının, yoksulluğun, ölümün, umut kırıcı anlamsızlığın ve ıstırabın acılı yoluydu bu..

İkindiye doğru, annesi ev işlerine kalkardı. Verandaya çıkardı Apu, uzaktan seyre koyulurdu incir ağacını. Bazan azgın nisan - mayıs güneşi ağacın doruğunu belli belirsiz bir buğuyla sarar, bazan da kızıla çalan ikindi ışınları çevrelerdi ağacı. Ve ağaca baktığı vakit çocuğun içini hüzne boğan da, bu kızıl güneşti işte. İncirin ötesinde, uzaklarda, çok uzaklarda, gökyüzünün altında bir belirsiz diyarda Karna, arabasının kuma saplanmış tekerleklerini kurtarmak için çırpınmaktaydı sanki. Karna, ebediyen acınmaya mahkûm kahraman, evet, daha hâlâ uğraşıyor da uğraşıyordu çaresiz! Ve asıl galip, bahtsız rakîbini iki tekerlekli harp arabasının üzerinden bir ok yağmuruna tutup öldürdükten sonra krallığı ele geçiren Arcuna değildi. Karna idi savaşın gerçek galibi; hikâyesini her okuyana gözyaşları döktüren, insanoğlunun ıstırap yoldaşı Karna idi...

Gene Kurukşetra savaşının hikâyesini dinlediği bazı günlerde, destanda pek az harp hikâyesi olduğunu söylerdi kendi kendine. Bu boşluğu doldurmak ve savaşa doymak için bir

çare bulmuştu. Eline ince bir bambu sapı ya da küçük kısa bir dal alıyor ve doğru avluya ya da evin arka tarafındaki bambu korusunun yoluna seğirtip, tek başına konuşarak dolaşmaya başlıyordu:

— Sonra on ok birden savurdu Drona.* Arcuna ne yaptı peki? Tam ikiyüz ok savurdu cevap yerine! Sonra.. öyle müthiş bir savaş oldu, öyle müthiş bir savaş oldu ki!. Güneş, okların uçuşmasından, görünmez hale gelmişti..

Burada, okların sayısını alabildiğine artırmaya koyuluyordu çocuk; ama hayalgücü, annesinin kendisine okuduğu Kaşîdas Muhabharata'sındaki savaş tasvirlerinde verilen rakamları aşamıyordu bir türlü. O vakit, şöyle devam ediyordu:

— Arcuna ne yaptı sonra? Kılıcıyle kalkanı elinde, arabasından atlayıverdi. Ne korkunç bir savaş oldu! Duryodhana* geldi sonra, Bima* çıkıp geldi! Ve yeni baştan oklarla örtüldü gökyüzü. Öyle ki, artık hiç bir şey görünmüyordu..

Mahabharata'nın harp arabası cenkçileri, topu topu onsekiz gün savaştılar diye ün salmışlardı; yaşamaya devam etseler, şan şeref yolunun bugün artık başedilmez hale geldiğini anlamakta gecikmezlerdi: Sadece bir çocuğun arzusunu yerine getirmek için, aylarca ve aylarca durmaksızın cenk edebilirler miydi hiç?

Vaysak ayı* ortasında bir yaz günü.. Öğle üzeri saat bire doğru ormanın kıyısında, Nilmani Ray'ın evinin tarafında, Guru Drona büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır: Kapithavaca arabası sırtını ezmiş kahramanın, Brahma'nın silâhının gandiva yayından fırlamasına göz açıp kapayacak kadar bir zaman kalmış; Kuru ordularından içler paralayıcı bir çaresizlik çığlığı yükseliyor. Ve işte tam o sırada, şeora ormanından doğru, alaycı bir ses geliyor:

— Ne yapıyorsun sen öyle Apu?

Sıçradı Apu. Germiş olduğu yay düştü elinden. Hızla döndü ve ormanın ortasında kahkahalarla gülerek kendisini seyreden ablasını gördü.

— Delirdin galiba sen! Ne konuşup duruyorsun öyle tek başına? Ne oynatıp duruyorsun kollarını bacaklarını?

Yavaşça kardeşine yaklaştı Durga, yanağına bir öpücük kondurdu çocuğun:

— Deli! dedi. Vallahi delisin! Nedir bu halin senin?

Şaşkın ve çaresiz, kekelemeye koyuldu Apu:

— Şey.. şey canım.. şey işte.. Yani ben tek başıma mı konuşuyordum sanki? Vallahi farkında değilim!

Durumu kavramış, gülmeyi kesmişti Durga. Kardeşinin elinden yakalayıp ormana doğru sürükledi:

— Gel benimle..

Bir süre yürüdüler, sonra Durga gülümseyerek birşeyler gösterdi Apu'ya:

— Bak orda ne var? Böyle olgun elma gördün mü hiç! Nasıl yapsak da toplasak, ha?

— Vay canına! Kucak dolusu var! Bir değnekle silksek düşüremez miyiz?

— Bak ne yapacaksın: Hemen eve koşup yemiş sırığını kap getir, sırıkla dallara asılırsak daha kolay düşerler.

— Burdan ayrılma didi, bir koşuda gidip geliyorum.

Apu çok geçmeden sırıkla döndü ama bütün çabalarına rağmen beş altı meyveden fazla düşürmeyi başaramadılar. Alabidiğine yüksekti ağaç ve en olgun meyveler en üst dallara sığınmıştı; sırıkla bile uzanamıyordu Durga.

— Hadi gel, dedi sonunda, şimdilik bu elmalar yeter. Yıkanma saatinde anneme söylerim, birlikte geliriz buraya, birbir düşürürüz hepsini. Yemişleri ver bana, sen de sırığı al. İster misin burnuna bir halka koyayım?

Bir çalılığın üzerinde, bembeyaz öksüzurganı tomurcukları görünüyordu. Elindeki yemişleri yere bırakıp tomurcukları toplamaya girişti Durga. Sonra da kardeşine:

— Yaklaş, dedi, bir halka koyacağım sana.

Ablasının öksüzurganı tomurcuklarından halkalarla süslenmeyi pek sevdiğini ve bu çiçeklerden toplamak için sıksık or-

mana gittiğini biliyordu Apu. Birkaç defa halkalardan kardeşine de takmıştı. Gelgelelim Apu bu işten hoşlanmıyordu, ihtiyacı yoktu süsün bu türlüsüne. Ama bunu ablasına söylemeye de bir türlü cesaret edemiyordu. Durga'yı kızdırmaya hiç mi hiç niyetli değildi: Ablası ormanda başıboş dolaşırken ünnap, elmas ağacı yemişi, elma ve domuz eriği toplardı bir alay ve bunlardan gizlice Apu'ya da verirdi. Ayrıca Durga, çoğu zaman yenmez bahanesiyle kendilerine yasaklanan başka yemişler de getiriyordu. Ve bütün bunlardan yoksun kalmak istemeyen Apu'nun, kendisini eğri yola sürüklemeye kalkışsa bile, ablasına hayır demeye yüreği elvermiyordu.

Tomurcukları kopardı ve saptan sızan beyaz yapışkan suyla Apu'nun burnunun altına bir çiçek yapıştırdı, bir tane de kendi burnunun altına yerleştirdi ardından. Sonra kardeşinin çenesini avuçlarının arasına alıp kendine döndürerek:

— Dön bir göreyim, dedi. Güzel! Pekâlâ yakışmış işte. Gel de anneme gösterelim, bakalım beğenecek mi..

Apu mahçup bir sesle:

— Olmaz didi, göstermeyelim.. diye itiraz etmişti.

— Uzatma, gel. Sakın çıkartayım deme, öyle güzel ki!

Eve dönünce yemişleri mutfağın verandasına bıraktı Durga, annesi içerde çalışmaktaydı. Olgun elmalarının manzarası pek hoşuna gitmişti Sarvacaya'nın:

— Nerden buldun bunları? diye sordu gülümseyerek.

— Şurdaki liçi ormanında topladım. Her yer bunlarla dolu. Yarın toplamaya gideriz değil mi anne? İyice olmuşlar, bak. Zincifre gibi kızarmış hepsi!

Sonra da, bir iki adım atıp yana çekilmeden önce ekledi:

— Bir de şuna bak anne!

Apu, burnunda çiçek halkası, ortada kalakalmıştı şimdi. Gülmeye koyuldu Sarvacaya:

— Aman Allahım! diye bir küçük çığlık attı yalancıktan. Bu da kim böyle? Vallahi tanıyamadım bu kimmiş!

Apu utancından tuttuğu gibi çekip atmıştı halkayı:

— Ben istemedim anne, didi koydu..

Birdenbire ayağa fırladı Durga:

— Apu koş! diye haykırdı. Bir dümbelek sesi geliyor. Mutlaka maymuncudur, çabuk koş..

Apu da fırladı arkasından, bir an sonra evin önündeydiler. Ama yolda maymundan eser yoktu. Çinibas geliyordu ilerden. Başının üzerindeki tepside, her zamanki gibi şekerlemeler vardı. Dükkânı öbür mahalledeydi Çinibas'ın, melâs ve pirinç satardı orada. Ama sermayesi cılız olduğundan yeterince iş çeviremez, ikide bir iflâs ederdi. Her iflâstan sonra da, sepeti kafasının üzerine yerleştirir, o panayırdan bu panayıra patates, kabak ya da tenbul satmaya yollanırdı hemen. Bu ticaret de yürümedi mi, çantayı omuza atar, kastının geleneksel uğraşına, şekerleme satmaya dönerdi yeni baştan. Ama günün birinde bir de bakardınız, Çinibas kireç ticareti yapmaya başlamış. Sözün kısası, balıktan gayrı her şey sattığı söylenmekteydi.. Ganga puca'nın* arifesindeydik. Şimdiden murki ve sandeş* tedarikine koyulmuştu köylüler. Harihar'ın kapısından geçtiği halde içeri girmedi adam, bu eve hiç bir vakit hiç bir şey satamayacağını çok iyi biliyordu. Ama Durga ile Apu'yu kapının önünde ayakta görünce, yarım ağızla sormaktan kendini alamadı:

— Vereyim mi?

Apu ablasına baktı, boynunu büktü. Durga:

— Hayır.

Çinibas, Buvan Mukerci'nin evine doğruldu. Avluya girip de sepeti yere koyduğunda, evin bütün çocukları çığlıklar atarak etrafını sardılar. Zengin adamdı Buvan Mukerci; beş altı ambarı vardı en azından, arazisinin büyüklüğü bakımından da ismi Annada Ray'ın hemen ardından anılmaktaydı.

Karısı çoktan ölmüştü. Küçük kardeşinin dul karısı yönetmekteydi evi. İsmi Seca bau'ydu,* kırk yaşını aşkındı, köyde huysuzluğuyla dillere destan olmuştu.

Ertesi günkü bayram için Çinibas'tan aldığı sandeş'leri, batasa'ları* ve murki'yi tertemiz bir bakır tepsiye yerleştirdi. Kendi oğlu Sunil'le Buvan Mukerci'nin oğulları ve kızları çepeçevre sarmışlardı kadını. Onlara da yiyecek satın aldı kadın. Sonra Durga'yla Apu'nun satıcının arkasından avluya girmiş olduklarını farketti birden ve oğlu Sunil'i omuzlarından tutup iterek:

— Git de verandada ye yiyeceğini, dedi. Tanrıya adanmış şeyler var tepside, üzerine ağzından bir lokma düşse hepsi mekruh sayılır.

Çinibas, sepetini başına yerleştirip avludan çıkmıştı bile.

Onlar avlu kapısının eşiğini aşarken Seca bau anîden dönmüştü:

— İnsan bayağı bir tuhaf oluyor bunları gördükçe! dedi. Ne kadar açgözlü bir kız yarabbi! Pekâlâ evleri var işte, alıp yesinler evlerinde canlarının çektiği şeyi. Yerler mi hiç! Yemezler.. Kapı kapı dolaşmaya gelince üzerlerine yoktur. Anasına bak kızını al, dememişler boşuna!

Evden çıktıklarında Durga kardeşine döndü ve cesaret verici bir sesle:

— Çinibas'ın şekerleri beş para etmez, dedi. Araba bayramında babamdan dört metelik isteriz. İkisi benim; ve gidip murki alırız..

Kısa bir sessizlikten sonra yavaşça sordu Apu:

— Araba bayramına kaç gün var, didi?

10

Birkaç ay geçmişti aradan.

Buvan Mukerci'nin kuyusundan su çekmekten dönüyordu Sarvacaya. Arkasından sarisinin eteğine yapışmış olan Apu da girdi eve. Sarvacaya testiyi yere bırakıp oğlana döndü:

— Gölgem misin nesin! Ne diye peşimden gelip duruyorsun böyle hep? Evin işlerini bir an önce bitirmem gerekiyor bak, sonra da gat'a gideceğim. Bir türlü çalıştırmayacak mısın beni?

— Çalışma tabii. İşini akşam yaparsın. Gat'a şimdi git.

Sonra da, annesini yumuşatmak amacıyle, sızlanan bir sesle ekledi:

— Ben acıkmadım mı yani! Dört gündür hiç bir şey yemedim ben..

— Elimden ne gelir peki? Güneşin alnında ordan oraya dolaşmaktan ateşlenip hasta oluyorsun. İkiniz de lâftan anlamıyorsunuz ki! Tâ bütün işimi bitirince gideceğim gat'a. Bir dakika önce değil, anladın mı.. Kıçım yer görmüyor.. Şımarıklık yapıp durma hadi. Bütün emirlerini yerine getirmek zorunda değilim. Bırak..

Annesinin eteğine daha da kuvvetle sarılmıştı Apu:

— Çalıştırmam, dedi. Her gün sabahtan akşama çalıştığın yetiversin artık. Bir gün bile dinlenmeyecek misin sen? Hemen git gat'a. Boşuna konuşma hiç, dinlemem. İstersen bir dene, bak bakalım çalışabilecek misin!

Oğluna bakarak gülmeye koyuldu Sarvacaya:

— Haydutluk etme, dedi. İşim bitiyor işte, biraz sabırlı ol. Nerdeyse gideceğim gat'a. Pirincini ateşe vermek için de çabucak yıkanıp döneceğim. Ne işine yarar sanki böyle şımarıklık etmek? Bırak eteğimi hadi. Kabak böreğinden yedin değil mi?

Bir saat sonra Apu, büyük bir iştahla yemeğe koyulmuştu. Bardağını kaldırıp yarısına kadar gürültüyle içti; pirincin bir kısmını, tabak yerine kullandığı muz yaprağının yanına dökmek şartıyla, birkaç lokma daha aldı sonra ve bardağını dikip boşalttı, sağ eli havada, oturmuş, kaldı.

— Topu topu bu kadarcık mı yiyecektin! Pirinç diye, kabak böreği diye canımı çıkardın oysa sabahtan beri! Sonra da ne varsa hepsini tabağında bıraktın! Buna yemek denmez ki!

Ve oğluna, bu sefer bir çanak sütlü pirinç yedirebilmek için kollarını sıvadı Sarvacaya:

— Aç ağzını bakayım! Ne kara bahtlıymışız yarabbi! Bir lokma tatlı, bir parça şeker olsun yok sofrada! Sadece pirinç! Bu çocuğun böyle kıvrandığını gördükçe ben kahroluyorum. Her gün pirinç çanağının önünde hep aynı hikâye! Neyle beslenecek peki bu çocuk? Aç ağzını diyorum sana! Beni perişan etmek için mi doğdun yoksa sen? Çevirme başını oğlum, aç dedim! Bak bu son lokma işte.. Bu akşam Tunu'larda, tanrıça Manasa'nın* örtünme âyini var. Yoksa bilmiyor muydun? Hadi çabuk ye de hep beraber gidelim.

Durga girmişti eve. Nerden geldiğini Allah biliyordu tabii. Ayakları toz içindeydi, saçları darmadağın. Bütün vaktini başıboş dolaşarak harcıyordu kız. Yaşıtlarıyle bile oynadığı yok-

tu artık. Buna karşılık, hangi çalılıkta yaban üzümü bittiğini, hint kirazlarının hangi bahçenin hangi ağacında belirdiğini, hangi bambunun altında ünnap bulunduğunu ezbere biliyordu. Yolda yürürken gözleri hep alt taraflara dikili giderdi, domuzlan böceği arardı hep. Yaban yasemini yemişleri bile, onun çocuk mutfağının patlıcanları yerine geçerdi.

Bazan yolun ortasına diz çöküp oturur ve kaydırakta hangisinin daha iyi iş göreceğini anlamak için biribiri ardınca fırlatmaya koyulurdu çanak çömlek kırıklarını. Ve seçtiği parçaları, sarisinin eteğine binbir özenle sarıp götürürdü. Olanca dikkati oyuncak kutusuna ve çeşitli oyun kurduğu ufak tefek şeylere dönüktü daima.

Suçlu bir bakış atmıştı annesine içeri girerken.

— Nihayet gelebildin! dedi Sarvacaya. Koş hemen. Pirinç çoktan pişti. Bir an önce ye bitir de içim rahat etsin bari! Gene aylak aylak dolaşmaya, orda burda sürtmeye gideceksen, hiç olmazsa ye de git. Vaysak ayı boyunca bütün öteki kızlar lâmba âyini, Şiva* puca'sı yaparken bizimki sürtmekten başka bir şey düşünmez maşallah! Güneş doğmadan fırlar kapıdan, vakit öğleyi geçer gene ortalıkta yoktur. Tâ bu saatte teşrif eder güzelim! Şu kılık kıyafete bakındı bir! Ne bir damla yağ sürer, ne bir tarak atar saçlarına yarabbi! Kim inanır bunun koskoca bir brahman kızı olduğuna! Sanırsınız ki bir dule'nin* ya da bir bagdi'nin* kızı. Şüphesiz onlardan biriyle evleneceksin sonunda! Hangi hazine gizleniyor sarinin eteğinde, göster bakalım!

Korkudan dehşete kapılan Durga, eteğinin düğümünü çözmeye koyulmuştu. Bir yandan da kekeliyordu:

— Ray amcanın.. evinin önündeki.. hıyar ağacının üzerinde..

Sonra dudaklarını yalayarak ekledi:

— Bir alay tüccar karısı vardı.. o zaman ben de...

Tüccar karılarını dinleyip de yüreği sızlamayan insanlar da vardır bu yeryüzünde. Sarvacaya da onlardan biriydi işte. İyiden iyiye öfkelendi kızına:

— Senin de, tüccar karılarının da Allah belâsını versin! diye haykırdı. Bir alay pislik doldurursun daima eteğine. Şu kepaze oyuncak kutunu alıp bambu gölüne fırlatayım da aklın başına gelsin..

Cümlesini henüz tamamlamamıştı ki, hiç beklenmeyen bir şey oldu anîde. Başta Buvan Mukerci'nin baldızı Seca Takrun, arkasında kızı Tunu'yle kayınçosunun oğlu Satu, onların ardında da mahalleden dört beş çocuk olmak üzere, büyük kapıdan avluya dalmışlardı.

Ve Seca Takrun, sağa sola bakmadan, hiç kimseye selâm vermeden ilerledi, hızla tırmandı verandanın basamaklarını, sonra da kızına dönüp öfkeli bir sesle:

— Getir bakalım bana şu oyuncak kutusunu, dedi. Getir de görelim.

Ray ailesinden herhangi biri tek kelime söylemeye fırsat bulamadan Tunu ile Satu içeri dalıp, Durga'nın oyuncaklarını sakladığı alüminyum kutuyu çıkarmış ve verandaya koymuşlardı. Tunu açtı kutuyu, içini bir süre karıştırdıktan sonra ufak cam boncuklardan yapılma bir kolye çıkartıp annesine uzattı:

— Bak anne, benim kolyem işte! Bizimle oynamaya geldiği gün var ya, işte o gün çaldı bunu!

Kutunun bir başka köşesini karıştırmakta olan Satu da çok geçmeden birkaç yeşil hint kirazı çıkarmış ve:

— Bak Caiti ma* bak! diye haykırmıştı. Bizim ağaçtan kiraz toplamış..

Olay öylesine çabuk gelip geçmiş ve dâvetsiz misafirlerin faaliyeti öylesine esrarengiz bir şekle bürünmüştü ki, evden hiç kimse tek kelime söyleyememişti. Nihayet Sarvacaya toparladı kendini:

— Ne var? dedi. Ne var, Kuri ma? Ne olmuş?

Sıkıntıyle mutfaktan çıkmış, onlara doğru ilerlemişti konuşurken.

— Ne olduğuna gel de bak! diye çıkıştı kadın. Gör bak bakalım kızın ne yapmış.. Bize oynamaya geldiği gün, Tunu'nun oyuncak kutusundan çalmış bu oyuncağı. O günden beri aramadık yer komadı kızım. Nihayet Satu, «Senin kolyeni Durga didi'nin oyuncak kutusunda gördüm» demiş de anlamış kızım durumu. Oğlan bir şey demese kaynayıp gidecek işte! Kirazların olgunlaşıp düşmesini bile beklemeye tahammülü yok. İlle de hırsızlık yapıp kutusuna dolduracak!

Marifetinin meydana çıkması Durga'yı felce uğratmıştı sanki. Terden sırılsıklam, duvara yaslanıp kalmıştı.

— Onlardan mı getirdin bu kolyeyi? diye sordu Sarvacaya. Durga cevap veremeden, Seca Bau öfkeyle atıldı:

— Yani ben yalan söylüyorum demek! Kaç kiraz var, hele bir say bakalım. Bu cins kirazı tanımaz değilsin. Bu da mı yalan?

Sarvacaya mahçup bir sesle:

— Hayır, dedi. Yalan söylüyorsunuz demek istemedim ki ben. Sadece sordum kendisine.

Hırsla elini salladı Seca Takrun:

— Sorup da ne olacak sanki! Bu kız adam olmaz, işte söylüyorum. İnsan bu yaşta hırsızlığa alışmaya görsün, ilerde ne olacağını hep beraber seyrederiz inşallah! Hadi gel Satu, al getir o kirazları da. Bu pis kız, kendi bahçemizin yemişlerini bile bize haram edecek! Kolyeni aldın mı Tunu, unutma sakın..

Sarvacaya yavaş yavaş öfkelenmişti, kavgadan kaçacak bir kadın değildi o.

— Kolye meselesini bilmem.. dedi. Ama kirazlara gelince, anlayalım bakalım, ağaçtan mı silkti, yerden mi topladı. Üstünde ismi yazılı değil ya bunun! Sonra nihayet bu bir çocuk, almış olsa ne çıkar?..

Seca Takrun'un dudakları titremeye başlamıştı:

— Böyle kütküt konuşmasını pek iyi bilirsin.. dedi. Üstünde ismi yazılı değil, kabul, ama söyle bakalım bu kirazlar se-

nin hangi bahçenden geliyor? Rupyelerin de ismi yazılı değildi üstünde, el açıp almasını pekâlâ becerdin ama. Bir yıl geçti aradan. «Bugün vereceğim, yarın vereceğim, bu akşam getiriyorum..» diye bir yıldır oyaladın beni. Paramı isterim, anladın mı! Bekleyemem daha fazla. Nerden bulursan bul, getir paramı.

Ve arkasında maiyeti, çıkıp gitmişti kadın. Yoldan geçen birine, şunları söylediğini işitti Sarvacaya:

— Bu evin küçük kızı tam bir felâket! Tunu'nun inci kolyesini çalıp kutuya saklamış.. Bir de şu kirazlara bak Allahaşkına, bahçe yanda diye doldurmuş kucağını. Gelip annesine haber vereyim dedim, söylemedik lâf komadı bana..

Burada Sarvacaya'yı taklit ederek sürdürdü konuşmasını:

— «Sonra nihayet bu bir çocuk, almış olsa ne çıkar?» «Üstünde ismin yazılı değil ya!»

Sesini alçaltarak devam etti:

— Sanki anası hırsız değil mi? Hırsızın başı hem de! Kıza da örnek oluyor işte. Bu aile baştan aşağı hırsız dolu zaten!

Hakaretin ağırlığı altında iyice sıkılıp ezilmişti Sarvacaya, gözleri yaş doluydu. Durga'yı dağınık saçlarından gelişigüzel yakalayıp, pirinç ve dal* bulaşmış eliyle deli gibi sarsmaya koyuldu. Bir yandan da yumruk üzerine yumruk, tokat üzerine tokat indiriyordu kızın sırtına.

— Nerden çıktı başıma bu belâ benim? Geberse de kurtulsak bari! Rahat bir soluk alsak. Çık burdan, defol! Hemen defol, yoksa gebertiyorum!

Yeni bir dayak korkusuyle arka kapıdan dışarı fırladı Durga. Sarvacaya'nın elinde bir tutam saç kalmıştı.

O sırada yemek yemekte olan Apu, bütün bu olayın şaşkın tanığı durumundaydı. Ablasının inci kolyeyi gerçekten çalıp çalmadığını bilmiyordu, bu mücevheri hiç mi hiç görmemişti daha önce. Ama yeşil kirazların çalınmadığını çok iyi bilmekteydi. Bir gün önce, düşmüş kirazları toplamak için ablasıyle

birlikte kendisi de gitmişti Tunu'ların bahçesine. Seca Takrun'un sözünü ettiği Sonamuki'nin* altı tepeleme kiraz doluydu ve Durga işte onlardan alıp getirmişti eve. Dünden beri de durmadan: «Oh Apu, bu kirazları tuzlayıp bir güzel yağlasam hoşuna gider değil mi?» diye tekrarlamıştı. Annelerinin evde oluşu engellemişti bu tasarının gerçekleşmesini. Bunca umut bağladığı kirazları alıp götürmüşlerdi işte, üstelik Didi'si de temiz bir sopa yemişti. Ablasının köklenmiş saçlarını görünce, içinde annesine karşı büyük bir öfkenin kabardığını hissetti Apu.

Durga'nın alnından bir saç lülesinin rüzgârda uçuştuğunu gördüğü vakit, sebebini kestiremediği bir merhamet duygusuna kapılırdı hep. Sanki ablasının bu dünyada hiç kimsesi yokmuş, bilinmeyen bir yerden buraya gelmiş ve burada tek başına kalmış gibi.. Ablasının üzüntüsünü nasıl silip ortadan kaldırabileceğini, eksiğini duyduğu her şeyi nasıl bulup da önüne koyabileceğini düşünürdü hep kendi kendine. Ve hiç kimsenin ona en ufak bir kötülükte bile bulunmasına müsaade etmemeğe karar verirdi.

Yemekten sonra, annesinin kendisini de azarlamasından korkarak bir kitap alıp odaya geçti. Ama aklı dışardaydı. Biraz sonra toparlanıp komşu evleri dolaşmaya koyuldu. Tunu'ların evine baktı önce, sonra Patli'lere gitti, sonra Nera'ların evine; hiç birinde yoktu Durga. Rackrişta Palit'in karısına rastladı yolda, gat'tan su almaktan dönüyordu kadın. Ona sordu:

— Ablamı gördün mü Caitima* Hiç bir şey yemedi bugün sabahtan beri, hep aç durdu. Annem çok dövdü bugün ablamı, Caitima. Gördün mü acaba nereye kaçtı?

Evin oradan geçen yola saparken: «Ya gidip bambuların arasına oturduysa? diye düşündü kendi kendine. Bir de oraya bakmalı.» Arka kapıdan girdi eve, kimseyi bulamadı. Annesi gat'a gitmiş olmalıydı. İkindi sonunun gölgeleri düşmüştü evin üzerine. O iyi bildiği, durmadan kuyruğunu sallayan

sarı kuş gene gelmiş; ana kapının yanındaki sarkık bir bambunun üzerine, eğri kuru bir dala konmuştu. Her gün, gece karanlığı çökmeden önce, kimbilir nerden gelirdi böyle bu kuş ve hep aynı bambunun aynı dalına konardı. Ama her gün, her gün böyleydi. Karmakarışık bir kuş cıvıltısı geliyordu korudan. Nilmani Ray'ın terkedilmiş evi, bitkilerin kopkoyu gölgesiyle doluyordu gene. Ve Apu verandada ayakta, büyük incir ağacının doruğuna bakıyordu. Son kızıl ışınlarla renklenmişti ağaç. En yüksek dalının üzerinde de bembeyaz bir leke vardı sallanan: Belki bir kuş tepeliği, belki de yırtılmış bir uçurtmaydı bu, kimbilir. Gölge ve karanlık iniyordu gökyüzünden. Ortalık ıpıssızdı.. Nilmani Ray'ın bahçesinde koyu yeşil renkli yapraklar pırıldıyordu. Birden büyük bir kimsesizlik duygusu sardı Apu'yu. Bunca zaman olmuştu Durga gideli ve halâ dönmemişti eve, ve hiç bir şey yememişti. Peki ama nereye gitmişti Didi?

Buvan Mukerci'nin çocukları avluda saklambaç oynamaktaydı. Ranu onu görünce koştu hemen:

— Nerde kaldın Bai* Apu? Gel sen bendensin. Gel hemen!

Elini çocuğun elinden çekti Apu:

— Canım oynamak istemiyor Ranudi, dedi. Ablamı gördün mü?

— Durga'yı mı? Görmedim, hayır. Çınarın altında olmasın?

Çınarı düşünmemişti hiç. Sahi! Durga sık sık çınarın altına da giderdi. Fırladı Apu. Akşam iyice çökmüştü artık. Koca ağacın geniş dalları alabildiğine uzanıyordu gövdesinin çevresinde. Her şey koyu bir siyahlığa bürünmüştü, ve hiç kimse yoktu ortalıkta. «Sakın dalların arasına saklanmış olmasın!» diye düşünerek seslendi:

— Didi! Hey didi, orda mısın?

Birkaç sorgucun kanat vuruşundan başka bir şey işitilmiyordu karanlık ağacın tepesinde. Korku içinde başını kaldırdı Apu. Biraz ilerde, bir su birikintisinin kıyısında bir hurma ağacı vardı, ve hurmaların hemen de olgunlaştığı mevsimdi bu

mevsim, ve ablası oraya da sık sık uğrardı. Ama gece bastırmıştı artık. Bambu kümeleriyle çevriliydi su birikintisi. Gidip bakacak cesareti bulamadı kendinde Apu. Çınarın gövdesinden uzaklaşırken yüksek sesle iki kere daha çağırdı ablasını. Bir hışırtı izledi sesini, görmediği bir hayvan, su birikintisinden tarafa kaçıp gitti.

Evin yolunda birden çakılıp kaldı Apu: Önünde o cennet cevizi ağacı yükseliyordu. Geceleyin tek başına bu ağacın yanından geçmek! Tüyleri diken diken oldu korkudan. Bu ağaçtan niçin korktuğunu da bilmiyordu. Aslında hiç bir özel sebep yoktu korkacak, ve belki işte bunun için korkusu daha da büyüktü. Çoğunlukla hiç bu kadar geç kalmazdı Apu. Bugün bunu hesaba katmamıştı. Allah kahretsin! Dalgın olmamış olsa, hiç bu taraftan dönmeğe kalkışır mıydı eve?

Patli'nin ninesi, verandada oturmuş, çocuklara masal anlatmaktaydı. Mutfakta yemek yapıyordu annesi. Balıkçının karısı Bidu, avluda ayakta, getirdiği balığın parasını bekliyordu.

— Didi'yi aramağa gittim, Takurma.. dedi Apu. Çınardan geliyorum..

— Durga'yı mı? Şimdi ayrıldı burdan. Hemen şimdicek. Eve daha varmamıştır bile, koşsan yetişirsin.

Apu ok gibi fırladı. Patli'nin kızkardeşi Raci, arkasından bağırıyordu:

— Yarın sabah buraya gel erkenden. Yeni bir kaydırak çizdik. Pirinç ayıklanan arabalığın arkasındaki ağacın altına.. Durga'ya da söyle, unutma e mi!

Evin yanına gelince birden durdu. Annesi ardarda tokatlar atarak Durga'yı kovalamaktaydı. Çığlık çığlığa, cennet cevizi ağacından tarafa kaçtı ablası. Kapının eşiğinde kalan annesi bağırmaya koyulmuştu şimdi:

— Defol burdan! Defol ve bir daha dönme! Senin gibi belâdan Allah beni bir an önce kurtarsın! Olmazsa gidip seni Dita'nın ağacının altına bırakacağım..

Ölüler bu ağacın altında yakılırdı köyde. Apu, kanının donar gibi olduğunu hissetti damarlarında; vücudu taş gibi ağırlaşmıştı. Verandaya koyduğu gaz lambasını da alarak eve girmişti annesi. Apu da ayaklarına ucuna basarak onun arkasından girdi.

— Bu vakte kadar nerde kaldın? diye söylendi Sarvacaya. Hastalıktan sonra ilk defa bugün pirinç yedindi üstelik!

Apu'nun kafasında binbir soru yığılıydı. Niçin yeniden dayak yemişti Didi? Nerdeydi bu vakte kadar? Öğlenleyin neyle doyumuştu karnını? Yoksa başka bir şey daha mı çalmıştı? Ama korku engel oluyordu konuşmasına. Bir otomat gibi, annesine itaat edip odasına girdi. Küçük kitap paketini çıkardı sonra, ve lâmbayı açarak okumağa koyuldu. Henüz üçüncü okuma kitabındaydı daha; ama paketinde iki kocaman İngilizce kitapla bir mahallî ilâçlar kataloğu, Daşu Ray'ın* şiirlerinden bir derleme kitabı ve bir de 1910 yılının almanağı vardı.

Çeşitli yerlerden toplamıştı bunları ve okumasını beceremediği halde, günde hiç değilse bir kere açıp bakıyordu.

Düşünceli, duvara dikti gözlerini bir süre. Sonra lâmbayı canlandırdı yeniden ve yırtık şiir kitabını açarak, sayfaları dalgın dalgın çevirmeye koyuldu. Tam o sırada Sarvacaya girdi odaya, elinde bir kâse süt.

— Hadi bakalım, iç bunu!

İtiraz etmedi Apu, kâseyi dikip içmeğe koyuldu. Başka gün olsa, Apu'ya süt içirmek çok zor olurdu. Gene de bir yudum içip bıraktı kâseyi. Annesi atıldı:

— Neyin var oğlum, hepsini içsene! Bu kadarcık sütü de heba edecek olursan, neyle besleneceksin sen?

Yeniden aldı kâseyi Apu. Dudaklarına götürdüğü halde içmediğini farketmişti annesi. Kâseyi tutan eli titriyordu şimdi. Bir süre ağzı hizasında tuttuktan sonra anîde bıraktı kâseyi, korkuyle annesine baktı ve ağlamaya başladı. Sarvacaya neye uğradığını şaşırmış gibiydi:

— Ne var, ne oluyor? Dilini mi ısırdın yoksa?

Korkuyu unutmuştu Apu:

— Didi'ye üzülüyorum! dedi hıçkırarak.

Bir an sessiz kaldı Sarvacaya, sonra oğluna yaklaşarak okşadı onu ve huzur veren bir sesle:

— Hadi ağlama böyle, dedi, ağlama artık. Ya Palit'lerin ya da Nera'ların evindedir ablan. Gece vakti başka nereye gider? Nasıl yaramaz olduğunu görüyorsun değil mi? Bütün gün, saçlarının ucunu bile gören olmadı evde, yemek bile yemedi. Palit'lerin bahçesinde yeşil kiraz ve ünnap yemekle geçiriyor vaktini.. Şimdi aratırım, üzülme. Ağlama artık hadi, ateşin yükselecek.

Sarisiyle gözlerini sildi oğlunun, sonra da kâseyi tutarak:

— Aç ağzını, dedi.. Aman ne uslu çocukmuş bu benim oğlum! Nasıl da söz dinlermiş! Babası da nerdeyse gelir ablasını aramaya gidermiş.. Küçük yaramaz seni! Nerden çıkıp geldi bize bu küçük yaramaz? Kim gönderdi bize bunu? Hadi bir yudum daha. Aç bakayım ağzını, bu son..

Gece bir hayli ilerlemişti. Kuzeydeki odada, yatağın üzerine uzanmışlardı Durga'yle Apu. Apu'nun yanındaki, her zaman annelerinin yattığı yer boş duruyordu: Ev işini henüz bitirmemişti Sarvacaya. Babaları yemeğini yemiş, yan odada tütün içmekteydi. Harihar'ın eve girmesiyle çıkması bir olmuştu, Durga'yı aramaya gitmişti hemen.

Eve döndüğünden beri kimseyle konuşmamıştı Durga. Yemek yemiş ve yatmıştı.

Ablasını dürttü Apu dayanamayıp:

— Bu akşam annem neyle dövdü seni? Saçlarını kopardı mı gene?

Durga cevap vermedi. Bir süre sonra yeniden aldı Apu:

— Yoksa bana da kızgın mısın didi? Hiç bir şey yapmadım ki ben sana?

Kısık bir sesle konuştu Durga:

— Yapmadın evet! Yapmadın da nerden bildi Satu kolyenin kutumda olduğunu?

Heyecanla doğruldu Apu:

— Sana yemin ederim ki ben göstermedim didi! Kutunda durduğunu bilmiyordum bile. Dün öğleden sonra Satu geldi bize, büyük kırmızı topla oynadık. Sonra didi.. sonra Satu.. içinde bir şeye bakmak için kutunu açtı. Ben de dedim ki: «Bai*.. dedim.. ablamın kutusuna dokunma hiç.. Sonra beni azarlar..» dedim. Tam o sırada gördü işte.

Ablasını okşuyordu.

— Çok vurdu değil mi didi sana? Nerene vurdu didi?

— Kulak tozuma öyle bir yumruk indirdi ki! Çok kanadı! Şimdi bile sızlıyor bak. Dokun parmağınla, işte burası..

— Burası değil mi? Derisi kalkmış sahi! Biraz yağ süreyim oraya, ister misin?

— Bırak, zararı yok. Yarın öğleden sonra Palit'lerin bahçesine gideceğim biliyor musun? Kirazlar nasıl olmuş bilsen, her biri yumruğum gibi! Kimseye söyleme olur mu? Beraber gideriz gizlice.. Bugün iki tane topladım, tadı damağımda kaldı! Bal gibi.

11

İŞTE o gün olup bitenler.

Babasının bir palmiye yaprağı üzerine yazmasını söylediği sayfayı henüz bitirmişti Apu. Şimdi ne yapabilirim diye düşünürken, evde ablasını aranmaya koyuldu. Annesinden azar işitmekten korkan Durga o gün sabahtan yıkanmış ve Punni-pukur* ayinini yerine getirmek üzere iç avludaki kavun ağacının altına yerleşmişti. Daha önceden kazmış olduğu dört köşe bir küçük deliğin içine bezelye ve nohut tohumları serpmişti, ve nemli toprakta çabucak filizlenmişti bunlar. Ufak muz sapları dikmişti deliğin kenarlarına, etrafına da, pirinç hamuruyle bir lotüs, bir kuş, bir pirinç tanesi ve doğan güneşten ibaret geleneksel resimleri çizmişti.

— Bekle, dedi kardeşini görünce. Şu mantra'yı* okuyup bitireyim, bir yere gideceğiz.

— Nereye didi?

— Gidince görürsün, bekle biraz.

Çeşitli ibadetleri tamamladıktan sonra, hiç soluk almadan okumaya başladı:

Öğleden sonra punni-pukur'un çiçekten halkasını
sunan sen, kimsin?

Sati'yim ben Lilavati, bir kardeşin kızkardeşi,
Bagyavati.

Dayanamayıp alaycı bir kahkaha attı Apu. Durga okumasını bıraktı ve sıkıntıyle güldü:

— Ne gülüyorsun sanki! Defol burdan. Ne işin var burda senin? Defol dedim..

— Sati'yim ben Lilavati, bir kardeşin kızkardeşi, Bagyavati! Hi hi! Bir kardeşin kızkardeşi, Bagyavati! Hi hi!

— Fazla oluyorsun ama! Şimdi anneme söylerim, sesini kısar senin!

Âyini alelacele bitirip kardeşine döndü sonra:

— Hadi gel bakalım, Gor suyuna gidiyoruz. Su cevizleri var ki saymakla tükenmez. Bonda'nın annesi söyledi. Sallanma hadi..

Köyün kuzey ucunda hint kirazları ve ekmek ağaçlarıyle dolu bahçelerden geçen yolun kıyısı, bambular ve sarmaşık bitkileriyle kaplıydı. Gor suyu denilen su birikintisi, evlerin iyice ötesinde, sık bir ormanın son bulduğu noktadaki bir tarlanın sınırındaydı. Köyün ilk sakinleri Macumdar'ların evini bir vakitler dört yanından bir hendek çevirmekteymiş, sonradan üç yanını toprakla doldurmuşlar. O günden beri hendeğin tek yanı bütün yıl boyunca suyla doludur. İşte bunun için o birikintiye Gor suyu ya da Hendek suyu derler. Macumdar'ların evi derseniz, bugün artık onun izine bile rastlamak mümkün değildir.

Birikintinin yanına vardıklarında, gerçekten de sayılmayacak kadar çok su cevizi gördüler ama hemen hepsi kıyıdan bir hayli uzaktı.

— Apu, dedi Durga, bir bambu değneği bul. Cevizleri buraya doğru çekeceğim.

Sonra da, birikintinin kenarındaki çalılıkların üzerinde bulduğu olmuş şeora yemişlerini toplayıp yemeğe başladı. Ormanda bambu arayan Apu, ablasını görmüş, haykırıyordu:

— Yeme onları didi, bırak! Hiç kimse yemiyor onları, kuşlar yiyor sadece!

Durga, yemişin birini elinde sıkıp tohumunu çıkardıktan sonra:

— Gel bak, dedi. Tat şunu. Melâstan daha şekerli! Kim demiş yenmez diye? Hep yiyorum ben!

Aramayı kesmiş, ablasına yaklaşmıştı Apu:

— Bundan bir tane yiyen deli olurmuş diyorlar, didi. Bir tane de bana versene..

Bir tane yedi ve tereddütlü bir sesle:

— Biraz.. biraz acı.. değil mi didi? diye sordu.

— Biraz acı tabii! Ama yemesi çok tatlı!

Ve Durga yemişleri büyük bir zevkle doldurdu ağzına.

Doğdukları günden beri bu çocuklar hiç bir iyi şey yiyememişlerdi. Bu dünyada yepyeniydiler, yeni gelmişlerdi bu dünyaya; ve ağızları da yeniydi. Toprağın yetiştirdiği ne varsa, her birinden tatmak istiyorlardı; özellikle de, şekerli, tatlı olan her şeyden. Sandeş ya da şekerleme alarak doyurmak imkânı yoktu onlardaki bu arzuyu. Ve merhametli orman tanrıçaları, evrendeki sınırsız zenginliklerin ortasında yoksul kalıp zavallı bitkilerden şekerli bir damla su emmeğe koşan aç çocuklar için alçakgönüllü orman çiçekleriyle yemişlerini balla doldururlardı.

Biraz sonra suyun içine inmişti Durga.

— Burası nilüfer dolu, Apu! Bekle biraz, nilüfer dereyim.

Bir parça daha inip iki çiçek kopardı ve:

— Tut Apu! diye bağırarak kıyıya fırlattı çiçekleri.

— Cevizler suyun ortasında didi, nasıl gideceksin oraya kadar?

Cevizli bitkileri bir bambuyle yakalamayı denedi Durga, ama başaramadı.

— Hendek çok meyilli, diye söylendi. İçine iyice girmekten başka çare yok.. Nasıl mı yakalayacağım, dedin? Bana yardım

edeceksin. Sarimin eteğinden tut beni. Değnekle, şu ceviz salkımını buraya çekeceğim..

Ormanda bir sarı kuş, bir maina-kanta'nın* dalına konmuş durmadan ötüyordu. Ötüşün güzelliğinden oynamaya koyulmuştu yapraklar.

— Bu kuş ne kuşu didi? diye sordu Apu o tarafa bakarak.

— Rahat bırak beni, sırası mı şimdi kuşun! Sıkı tut, gömülüyorum. Sımsıkı tut ve bırakma..

Arka tarafından tutuyordu Apu. Adım adım ilerledi Durga ve değneğini elinden geldiği kadar uzattı. Elbisesi ıslanmıştı. Yetişememişti gene. Biraz daha aşağıya indi ve bu sefer bambu değneğini ancak parmaklarının ucuyle tutacak kadar uzatıp yemişleri çekmeyi denedi. Ablasının eteğine olanca gücüyle yapışmış olan Apu, kuvvetinin tükendiğini hissedip çaresizlikten bir kahkaha attı. Gülerken eteği koyvermiş ve Durga suya doğru sallanır gibi olmuştu. Hemen doğruldu, o da gülmekten başka çare bulamamıştı.

— Hadi be sen de! Hiç bir şey gelmez elinden! Bir daha tut beni..

Büyük bir çabayla, ceviz salkımlarından birini çekmeyi başarmıştı bu sefer. Sabırsızlıkla saymaya koyuldu yemişleri, sonra kıyıya attı.

— Öyle yumuşak ki! dedi. İçlerinde süt yok daha. Hadi bir daha tut beni.

Sarinin eteğini yeniden yakaladı Apu. Onu da suyun içine doğru sürüklüyordu kardeşinin çekimi. Elbisesinin ıslandığını görerek her şeyi koyuverdi ve bir kahkaha attı.

— Yuh! dedi Durga gülerek.

Birikintinin kıyısında, iki kardeşin ağız dalaşının gürültüsü yankılandı ıssız bambu ormanında bir zaman.

— Amma da çelimsizsin! Ne işe yararsın sen!

Yeniden indi suya, bir daha denedi. Apu bu sefer kıyıda kalmıştı. Parmağıyle yandaki şeora fidanını göstererek bir çığlık attı anîden:

— Bak burda ne var didi!

Sonra da koşup yerden bir şey aldı.

— Ne var? Neymiş o?

Sudaydı ama dayanamayıp kıyıya çıktı o da. Bulduğu şeyi elbisesinin kenarıyle temizlemeye çalışıyordu Apu, sonra elini sevinç içinde ablasına uzattı:

— Bak didi! Bak nasıl parlıyor! Acaba nedir bu?

Eline aldı Durga. Yuvarlak, parlak, bir yanı sivri, ve küçük satıhlar halinde tıraş edilmiş bir şeydi. Heyecanla evirip çevirdi elinde bir süre.

Darmadağın saçlarla taçlı yüzü birden ışıklandı. Ve onları bir gören varmış gibi korkuyle etrafına bakarak:

— Apu.. diye fısıldadı.. bu bir elmas olabilir! Şişşşt! Ses etme sakın!

Ürküntü içinde dört bir tarafı kolaçan etti yeniden.

Apu büyülenmiş gibi bakıyordu ablasına. Habersiz olduğu bir şey değildi elmas. Annesiyle ablasının, peri masallarındaki prens ve prensesler tarafından takılan inci ve elmaslardan söz ettiğini çok işitmişti. Ama taşın görünüşü hakkında yanlış fikri vardı. Sarı olarak hayal ederdi o hep elması. Bir balık yumurtası gibi sarı.. ama yumuşak değil. sert..

Sarvacaya evde değildi. Komşudan döndüğünde, çocuklarının evin içinde, kapının hemen yanında, ve ayakta beklediklerini gördü. Yaklaştı onlara.

— Anne, dedi Durga güçlükle işitilen bir sesle, biz bir şey bulduk.. Gor suyuna ceviz toplamaya gitmiştik. Ormanın toprağında gömülüydü..

— İlk önce ben gördüm anne.. dedi Apu. Ben gösterdim didiye..

Elbisesindeki düğümü çözdü Durga, taşı çıkarıp annesinin avucuna bıraktı:

— Bak anne, ne bu acaba?

Sarvacaya da şöyle bir evirip çevirdi taşı. Durga fısıldadı:

— Elmasa benzemiyor mu?

Sarvacaya'nın elmas hakkındaki fikri de çocuklarınınkinden pek farklı değildi. Şüpheci bir sesle sordu:

— Nerden biliyorsun elmas olduğunu?

— Macumdar'lar zengin insanlardı, öyle değil mi? Altın paralar bulunmaz mıydı evleri kazılınca hep? Hala anlattı bana bunları, kendim uydurmuyorum.. Bunu da birikintinin kıyısında ormanda gömülü bulduk. Güneşe tutunca pırıl pırıl yanıyordu. Mutlaka elmastır anne..

— Dur bakalım, bekle. Baban nerdeyse gelir, ona gösteririz..

Avluya koştu Durga, ve sınırsız bir sevinçle kardeşine dönüp:

— Eğer elmas çıkarsa, zengin oluruz.. dedi.

Hiç bir şey anlamadan deli gibi gülmeye koyulmuştu Apu. Çocuklar gidince Sarvacaya «şey» i aldı eline, dikkatle inceledi. Yuvarlak, küçük satıhlar halinde yontulmuş bir «şey»di bu, ve bir yanı da zincifre kutusunun kapağı gibi sivriydi. Parlıyordu üstelik! Bütün renkleri görüyormuş duygusuna kapıldı Sarvacaya. Ama cam değildi elindeki, emindi bundan. Hiç buna benzer bir cam gördüğünü hatırlamıyordu çünkü. Bütün vücudunu garip bir ürperiş sardı birdenbire, delice bir umut tüm şüpheleri sürüp çıkardı kafasından: Ya hakikaten bir elmas parçasıysa bu?. Elmas, bir iksiri âzamdan ya da yılanın kafasında çakılı yakuttan farksızdı onun gözünde. Masallarda sözü geçiyordu elmasın, ama hayatta görüp rastlayan pek azdı. Ve bir de ele geçirdin mi, diyorlardı hep, küçücük bir parçasına karşılık dünyanın bütün servetlerine sahip olursun!

Biraz sonra Harihar girdi eve.

— Dinle Ogo.. dedi Sarvacaya. Gel gel, buraya gel.. Bak biraz şuna.. Ne acaba bu?

Harihar, karısının uzattığı şeyi eline almıştı, şöyle bir baktıktan sonra:

— Nerden buldun bunu? dedi.

— Durga Gor suyuna gitmişti ceviz toplamak için, orada bulmuş. Ne olabilir bu?

Harihar da evirip çevirdi avucunda bir süre.

— Eğer cam değilse, dedi.. acaip bir taş cinsidir. Öyle küçük ki doğru dürüst göremiyorum bile..

Zayıf da olsa umudu vardı halâ Sarvacaya'nın: Kocası bir taş parçasını daha ilk bakışta tanırdı.. Harihar'ın itiraz etmesinden korkarak, tatlı bir sesle:

— Sakın bir elmas olmasın? dedi. Macumdar'ların hendeğinde bir alay şey bulunmuş diyordu Durga.. Düşün, ya elmassa!

— Hadi yahu! Elmas dediğin yolda bulunsa, bu dünyada dert mi kalır! Sen de maşallah!.

Cam olduğunu sanıyordu ama gene de: «Her şey mümkün bu dünyada.. dedi kendi kendine.. bir de bakmışsın!. Servet sahibiydi Macumdar ailesi. Mücevherlerinin birinden bir elmas parçası düşüp toprağa gömülmüş olabilir pekâlâ.. İnsanın kısmeti yoksa önündeki hazinenin üstüne basar da geçermiş, derler.. Hele bir bilene soruşturalım..»

Karısına döndü:

— Biraz bekle de, Ganguli'lere gösterip geleyim.. dedi.

Sarvacaya bir yandan yemek yapıyor, bir yandan da için için dua ediyordu: «Sen bilirsin yarabbi! Dünya kadar insan var bir şeyler bulup duran. Buncağız da bizim kısmetimiz oluversin, ne çıkar! Bak nasıl darlık içindeyiz. Kıvrım kıvrım

kıvranmaktayız, tövbe! Biz büyüklere değil amma çocuklara şöyle bir nazar eyle yarabbi!.»

Tam bu sırada Harihar girdi içeri:

— Dedim sana hiç bir şey çıkmayacağını! Ganguli Maşay'ın damadı Satya Babu* dönmüş Kalkütta'dan, ona gösterdim. Bir cins taş, dedi. Avizelerde hep varmış. Elmas dediğin yolda bulunsa.. Sen de maşallah!.

12

BİR Vaisak* günü, öğleye doğruydu.

Saravcaya sol eliyle havanı döndürürken, sağ eliyle de bir çiçek sepetinin içindeki baharatı arıyordu. Çiçek sepetliğinden çıkıp çoktan baharat kutusuna dönmüştü sepet.

— Gene nereye götürdün kimyon paketiyle toz biberi? diye sordu. Vallahi beni perişan edeceksin sen Apu! Bırak da bir an önce pişireyim yemeği. Birazdan gelip: «Anne acıktım!» diyecek olan sensin ama!.

Görünürde yoktu Apu.

— Hadi ver hayatım bana şu paketleri, ver gülüm.. Neden böyle yapıyorsun, anlamıyorum ki! Bak vakit iyice geç oldu, hadi canım..

Mutfağın kapısından içeriye çabucak bir göz attı Apu. Annesi o yana bakınca, gülümseyen pembe yüzü, bir salyangoz kabuğunun içinde kaybolur gibi, kayboldu.

— Şuna da bakın! diye söylendi Sarvacaya. Bu saatte şakalaşmak mı olurmuş? Ver hadi!

Apu yeniden baktı içeri.

— Gördüm işte seni, saklanma artık, ver..

Çok iyi tanıyordu oğlunu kadın. Bir buçuk yaşındayken Apu daha da açık tenliydi. Oğlanın iri gözlerine sürme çekişini, al-

nına bir nokta koyuşunu, başına da ucuz bir mavi yün başlık geçirişini hatırlardı hep. Akşamları kollarına alır çocuğu, dışarda, verandada oturmaya giderdi. Türkü okurdu uyusun diye:

Kuyruğu sorguçlu güzel kuş, gel haydi
Gel de götür küçüğümü ağacın doruğuna...

Tombul yanaklı oğlan, annesini seyreder durur; sonra birdenbire, hiç sebep yokken, küçücük dişlerini gösterir ve bilekleri bilezikleriyle süslü ufacık ayaklarını kadının beline kenetlemeye çabalayarak, mutluluk taşan yüzünü annesinin sırtına saklardı. Gülümserdi Sarvacaya:

— Aman Allahım! Neredeymiş benim yavrum, nereye gidivermiş böyle!. Arıyorum arıyorum da bir türlü bulamıyorum..

Başını arkaya çevirirdi. Çocuk o zaman yüzünü öne çeker ve annesinin omuzuna saklanırdı deli gibi gülerek. Ve Sarvacaya: «Aman Allahım! Neredeymiş benim yavrum,» demeye devam ettikçe sürerdi bu oyun. Annesinin omuzundan sırtına mekik dokurdu çocuğun başı. Ağrı basardı kadıncağızı, ama çocuk bir türlü durmazdı. Yepyeniydi o sıralar, henüz gelmişti bu dünyaya.

Evrende hazır bekleyen o tükenmez sevinç kaynağından bir nebze geçirmişti ya eline, açgözlüler gibi üstüste tadıyor ama doymak bilmiyordu. Annesine kalsa, hiç durdurmanın imkânı yoktu çocuğu. Neyse ki birkaç dakika sonra kendiliğinden yorulup esnemeye başlıyordu. Ağzı açık kalırdı hep böyle zamanlarda ve Sarvacaya, çocuğun açık ağzı önünde parmaklarını şaklatır: «Şuna da bakın hele! derdi. Gülüp ağlamaktan uykusu geldi işte..»

Sürmeli gözlü oğlunun parlak yüzüne hayranlıkla bakardı sonra bir süre, ve eklerdi: «Aman ne çok hüneri varmış benim biriciğimin! Hem de daha bir buçuk yaşındaymış!»

Ardı arkası kesilmeyen öpücüklere boğardı çocuğun pembe yanaklarını. Annesinin bu aşırı sevgi gösterilerine karşı tamamıyle kayıtsız, gözlerini yumardı Apu. Sarvacaya o vakit bebeğin küçücük başını omuzuna yerleştirir: «Yarabbim! derdi.. Akşam olmadan uyudu gene işte, yatmadan önce sütünü içireyim diyordum oysa ben.. Şu hale bakın şimdi!»

Sekiz yaşına gelmiş ama halâ doymamıştı annesiyle saklambaç oynamaya. Ve halâ o kadar beceriksizdi ki, bir kör bile kolayca bulabilirdi saklandığı yeri. Ama Sarvacaya onu görmezlikten gelirdi hep, bir köşeye oturup onu arıyormuş gibi başını ordan oraya çevirir: «Bak sen! diye söylenirdi. Nereye gitti gene bu oğlan? Bir türlü bulamıyorum işte!» Ve Apu: «Annemi aldatmak amma da kolay!» derdi kendi kendine..

Oyuna katıldığı duygusunu uyandırırsa, koca günü böylece geçirebileceklerini hesaplayan Sarvacaya:

— Sen bilirsin!. diye tehdit etti. Yemek de beklesin dursun bakalım.. Karnın acıktığı zaman vallahi karışmam!»

Saklandığı yerden gülerek çıktı Apu, baharat paketini annesinin önüne koydu.

— Git dışarda oyna biraz. Ablan nerede bak bir. Çağır da cennet cevizinin altına gelsin. Yıkanma sırası onda bugün. Nereye girmiştir kimbilir gene cadı! Hadi tatlım, git de bak.

Ama Apu, bu sözlere hiç aldırış etmeden, hâlâ baharat ezmekte olan annesinin arkasına geçmişti.

— Uh! uh! uh! um!.

Sese döndü Sarvacaya ve oğlunun, dam kirişlerinin üzerinde duran bir çuvalı indirip sarınmış olarak yere oturduğunu gördü.

— Şuna da bakındı! Bu çocuğun edepsizliği hiç bitmeyecek! Toz doludur o çuvalın içi. At onu elinden, at! Örümcek, akrep, yılan falan olur. Allah esirgesin! Tâ ne zamandan beri durup duruyor yukarda..

Daha ciddî bir sesle devam etti Apu:

— Uh! uh! uh! um!.

— Yapma hayatım, söz dinle ne olur! Güzel çocuğum benim, at elinden onu! Bak ellerim biberli hep, yaramazlık yapma hadi, at!

Dört ayak üzerinde iki adım ilerledi çuvala sarınmış şekil. Korkmuş gibi yapmaktan başka çaresi kalmamıştı Sarvacaya'nın:

— Dokunma bana, aman dokunma! Korkudan ödüm patlayacak! Soluğum kesildi bak, her bir yanım titriyor korkudan!

Kahkahalar atarak çuvaldan çıktı Apu, yavaş yavaş doğruldu. Saçları, yüzü, bütün kafası tozla kaplıydı. Mahçup bir havası vardı. Dişleri gıcırdıyordu tozdan.

— Ne yapacağız şimdi peki! diye söylendi Sarvacaya. Hayalet kılığına girmenin cezası budur işte! Eski çuvalın bütün tozunu yüklenmiş.. Vallahi deli bu çocuk!

Haylaz oğlu için birden sevgiyle doldu Sarvacaya'nın yüreği, yardım etmek istedi. Ama gece yattığı elbiseler vardı Apu'nun üzerinde, ve Sarvacaya çoktan yıkanmıştı. Onun için dokunamadı oğlana.

— Şu havluyu al çabuk!. dedi. Tut da bununla silkele üstünü başını.. Ne başedilmez çocuk yarabbi!

Apu'yu uslu dursun diye mutfağa oturttuktan biraz sonra, su getirmek için dışarı çıktı. Durga geliyordu eve. Yanakları alaldı, saçları darmadağın. Tozlu ayaklarına kırmızı cilâ sürmeyi gene de unutmamıştı. Annesiyle anîde burun buruna gelince, elbisesinin eteğinde getirdiği kirazları göstererek kekeledi:

— Punni-pukur âyini için.. bir nohut fidanı almaya gittim de.. Raci'lere.. orda.. yerden topladım bu kirazları.. Bölüştük sonra.. Raci'nin teyzesi verdi bana bunları..

— Yaa! Şu haline bak bir! Ayaklarının derisi kurumuş.. Saçlarının halini görmek bile delirmek için yeter.. Punni-pukur'un tasasından uykuların kaçıyordu da sanki, pek umurundaydı!

Kızının ayaklarına bakarak ekledi:

— Bir de üstelik Lakşmi* sepetinden cilâ almışsın öyle mi?

Alnına dökülen saçları geriye itip sarisinin eteğiyle yüzünü sildi Durga:

— Lakşmi sepetinin değil o! Geçen günü babamın verdiği metelikle panayırdan aldım ben onu.. Oyuncak kutumda sakladım!

Tam bu sırada, mutfağın verandasına ateş aramaya geldi Harihar. Elinde nargilesinin lülesi vardı.

— Senin tütününe her beş dakikada bir nerden köz yetiştireceğim ben Allahaşkına! diye terslendi Sarvacaya. Ambarın odunla doluymuş sanır gören!. Bambu kıymıkları dayanıyor mu ki sana hazır köz tutayım daima!.

O işe ayırdığı kırık bir bakır kaşıkla ocaktan köz alıp hırçın bir edayle uzattı kocasına, sonra sesini yumuşatarak sordu:

— Neye bağlandı, anlatsana?.

— Bir bakıma her şey hal yoluna girmişti. Bütün ailenin ikrar getirmesini istiyorlardı. Ama bir güçlük çıktı orada. Maheş Bişvas'ın karısının ebeveynleriyle bir takım mülkiyet hikâyeleri varmış. Bişvas Maşay da durumu yerinde anlamaya gitti. Asıl mülk sahibi o çünkü, anlıyor musun? Tabii bu durumda iş gecikmiş oluyor. Üstelik Aşar ayından beri de kıtlık başlamış..

— Peki yerleşmemiz için bize verecekleri toprak? Köylerinde yerleşmemizi istiyorlar demiştin, o ne oldu?

— Aynı güçlük o meselede de kendini gösterdi tabii.. İkrar hikâyesi gecikmeye uğrayınca, topraktan söz edilir mi?

Umut doluydu Sarvacaya, ama bu son haber olanca umudunu yıktı götürdü.

— Orda olmazsa bir başka yerde başımızın çaresine bakalım.. dedi. Her yerde itibar ederler bize, ama burda şöyle bir

dönüp bakanımız bile yok! Kiraz ağaçları yemişten yıkılıyor, ekmek ağaçları desen öyle. Ama ev bomboş.. Kız bugün gitti de onun bunun bahçesinden iki tane kiraz getirdi geldi, onların da yarısı çürük..

Evin batısına doğru dönüp ekledi:

— Sepet sepet doldurup götürüyorlar kirazları kapımızın önünden, bizim çocuklarımız da mahzun mahzun bakıyor ardından.. Onları öyle gördükçe içim eriyor vallahi!

— Öyle anasının gözü ki! dedi Harihar. Bana yılda tam yirmi beş rupye ödemesi gerekirken, tutup beş rupye yazmış! Gidip dikildim karşısına: «Amca.. dedim.. benim bir oğlum, bir de kızım var. Bu bahçedeki kiraz ve ekmek ağacı yemişlerini toplayarak büyüyor bu çocuklar. Başka bir yerde de bir karış toprağım yok, biliyorsun. Üstelik de bu bahçe, benim atalarımın bahçesi. Sizin hiç bir eksiğiniz yok Allaha şükür. Koskoca iki bahçeniz daha var. Kiraz, elmas, ceviz ağaçlarıyle dolu. Rahat rahat yaşayıp gidiyorsunuz işte. Bu bahçeyi olsun bize bırakın bari!» dedim. Ne cevap verdi bilir misin? Nilmani hayattayken kendisinden üçyüz rupye borç almışmış da ödememişmiş; o da bu bahçeyi o paraya karşılık olarak kabul ediyormuş! Ne demektir bu? Buvan Mukerci'ye el açıp da üçyüz rupye istediğine göre, Nilmani da, yokluk içinde kıvranıyordu demektir!. İşin doğrusuysa, herkes biliyor, yengesini pohpohlayıp bahçeyi üzerine geçirtti!

— Öyle yaptı ya! Yengenin de biliyor herkes ne mal olduğunu! İnsanın akrabası düşmanından beterdir, diyen yenge değil mi! Bahçe onlarda kaldıkça, bize zırnık vermezler. Oysa bir başkasına kiralamış olsalar, daha ucuza kiralansa bile, hiç olmazsa kira bedelini tastamam alırdık!

— Canım ben bile öderdim kira bedelini! Bahçeyi kiralayacağından söz etmedi ki mübarek! Ziyafet üstüne ziyafet çekti yengeye, ağzından girip burnundan çıktı kadının, sonra da herkesten saklı olarak bastırttı imzayı..

İkindiye doğru gökyüzü birdenbire kararmış ve bir yaz fırtınası patlak vermişti. Gerçi bulutlar uzun süreden beri yığılıp durmaktaydı ama gene de fırtına anîde çıkmış gibiydi. Apu'ların evinin önündeki bambular rüzgârın itişiyle sarsılıyor ve tozdan göz gözü görmez bir hale gelen avlu ordan oraya uçuşan bambu yaprakları ve saman saplarıyla doluyordu. Kiraz toplamak için evden fırlamıştı Durga. Apu da ablasının ardından çıktı.

— Çabuk ol! diye haykırdı Durga koşarken. Sindur kauto' nun* altına git sen, ben sonamuki'nin* altına gidiyorum. Koş hadi, durma koş!

Her yer tozla örtülüyor gibiydi. Çırılçıplak görünüyordu dalları fırtınayle eğilen ağaçlar, Rüzgâr yaprakların arasında gürleyerek esiyor; kuru dallar, sürgünler, bambu kabukları uçuşuyordu havada. Sivri uçları hep yukarı doğru dönük, çevrile çevrile göğe yükseliveriyordu bambu yaprakları. İpeği andıran tüyleriyle bir yığın beyaz selsiya çiçeği kaplamıştı havayı. Ortalığa kulakları sağırlatıcı bir uğultu hâkimdi.

Ağacın altına ulaşan Apu, zevkten kendinden geçerek ordan oraya koşup haykırmaya başladı:

— Bak bir tane düştü didi! İşte bir tane daha düşüyor!

Bağırdığı nispette az yemiş toplayabilmişti. Fırtınanın uğultusu gittikçe arttı. Kirazların düşüşünü işitmek, işitse bile düştükleri noktayı tam tamına kestirmek imkânsız hale gelmişti. Bir düzine kadar yemiş toplamıştı Durga; ama Apu, bütün koşup haykırmasına rağmen, tâ başlangıçta bulduğu iki meyveyle kalmıştı. Mutluluk içinde gösterdi ablasına ganimetlerini:

— Abla bak, nasıl iri iri yemişler! Bir tanesi tam şuraya düşmüştü!

Tam o sırada sesler işitildi: Buvan Mukerci'nin çocukları da geliyordu kiraz toplamaya. Satu haykırıyordu:

— Durga'yle Apu kiraz toplamış!

Çok geçmeden sonamuki'nin altına ulaşmışlardı.

— Bizim bahçemizin kirazlarını ne hakla topluyorsunuz? diye atıldı Satu. Defol burdan Durgadi! Annem sana yasak etmedi mi geçen gün buraya ayak basmayı? Göster bakayım, kaç kiraz buldun?

Durga'nın kucağındaki yemişleri bir bir saydıktan sonra arkadaşlarına döndü:

— Gördün mü kaç tane toplamış Tunu? Defol bahçemizden diyorum sana! Yoksa hemen gider anneme söylerim Durgadi!.

— Neden kovuyorsun sanki onları? diye araya girdi Ranu. Bırak toplasın varsın, biz de toplarız..

— Sen öyle sanırsın! Hepsini alır gider Durga, bir tane bırakmaz bize! Ne hakla geliyormuş bizim bahçemize yani? Gitsin buradan, kalmasın ağacımızın altında!

Bir başka gün olsa, yenilgiyi kolayca kabul etmezdi Durga, ama gene bu çocukların şikâyeti üzerine daha birkaç gün önce annesinden sopa yediği için kavgayı göze alamadı, hiç tartışmasız bıraktı yemişleri ve gizli bir üzüntüyle kardeşine dönüp:

— Gel gidelim burdan.. dedi. Yürü.

Zoraki bir neşeyle ekledi sonra:

— Hani orası var ya, işte oraya gidelim Apu! İstedikleri kadar kovsunlar bizi burdan. Çok daha büyük kirazlar var orda, gider onları toplarız, hem de bir güzel eğleniriz, hadi!

Çocukların yanında bir an daha fazla kalırsa büyük bir zarara uğrayacakmış edasıyle herkesi küçümseyerek çitin üzerinen neşeyle atlayıp çıktı bahçeden. Apu da arkasındaydı.

— Neden kovdun onları sanki? diye çıkıştı Ranu. Çok kıskançsın Satuda sen!

Durga'nın gözlerindeki o gizli hüzün, Ranu'ya pek dokunmuştu.

Bütün bu olup bitenlerden hiç bir şey anlamamıştı Apu. Çiti aşıp yolda biraz ilerleyince sordu:

— Nerdeydi o söylediğin çok daha büyük kirazlar didi? Puntu'nun soltekaci'sinin* altında olmasın sakın?

Durga da bilmiyordu aslında:

— Gor suyunun yanındaki bahçeye gidelim.. dedi. Kocaman kocaman ağaçlar vardı hep orda..

Söylediği yere varmak için, korulardan ve bahçelerden geçen daracık bir yolda on beş dakika kadar yürümek gerekiyordu. Çok yaşlı kiraz ve ekmek ağaçları vardı orada. Ağaçların altında da balta girmez bir maina kanta* cengeli uzanıyordu. Ve burası her şeyden uzakta, hiç bir meskenin yer almadığı sık bir ormanın ortasında bulunduğundan, kimse gelip de kiraz toplamaya özenmiyordu. İp kalınlığındaki gulança* sarmaşanları bir ağaçtan bir ağaca sallanmaktaydı. Koca ağaçların altını kaplayan sık ve dikenli çalılıklara girip de kiraz toplamak kolay değildi sözün kısası. Üstelik, siyaha çalan bulutlar gene üstüste yığılmaya koyulmuşlardı ve cengelin içinde öylesine bir karanlık vardı ki göz gözü görmüyordu ağaçların altında. Ama bütün bu güçlükleri inadıyle yendi Durga ve bir düzine kadar kiraz toplamayı başardı.

— Hey Apu, yağmur geliyor! dedi birden..

Fırtınanın şiddeti bir an için yatışır gibi olmuştu. Islanmış topraktan kalkan buruk bir koku kapladı ortalığı. Sonra da dalları çıtırdatan iri yağmur damlaları düşmeye başladı.

— Gel şu ağacın altına sığınalım, dedi Durga. Yağmur buraya gelmez..

Bardaktan boşanırcasına inen yağmur bir anda karartmıştı ufku. Ağaçlardan kopan yapraklar damlaların şiddetiyle uçuşmaya koyulmuştu. Taze bir toprak kokusu yükseldi yerden. Biraz yatışır gibi olan fırtına büsbütün arttı. Durga'nın seçtiği ağacın altına erişmeyecek gibiydi yağmur, ama birden çıkan doğu rüzgârı her yeri su altında bıraktı. Ve çocuklar evden uzaktaydılar.

— Didi! diye fısıldadı Apu korkulu bir sesle.. Çok kötü yağıyor..

— Yamacıma gel..

Kardeşini yanına çekip sari'siyle örttü Durga.

— Fazla sürmez bu.. dedi. Bitti bile bak.. Ama çok yağdı anîden.. Sonamuki'nin altına döneriz, tamam mı?

İki kardeş, avazları çıktığı kadar çığrışmaya koyuldu:

Limon yaprağına bir ceviz düşmüş,
Yağma yağmur yağma yeter...

Birden bir gürültü kopmuş ve koca orman bir baştan bir başa yırtılır gibi olmuştu. Bir ışık parladı bir an için her yerde. Yaban lüfa salkımları şiddetle sarsılmaya koyuldu karşı ağaçların üst dallarında.. Apu, dehşet içinde, ablasına sarıldı:

— Oh didi, oh ablacığım!.

— Korkma! Ram, Ram, Ram, Ram, Ram* de içinden.. *Limon yaprağına bir ceviz düşmüş. Yağma yağmur! yağma yeter.. Limon yaprağına...*

Elbiseleri ve saçları sırılsıklam olmuştu. Uçsuz bucaksız bir demir cetvel, madenî bir renge bürünen gökyüzünde, sağır ve derin bir uğultu çıkartarak, uzun bir çizgi çekti.

— Oh didi! Bak gene.. diye fısıldadı Apu korkuyle.

— Ne varmış korkacak! diye çıkıştı Durga.. Bana doğru sokul biraz, başın sırılsıklam..

Bardaktan boşanırcasına düşen yağmurun aralıksız çıtırtısından başka bir şey işitilmiyordu. Dallar kırılırcasına çatırdıyordu zaman zaman, rüzgâr acı ıslıklar çalıyor, gök gürüldüyordu. Bir an geldi ki Durga, bütün yemiş ağaçları fırtınanın şiddetiyle parçalanıp üzerlerine yıkılarak onları ezecek duygusuna kapıldı.

— Ya bu yağmur hiç dinmeyecek olursa didi?

Kasırga birden, simsiyah kesilmiş gökyüzünün ucundan doğru pırıl pırıl yanan bir ışık dili çekip çıkardı ve alaycı kocaman bir gülüşle ufkun öbür ucuna fırlattı ışığı.

Bahçenin üzerinde asılı duran buharlı yağmur kitlesi aynı anda yırtılmıştı. Gemi azıya almış bir tabiatın ortasında hapis iki zavallı çocuğu körleten mavi ve keskin bir şimşek çaktı. Dehşetle gözlerini yumdu Apu, boğazı kupkuru kesilen Durga havaya bakarak:

— Yıldırım düştü galiba.. dedi.

Ağaçların tepesindeki lüfa yemişleri sallanmaktaydı şimdi. Aynı demir cetvelle gökyüzüne bir çizgi daha çekildi yeniden.

Apu'nun dişleri tıkırdıyordu soğuktan. Durga iyice kendine doğru çekti kardeşini ve içinde kalmış son cesaret kırıntısıyle hızlı hızlı türkü tutturdu:

Limon yaprağına bir ceviz düşmüş,
Yağma yağmur yağma yeter.
Limon yaprağına bir ceviz düşmüş...

Sesi titriyordu korkudan.

Nerdeyse akşam olacaktı. Bir ara yatışır gibi olmuştu fırtınayle yağmur. Sarvacaya giriş kapısının önünde ayakta duruyordu. Rackrişna Palit'in kızı Aşalata, su birikintileri içinde yalpalanarak göle gidiyordu.

— Durga'yle Apu'yu gördün mü oralarda? diye sordu Sarvacaya.

— Görmedim Kurima*, hiç birini görmedim. Nereye gittilerdi ki?

Gülerek ekledi sonra:

— Kurbağalara bu havada gün doğdu demektir!

— Fırtına patlamadan önce kiraz toplamaya gitmişlerdi herhalde, bir türlü dönmediler daha. Yağmur dindi baksana, akşam oluyor. Hangi deliğe girdi bu çocuklar yarabbi!

Huzursuzluk içinde girdi eve. Ne yapması, nasıl davranması gerektiğini düşünüyordu ki, arka kapıda Durga belirdi. Tepeden tırnağa ıslanmıştı. Olgun bir hindistan cevizi vardı elinde.

Ablasının arkasından, elinde kuru bir hindistan cevizi çiçeği sürükleyerek Apu görünmüştü. Onlara doğru atıldı Sarvacaya:

— Ne yapacağız şimdi peki! Nasıl da ıslanmışlar Allahım! Lapaya dönmüşler. Nerdeydiniz o yağmurda, nereye sıkıştınız?

Oğlunu çekerek, eliyle başını yokladı:

— Sırılsıklam olmuş kafan! dedi.

Sonra da sevinçle sordu:

— O cevizi nerde buldun Durga?

Apu'yle Durga alçak sesle ve bir ağızdan cevap verdiler:

— Şışşşt! Seca Caitima* bahçeye gidiyor, şimdi geçti evin önünden. Onların bahçesinin hemen yanındaki ceviz ağacını biliyorsun ya, işte o ağacın altına düşmüştü. Biz tam çıkarken Seca Caitima da bahçeye giriyordu..

— Apu'yu gördü.. diye ekledi Durga. Allah bilir beni de görmüştür!

Sonra da neşeli ama gene alçak sesle:

— Hemen ağacın altında duruyordu, dedi. Ben farkına varmadım ilkin. Düşmüş kiraz var mı diye sonamuki'nin altına bir göz atayım dedim, bu kurumuş çiçek gözüme çarptı hemen. «Apu, dedim, al bunu. Annemiz süpürgesizlikten şikâyet edip duruyordu hep, bu onun işini pekâlâ görür işte..»

Bir süre hayran hayran baktı cevize, ve:

— Anne, dedi.. ne kadar kocaman değil mi?

Sevinçle kollarını salladı Apu:

— Öyle hızlı koştum ki elimde çiçekle..

— İri ve hemen de olmuş bir ceviz.. dedi Sarvacaya. Oluğa at bunu, ben sonra yıkarım.

Apu sitemli bir sesle atıldı:

— Ceviz yok, ceviz yok der dursun bize hep! İşte sana bir ceviz şimdi! Pasta yapacaksın bize, hiç anlamam, mutlaka pasta yapacaksın..

Yağmurla yıkanmış yaseminleri andırıyordu ıslak yüzleri, dudakları morarmıştı soğuktan, saçları kulaklarına yapışmış gibiydi.

— Daha önce gelin de çamaşırınızı çıkarayım üstünüzden. Gidin verandada ayaklarınızı yıkayın bakayım..

Biraz sonra Sarvacaya, Buvan Mukerci'lerin kuyusundan su çekmeye yollanıyordu. Arka kapıya ulaştığında, içerde Seca Takrun'un gökgürültüsünü andıran bir sesle haykırdığını işitti:

— Bahçe dediğin parayle alınır, bedava değil. Bu baldırıçıplak kız yüzünden koca bahçeden bir tek saman çöpü bile kurtulup gelmiyor evimize! Gece gündüz orda Allah vermesin! Ağaçtan düşeni kendi evine taşıyor, pis analarından öğrenmişler hırsızlığı öyle ya.. «Yağmur dindi, gidip de bahçeye bir göz atalım..» dedim kendi kendime, bir de ne göreyim: Elinde koca bir hindistan cevizi, dört nala kaçıyor! Allah tez zamanda versin belâsını derim! Lânet olsun uğursuza, lânet! Hem de gece vakti lânet okuyorum işte! Bundan böyle ağzına bir nebze ceviz girmesin inşallah, dudakları kabarıp kabarıp çatlasın! Dilerim Allahtan, ölü yakma tarlalarında gezen cadılara benzesin!

Taş gibi donup kalmıştı Sarvacaya kapının eşiğinde. Çocuklarının yağmurla yıkanmış pırıl pırıl yüzleri canlandı birden gözlerinin önünde. Ya bu beddua üzerlerine çökecek olursa? «Yarabbi ne şom ağızlı kadın bu böyle! Dişlerinin arasından zehir saçıyor! Peki ama ne yapmak lâzım?» Felce uğramış gibiydi Sarvacaya, tüyleri diken diken olmuştu.

Girmedi Mukerci'lere. Yağmur sonrasının sessiz akşamında, aşşeora* ormanındaki bambuların altında ateş böcekleri kımıldıyordu pırıl pırıl. Söz geçiremedi ayaklarına. Su almak için getirdiği ufak kovayle testiyi kalçasına oturtup, evin yolunu tuttu gerisin geriye. Dehşet içinde kalmıştı.

«Cevizlerini geri versek.. dedi kendi kendine yürürken.. ge-

ne de tutar mı bunun bedduası? Tutmaz inşallah! Mallarını vermiş oluyoruz işte, neden tutsun ki!»

Eve adım atar atmaz kızına seslendi:

— O cevizi koş Satu'lara geri ver Durga kızım..

Çocuklar şaşkınlık içinde bakakaldı bir süre, sonra Durga mırıldandı:

— Hemen mi?

— Hemen hemen, oh kızım! Arka kapıları açık duruyor, hemen fırla. Bahçenizde bulmuştuk, dersin, hemen getirdik.

— Apu da benimle gelsin mi anne? Dışarısı öyle karanlık ki!. Hadi Apu, gel beraber gidelim..

Ve çocuklar çıkar çıkmaz sari'sinin eteğini çekip boynuna doladı Sarvacaya dua etmek üzere, bir lâmba yakıp yerleştirdi kutsal ejderhanın altına, sonra tevazuyle diz çöküp mırıldandı:

— Ulu Tanrım, çocuklar o cevizi almanın günah olduğunu bilmiyorlardı. İnayet buyur, beddua üzerlerine çökmesin. Merhamet Tanrım. Koru onları, görüyorsun ikisi de henüz çocuk. Sen bağışlayansın, Tanrım, merhamet sendedir.

13

İLKOKUL öğretmeni Prasanna, aynı zamanda bakkaldı. Hemen yanıbaşındaydı dükkânın okul. O çağda okullarda baş vurulan tek eğitim aracı da sopaydı. Öğrencilerin ana - babaları, öğretmene olduğu kadar sopanın hikmetine de inanır ve işin başında hocaya çocuklarını göstererek: «Eti sizin kemiği bizim, demekle yetinirlerdi, gözünü oyup bacağını sakatlamayın elverir..»

Öğretmen, ebeveyn tarafından çizilen bu sınırı aşmamak şartıyle, elindeki sopayı istediği gibi kullanmakta serbestti. Bu kullanış tarzı, öğretmenin eğitme kabiliyetindeki eksiklerle ters orantılı düştüğünden, öğrenciler sakat ya da kör olmaktan sakınmak için bir hayli hüner göstermek zorundaydılar!

Mevsimlerden kıştır, Poş* ayındayız. Vakitlerden sabah. Ve Apu, yorganın altına büzülmüş, yataktan çıkmak için güneşin doğmasını beklemektedir.

— Hemen kalk Apu, dedi annesi.. Bugün okula gideceksin. Bütün kitaplarla taştahtayı nerdeyse getirecekler. Kalk, dişlerini yıka. Baban seni okula kadar götürecek.

Okul sözünü işiten Apu, gözlerini iri iri açıp inanmayan bir edayle baktı annesine. Sadece itaatsiz, haylaz, kardeşleriyle durmadan kavga eden çocukların okula gönderildiğini sanı-

yordu. Oysa kendisi hiç de öyle kötü bir çocuk değildi, niye gönderiyorlardı şu halde okula?

Bir an sonra Sarvacaya yeniden girmişti odaya:

— Kalk dedim Apu. Kalk dişlerini yıka. Bir dolu puf pirinç vereceğim yanına, okulda yersin. Hadi davran hayatım..

İnanmadığını belirten bir ifadeyle «hih» dedi cevap yerine, annesine bakıp dilini çıkardı, sonra da yüzünü ekşitip gözlerini yumdu. Hiç niyetli görünmüyordu kalkmaya. Ama sonunda bizzat babası gelip de dürtünce ister istemez doğruldu. Annesine duyduğu hınçtan gözleri yaşlanmıştı. Sarvacaya okulda yiyeceği yemeği eline tutuşturduğu an:

— Bu eve bir daha imkânı yok adım atmayacağım! dedi annesine. İmkânı yok!

— Şışşt! O ne biçim söz! Bir daha eve adım atmayacakmış! Bir daha ağzından işitmeyim onu..

Sarılıp öptükten sonra ekledi:

— Kocaman bir bilgin olacaksın. Derslerine çalışır öğrenirsen kucak dolusu para kazanırsın, herkes önünde bel kırar. Korkma..

Kocasına döndü:

— Ogo, dedi, hocaya söyle de azarlamasın oğlumu..

Okulun önüne geldiklerinde:

— Ders bittiği vakit seni almaya gelirim, dedi Harihar oğluna. Uslu uslu yaz, hocanın sözünden çıkma. Hele hele hiç haylazlık edeyim deme sakın!.

Birkaç saniye sonra, babasının dönemeçte kaybolduğunu gördü Apu. Sonsuz bir okyanus vardı sanki önünde! Uzun süre başını eğip oturdu. Sonra korkuyle kaldırdı başını ve bambudan sırasının üzerine oturmuş, bir müşteriye tuz tartmakta olan öğretmeni gördü. Birkaç büyük çocuk, hasırlarının üzerinde deli gibi iki yana sallanarak yanlış vurgularla okumaktaydılar. Kendisinden biraz daha genççe bir çocuk, bir sırığa yaslanmış, yazı yazması gereken palmiye yaprağını çiğnemek-

teydi. Elinde bir büyüteç, dükkândaki kerevitin altında bir şeyler gözleyen iri bir çocuk daha vardı. Onun önünde de iki ayrı öğrenci, bir taştahtaya haneler çiziyordu.

— Ben buraya bir haç koydum.. diye fısıldadı birincisi.

— Ben de bir daire.. dedi ikinci.

Mal satmakta olan hocaya bakıyorlardı arada bir. Kendi taştahtasına kocaman harfler çizmeye koyuldu Apu. Bu sırada, Guru Maşay* dedikleri öğretmen birdenbire konuştu:

— Hey Fane! Nedir o taştahtaya yazdıklarınız?

İki çocuk taştahayı hemen saklamışlardı ama bu, hocanın gözünden kaçmamıştı.

— Fane'nin tahtasını al gel bakayım bana Sate!

Daha sözünü tamamlamıştı ki, büyüteçli iri yarı çocuk bir sıçrayışta taştahtayı kapıp kerevetin üzerine bıraktı.

— Bu da ne biçim bir oyun! Sate, getir o iki haylazı buraya. Çek kulaklarını bakayım, iyice çek..

Büyük çocuğun taştahtayı getirmek üzere fırlayışı, sonra da öteki ikisinin hocaya doğru adım adım yaklaşması, Apu'ya dayanılmaz bir gülme hissi vermişti. Küçük bir kahkaha attı önce, kendini tuttu bir an, sonra da katıla katıla gülmeye başladı.

— Kim o gülen? diye sordu Guru Maşay. Ne gülüyorsun bakayım, çocuk? Müsamere mi var yani, tiyatro mu var, ha?

Tiyatroya benzetisi kavramamıştı ama, yüzü korkudan gerilivermişti Apu'nun.

— Bana bir sopa getir Sate, dedi öğretmen. Demirhindi ağacının altındaki kalın sopalardan birini getir hemen..

Çakılmış kalmıştı yerinde Apu dehşetten, taş kesilmiş gibiydi. Ama sopanın kendisi için değil de öteki iki çocuk için istendiğini anlamakta gecikmeyecekti. Ya henüz pek küçük olduğundan ya da okula yeni geldiğinden, öğretmen bu defalık esirgemişti onu.

Okul öğleden sonra başlıyordu. On kadar çocuk vardı topu topu. Herkes evinden ufak bir hasır getiriyor ve onun üzerine

oturuyordu. Hasırı yoktu Apu'nun. Küçük, yırtılmış bir dokuma halı getirmişti hasır yerine. Sınıf olarak kullanılan yer, ne bir çitle, ne de duvarla çevriliydi. Açık havada öğrenim görüyordu çocuklar. Sıra halinde oturuyorlardı. Dört bir yandan ormanla çevriliydi okul. Arka tarafında, öğretmenin dededen kalma meyve bahçesi bulunuyordu. Öğle sonrasının yakıcı ışınları kızmemesi, hint armudu, cennet cevizi, hint kirazı ağaçlarının arasından süzülerek, okulun bambu sırıklarını yalıyordu. Tek bir ev bile yoktu civarda. Koruluklar ve bahçeler, göz alabildiğine uzanıyordu. Bir de kenarda daracık bir patika vardı.

On öğrencinin onu da, mübalağalı bir şekilde iki yana sallanarak ve birbirinden farklı vurgularla okuyorlardı derslerini. Öğretmenin sesi işitiliyordu zaman zaman: «Hey küçük budala! Arkadaşının tahtasına ne bakıp duruyorsun öyle? Kulaklarını koparacağım senin.. Bu kaçıncı ıslatmaya gidişin o silgiyi Natu? Bir daha ayağa kalktığını görmeyim, işittin mi!.»

Palmiye yapraklarından örülü bir hasırın üzerine otururdu Guru Maşay, sırtını da bir sırığa yasladı. Saçlarını daima yağladığı için, bambunun başını dayadığı kısmı lekeli kalırdı hep. Hemen hemen her gün saat dörde doğru, Dinu Palit veya Racu Ray çıkagelirdi hocayla sohbet etmeye. Ve Apu, hiç bir dersi onların anlattığı hikâyelere değişmezdi. Daha gençken, «Lakşmi ticaret sever» atasözüne uyarak, Aşaru panayırında nasıl bir tütün dükkânı açtığını anlatırdı Racu Ray. Hayranlık içinde dinlerdi Apu. O da kendi dükkânının bambu perdesini sabah erkenden açıp oturmayı ve bir orakla tütün kesmeye başlamayı ne kadar isterdi! Akşam oldu mu ırmak kıyısına inip küçük bir tencerede kendi elceğiziyle hazırladığı pirinçli balığı yemek! Bir an gelip açmak Mahabharata'yı ya da Daşu Ray pançalilerini, ve yer lâmbasının ışığında sindire sindire okumak! Hafiften bir yağmur çiselesin dışarda karanlıkta ve su birikintilerinde bağrışsın kurbağalar.. Ne tadına do-

yulmaz bir hayat olurdu o!. Büyüyünce ilk işi bir tütüncü dükkânı açmak olacak Apu'nun..

Bazı günler de, heyecan ve hayal gücü bakımından zirveye ulaştığı olurdu bu hikâyelerin. Özellikle, öteki mahalleden Rac Krişna Sanyal'ın çıkıp geldiği günler.. En önemsiz, en basit hikâyeleri bile müthiş bir zevkle anlatırdı Rac Krişna. Ve gezmeye bayılırdı. Seyahat hastasıydı sözün kısası. Dvarka'ya, Savitri dağına, Çandranat'a, nereye olursa olsun gider, karısıyle çocuklarını da birlikte götürürdü. Ve cebinde tek meteliksiz dönerdi köye. Evinin verandasına rahatça yerleşir, nargile içmeye başlardı. Sanyal Maşay gibi yuvasına ve köyüne bağlı, eski usul avare aile babalarının tükendiğini söylerlerdi hep onu hatırladıkça. Atasından kalma verandaya kök salmış gibiydi üstad. Sonra bir sabah bir de bakardınız ki kapısında bir asma kilit duruyor, evin içi boşalmış.. Vindya dağlarına ya da Çandranat'a gitmiş Sanyal ailesi.. Uzun bir süre görünmezlerdi. Sonra birdenbire bir gün öğleye doğru, bir tekerlek gürültüsüdür kaplardı ortalığı. Öküzlerin çektiği tıklım tıklım yüklü iki arabayla evcek köye dönerdi Sanyal Maşar. Köylüleri yardıma çağırırdı hemen: Eve girebilmeleri için, diz boyu büyümüş ehliciye ve ısırganları biçmek gerekirdi çünkü..

Elinde kalın bir değnek, geniş adımlarla gelirdi okula:

— Ee Prasanna, nasılsın bakalım? İyi gerdin mi ağını gene? Kaç sinek düştü bugün?

Çarpma cetvelini ezberlemeye uğraşıyordu Apu. Sesi işitir işitmez yüzü sınırsız bir sevinçle aydınlandı. Sanyal Maşay'ın hasırın ucuna yerleştiği yere doğru coşkunluk içinde yaklaştı. Kitaplarıyle taştahtayı bir kıyıya bıraktı: Tatil günüydü sanki o gün, çalışmak gerekmiyordu.. İri gözleri, hikâyenin her bir kelimesini büyük bir açlıkla yutuyor gibiydi.

— Bir vakitler, çivit fabrikasına giden patikanın üzerine.. hani bizim bugün Nalta Kuri deliği dediğimiz yer var ya, işte oraya.. Moti Hazra'nın kardeşi Çandra Hazra ağaç kesmeye gitmiş. Mevsim, yağmur mevsimi. Sağanağın şiddetinden

yer yer yarılmış zavallı toprak. Bata çıka yürürken Çandra Hazra bir de ne görsün: Bakır bir testinin ucu, çamurun içinden doğru sanki gel beni kurtar diye kendisine bakıyor. Testiyi sevabına çıkarmış topraktan, almış eline, dönmüş evine. Dönüp içine bakmış ki, eski zamanın gümüş sikkeleriyle ağzına kadar dolu!. Ve bizim Çandra Hazra, bir vakit beyler gibi keyif sürmesini, işte o bakır testinin hikmetine borçludur..

Gözleriyle görmüştü bütün anlattıklarını Sanyal Maşay.

Bir tren yolculuğunu hikâye etmeye başlardı bazen. Bir iki cümleyle Savitri dağını canlandırır gözler önünde, karısının dağa tırmanmak için nasıl güçlük çektiğini veya kurban kesmek üzere gitmiş olduğu Gaya'da rahiple nasıl kavga ettiğini anlatırdı. Sanyal Maşay'ın «Painra»* diye adlandırdığı tadına doyulmaz bir şey yeniyordu bir başka yerde. Apu'nun güleceğini getirdi bu isim: Büyüdüğü vakit o da «Painra» yiyecekti..

Alabildiğine değişik bir yerden söz açtı bir gün. Eskiden bir alay insan otururmuş orada. Bir demirhindi ormanından geçerek, akşamları gidilirmiş. İsmi, «Çikamescid» miş o yerin.. Başlangıçta anlamamıştı Apu, harabe haline gelmiş eski bir evden söz edildiğini hikâyenin devamından çıkardı ancak.. Hemen de akşam bastırmak üzereymiş. Yarasalar uçuşmaya başlamış onlar içeri girince.. Hepsini hayal edebiliyordu Apu.. Dört bir yanda sık ve karanlık bir demirhindi ormanı, hiç kimsecikler yok etrafta, bir eski kapı yıkılmış, ve içeri girdiğinde kanat çırparak kaçışan yarasalar.. Ranu'ların evinin batı tarafındaki aralık kısım kadar loş bir oda..

Gezdiği yerlerin birinde de, bir incir ağacının altında oturan bir fakire rastlamıştı Sanyal Maşay. Kendisine bir kenevir çubuğu ikram edildiği zaman pek mutlu oluyormuş fakir ve soruyormuş: «Hangi meyveden yemek isterdiniz?»

Ve istenen meyve hangisi olursa olsun, önündeki herhangi bir ağacı işaret edip: «Ordan alın..» diyormuş.

Yaklaşıyormuşsunuz ağaca, ağaç bir hint kirazı ağacı ama siz fakirden nar istemiştiniz kiraz değil, bir de bakıyormuşsunuz ki narlar sarkıyor kiraz ağacından! Hint armudunun üzerinde muz, ekmek ağacının üzerinde cennet cevizi bulanlar varmış..

— Bütün bunlar mantra* hikâyeleri.. dedi Racu Ray. Bir vakitler amcam da...

Dinu Palit kesti sözünü:

— Madem, dedi, mantralardan açıldı, ben de bir hikâye anlatayım sizlere. Ama bu uydurma değil, kendi gözlerimle gördüğüm bir olay. Beledanga'lı yük arabacısı Budo'yu gördünüz mü hiç? Racu belki görmemiştir ama sen, Rackrişna, mutlaka görmüşsündür. Ayaklarında iple bağlanmış tahta sandallar, arabasının demirini kızdırmak için demirci Nitar'a giderdi hep ihtiyar. Yirmi beş yıl oldu öleli ve öldüğü vakit yüz yaşındaydı. Biz daha çok gençtik ama değil bileğini bükmek, kımıldatmak bile mümkün değildi. Çok eskiden bir gün, ondokuz yirmi yaşımda mı neydim, Ganc'da yıkanmak için gittiğim Çakda'dan dönüyordum kağnıyle. Budo'nun arabasını almıştık. Halam Rama, Şimdi Kalna'da oturan Ananta Mukerci'nin yeğeni ve ben olmak üzere üç kişiydik. Kansona tarlasına ulaştığımızda akşam bastırmak üezereydi, ve o vakitler bütün o civar korku salardı herkese. Sen gayet iyi bilirsin orayı Rackrişna kardeş. Yol ıssız mı ıssız, yanımda kadın var, biraz da para var üzerimde.. Sözün kısası bayağı tedirgindim.. Hani şimdi bir köy var ya, tam oraya gelince ne oldu bilir misin? İri yarı ve siyahlar giyinmiş dört adam, ikisi bir yandan ikisi öteki yandan arabanın arkasına yaklaşıp iki bambuyu yakalayıverdiler. Olup biteni gördüğüm vakit, soluk bile alamaz oldum Maşay! Büzülüp kaldım arabanın içinde. Bir ilerliyoruz onlar ilerliyor, bambuları da koyuvermiyorlar bir türlü.. Budo bir göz attı adamlara, sonra da bize hiç konuşmamamızı işaret etti. İyiye alâmet, dedim kendi kendime.. Bu arada araba, Nababganc zabıta dairesine varmış gibi bir şeydi, pa-

zar görünüyordu uzaktan.. İşte o sırada adamlardan biri: «Usta, dedi, biz bir kusur işledik. Bağışlayın gidelim..»

«Bağışlamak falan yok namussuz! dedi Budo. Dördünüzü de deliğe tıktıracağım şimdi..»

Bağırıp çağırma, yalvarıp yakarmalardan sonra nihayet: «Peki, hadi defolun, dedi Budo. Bu seferlik bırakıyorum sizi, ama bir daha geçeyim demeyin elime..»

Tabanları kıçlarına değiyordu kaçarken, öylesine ürkmüşlerdi. Gözlerimle gördüm bunu. Mantra'nın kudretinden yakalamışlardı bambuları, bir kere el sürünce de bir daha bırakamamışlardı. İmkânsızdı kurtulmaları, arabayle birlikte ilerlemeye mecburdular. Kapana kısmışlardı artık, anlıyorsun değil mi? Mantra demek kolay mı? İşte bu hallere sokar adamı...»

Ve zaman geçiyordu hikâyeler anlatarak. Öğle sonrası güneşinin eğik kırmızı ışınları okulun çevresindeki ormana düşüyordu. Ekmek ağaçlarının ve incirlerin dallarından sarkan gulança* saplarının üzerinde sallanıyor da sallanıyordu kuşlar gagaları havada. Ve okulda, hasırlardan, eski yırtık kitaplardan, topraktan, orakla kesilmiş buruk tütün dumanından yükselen kokular ormanın kokusuna karışarak bir rayiha senfonisi yaratıyordu.

Köyün gölgeli yolunda kendi halinde bir köylü çocuğu belirmekte yavaş yavaş. Koltuğunda kitaplar, leke toprağıyle yıkanmış elbiseleri üzerinde, ablasının arkasına takılmış okuldan dönüyor çocuk. İpek misali ince, parlak ve yumuşak saçlarını özenle taramış annesi. İri güzel gözlerinde hep aynı şaşkınlık. Hep aynı garip dünyayı seyretmekten, bir sonsuz hayret ifadesi gelip çökmüş sanki bakışlarına. Ağaçlardan meydana gelen şu ufuk: Dünyada bütün bildiği şey bu işte.. Orada yemek yediriyor ona annesi her gün, orada tarıyor saçlarını, ablası orada giydiriyor; ve bu dar sınırların ötesinde, bilinmeyen'in uçsuz bucaksız okyanusu var! Çocuk ruhu ummânın derinliklerine inemiyor henüz..

Oradaki! Bahçenin öbür tarafından şu bambu korusu.. İlerde bir yerlere doğru uzanıp giden şu dar patika.. O yolu tutar da dümdüz yürürsen, Şankari gölünün kıyısında saklı hazineler ülkesine varırsın. Yağmur sularıyle yarılmıştır toprak. Sık kümelerin altında gömülü, öksüzurganlarının, yılanyastıklarının ve daha bir alay vahşî bitkinin parlak yeşil yaprakları altında saklı, gümüş sikke dolu nice kap, nice çömlek vardır kimbilir! Hiç birinin yeri belli değil ki..

O gün okulda geçen bir olay yepyeni bir yaşantı kazandıracaktı Apu'ya. Öğleden sonraydı gene. Hikâye anlatacak hiç kimse görünmemişti. Çalışıyordu herkes.. Beklenmedik bir anda:

— Tahtalarınızı alın, dedi öğretmen. Bir şey yazacaksınız..

Hoca ezbere yazdırdığı halde, söylediklerinin kendisine ait olmadığını anlamıştı Apu. O da Daşu Ray'ın şiirlerini ezbere söylemiyor muydu?

Ömrü boyunca bu denli güzel sözler işitmemiş gibi geldi Apu'ya. Okunan şeyin anlamını tamamıyle kavrayamıyordu gerçi, ama o güne dek hiç dinlemediği sesler, cümlelerden taşan yepyeni musiki, kelimeleri birbirine bağlayan ahenk, bir anda büyülemişti çocuğu. Tek tek kelimelerin anlamını sezemiyordu, evet. Ama bir sisle örtülüymüşçesine bulanık gelen bu ses akıntısının içinden doğru muhteşem bir ülkenin doğduğunu görür gibi oluyordu zaman zaman..

Büyüyüp de şehirdeki okula başladığı vakit eline geçen bir kitapta bulacaktı o gün dinleyip ezbere öğrendiği parçayı:

«İşte dağ. Ve işte dağdan, insanların oturduğu vadiye doğru inen şelâle. Sabah bulutlarının durmadan yenilendiği engin mavi gökyüzüdür süsleyen dağın doruğunu. Ormanlarla gölgelenen serin ve güzel yaylanın eteğinde, Godavari'nin sevinçli dalgaları yayılmaktadır...»

Dile getirmeyi, anlatmayı başaramıyordu ama biliyordu. İki yıl önce, Sarasvati* puca'sı günü, fabrikanın oraya alakarga

görmeye gittikleri gün, tarlanın kenarından uzaklara doğru giden küçücük bir yol görmüştü. Ne çok kuş, bitki, çalılık vardı bilmediği cinsten yolun iki kıyısında! Uzun uzun seyretmişti yolu, ama nereye kadar uzandığını öğrenememişti bir türlü..

«Sonadanga tarlasına giden yol.. demişti babası. Madavpur-Daşgora'dan geçerek Dalçit araba vapuru iskelesine ulaşır.»

İçinin içinden biliyordu Apu: Dalçit iskelesine değil, çok daha uzaklara, Ramayana ve Mahabharata'nın ülkesine ulaşır sonunda o yol! Muazzam incir ağacının en yüksek dalına bakar bakmaz hatırladığı ülkeye..

Ve o gün, hocasının yazdırdığı parçayı dinlerken, iki yıl önce gördüğü yolu hatırlamıştı.

İnsanların oturduğu vadiye doğru inen şelâlenin bulunduğu dağ, işte o yolun ötesinde bir yerlerdeydi! Bilinmeyen'in gölgeleriyle uzayan bu pırıl pırıl akşam vaktinde, ormandan yükselen tatlı kokular arasında yeniden görür gibi olduğu o rüya ülkesinin hayaliyle kamaştı gözleri.. Şelâlenin çıkageldiği uzak dağın, durmaksızın salınan bulutlar arasındaki sakin koca doruğu, o masmavi güzellik, zamanlarının sonuna dek hep gizli mi kalacak?

Hele bir büyüsün, ilk işi gidip o dağı bulmak olacaktır. Ve o şelâleyi. Ve o vadiyi.. Ama, Ramayana'nın anlattığı o bambu sıralı yalçın yamaçlar, o kıyılarının güzelliğine doyum olmayan Godavari, o yeşil diyar, mavi bulutlarla örtülü o muhteşem dağlar.. bu dünyanın hiç bir yerinde yöresinde yok. Ne Valmiki* yarattı onları, ne de Bababhuti*: Geçmiş bir günün kuş cıvıltılarıyle dolu akşam vaktinde, büyülenmiş bir köylü çocuğunun gencecik hayalinde var oldular sadece.. Bu dünyada hiç bir zaman gerçekliğe kavuşamamış olan doruğu sürekli bulutlarla kaplı o şelâle dağları, böylece, bir köy çocuğunun lekesiz ruhunda, bir daha hiç kaybetmeyecekleri bir yer kazanmış oluyordu.

14

KARDEŞİNİ aramaya çıkmıştı Durga. Bütün mahalleyi dolaşmış, bulamamıştı. Annada Ray'ın evinin önüne geldiğinde: «Bir de buraya bakayım, dedi kendi kendine. Hem halayı da görmüş olurum.»

Tam girmek üzereyken içerken doğru haykırışlar ve ağlamalar işitti. Avluya süzüldü sessizce, evin kapısının yanında durdu. Annada Ray'ın dul kız kardeşi Saki Takrun, verandanın bir kenarında ayakta, basbas bağırmaktaydı:

— Korkar mı hiç o? Hiç insafa gelir mi hiç! Böyle nâlet, böyle uğursuz bir kadın görmedim. Allah esirgesin, Allah şerrinden korusun! Kocası bir Yama* imiş, kızarsa öfkesinin önüne geçilmezmiş.. Yediği naneye bakın şunun, öyle diyor. Yalan! «Güneşte biraz pirinç kurut, bir parça pirinç kurut..» diye diye dilinde tüy bitti üç gündür adamcağızın. İşitene kurban olsunlar, dinleyene kul. Has karı dediğin pirinç ayıklar, az biraz çalışır, öyle değil mi? Ne gezer efendim! Giyinip kuşanıp, sarınıp boyanıp sabahtan akşama kadar, resimlerdeki gelinler gibi kurulur baş köşeye...

Saki Takrun sözü burada kesip, resimlerdeki «gelinler»i bir süre taklit ettikten sonra ekledi:

— Ömrümde böyle bir şey görmedim, görmek de istemem!

Annada Ray'ın gelininin ağlayan nazlı sesi yükseldi evin içinden doğru:

— Resimdeki gelinler gibi süslenip baş köşeye kurulan ben miyim sanki! Dün on kilo mercimek kızartmadım mı ben? Hemen yemekten sonra koşuldum işe, beş treni geçerken ateşin başındaydım hâlâ.. Ayıklanıp kızartılacak iki koca mercimek sepeti! Bitirdiğim vakit karanlık basmıştı. Çalışmanın bu türlüsü nerde görülmüş? Her bir yerim sızladı durdu, akşam ateşim yükseldi, ama kimin umurunda! Üstelik de sabahleyin nâhak yere yediğim dayak? Hiç bir emek vermeden başkalarının sırtından geçiniyormuşum gibi!

Annada Ray'ın oğlu Gokul, bir elinde yeşil bambu sapları öteki elinde bir orak, tam bu sırada içeri girmişti. Karısının şikâyet etmekte olduğunu görünce, gürledi:

— Kes şu zırıltıyı! Yediğin dayak yetmedi anlaşılan? Öfkelendirme beni.. Üç günden beri pirinci güneşe koy demekten dilimde tüy bitti sana. Hava gittikçe bulutlanıyor. Tohumlar sürecek olursa, baban mı gelip besleyecek bizi? Bütün yıl boyunca yiyeceğimizi kim verecek, ha?

Gokul'un karısı, bir anda ağlamayı kesip avazı çıktığı kadar haykırmaya başladı:

— Babama hakaret etme! Yasak ediyorum sana! Babam sana ne yaptı ki durmadan ona saldırıyorsun?.

Kadın daha sözlerini tamamlamadan Gokul bambuları bırakıp, elinde orakla, verandanın basamaklarına sıçramıştı bir anda:

— Yeter artık! diye haykırdı. Ya sen geberirsin bugün, ya ben. Bu «babam, babam» hikâyesine son vermeden bana rahat yok..

Annada Ray'ların tarım işçisi, kan çıkacağını anlamış ve avludan bağırmaya koyulmuştu:

— Ne yapıyorsunuz Da-Takur*? Durun! Durun, Allah saklasın..

Adam bağırmakla kalmamış, verandaya da çıkmıştı. Durga da koştu arkasından. Saki Takrun verandadan sıvışıp evin içine girmişti. Büyük bir itişme kakışma oldu içerde. Kocasının hücumu karşısında duvara doğru büzülerek geriliyordu kadın, kollarını kaldırarak darbelerden korunmaya çabalıyordu. Sonunda yaslandı kaldı duvara, bakışlarında sınırsız bir dehşet ifadesi vardı. Köylü tam bu sırada yetişmiş ve Gokul'un elinden orağı çekip almıştı.

— Ne yapıyorsunuz Allah aşkına! diyerek efendisini dışarıya doğru sürükledi. Gelin şöyle Da-Takur, inin aşağıya..

Otuzbeş yaşlarındaydı Gokul henüz, ama gürbüz değildi. İri yapılı köylünün elinden kurtarıp çekmeyi denedi önce kolunu. Sıtmadan öylesine sarsılmıştı ki, güçsüzlüğünü ortaya dökmekten başka bir şey yapmadığını kavradı çabucak. Basamakları inmeye koyuldu. Bir yandan da:

— Şuna bak hele, şu namussuza bak! diye söyleniyordu. Koca bir sepet pirinç... tohum, tohum... ıslanıp sürecek olsa, ne ekeriz yerine? Üç gündür tenbihliyorum, oralı olmuyor hiç. Bir de şu küstahlığı gördün değil mi? Ah, ben senin o kibrini...

Tehlike kalmadığını gören Durga derin bir nefes aldı. Ama durumun halayla konuşmaya elverişli olmadığını da anlamıştı. Sessizse terketti evi.

Pançu Benerci'lerin yanındaki elmas ağacının altına bir adam yerleşmişti. Çanak çömlek tamir eden bir adam.. Odun kömüründen bir ocağın üzerinde, körükle beslenen bir ateş yanmaktaydı. Köylülere ait bir alay kap kaçak vardı yanında. Kısa boylu, ince, ama sağlam yapılı bir adamdı; yaşını anlamaya imkân yoktu, otuz da diyebilirdiniz elli de. Uzun bir yara izi görülüyordu sağ yanağında; boynuna fesleğen tohumlarından üç sıra bir gerdanlık takmıştı. Bilek damarları ip gibi dışarı uğramıştı. Kirli bir doti* vardı üzerinde.. Köyden bir alay çocuk toplanmıştı çevresine adamın, seyrediyorlardı. Yaklaştı Durga.

— Ne istiyorsun kızım?

— Hiiç.. dedi Durga. Bakıyorum.

Eve dönünce ilk işi, haberi annesine yetiştirmek oldu:

— Gokul amca, halayı bugün öyle bir dövdü, öyle bir dövdü ki!. diye başlayıp bir tamam anlattı olup biteni.

— Tepeden tırnağa bir haydut işte! Ah, o ağzı var dili yok kadıncağız hangi zalim ellere, hangi yılan yuvasına düştü yarabbi!. Zavallının bütün ömrü dayak yemekle geçiyor!

— Hala beni öyle seviyor ki anne! Evlerinde yapılan her şeyden bana da bir lokma ayırıyor hep.. Ağladığını görünce içim cız etti.. Saki Takma* da durmadan azarlıyor halayı..

Üç dört gün üst üste, elmas ağacının altındaki kap kacak tamircisini seyretmeye gitti Durga. Adam, evlerinin nerede olduğunu, babasının ismini ve durumunu inceden inceye sorup öğrendikten sonra:

— Tamir edilecek eşyanız yok mu sizin? dedi. Al gel yapıvereyim..

Durga bir koşuda evi boylamıştı:

— Anne! dedi.. Hani bizim kırık testilerimiz, kap kacağımız vardı ya? Onları ver de tamire götüreyim: Öbür mahalleye giden yolun üzerinde, elmas ağacının orda çok iyi bir adam var..

Adının Pitam olduğunu söylüyordu adam. Bakırcılar kastındandı. Ocağı körüklerken zaman zaman doğrulup: «Cay Rade! Rade Govinda*!» diyordu hep. Sabahları köylüler toplanıyordu etrafına. Uzun maşasıyle ateşten köz çeker ve durmadan tütün hazırlayıp köylülere sunardı. Her sunuşta biçare bir tavra bürünür ve başını yana doğru eğerek: «Buyrun, buyrun!. derdi. Tütün buyrun Baba Takur.. Rada Rani aşkına!.» Sonra da sohbete devam ederdi: «Hindistan cevizinden bana hiç söz açmayın, Baba Takur.. Geçen yaz Caista ayında yarım kata'lık bir araziye birkaç fidan dikmeye niyetlenmiştim, iki düzine çubuk alıp diktim de.. Kurbağalardan rahat yok ki! Bütün hepsini köklemiş alçaklar, param heba oldu!»

Mukerci Maşay, sabahtan beri hiç bir şey yapmadan oturmuş bekliyordu orada. Adamla dostluğu ilerleterek, bir bakır testiyi bedava onartmak niyetindeydi. Tütününden bir nefes çekip konuşmaya başladı:

— Ben de bu sefer yirmi tane kadar dikeyim demiştim evin arka tarafına; bir sıtmaya tutuldum ki Allah beterinden saklasın!. Senin memlekette de sıtma var mıdır, ustabaşı? (O sabahtan itibaren «ustabaşı» lığa terfi ettirmişti adamı.)

— Olmaz olur mu efendiciğim, olmaz olur mu hiç! Aman sıtmanın lâfını etmeyin Baba Takur, benim kemiklerimi yiyip kemiren sıtmadır.. İşte sizin testi de tamam! Altı metelik vereceksiniz, efendim..

Mukerci Maşay malını eline alıp kalkmıştı:

— Ne? dedi. Bunun için de para mı olurmuş! Kartik ayında bir brahmanın ufacık bir testisini tamir etmek ve üstelik...

Mukerci Maşay'ın ellerinden testiyi bir hamlede kapıp alan Pitam, saygılı bir gülümseyişle:

— İmkânı yok Baba Takur! dedi. Beni bağışlayın, bedava yapmama imkân yok. Sabahtan beri tek metelik bile kazanmadım, siz de gördünüz. Testi kalsın burada, daha sonra parayı yollayıp aldırtırsınız..

Sarvacaya: «Git bir bak, demişti kızına. O adamlar eski avadanlık alıp yeni eşya verirler. Hadi bir sor gel..» Pitam derhal kabul etmişti. Ve Durga, adamın oraya bir alay eski kap kacak, pirinç çanağı, testi ve kâse taşıdı. Günün yarısını elmas ağacının altında geçiriyor, adamın ateşi körükleyip kalayı kızdırmasını seyrediyordu. Bakır bir yüzük yapmayı vaad etmişti Pitam ona, eşyayı da parasız onaracağını söylemişti. «Aman ne iyi adammış! demişti Sarvacaya bunu öğrendiği vakit. Çarşambaya Apu'nun yaş günü var, söyle o da gelsin. Gelsin de prazad*, pirinç ve mercimek verelim..»

Çarşamba sabahı elmas ağacının altına damlayan Durga, adamın orada olmadığını gördü. Çok geçmeden de, bir akşam

önce pılıyı pırtıyı toplyıp gittiğini öğrendi. Ocağın yeriyle bir yığın sönmüş kömürden gayrı bir iz kalmamıştı adamdan. Dört bir yanı arandı Durga, sorup soruşturmadık insan komadı köyde. Adamın nereye gittiğini hiç kimse bilmiyordu.. Yüzünün kanı çekilmişti korkudan kızın: Annesi ne derdi şimdi? Mutfağın yarı eşyasıydı giden! Cikarati pazarında bir dükkânı olduğunu söylemişti adam Durga'ya; «Oraya haber saldım, kardeşim yarın sizin için yeni kap kacak alıp buraya gelecek..» demişti. Onlardan aldığı eskilerin yerine yenilerini verecekti. Peki ama nerdeydi şimdi? Ya kardeşi nerdeydi? Herkesin bakır takımları tastamamdı köyde, bir tek onların avadanlığına olmuştu olan..

Bütün gün böylece geçti. Ve akşam Durga, ağlayarak her şeyi anlattı annesine.. Harihar gezideydi. Kim güdecekti bu işin ardını şimdi, kim uğraşıp arayacaktı? Aklı almıyordu Sarvacaya'nın:

— Git amcan Ray'a söyle.. dedi sonunda. Böyle bir şeyi ne gördüm, ne de işittim bugüne kadar!

Döner dönmez, Cikarati pazarına yollandı Harihar. Pitam isimli hiç bir bakırcı yoktu pazarda, o adamı uzaktan andıran bir kimse bile yoktu..

Aradan zaman geçmiş, Badra* ayı gelip çatmıştı.

Bir öğleden sonraydı. Apu şöyle bir çıkıp dolaşmaya niyetlenmişti ki, tam o sırada annesi seslendi:

— Nereye gidiyorsun gene? Pirinçle nohut kızartıyorum senin için, çıkma dışarı, hemen vereceğim..

İşitmezlikten geldi Apu. Annesinin sadece o seviyor diye nohut ve pirinç kızarttığını biliyordu ama ne gelirdi elinden: Oyun çoktan alıp yürümüştü Nilu'larda! Dışarıya adım attığı anda annesinin sesi yükseldi yeniden:

— Bu olmaz ama Apu! Ne çocuk yarabbi! Sıcak sıcak yiyesin diyerekten koşa koşa geldim gat'tan da kızarttım bunları.. Apu!

Bir solukta Nilu'ların evini bulmuştu Apu. Bir alay çocuk vardı avluda, ve Apu girerken oyun bitmişti.

— Hadi gel, dedi Nilu. Güney tarlasındaki kuşları görmeye gidelim..

Hemen yola düştüler. Pirinç tarlalarının ötesinde, doğudan batıya doğru uzanan Nababganc yolu, tarlayı ortasından ikiye bölmüş gibiydi. Köyün bir buçuk kilometre uzağındaydılar, ve Apu o güne dek hiç bu kadar uzağa açılmamıştı. Niluda'nın* kendisini bilinmeyen'e doğru sürüklemek istediği duygusuna kapıldı birden:

— Niluda, gel dönelim.. dedi. Nerdeyse akşam olacak, annem beni azarlar sonra. Cennet cevizli yoldan tek başıma geçemem ben, dönelim hadi..

Nilu dönüşte yolu şaşırdı. Tornistan ettiler ama bu sefer de bir kiraz bahçesi boyunca uzanan bir patikaya düşmüşlerdi. Gecenin çökmesine vakit vardı henüz, ve gök yeniden bulutlarla örtüldü. Tam o sırada Nilu, çakılıp kaldı olduğu yerde. Apu'yu çekti kolundan; ve ilerde bir şeyler göstererek, dehşet taşan bir sesle fısıldadı:

— Apu kardeş, şuraya bak!

Arkadaşının korkusunu kavrayamamıştı Apu:

— Ne var Niluda? diye sordu.

Sonra baktı, ve girdikleri dar yolun bir evin avlusuna ulaştığını gördü. Saman damlı bir küçük kulübe vardı ilerde, bir de domuz eriği ağacı.. Apu'nun sormasına kalmadan, korku dolu sesiyle:

— Aturi'nin evi! diye fısıldadı Nilu. Büyücü Aturi'nin..

Yüzünün kanı çekilmişti Apu'nun.. Büyücü karının evi!. Nereye gelip çatmışlardı bu akşam yarabbi!. Bu ihtiyar cadının, ağacından yemiş çaldı diye bir balıkçı çocuğunu öldürüp bir yılanyastığı yaprağına sararak suya attığını bilmeyen yoktu köyde! Balıklara yem olan zavallı çocuk, böylece, domuz eriği yemek illetinden ebediyen kurtulmuştu.. Bu korkunç kadı-

nın, canı istemeye görsün, küçük çocukların kanını bir bakışta gözleriyle içtiğini de biliyordu herkes. Önce farkına bile varmıyordu çocuklar başlarına gelen belânın; ama akşam yemekten sonra, bir daha uyanmamak üzere uyuyup kalıyorlardı.. Bizzat Apu, uzun kış gecelerinde yorganın altına girdikleri vakit, kendisine büyücü kadının yaptıklarını anlatan ablasına: «Ne olur akşamları anlatma bunu didi! Ben çok korkuyorum. Bunun yerine Kunçabaran prensesinin hikâyesini anlat!» diye yalvarmaz mıydı!.

Evin meskûn olup olmadığını anlamak amacıyle baktı Apu. Bakar bakmaz da vücudu buz kesildi: Çitin bambudan kapısının yanında dikilmiş duran... oydu tabii, büyücü Aturi'ydi!. Onlara doğru bakıyordu üstelik! Hayır, onlara değil, ona, Apu'ya bakıyordu!.

Bunca korktuğu yaratığı önlerinde, biraz ilerde, ayakta görünce ne ileri ne geri kımıldayabildi Apu.

Soluk sarkık yanaklı büyücü kadın, kaşlarını çatmış ve daha iyi görmek istercesine başını öne uzatarak, ölçülü adımlarla, onlara doğru yürümeye koyulmuştu. Mahvolduklarına hükmetti Apu. Kaçmanın imkânı yoktu. Sebebi belli değildi ama, kadının ona diş bilediği belliydi. Gelip öldürecekti onu, sonra da ölüsünü yılanyastığına sarıp suya koyuverecekti!

Annesinin binbir zahmetle bulup hazırladığı yemeği tepmenin, seslenmesini işitmezlikten gelip evden kaçmanın cezasını çekiyordu işte şimdi!. Umutsuzluk içinde bakındı çevresine, ne söylediğin tam kestiremeden konuşmaya koyuldu:

— Ben.. ben hiç bir kusur işlemedim ihtiyar Pişi*.. Bir daha yapmam.. Bırak da gideyim.. Bir daha hiç gelmem buraya.. Hiç gelmem ihtiyar Pişi!. Bu defacık bırak beni, ne olursun!.

Nilu öylesine ürkmüştü ki ağlamak üzereydi. Apu'nunsa ağlamak bile gelmiyordu elinden..

— Niye korktunuz benden çocuklar? dedi kadın. Neden sanki?.

Sonra da, söylediği sanki şakaymış gibi, gülerek ekledi:

— Tutup sizi yakalayacağım mı sandın? Gel içeri, hadi gel, gel de kiraz kurusu vereyim size.. Hadi..

Kiraz kurusu! Onları kiraz kurusuyle avlayıp evin içine çekmek istiyordu cadı! Adım attıkları anda mahvolacaklardı! Köy büyücüleriyle masal devleri hep böyle tuzaklar kurmazlar mıydı küçük çocuklara? Bu konuda bir alay hikâye anlatmamış mıydı annesi! Ne olacaktı peki şimdi? Ne yapacaklardı?

Cadı karı bir an durmuş, sonra yeniden ilerlemeye başlamıştı işte.

— Niye korkuyorsunuz yavrum? diyordu gene. Kimseye bir şey söylemem ki ben! Niye korkuyorsun sanki?

Sonları gelmişti artık! Ana sözünü dinlememenin cezasını çekmek üzereydi. Elini uzatıverecekti kadın, uzatmasıyle canlarını alması bir olacaktı, sonra da boş vücutlarını birer yılanyastığına sarıp... Cadının gülümseyen yüzünün korkunç bir ifadeye bürünmesi an meselesiydi şimdi: Çocuk yiyen dev kraliçe masalında olduğu gibi tıpkı!. Ve tıpkı, gözlerini pitonun gözlerinden bir türlü ayıramayan küçük geyik gibi, çocuğun büyülenmiş bakışları, ihtiyarın yüzüne çakılmış kalmıştı. Kısık bir sesle ve deli gibi haykırdı:

— Ne olursun bugünlük bırak da gideyim ihtiyar pişi! Annem çok ağlar beni dönmüş görmezse!. Hiç bir zaman senin eriklerini çalmadım ki ben!. Çok ağlar annem çook!.

Sapsarı kesilmişti korkudan.. Ve ev ve ağaçlar ve Nilu ve bütün her şey kapkalın bir sisle örtülü gibiydi şimdi ve hiç kimsecikler yoktu etrafta.. Yalnız o, ve bu ihtiyar büyücünün zalim bakışı.. ve bir de uzakta, alabildiğine uzakta.. onu kızarmış pirinç yemeye çağıran annesi!.

Bir an daha.. ve o sınırsız korkusu içinde, olanca cesaretini topladı çocuk. Sanki ölüme gidiyormuşçasına bir umutsuzluk çığlığı attı ve yolunun üzerindeki kenker otlarıyle şeora de-

metlerini çiğneyerek yarı karanlığa daldı. Nilu da arkasından fırlamıştı.

Çocukların korkusunu bir türlü anlayamayan ihtiyar kadın: «Onları dövecek miydim sanki ben? dedi kendi kendine. Kimin çocukları acaba bu aptallar! Neden o kadar korktular sanki bu akşam benden?»

Apu eve döndüğünde gece bastırmıştı. Sarvacaya ateşi yakmış, palmiye filizi böreklerini tavada kızartmaya hazırlanıyordu. Annesinin yanıbaşına oturmuştu Durga, özsuyunu almak üzere meyve rendelemekteydi.

— Nerdeydin? diye sordu annesi onu görünce. Saat dörttü çıktığında. Bugün sabahtan beri ağzına bir lokma bile girmedi. Acıkmadın mı hiç?

Her şeyi birden anlatmak istiyordu Apu, ve anlatmak istediği şeyler arasında paramparçaydı. Başına gelenlerin hiç birini söyleyemedi, bir süre sustuktan sonra:

— Üstümü değişeyim mi anne? diye sormakla yetindi. Sabahleyin giydiğim elbise var sırtımda...

Annesinin kendisine kızarmış pirinç vermeye kalkmadığını farketti birdenbire: Sarvacaya büyük bir dikkatle eğilmiş, meyve suyunun koyu mu, açık mı olduğunu incelemekteydi.

— Üç dört tane kızartacağım, dedi Durga'ya dönüp. Kıvamında değilse, yatağın altında pirinç unu var, bir parça getir bana..

Apu'ya baktı yeni farketmiş gibi, ekledi:

— Sabret Apu, sıcacık börek pişiriyorum sana..

— Neden anne? dedi Apu. Kızarmış nohutla pirinç nerde?

— Kaç kere seslendim arkandan, ama gelmek bilmedin! Hepsi soğuyacaktı, Durga yedi. Bak şimdi börek hazırlıyorum, hemen kızartıp vereceğim sana..

Apu'nun kafasında kurduğu hayaller yerle bir olmuştu bu sözler üzerine. Sözüm ona seviyordu annesi onu! Saat dörtten beri: «Annem kimbilir nasıl merak eder beni!» diye tasalan-

mıştı hep. «Apu'cuğum neden halâ dönmedi? Sıcak sıcak yesin diye koşarak geldim gat'tan, pirinç kızarttım, neden gelip yemedi?» diye düşündüğünü sanmıştı annesinin. Oysa annesinin umurunda bile değildi Apu'nun pirinci, tutup ablasına yedirmişti işte! Tasalanan, kederlenen, içi içini yiyen bir tek kendisi vardı ortada!

— Anne çabuk kızart, diye atıldı bu sırada Durga. Hava bulutlanıyor. Yağacağı tutarsa, hiç bir şey yapamayız. Geçen gün öyle olmadı mı, hatırlasana!.

Dört bir yönden yığılan kalın bulutların gölgesi, bambuların doruğunu karartıvermişti bir anda. Gökyüzü simsiyahtı, ama yağmur yoktu henüz. Bütün evrenin sevinç içinde ne olacağını beklediği andı bu.. Yeryüzünü yutacak kadar büyük bir sağnağın kopmayacağını kim bilebilirdi ki? Gerçi sık sık sağnak olur ve yeryüzü hiç bir vakit yutulup kalmazdı ama, bu korkulu duygu her yağmur öncesi insanların yüreğini karartırdı nedense! O kaynağı bilinmez hafiflikle doluydu Durga. Kapının eşiğine gitti geldi defalarca, kara bulutlarla kaplı gökyüzünü seyretti.

Bu arada börekleri kızartmaya başlamış olan Sarvacaya:

— Şu tabağa birkaç tane koy da ver ona Durga.. dedi. Saat dörtten beri hiç bir şey yemedi, iyice acıkmıştır..

Bardağı taşıran damlaydı bu. O ana kadar Apu, ne düşünmüş olursa olsun sessiz kalmıştı. Ama annesinin son sözlerindeki eda, içindeki hıncı zapteden barajı yıktı devirdi. Börek dolu çanağı avluya fırlatarak:

— İstemiyorum böreğini senin!. diye haykırdı. Ve hiç bir zaman yemeyeceğim.. Hiç! Hiç!.

Ne yapacağını şaşırmıştı Sarvacaya. Yoksul bir ev kadını olarak, ailesini besleyebilmek için çekmediği zahmet kalmıyordu zaten. Ve şimdi bu haylaz yumurcak, bunca güçlükle bulup tedarik ettiği şeyi, aynı gün içinde ikinci defa savurmaya kalkıyordu! Kederle karışık bir öfkeyle baktı çocuğa:

— Neyin var bugün senin? dedi. Zakkumla mı beslenecek-sin, ha! Soğumadan ye işte şu börekleri!.

Şimdi sıra Apu'nundu artık. Annesi hiç bir zaman böyle bir şey dememişti ona. İki tatlı sözle gönlünü alması gerekirken oğlunun, zehir gibi laflar ediyordu..

Birden ayağa fırladı:

— Öyle mi anne? dedi. Kızarmış pirinç yemedim diye benim üzülmediğimi sanıyorsun öyle mi? Bütün akşamüstü bunu düşünmediğimi sanıyorsun? Bir daha evine adım atmayacağım! Zakkumla besleneceğim öyle mi? Niye zakkumla beslenecekmişim ben. Bütün iyi şeyleri didi yiyecek öyle mi? Öyle olsun anne. Ama ben bu eve bir daha ayak basmayacağım, görürsün!

— Hi hi! Apu'ya bak anne, delirmiş Apu! Neler söylüyor!.

Nerdeyse yerlere yuvarlanacaktı gülmekten, bir yandan da kardeşinin konuşmasını taklit ediyordu:

— Pirinç yemedim diye üzülmedin öyle mi? Bütün iyi şeyleri didi yiyecek öyle mi? Hi hi!. Tam bir küçük hayvan, anne!. Oo Apu, beni dinle! Apu! Hu! hu!.

Duvar boyunca uzanan patikaya dalmıştı Apu, bambu ormanına doğru koşuyordu. Bulutlar gökte hareketsizdi. Alabildiğine karanlık ve ıslaktı ağaçların altı. Bu saatta tek başına ormana dalmak hiç bir vakit cesaret edemeyeceği bir işti aslında. Ama şimdi.. etrafını çeviren karanlığı da yalnızlığı da, bambuların çıtırtısını, bodur söğütlerin ve hemen birkaç adım ötedeki sazların arasında gizlenen hayaletleri unutmuş; «Ölünceye kadar dönmeyeceğim o eve, bir daha adım atmayacağım..» diyerek için için, ilerliyordu.

İlk hıncı geçince, hafiften ürpermeye koyuldu. Söğütlere, sazlara ve kiraz ağaçlarına baktı korkuyle, ve: «İnşallah, dedi kendi kendine, hayaletin biri çıkar da beni bu ağaçlardan birinin tepesine sürükler!» Annesi ağlayarak arasın dursundu artık onu. «Karanlıkta, bulutların altında fırlayıp gitti oğulcu-

ğum ve bir daha dönmedi. Dilim kuruyaydı da zakkum ye demez olaydım!» diye tasalansındı artık istediği kadar.. Bir hayalet tarafından öldürüldüğü takdirde annesinin çekeceği azabı düşünmekten garip bir intikam zevki alıyordu ama, gene de dayanamadı korkuya, döndü, patikanın üzerinde beklemeye koyuldu. Önündeki bambuların arasında boğuk bir gürültü duydu çok geçmeden: Annesiyle ablası, Ranu'ların evinin ordan doğru kendisini arıyorlardı.

— Apu! Hey Apuu!.

Aynı boğuk arayış bu sefer ormanın içinden geldi. Titredi Apu. Ama kendiliğinden, okşanıp yalvarılmadan eve dönecek kadar gurursuz değildi. Ne yapacaktı peki? Bu sefer Durga, Ranu'ların arka kapısından çıkmış ve ona doğru ilerler gibi olmuştu. Tam fırsattı kendini açığa vurmak için: Duvarın köşesine, kapının önüne doğru koşmaya başladı. Ve duvar tarafına bir göz atan Durga'nın sesi yükseldi aynı anda:

— İşte burda anne, şuna bak Allah aşkına! Duvarın yanına sinmiş duruyor!.

Kardeşine koştu Durga, ve elinden tuttu onu. Koşmasa da olurdu.

— Pis yaramaz! Hiç sesini çıkarmıyor inadından, biz de annemle ara babam arıyoruz.. Şuna da bakın hele!.

Ana kız eve doğru sürüklediler Apu'yu.

15

TEFTİŞE giderken bu sefer oğlunu da birlikte götürdü Harihar. «Evde yiyecek hiç bir şey bulamıyor oğlan.. demişti. Gittiğimiz yerde ne de olsa bol bol süt ve süzülmüş tereyağ var, iyi gelir.»

Apu doğduğundan beri hiç bir yere gitmemişti daha. Köyün yakın çevresi, Gozen'lerin bahçesi, ırmak kıyısı, hadi bilemediniz Nababganc yolu.. uzanabildiği en uç yerler olmuştu o güne dek. Bazen, Vaisak ve Caista aylarında, havalar çok sıcak olduğu vakit, annesi ırmağın gat'ına giderdi. Karşı kıyıdaki tarlalarda sapsarı çiçeklerle örtülürdü akasyalar, inekler otlardı. Üzerinde gulança bitkilerinin salındığı büyük kapok ağacı her zamankinden daha yaşlı bir görünüşe bürünürdü heybetiyle. Çobanlar kıyıda sulamaya gelirlerdi sürülerini. Köyün balıkçısı Akrur, küçük kayığından olta atardı. Sarısalkım çiçekleri dalgalanırdı akşam rüzgârıyle tarlalarda. Bir keresinde, yeşil filizlerle örtülü toprakların ucuna doğru, mavi gökün köy ağaçlarının yeşil çizgisiyle buluştuğu yere doğru bakarken, bir türlü açıklayamadığı garip bir duyguya kapılmıştı Apu, ve gat'tan dönen ablasına: «Didi, didi.. demişti. Bak, bak! Orada!»

Sonra da tarlaların bittiği yeri gösterip eliyle, eklemişti:

— Orası, şu ağacın arkası abla.. Çok, ama çok uzak değil mi?

Gülmeye koyulmuştu Durga:

— Çok mu uzak, dedin? Bunun için mi gösteriyorsun bana? Delisin vallahi sen!

O gün ilk olarak köy dışına adım atan, işte bu Apu'ydu. Günlerdir uyuyamamıştı heyecandan. Ve nihayet hareket saatı gelip çatmıştı.

Köylerinin yolu, Nababganc yolunu sağda bırakıp tarlaların ötesine doğru uzandıktan sonra, Aşgar - Durgapur yoluna ulaşıyordu. Durgapur yoluna geldikleri vakit, Apu:

— Baba, diye sordu, trenin üzerinden geçtiği demiryolu hangi tarafta?

— Geliyoruz, dedi babası. Biraz sonra ordan geçeceğiz..

İnekleri Rangi'nin küçük danası kaybolmuştu bir keresinde. Günler boyunca altını üstüne getirmedik yer komamış, ama bulamamışlardı.. Apu'yle ablası güney tarlasına kadar uzanmışlardı danayı aramak için. Kışın Poş ayındaydı. Tarlalarda, mercimek çubuklarının üzerinde, zarla kaplı tohum yığınları vardı. Zaman zaman eğilip tohumları avuçluyor ve yiyordu iki kardeş. Önlerinde, biraz ötede, Nababganc yolu uzanmaktaydı. Hurma melâsı yüklü kağnılar, ardarda dizilmiş, Aşaru panayırına doğru ilerliyordu inleye inleye.

Büyük yolun karşı tarafına, çok uzaklara, şimdi belli belirsiz seçilebilen tarlaya bakmıştı ablası bir süre, ve birdenbire:

— Gel bir şey yapalım Apu, demişti. Gidip demiryolunu görelim, ister misin?

Bakakalmıştı ablasına Apu:

— Demiryolunu mu? Ama orası çok uzak, nasıl gideriz?

— Çok mu uzak? Kim dedi çok uzak diye! Büyük yolun hemen öte tarafında değil mi?

— Yakınsa görürüz, demişti Apu. Belki büyük yola çıkarsak hemen görürüz. Gel gidelim didi..

Nababganc yoluna ulaşınca durup uzun bir süre baktılar.

— Sahiden uzakmış, dedi Durga. Oraya kadar gitmek imkânsız..

— Hiç bir şey gözükmüyor. O kadar uzağa gidersek, geri dönebilir miyiz ki?

Ayıramıyordu gözlerini bir türlü oradan. Bakışlarında hem arzu, hem korku vardı. Ve ablası birdenbire, her şeye hazır olan insanların haykırışıyle haykırdı:

— Hadi gel gidelim Apu! Ne kadar uzak olursa olsun, saat ikiden önce döneriz. Belki treni bile görürüz geçerken! Anneme de dana yüzünden geç kaldığımızı söyleriz..

Kendilerini gözetleyen birisi var mı diye sağ sola bakındılar önce bir süre. Sonra büyük yoldan ayrılıp, öğle güneşi altında, bataklıkların ortasına, güneye doğru koşmaya koyuldular. Koşuyorlardı, ve arkalarında Nababganc yolu durmaksızın uzaklaşıyordu. Sağda solda ekili tarlalar, içme suyu dağıtılan yer ve Takurci gölü, arkalarında kalmıştı hep. Ufak bir bataklık çıktı önlerine, Apu'ya bakıp gülmeye başladı Durga:

— Eğer annem bunu öğrenirse.. derimizi yüzer vallahi!

Umutsuz bir kahkaha attı Apu. Sonra gene koştular, koştular. Bu sınırsız, engelsiz ilk hürriyetin sevinci içinde kanları kaynıyordu. Giriştikleri işin sonucunu düşünmenin sırası mıydı şimdi!

Sonuç, iki kardeş açısından pek de iyi olmadı. Biraz ilerde, mantar meşeleriyle dolu kocaman bir bataklığın önünde buldular kendilerini... Durga yolu şaşırmıştı. Hiç bir köy yoktu görünürde. Önlerinde göz alabildiğine pirinç tarlaları, bataklıklar ve kardeşkanı ağaçları uzanıyordu. Hele bu alabildiğine sık kardeşkanı ormanını aşmak hepten imkânsızdı onlar için, bileklerine kadar suya ve çamura batıyordu ayakları. Ve mevsim kış olduğu halde güneş öylesine sıcaklık saçıyordu ki, terlemeye başlamışlardı. Çalılıklara takılıp birkaç yerden birden yırtılmıştı Durga'nın sarisi. Apu, tabanlarına ba-

tan dikenleri üç kere durup ayıklamak zorunda kalmıştı. Demiryolunu görmek bir yana, eve dönmek bile zorlaşıyordu. Gereğinden fazla açılmışlardı. Su altında kalmış bir pirinç tarlasını güç belâ aşıp büyük yola ulaştıklarında, vakit ikindiyi bulmuştu. Evde derilerini yüzülmekten kurtaran, ablasının ardarda kıvırdığı kuyruklu yalanlar oldu.

Ve işte şimdi o demiryolu, ne koşmasına, ne yolunu kaybetmesine, ne azar işitmesine lüzum kalmadan Apu'nun gözleri önüne serilivercekti!

Biraz ilerde, Nababganc yoluna benzeyen, tarlayı ikiye bölüp tâ uzaklara giden yüksek bir şose gördü hayret içinde. Kırmızı çakıl taşları yığılıydı yolun kenarlarında. Bir alay iple birbirine bağlanmış bembeyaz demir direkler vardı. Ve göz alabildiğine uzanmaktaydı bu direkler.

— Bak işte demiryolu bu.. dedi babası.

Apu bir sıçrayışta seti aşıp yola ulaşmıştı. Her iki tarafa doğru uzanan rayları şaşkınlıkla seyretti bir süre. Toprağa çakılmış gibi duran demir çubuklardı bunlar, tren bunların üzerinden mi geçiyordu yani? Niye sanki, çok daha kolayken, toprağın üzerinden geçmiyor da bu demir çubukların üzerinden geçiyordu? İsmi neydi acaba bu çubukların? Peki ya çubukların içindeki uğultu neyin nesi oluyordu? Haberler mi gidip geliyordu oradan? Kim yolluyordu bu haberleri böyle durmadan, niçin ve nasıl yolluyordu? Sonra istasyon hangi taraftaydı, istasyon? Sağ tarafta mıydı, sol tarafta mı?

— Tren ne zaman gelir baba? Treni görmek istiyorum ben.

— Nasıl görürsün treni şimdi? Öğleden sonra geçecek tren, daha iki saat var geçmesine..

— Olsun baba.. Görmeden gitmem. Hiç görmedim. Ama hiç, baba!

— Yapma oğlum, Bunun için seni hiç bir yere götürmek istemiyorum zaten! Bu inatçılığın yüzünden.. Nasıl görürsün şimdi treni? Burada, bu kızgın güneşin altında saatlarca beklemek lâzım. Hadi yürü, dönüşte görürsün.

Ve Apu, gözlerinin yaşını sile sile, babasının ardından yürümeye koyuldu sonunda.

İlerle bakalım sevgili çocuk.. İlerle, yol boyunca gözlerinin önüne serilecek olanları bilmeden.. İri doyumsuz gözlerin içsin etrafını çeviren ne varsa.. Yeni yollar deneyen, yeni yerler keşfedenlerden birisin sen de bu sevincinle.. Ve bu isimsiz mutluluğu tadmak için, bütün dünyayı dolaşmak gerekmiyor, hayır! Dün gitmediğim yere, işte bugün ayak basmış oluyorum.. İçine dalıp yıkandığım ırmağı, havası ciğerlerimi dolduran köyü, birisi gelip benden önce de görmüş ya da görmemiş, ne çıkar! Bu bilinmeyen ülke, benim içimde yaşar durur hep; ve o gün o ülkenin o dile gelmez yeniliğini ilk akıl, ilk zekâ ve ilk yürekle duyup tadan ben oldum!.

Amdob! Ufacık bir köy işte, ve ne tuhaf bir isim! Pirinçleri avluya sermişti kızlar, keçileri bağlamış, tavukları pirinçle beslemişlerdi. Kendiri çoktan kurutturmuş, bambuları kestirmişti zenginler. Köyü bir anda aşıp ekilmemiş tarlalara ulaştılar.. Bir çalkantı sesi yükseliyordu bataklıktan. Pirinç tarlasında bir maçuna göze çarpıyordu. Nilüfer yapraklarının altında gizliydi su. Kalsemari bataklığının sınırında, karanlık-yeşil pirinç tarlalarının üzerinde, yağmurla yıkanmış koyu mavi muson göğü yayılmaktaydı. Ufukta güneşin eşsiz parıldayışı.. Rengârenk bulut dağları, bulutlardan bir okyanus, bulutlardan adalar, ardarda kurup yıktığı şehirler bulutların.. Gökyüzüyle ilk tanışmasıdır bu Apu'nun. Tarlaların ötesindeki ufak ülke, sekiz yaşındaki çocuğa sırlarını açmaktadır.

Vakit geç olmuştu ama yürüyorlardı daha.

— Amma da şaşkın çocuksun.. dedi babası. Her önüne çıkanı, ağzın bir karış açık, ne seyredip duruyorsun aval aval? Hızlı yürü biraz, daha hızlı..

Geceleyin vardılar gidecekleri yere. Lakşman Mahacan'dı müridin ismi. Büyük toprak sahibi, zengin bir adamdı. Ziyaretçilere ayrılmış, saman damlı büyük kulübeye yerleştirdi onları.

Lakşman Mahacan'ın küçük kardeşinin karısı, sabahları küçük gölde yıkanmaya giderdi hep. O sabah suya indiğinde, karşı yamaçtaki muz ağaçlarının arasında, tanımadığı bir küçük çocuk gördü. Elinde bir değnek, tarlanın bir ucundan öbür ucuna deliler gibi tek başına konuşarak gidip geliyordu çocuk. Yaklaştı kadın, eğilerek sordu:

— Kimlerde misafirsin sen oğlum?

Yalnız annesinin yanında konuşkan kesilirdi Apu, yabancılarla çekingendi.

İlk tepkisi, hızla uzaklaşmak oldu kadından. Sonra durup, ürkek bir tavırla:

— Orada, onlarda.. dedi.

— Bat-takur'larda mı?* Bat-takur'un Guru'sunun oğlu olmayasın sen sakın?. Aman ne güzel!.

Genç kadın evine götürdü Apu'yu. Karı-koca bağımsız yaşıyorlardı. Evleri Lakşman Mahacan'ın evine uzak sayılmazdı, gölcüğün öbür kıyısındaydı.

Genç kadının tavrı karşısında Apu'nun çekingenliği eriyip gitmişti. Güvenle girdi eve, ve içerdeki eşyayı merakla seyretmeye koyuldu. Ne kadar çok eşya vardı yarabbi! Hiç biri de benzemiyordu Apu'ların eşyasına, tamamıyle farklıydı. Alabildiğine zengin kimselerdi bunlar, belli!. Tahtadan bir elbise asacağı, tavandan sarkan bir alay renkli ip, yünlüden bir kuş, cam bir bebek, pişmiş topraktan bir bebek daha, mantardan ağaçlar.. ve daha neler! Bazen bunlardan birini korkuyle alıyordu avucuna ve evirip çevirerek seyrediyordu.

Çocuğa doğru dürüst bakmamıştı henüz kadın. Ufacık görünüyordu yakından, yüz ifadesinde beş yaşındaki bir çocuğun tazeliği vardı. Hiç bir çocuğun gözlerinde böylesine güzel bir saflık ifadesine rastlamamıştı. Çizgilerin eksiksizliği, yüzdeki mükemmellik, kalemle çizilmiş gibi iri gözlerden taşan masumluk.. Yüreğinde çocuğa karşı sınırsız bir sevginin uyandığını hissetti kadın.

Aklına geleni anlatıyordu Apu. Özellikle de, bir gün önce demiryolunu nasıl gördüğünü anlatıyordu.. Ve genç kadın, şekerli irmik verdi çocuğa. Bütün bir kâseyi irmikle doldurup koymuştu önüne, kâse süzülmüş yağla sıvalıydı, yağa bulandı elleri Apu'nun. Daha ilk lokmada şaşkınlığa uğradı: Hiç bu kadar güzel bir şey yememişti bugüne kadar! Annesinin ona yaptığı irmik helvasında kuru üzüm taneleri olmazdı. Oysa bunda.. kuru üzüm taneleri de vardı.

«Bana bugün bir tabak irmik helvası yapacaksın. Mutlaka!» diye önünden ardından asılarak usanç verirdi annesine hep evde. Ve annesi gülümser: «Peki, bu akşam yaparım..» derdi. Ve suda kaynattığı irmiğe biraz melâs katıştırır, bakır bir tepsiyle önüne sürerdi. Sınırsız bir sevgiyle yapardı bunları, ama yaptığı irmik helvası değil bir çeşit lâpaydı. Apu her defasında büyük bir zevkle yemişti bu lâpayı, gerçek irmik helvasının bugün önüne konulan tatlı olduğundan haberi yoktu. İki tatlı arasında dünya kadar fark olduğunu şimdi anlıyordu. Ve yüreği bir anda sınırsız bir sevgi ve merhametle doldu annesi için. Belki o da, annesi de bilmiyordu gerçek irmik helvasının ne olduğunu. Yoksul bir aile olduklarını, ilk defa o gün, hayal meyal anlar gibi oldu Apu. Bunun için evlerinde hiç bir yemek iyi yapılamıyordu işte...

Bir gün Apu'yu, komşu brahman ailelerinden birine yemeye çağırdılar. Öğleye doğru küçük kızlardan biri gelip aldı onu. Yerleri suladıktan sonra, mutfağın verandasında alçak bir taburenin üzerine oturttular. Kendisini almaya gelen kızın ismi, Amla'ydı. Açık tenli bir kızdı. Bitip tükenmez gözleri ve güzel bir yüzü vardı. Annesinin yanına oturup hizmet etti Apu'ya; yaprağına, kendi eliyle hazırladığı hindistan cevizinden şekerlemeler koydu. Yemekten sonra da, misafir kaldıkları eve kadar getirdi Apu'yu. O gün öğleden sonra oynarken, ayağının başparmağını bahçe çitindeki iki bambunun arasına sıkıştırdı Apu. Henüz kesilmiş bambulardı bunlar, parmağı kanamaya başladı. Amla koştu. Lâtaların arasından çekip kurtar-

mamış olsa, parmağın kopması işten değildi. Yürüyemiyordu çocuk, ve Amla onu kucağına alıp götürdü. Değirmen taşının önünden geçerken topladığı paturkuçi yapraklarından bir merhem yapıp sardı ayağını. Babasından azar işitmek korkusuyle, hiç kimseye söz etmedi Apu bu olaydan.

Amla'yı gördü bütün gece düşünde. Kız kollarında taşıyordu onu, yanına oturuyor, oynuyordu onunla, parmağını sarıyordu. Demiryolunun üzerinde yanyana koşuyorlardı. Amla'nın gülen yüzü eşlik etti bütün gece Apu'ya. Ve ertesi sabah Apu, Amla'nın ne zaman geleceğini öğrenmek istedi. Öteki çocukların hepsi toplanmış, oyun çoktan başlamıştı. Akıyordu zaman, Amla görünmüyordu. Ev sahibesi kahvaltıya çağırdı onu. Günde iki kere, sabah ve öğleden sonra, kendi elleriyle besliyordu Apu'yu. Yemek bittiğinde sordu Apu:

— Amladidi* geldi mi bu sabah?

— Gelmedi.

Vakit geçiyor, Amla görünmüyordu. Oyun çoktan bitmişti. Babası yıkanmaya çağırıyordu işte. Amla neredeydi peki? Hınçla kabarıyordu küçük yüreği. Sonunda: «Gelmezse gelmesin!» dedi kendi kendine.

Hayatının sonuna kadar küskün kalacaktı, bir daha gelip de kendisiyle konuşmasına müsaade etmeyecekti artık!. Öğleden sonra gene başladı oyun. Bütün çocuklar oradaydı, ve Amla yoktu gene. Hangisiyle oynayabileceğini düşündü Apu, hiç birini oynamaya değer bulmadı. Sonunda şevksiz bir yürekle girişti oyuna. Amla gelmemişti. Ertesi sabah geldi ancak. Tek kelime söylemedi Apu. Oturduğu yere bile yaklaşmadı kızın. Küskün olduğunu iyice anlasın diye, arada bir ters ters bakmakla yetindi, o kadar. Başlangıçta hiç bir şey anlamadı Amla, sonradan farketti değişikliği ve Apu'ya yaklaşarak sordu:

— Ne oldu kardeşim? Niye konuşmuyorsun sanki benimle? Bir şey mi oldu ki?

Tavrını değiştirmedi Apu, öfkeyle yüzünü buruşturarak:

— Ne mi oldu? dedi. Ne olabilirmiş ki? Dün niye gelmedin bakalım?

Şaşırmış kalmıştı kız:

— Gelmedimse ne olmuş? dedi. Bunun için mi küstün yoksa?

Başını salladı Apu: Bunun için küsmüştü, evet. Amla kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Elinden tutup Apu'yu evin içine çekti. Genç kadın da meseleyi öğrenince gülmeye koyulmuştu, sonra hâkim oldu kendine:

— Bu durumda.. dedi Amla'ya.. şimdi evine dönemezsin! Ne yapalım, madem ki çocuk senden ayrılmak istemiyor, burada kal.. Yoksa...

Kadının bir şeyler ima ettiğini anlayan Amla, kızararak:

— Bırak beni Baudi*, dedi. Böyle yaparsan bir daha ayağımı basmam senin evine..

Biraz sonra Apu götürecekti Amla'yı evine. Dolaplarını açtı kız ve Batılı kılığında kocaman bir cam bebek çıkardığı sonra balmumundan bir kuş, bir ağaç, ve daha bir alay oyuncak.. Bütün bunlar, söylediğine göre, Kaliganc'taki snanyatra* panayırından satın alınmıştı. Son moda oyuncaklar da vardı aralarında: Gözlerini kırparak sizi takip eden kauçuk bir maymun, karnına bastığınız vakit sar'alı gibi kollarını bacaklarını ordan oraya savuran ve zil çalan bir bebek.. Ama içlerinde en harikası, çinkodan bir attı. Ranu'nun dayısı duvar saatını nasıl kuruyorsa, öyle kuruluyordu bu at da, ve kurulur kurulmaz kişneyerek koşmaya başlıyordu yerde. Öylesine hakikî bir koşması vardı ki, Apu şaşkına dönmüştü. Evirip çevirdi elinde oyuncağı bir süre:

— Akıl almaz bir at! dedi. Müthiş bir at! Nerden aldın bunu? Kaça aldın?

Daha sonra Amla, bir zincifre kutusu gösterdi Apu'ya. Yaldızlı kâğıda benzer, ufak ve kızıla çalan bir şey vardı kutunun içinde.

— Bu ne peki? diye sordu Apu. Yaldızlı kâğıt mı?

— Niye yaldızlı kâğıt olsun? dedi Amla gülümseyerek. Hiç altın yaprak görmedin mi Apu?

Demek bu kadar kırmızı olabiliyordu altın! Uzun bir süre evirip çevirdi elinde, dikkatle baktı. Biraz sonra, Amla'yle birlikte, misafir kaldıkları eve dönerken: «Zavallı didi'ciğimin hiç böyle bir oyuncağı yok işte! diyordu kendi kendine. Kuru boncuklardan başka bir şeyi yok garibin! Bir de başkalarının oyuncağını çaldı diye yediği dayaklar var!. Bir sürü oyuncak alınmış bütün yaşıtlarına, didi bunları görmekten bile mahrum!» Ve yüreği bir anda sınırsız bir sevgi ve merhametle doldu ablası için. Parası olsa, göz kırparak yürüyen kauçuk bir maymunla çinko bir at alırdı o da ablasına..

Eski bir iskambil destesi vardı genç kadının. Aslında tam bir iskambil denemezdi buna, çeşitli oyun kâğıtlarını bir araya getirerek tamamlamıştı. Apu sık sık eline alıp karıyordu bunları.. Bazen ikindi üzerleri Ranu'larda iskambil oynanır ve Apu da seyrederdi. Aslar, valeler, damlar, rualarla birbirine girerdi ortalık. Öyle güzel olurdu ki! Ne annesi, ne ablası, ne de o, doğru dürüst oynamayı beceremezlerdi. Bazen annesinin katıldığı olurdu oyunculara. Ama hiç kimse istemezdi annesini eş almak. «Oyun moyun bildiği yok ki!» derlerdi.

Oyuna kabul edildiği her defasında, tecrübeli bir oyuncu gibi başlardı Sarvacaya, ama çok geçmeden foyası meydana çıkardı. «Ah, Bau!* diye çıkışırdı ötekiler annesine.. Ne yaptın sen kuzum? Niye koymadın as'ını? Kupa vale'si durup duruyor burnunun dibinde, kâğıdını keser!.»

Bilgisizliğini gizlemek isterdi annesi, ve gülerek: «Doğru söylüyorsun kardeş! derdi. Aptallık ettim, gördün mü? Ah Takurci,* unuttum gene işte!»

Sonra yeniden başlardı oyuna. Gizlice gülümserdi hep. Herkesin elindeki kâğıdı bilirmiş ve bu sefer mutlaka kazanacakmış gibi, sağa sola bakışlar atardı. Ne yazık ki, aradan çok geçmez, oyuncu kadınlardan biri basardı vaveylayı: «Bauma!

Ne yaptın gene! Elinde demir gibi üçlün vardı da niye açmadın?»

Ve annesi, dudaklarında hep o zarif gülümseyiş, tecrübeli bir tavır takınır: «Farkındayım kardeş!. derdi. Farkındayım pekâlâ, ama mahsus açmadım..»

Üçlünün ne demek olduğunu bile bilmezdi aslında zavallı, ve ortağı öfkeyle haykırmaya başlardı: «Hangi akla uyarak mahsus açmadın! Böyle bir el kullanılmaz mı hiç! Seca Bau'ya ver kâğıtlarını hemen, bir daha da el sürme oyuna, yeter artık!»

Küçük düşmüşlüğünü örtmek için gülümserdi gene annesi, hiç bir şey olmamış gibi, bütün söylenenler basit bir şakaymış gibi. Karşısındaki kadın gülmek için söylemiş olurdu sanki bunu, ve o da gülümseyerek kabullenirdi..

Bir iskambil eline geçirdiği vakit, ablası ve annesiyle oynardı Apu. Yemekten sonra saat ikiye doğru ormana bakan pencerenin önüne yerleşirlerdi. Böcekler yemişti pervazlarını pencerenin, karıştırıldığı vakit ince bir hışırtıyle dökülüveren kurumuş hardal haline getirmişti. İkindi rüzgârının ormandan taşıdığı ağır bitki kokuları dolardı odaya. Durga'nın ahbabı yeşil böcek durmadan havalanır, durmadan sundurmaya konardı. Issız ikindi vaktinde pencerenin yanındaki hasıra oturup, akıllarına estiği şekilde kâğıt oynamaya koyulurlardı işte. Ellerinde bir üçlü olup olmamasının hiç önemi yoktu, onların oyunuydu bu oyun, ister gösterirlerdi üçlüyü, ister göstermezlerdi. Ve hiç kimse bunun için oyunu bıraktıramazdı onlara, eğlenip hakaret edemezdi. Nasıl hoşlarına giderse öyle oynuyorlardı; oyun değil miydi bu işin ucunda, üçlüyü göstermişin göstermemişin ne çıkardı!

Gece bastıktan sonra genç kadın Apu'yu yemeğe çağırdı. Sofraya oturduğu vakit, yemeklerin bolluğu ve tabakların tertibi karşısında afallayıp kaldı çocuk. Niçin tuzla limonu bu çiçeklerle süslü küçük fincan tabağına koymuşlardı acaba? Annesi bunları hep tepsiye koyardı. Her yemek için ayrı bir çanak

vardı sofrada! Ve kaç çeşit yemek vardı yarabbi! Bu kocaman ıstakoz parçasını tek başına o mu yiyecekti?

Ve ardı arası kesilmiyordu luçi'lerin!* Hayal ülkesinin mavi kıyısı, rüyalarının ve ablasının rüyalarının ötesinden doğru belli belirsiz görünmeye başlıyordu... Kaç öğle ve akşam yemeği boyunca, patatesli ya da kabaklı pirinç yerken, ikisinin de aklı birdenbire ve kaygısızca oraya kaymıştı.. Oraya! Mahallelerinin usta aşçıbaşısı Biru Ray'ın, omuzunda bulaşık bezi, kızgın güneşin alnında yemek pişirdiği yere.. Henüz kurulmuş ocağın üzerinden doğru süzme yağın çıtırtısı gelirdi çocuklara, kızarmış luçi'lerin iştah açıcı enfes kokusu yükselirdi. En güzel giysilerini kuşanmış bir alay çocuk koşuşurdu ordan oraya. Bu sıcak mevsimde, Ganguli'lerin büyük tapınağının gölgesine, zeytin ağaçlarının altına pamuk halılar serilirdi.. Bu hayaller ülkesinin adresini, yılda sadece bir gün bulabiliyordu Apu: Çaitra-vaisak ayındaki Ramnavami* bayramı günü. O gün Ganguli'lere davetli olurlardı hep.. Ama işte şimdi, hiç beklenmedik bir şekilde o mutlu gün gene başlamıştı. Hiç böyle güzel şeyler yiyemeyen ablasını düşündü durdu Apu yemek boyunca..

Oyunlar ertesi sabah yeniden başladı. Apu, Amla'nın geldiğini görür görmez ona doğru seğirtip elinden tutu kızı:

— Amladi'yle ben bir tarafa, herkes karşı tarafa! dedi.

Oyun ilerledikçe Amla'nın kendi tarafından çok Bişu tarafında olmayı istediği duygusuna kapıldı Apu. Sebebini bilmiyordu. Alabildiğine acemi bir oyuncuydu, onunla olan kaybetmeye mahkûmdu. Bişu ise tam bir şamatacıydı ama iyi oynuyordu. Onu yarışta yakalamak veya oyunda yenmek kolay değildi. Amla, durumdan memnun olmadığını açıkça gösterdi bir keresinde. Ve Apu, kızın hoşuna gitmek için bütün gücüyle girişti oyuna, ama kaybetti gene.

Arkadaş değiştirmek sırası gelince Amla, Bişu'nun tarafına seğirtti...

Gözleri doldu Apu'nun. Oyunun hiç bir anlamı kalmamıştı

artık. Amla arkadaşlarına bir alay şey anlatıyordu karşı tarafta, nasıl güzel eğleniyorlardı! Biraz sonra Bişu gitmek istedi, defalarca gene gelmesini yalvardı Amla Bişu'ya. Müthiş bir kıskançlık kemirdi Apu'nun içini. Ne kadar tatsız bir sabahtı bu böyle! Sonra, çaresiz: «Bişu oyundan ayrılınca, oyuncuların sayısı azalıyor.. dedi kendi kendine. Bunun için istemiyor Amladi gitmesini. Ben de gidecek olsam, bana da öyle davranır; hattâ daha çok ısrar eder benim gitmemem için..» Ve hemen bir mazeret uydurdu:

— Vakit geç oldu.. dedi. Gidiyorum. Yıkanmam lâzım.

Ağzını açıp da tek kelime söylemedi Amladi. Demircinin oğlu Naru Gopal sadece:

— Öğleden sonra gene gel, kardeş!. diye bağırdı.

Apu birkaç adım ilerledikten sonra döndü. Ayrılışı hiç kimse için bir kayıp değildi, eskisi gibi şevkle oynuyorlardı işte. Kendinden geçmiş, koşuyordu Amla. Ve dönüp Apu'ya doğru bir bakış bile atmadı.

Evde hiç kimseyle konuşmadı Apu, kimsenin yüzüne bakmadı.

Öyle olsun Amladi! Dönüp de bakma bakalım, ne çıkar?

İki gün sonra babayla oğul köye dönüyorlardı.

Oğlunu üç gün görmese perişan olurdu Sarvacaya. Durga da son zamanlarda oyun oynayamaz olmuştu. Apu'nun gitmesinden az önce iki kardeş, kayık haline getirdikleri boş bir kuru kabak yüzünden kavga etmişlerdi, ve küstüler. Bu arada bir alay başka kabak bulmuştu Durga, ama hiç birini suya salmıyordu. «Niye çektim sanki kulaklarını kardeşimin böyle aptalca bir şey yüzünden! diye çıkışıyordu kendi kendine. Hele bir dönüp gelsin, bir daha imkânı yok dalaşmam onunla. Bütün bu kabakları alsın isterse, hiç sesimi çıkarmam..»

Döndükten onbeş gün sonra bile, müthiş yolculuğu anlata anlata bitirememişti Apu. Kısacık bir süre içinde ne harika

şeyler görmüştü! Üzerinden hakikî tren geçen demiryolunu görmüştü bir kere! Pişmiş topraktan yapılma ama gerçek meyveden daha gerçek elmalar, kavunlar ve hıyarlar görmüştü! Hele o, karnına bastırır bastırmaz kollarıyle bacaklarını sar'alı gibi oynamaya ve zil çalmaya koyulan oyuncak bebek! Ve Amladi! Ne kadar uzağa gitmişlerdi yarabbi! Nilüferlerle kaplı gölcüğün ötesinde, o güne dek hiç bilmedikleri kaç tane köy görmüşlerdi! Ve kaç ıssız yol aşmışlardı tarlaların içinde! Bir köy vardı yol kenarında, babası onu su içmeye bir demirci dükkânına sokmuştu; alçak bir tabureye oturtmuşlardı Apu'yu, sütlü tatlılar komuşlardı önüne.. Anlattığı bu bir avuç hikâye yanında, daha anlatmadığı bir alay şey vardı!

Apu demiryolunu anlatmaya koyulunca, Durga büyülenmişti sanki: «Demirden direklerin boyu ne kadardı Apu? diye sordu defalarca.. Birbirine bağlıydılar değil mi? Çok mu uzundular sahi? Trenin geçtiğini gördün değil mi?»

«Hayır.» Treni görmemişti Apu. Zaten yapamadığı tek şey de buydu işte; babasının yüzünden! Demiryolunun kıyısına oturup dört beş saatcik beklemiş olsalar, göreceklerdi; gelgelelim lâf anlamak bilmemişti babası!

Aklı başka yerdeydi Sarvacaya'nın, hızla girdi avluya. Dış kapıdan geçmek için adımını atar atmaz da, ince ipi andıran bir şeye çarptı. Kesilen bir şeyin gürültüsü işitildi aynı anda; ve her iki taraftan doğru, desteğini kaybeden iki nesnenin yere düştüğü duyuldu. Kadın, farkına varmak fırsatını bulamadan göz açıp kapayıncaya kadar olup bitmişti her şey.

Olaydan az sonra Apu döndü ve. Kapıdan girmiş ayağını avluya basmak üzereydi ki, durdu kaldı. Gözlerine inanamıyordu bir türlü!

— Bu da olmaz ki! Kim kesti benim telgraf telimi!.

Yediği darbenin anîliğinden ve şiddetinden, ne yapacağını bilemez bir halde şaşırıp kalmıştı işin başında. Sonra yavaş yavaş toparladı kendini ve toprağın üzerindeki taze ıslak ayak izlerini farketti. İçinin içinden doğru bir ses yükseldi aynı an-

da: «Muhakkak annemdir bunu yapan! Başka hiç kimse olamaz, annemdir!» Eve girince, annesinin rahat rahat ekmek ağacı tohumlarını yıkamakta olduğunu gördü. Kadının önüne dikildi ve hakarete uğramış tiyatro kahramanları gibi ileriye doğru uzanıp, flâvta sesini andıran ipince bir sesle:

— Yani ben bu sarmaşıkları ormandan buraya kadar taşımak için hiç mi zahmet çekmedim sanki anne? dedi.

Başını çevirip şaşkın bir edayle cevap verdi Sarvacaya:

— Ne getirdin ormandan? Ne oldu dedin?

— Hiç zahmet çekmedim mi yani? Hiç kanatmadı mı dikenler ellerimle ayaklarımı, ha?

— Ne söylenip duruyorsun böyle deli gibi? Ne oldu ki gene?

— Ne mi oldu? Bunca zahmet çektim ben o telgraf telini germek için, ve sen de gelip kestin.

— Böyle saçmasapan şeyler yapmadan bir dakika duramazsın değil mi? Nerden bileyim ben senin ne gerdiğini yolun ortasına! Telli raf mı, telsiz raf mı, ne bileyim! Soluk soluğa geliyordum eve, içeri girerken kesilmiş işte. İsteyerek yapmadım ya..

Ve dönüp devam etti işine..

Zalimliğin bu kadarı da fazlaydı artık! Annesinin onu hakikaten sevdiğini düşünmüştü Apu başlangıçta; gerçi bu konuda hata ettiğini çoktan anlamıştı ama gene de annesinin bu derece zalim olabileceğini rüyasında görse inanmazdı! Bir gün önce sabahtan akşama kadar dolaşmadığı yer kalmamıştı: Nilmani dayının bahçesini, Palit'lerin kirazlığını, öğretmen Prasanna'nın koruluğunu didik didik etmiş; en tehlikeli ağaçların en uç dallarından sarkan sarmaşıkları tek başına toplamış getirmişti. Her şey.. ama her şey hazırdı trencilik oynamak için ve birdenbire annesi...

Annesine ömrü boyunca unutamayacağı cinsinden ağır, yaralayıcı bir şey söylemek arzusu doldurdu birdenbire içini. Kısa bir sessizlikten sonra, bulabildiği en ağır hakareti daha da ince bir sesle savurdu:

— Bugün pirinç yemeyeceğim işte! Bundan sonra hiç pirinç yemeyeceğim!

— Yemezsen yeme!. dedi annesi. Yemeyecekmiş.. Sanki pirinç yemekle bana padişah lûtfunda bulunuyor! Pirincin doğru dürüst kızarmasına bile fırsat vermez mazallah!. Yeme bakalım, acıktığın vakit görürüz seni kim besleyecek!

Bu kadarı yetmişti.. Ekmek tohumlarını yıkıyordu annesi gene, ama Apu nerdeydi? Kâfur olup uçmuştu sanki! Tam o sırada eve dönen Durga gördü kardeşini, fırtına gibi koştuğunu farkeder etmez de şaşkınlık içinde bağırdı:

— Nereye gidiyorsun öyle Apu? Ne oldu söylesene? Apu, dinle ama...

— Ne bileyim ben!. dedi annesi. Hep bu saçmasapan hikâyeleriniz sizin.. Ben burda ölüyorum yorgunluktan.. Tutmuş bir şey germiş yolun orta yerine, ben de girerken kırmışım.. Kırmışım da ne olmuş.. Mahsus kırmadım ya!. Onun için kızdı beyefendi!. «Bir daha pirinç yemeyeceğim..» Yemezsen yeme! Pirinç yediniz diye gökyüzünde çanlar çalacak sanki!

Anayla oğlun çekişmelerinde arabulucuk hep Durga'ya düşerdi. Birkaç kere daha seslendi arkasından Apu'nun, sonra da saat ikiye doğru aramaya çıktı kardeşini. Öteki mahalleye giden yolun kıyısında, Ray'ların bahçesindeki devrilmiş bir kuru kiraz ağacının gövdesine oturmuş buldu Apu'yu. Kâğıt gibiydi yüzü, iyice dalgındı.

İkindi üzeri Apu'yu gören birisi, bu çocuğun, daha sabahleyin annesiyle iyice kavga edip memleketi ebediyen terkeden çocuk olduğuna imkânı yok inanmazdı!. Avlunun bir ucundan öteki ucuna bir ip gerilmiş ve Apu hayranlık içinde ipi seyrediyor: Hiç bir eksiği yok artık. Tam bir telgraf teli işte! Demiryolunun üzerindekiler gibi tıpkı..

Satu'ya koştu Apu:

— Avluya bir telgraf teli gerdim Satuda.. dedi. Gel de trencilik oynayalım hadi.

— Kim gerdi teli?

— Ben kendim gerdim. Tek başıma.. Didi bir sarmaşık getirmişti..

— Git kendin oyna.. dedi Satu. Ben şimdi gelemem.

Oyun oynamak için gidip büyük çocuklara başvurmanın fuzulî olduğunu anladı Apu. Kim dinlerdi ki onun sözünü? Gene de bir daha döndü Satu'ya. Verandaya yanaştı yoksul bir edayla, sesi kahır doluydu:

— Hadi gel ne olur Satuda.. Geliyor musun? Didi, sen, ben kardeş kardeş oynarız işte..

İştahlandırmak için de, ekledi:

— Kızmemesi yaprakları topladım bak bilet yerine kullanmak için..

Avucundaki yaprakları gösteriyordu:

— Geliyor musun?

Gelmedi Satu. Apu, evden çıkmaya görsün, birden ürkekleşirdi; tek kelime söylemeden döndü. Gözleri dolu doluydu. O kadar yalvarmıştı da gene gelmemişti oynamaya Satuda..

Ertesi sabah Durga ile Apu koca bir dükkân kurdular tuğlalarla ve o güne kadar toplamış oldukları ne varsa döktüler ortaya. Ormanın hazinelerini nerde bulacağını, Durga adı gibi bilirdi. Saatlar boyunca iki kardeş, ormandan topladıkları bütün nevaleyi dükkâna yerleştirdiler: Elma yaprakları tenbul yerine geçiyordu, yerelmaları patates yerine, Radalota yaprakları balık, telakuça'lar* küçük kabak, bildiğimiz toprak da kaya tuzu..

— Şeker ne olacak? dedi Apu. Ne kullanacağız şeker yerine?

— Bambuların altındaki yolda bir kucak ince kum var.. diye cevap verdi Durga. Annem pirinç kızartmak için o kumdan alıyor hep. Gel gidip biz de alalım. Bembeyaz, bir görsen. Tıpkı şeker!

Yolun kıyısındaki ormana dalmışlardı şeker bulmak için. Upuzun ağaçlardan bir ormandı bu. Bir çatka'nın* en yüksek

dallarından, kalın bir sarmaşığın koyu yeşili arasında, kıpkırmızı yuvarlak yemişlerin sallandığı görülüyordu. Şaşırmışlardı. Uzun süre çabaladıktan sonra nihayet bir parçasını kırabildiler bitkinin, ve yere düşen yemişleri sevinçle topladılar.

Meyvelerden sadece üç tanesi olmuştu. Dükkânlarını süslemek için bu meyveleri, müşterilerin ilkin onları görebileceği şekilde yerleştirdiler. Ve çok geçmeden alışveriş başladı.

Dükkânda ne kadar tenbul varsa, hemen hepsini Durga satın almıştı. Oyun böylece devam edip giderken avlu kapısı açıldı birdenbire, Satu girdi içeri. Apu, sevinç içinde, arkadaşını karşılamaya seğirtti:

— Dükkânımıza bak Satuda! Şu yemişlere bak bir kere! Didiyle topladık bunları.. Adı ne biliyor musun?

— Ebucehil karpuzu derler bunlara. Benim bahçemde dolu vardı bunlardan..

Satu'nun gelişi, Apu'yu sevince boğmuştu. Sık sık gelmezdi Satuda onlara, büyüklerden kurulu bir takımın da reisiydi üstelik. Ve onun gelişiyle bir çocuk oyunu olmaktan çıkmıştı oyun.

— Bana altmış kilo pirinç ver.. dedi bir süre sonra Durga. En iyisinden olsun ama.. Yarın bebeğimi evlendireceğim, bir alay misafirim var yemeğe..

— Demek bizi davet etmiyorsun? diye atıldı Satu.

— Etmez olur muyum hiç! dedi Durga başını sallayarak. Gelinin davetlisi olacaksın sen. Yarın gemiyle getireceğim onu. Ranu'ya söyle de bu akşam biraz sandal yaprağı ezsin benim için, Satuda; sabahleyin gelir alırım..

Henüz sözünü tamamlamıştı ki, Satu birdenbire dükkândaki satılık eşyanın içinden bir şeyler kapıp kapıya doğru koşmaya koyuldu. Apu da çocuğun arkasından koşuyor, bir yandan da:

— Didi, didi! Aldı onu.. diye haykırıyordu ince tatlı sesiyle.

Durga ne olup bittiğini anlamaya vakit bulamadan ikisi de

kaybolmuşlardı. Dükkâna bir göz altınca, ebucehil karpuzlarının üçünün de ortadan kalkmış olduğunu gördü.

Bir sıçrayışta ulaştı kapıya. Arkasında Apu, cennet cevizlerine doğru koşuyordu Satu. Üç dört yaş büyüktü Apu'dan. Apu gibi ince ve narin değildi üstelik. Güçlü kuvvetliydi, tamamıyle gelişmişti kolları ve bacakları. Yani onu yakalaması söz konusu olamazdı Apu'nun. Yetişmek üzereydi buna rağmen Satu'ya; çünkü öteki, çaldığı malı savunmak için koşarken Apu hayatını koymuş koşuyordu.

Satu'nun koşarken yere eğilip döndüğünü gördü birden Durga. Aynı anda Apu da çivilenip kalmıştı. Ve Satu, yaban üzümü ağaçlarının arasında kayboldu.

Durga kardeşine yetiştiği zaman, Apu ileri doğru eğilmiş, sımsıkı yumduğu gözlerini oğuşturmaktaydı iki eliyle.

— Ne oldu Apu? Söylesene ne oldu?

Acılı bir sesle ve hep gözlerini oğuşturarak cevap verdi Apu:

— Satuda gözüme kum attı didi, hiç bir şey göremiyorum.

Durga hemen kardeşinin ellerini tutup çekti yüzünden:

— Bırak bırak, ovup durma öyle gözlerini!

Apu gene ellerini gözlerine götürmüş, deli gibi oğuşturuyor; bir yandan da:

— Of didi, nasıl ağrıyor bilsen!. diyordu. Kör oldum galiba..

— Göster bakayım, dur göster.. Çek elini gözlerinden!

Sarisinin ucunu soluğuyle iyice ısıttıktan sonra, gözlerinin üzerine koydu kardeşinin. Biraz sonra da Apu gözlerini açabildi. Çocuğun gözkapaklarını kaldırıp uzun uzun üfledi Durga.

— Şimdi görüyorsun artık değil mi? Hadi eve dön hemen. Ben gidip annesine anlatacağım bütün yaptıklarını. Ninesine de söyleyeceğim, Ranu'ya da.. Ne kötü çocuk yarabbi! Durma hadi, git, Hemen geliyorum ben.

Ranu'ların arka kapısına kadar geldi gerçekten, ama girmeye cesareti yetmedi. Seca Takrun'dan* korkuyordu. Bir süre kararsız bekledi kapıda, sonra o da evin yolunu tuttu. Ön taraftan girdiği vakit, Apu'yu kapının sol kanadına yaslanmış, sessiz sedasız ağlıyor buldu. Sulugöz değildi kardeşi, bindebir ağlardı. Huysuz olmasına huysuz, çabucak öfkelenirdi ama kolay kolay ağlamazdı Apu. Ve o gün kardeşinin gerçekten üzülmüş olduğunu anladı Durga. Sevgili yemişlerinin çalındığı yetmezmiş gibi, gözlerine kum atıp hakaret de etmişlerdi çocuğa..

Durga kardeşinin ağlamasına katiyen dayanamazdı. Yüreğine iğne batırılmış gibi olurdu Apu'yu ağlar görünce.

Elini eline aldı:

— Ağlama Apu.. dedi en tatlı sesiyle. Bütün oyuncaklarımı sana vereceğim bak.. Gözlerin artık acımıyor değil mi? Doti'ni de yırtmışın galiba?

Öğle yemeğinden sonra bütün ikindi boyunca evde kalırdı Apu. Eski tuğlalardan yapılmış bu evde kırık dökük bir odası vardı. Yıpranmış tahta kasalar, rengârenk söğüt sepetler, ahşap bir elbise asacağı ve kap kacak koyacak bir raf, bir alay eşyayle dolu bir oda.. İçlerinde ne işe yaradığı belirsiz tencere ve küpler bulunduğunu bildiği ama hiç bir zaman açıldığını hatırlamadığı sandıklar vardı.

Bir eskilik kokusu taşıyordu odadan. Nerden geldiğini bilmiyordu bu kokunun, ama hep geçmiş şeyleri taşıyıp getiriyordu ona. O vakitler kendisi ortada yoktu henüz, ama bu ahşap elbise asacağı vardı. Vardı dedesinin şu söğütten sepeti, ve şu küçük tahta sandık. Sarı salkımların ormanı aştığı ve bir verandanın sessizce yükseldiği, şimdi cengelle kaplı şu yerde.. çeşit çeşit isimli kimbilir kaç çocuk oynamıştı bir vakit! Ne bir iz ne bir gölge.. Hiç.. hiç bir şey kalmamıştı onlardan. Niye?

Annesi gat'a gidip de odada yalnız başına kalınca, dayanılmaz bir arzu kaplardı içini: Açmak şu söğütten sepeti, şu

küçük sandığı.. ve içlerinde saklı duran harikaları gündüz gözüyle görmek! En yukardaki kalasın üzerinde, büyük bir tahta tepsinin içinde, palmiye yapraklı bir yığın kitapla birkaç defter dururdu. Dedesi Ramçand Tarkalankar'a ait olduğunu söylemişti babası bunların.

Uzanabilse, indirip teker teker bakacaktı hepsine.. Bazen öğleden sonraları, orman tarafındaki pencerenin önüne oturur; yırtılmış eski bir Kaşidas Mahabharata'sı* alırdı eline, okumaya koyulurdu. Tek başına okuyabiliyordu artık, kimsenin yardımına ihtiyacı yoktu; okuyor ve her şeyi anlıyordu. Son derece kabiliyetliydi okuyup yazmaya. Babası zaman zaman, Ganguli'lerin verandasındaki yaşlılar toplantısına götürürdü onu; ve Ramayana'dan bir parça okuturdu, ya da bir şiir.

— Oku bakalım oğlum.. derdi. Oku da dinlesinler bakalım..

İhtiyarların övgüsü başlardı sonra:

— Bir de benim toruna bak, derdi Dinu Çaterci. Senin oğlanın yaşında o da, iki alfabe kitabını paramparça etti gelgelelim. İnanmazsınız ama, harfleri bile sökemiyor daha! Babasına çekmiş işte.. Şurda kaç zamanım kaldı yaşayacak benim.. Ben gözlerimi yumar yummaz, sabanın demirine yapışmaktan başka çaresi kalmayacak!

Ve Harihar'ın göğsü kabarırdı gururdan. «Size benzer mi hiç benim oğlum! derdi içinden.. Siz, bildik bileli tefecilik yaparsınız. Bense, istediğim kadar yoksul olayım, bir Pandit soyundan gelmekteyimdir. Palmiye yapraklarını boşuna doldurmadı babam, koskoca bir gelenek yarattı. Gelenek dediğin, ha deyince kaybolup gider mi hiç!»

Pencerenin birkaç metre ötesinde avlu duvarı uzanıyordu. Sarmaşan bitkilerin sonsuz cengeli gelip dayanmıştı duvara. Oturup da pencereden bakınca, yemyeşil bir okyanusun ortasındaki dalgaları andıran peragut uçları görünüyordu o kadar. Bir alay bitki sallanmaktaydı. Yaban üzümleriyle sarı salkım-

lar sarkıyordu, yılların büktüğü bambu gövdelerinin tepesinden. Ve altlarında, toprağın üzerinde, kuyrukkakan kuşları dans etmekteydi..

Büyük ağaçların altında, safranlardan, vahşî bitkilerden, selingalardan meydana gelen bir cengel, yaylana yaylana, ışığa dönmek için çılgınca uğraşıyordu. Bu amansız hayat kavgasında alta düşenler, küstah komşularının gölgesiyle örtülmekteydi derhal. Yaprakları ossaat bir ölüm sarısına bürünüyor, gevşeyiveriyordu gövdeleri. Sonbahar sonu güneşi, bu hazin manzara karşısında gene de parıldıyor ve olanca esrarengiz güzellikleriyle karışıp birbirlerinin içinde eriyen asalak çiçeklerin taşkın nemli kokusuyle bulanmış ormanı ve toprağı istilâ ediyordu.

Evlerinden orman boylu boyunca bir yanda çivit fabrikasına, öte yanda da ırmağa kadar uzanmaktaydı. Apu'nun gözündeyse sınırsızdı bu orman; ablasıyle elele ne denli uzağa giderse gitsin, bulamamıştı sonunu. Hep aynı patika ve adım başında gulança'lardan* salkımlar halinde sarkan yaban üzümleri.. Kiraz bahçesine ulaşırdı bu dar yol; sonra da horozibikleri, vahşî öksüzurganları ve dikenli maina'lar* arasında, çeşitli ağaçların altından doğru kıvrılıp kaybolurdu.

Vahşî bitkiler salınırdı boşlukta ve yaşlı siyah kütüklerin yosunlu dallarında asalaklar kımıldardı. Onlara, Apu'ya ve ablasına yeşilliğin ne demek olduğunu gösterip tattıran, işte bu ormandı. Doğdukları günden beri bu ormanla içiçeydiler. Akıp giden anların sessiz sevinci içinde, yabansı ve doyulmaz özsularıyle, susamış yüreklerini dolduran hep bu ormandı. Hele yağmurla can bulan çalıların doruğunda kokulu horozibiği çiçeklerinin sapsarı tüveyçleri pırıldamaya başladığı ve batan güneşin gölgesinde, maina dallarındaki sincaplar ordan oraya sıçramaya koyulduğu vakit; bu çiçek, yaprak ve yemiş bolluğu karşısında, ve hele ormanın en sık yerinde eğri bir dala konmuş hiç bilmediği bir de kuş görecek olursa, içini dolduran derin ve doyulmaz sevinci hiç kimseye aktaramayacağını

sezerdi Apu. Bir düşte büyülenmiş gibi olurdu: Dört bir yanda kuşlar öter, çiçekler dökülür nazlı nazlı, ve batan güneşin ışıkları bir kat daha koyulaşırdı.

Garip bir eski su birikintisi bulunuyordu bu ormanın ortasında. Suyun kıyısında bir tapınak harabesi vardı. Tapınağın adına kurulmuş olduğu tanrıça Bişalakşmi Devi, bir zamanlar, köyün şimdiki koruyucu tanrıçası Pançananda Takur'un* yerine kaimdi. O sıralarda köyde oturan Mazumdar ailesinin koruyucu tanrıçasıydı bu. Ve bir defasında aile, kendilerine büyük bir lûtufta bulundu diye tanrıçaya teşekkür makamında bir insan kurban etmişlerdi. Buna fena halde öfkelenen tanrıça da, rüyalarına girerek onlara, tapınağı terkettiğini ve bir daha da dönmeyeceğini bildirmişti. Ama çok.. çok eskiden. O kadar ki, Bişalakşmi Devi pucasının kutlandığını görenlerin hepsi ölmüş bulunuyordu şimdi. Tapınak kaykılıp gitmiş ve gölcük yoz suyla dolu bir birikinti halini almıştı, ormanla kaplanmıştı bütün çevresi, ve Mazumdar'ların ocağı çoktan sönmüştü.

Bütün bunlar böyle olmasına böyleydi ya, gene çok eskiden bir gün, Svarup Çakravarti, komşu köyde bir bayram yemeğinden dönerken, akşam vakti, ırmağın gat'ına indiği sırada, onaltı yaşlarında alabildiğine güzel bir kız gördü yolun kıyısında. Yakınlarda ev namına hiç bir şey yoktu, ortalığı karanlık basmıştı, ıpıssızdı yol. Yani o güzel kızı o ıssız ormanın kenarında gören Çakravarti, iyice şaşırmıştı. Ama hazretin ağzını açıp da tek kelime söylemesine fırsat kalmadan, genç kız, hem tatlı hem de itiraz kabul etmez bir sesle şöyle demişti: Bu köyün tanrıçası Bişalakşmi'yim ben. Yakında korkunç bir kolera salgını olacak. Köylülere var söyle, ondördüncü günün gecesi tapınakta Kali'ye bir puca tertiplesinler ve yüzsekiz helvacı kabağı sunsunlar..

Ve kız, sözlerini bitirir bitirmez, Svarup Çakravarti'nin hayretten donakalmış gözleri önünde, bu kış akşamının sis-

leri içinde dağılıp kayboluvermişti. Çok geçmeden de müthiş bir salgın kasıp kavurdu köyü.

Bütün bu hikâyeleri kimbilir kaç kere dinlenmişti Apu, ama pencerenin önünde ayakta durduğu şu anda Bişalakşmi Devi'yi hatırlıyordu işte.. Bir kere olsun göremeyecek miydi o güzel tanrıçayı?. Belki de ormana gulança kesmeye gittiği bir seferinde, kimbilir...

Kırmızı kenarlı sarisi ve Durga Ana'nınkini andıran gerdanlığı ve kalın bilezikleriyle, nasıl da güzeldi!

— Kimsin sen?

— Apu'yum.

— Çok uslu bir çocuksun sen, dile bakalım ne dilersin?.

Gidip yatağına uzandı yavaşça. Çeşitli bitkilerin acı-tatlı kokusu dalgalanırdı bazen rüzgârda. Uzakta, kocaman bir ağacın tepesinde küçük bir martı ısrarla öterdi. Ötelerde, sonbahar güneşinin ışınlarıyle yıkanan ıssız mavi gökyüzünde, ve bu küçücük köyün şimdiki ve geçmişteki bütün o küçücük tasalarının, küçücük sevinçlerinin üzerinde, savaşın ve barışın üzerinde, avare bir tanrıçanın büyüleyen çağrısı sönüp kayboluyor gibiydi.

Ne zaman uyuduğunu hatırlamıyordu ama uyandığında vakit çok geç olmuştu. Bütün ormanı gölgeler bürümüştü pencerenin ötesinde. Bambuların ucunda kırmızı bir ışık vardı.

Her gün tam bu saatta, gölgelerle dolu bu ikindi bitiminde, ıssız ormanı seyre dalmak, olağanüstü düşünceler doğuruyordu içinde. Gerçeküstü bir sevinç kaplıyordu ruhunu. Yaban bitkilerinin kokusuyle ıtırlanan bu günleri, daha önceden de yaşamış gibi oluyordu; ve o ilk yaşantıda duyulan sevincin bulanık hatırası, gelecekteki belirsiz mutluluğun bekleyişiyle dolduruyordu şimdiki zamanı. Bir şeyler olacak gibi geliyordu ona, bu günler boşu boşuna geçmeyecekti, büyük bir sevinç bekliyordu onu bu günlerin sonunda..

Rüyalar ülkesinden gelen esrarengiz haberler, hep bu ikindi vakitlerine ve tâ çocukluğundan beri tanıdığı bu güneşle yıkanmış ormana bağlıydı. Bambuların üzerinden doğru, gölgelerle dolu gökyüzüne bakınca, genç bir kahramanın cömertliğini kötüye kullanıp ondan küpelerini ve muskasını sadaka isteyen bir dilenci görüyordu; ve bir de küçük bir fakir çocuk.. sulandırılmış pirinç ununu içtikten sonra sevinçten zıplayarak oyun arkadaşlarına koşan ve: «Süt içtim ben, süt içtim..» diye haykıran..

Ve şu ev yıkıntısının yanında duran ağaç.. Arcuna* işte oradan, Bina'nın,* dikenli yatağına bitkin uzanmış can çekişen kahramanın dudaklarını ıslatmak üzere toprağı bir okla delerek su fışkırtmıştı. Ve hükümdar Daşarat'ın* henüz gençlik çağında Saracu kıyılarındaki çiçek açmış ormanda avlanmaya gidip de su alan bir fakir çocuğu yanlışlıkla öldürdüğü yer, Ranu'ların bahçesindeki şu kocaman elmas ağacının altıydı işte.

Kapağının yarısı yırtılmış soluk bir kitap vardı evde. «Kahraman Kızın Destanı».. Sayfalarının altı da yırtık olduğundan, yazarının adını öğrenememişti. En sevdiği kitaplardan biriydi. Orada okumuştu şu satırları:

Biraz ilerde bir göl vardı
Ve kıyıda bir cengâver hükümdar,
Kalçası kırılmış, ıstıraptan kıvranan.
Bunu görünce, şöyle haykırdım:
Bu kâbusu mu yolladın bana, Tanrım!

Kuluiçandi'ye* adak günleri, annesiyle köyün kuzeyindeki tarlaya kır eğlencesine gittikleri vakit, eski gölün kıyısında otururlardı; ve hiç kimsenin haberi yoktu, ormanın kenarındaki bu ufak su birikintisinin aslında Mahabharata'da sözü geçen Dvay Payan gölü olduğundan. Hakarete uğramış, kasığı kırık kahraman tek başına bekler dururdu yamaçta. Kimse dönüp bakmazdı bile, kimse sormazdı halini. Kuzey-

deki patlıcan tarlalarından dönerdi köylüler. En ufak bir insan izi kalmazdı ortaklıkta. Sonadanga tarlasının ötesinde başlayan ıssız ve esrarengiz ülkenin üzerine, aysız bir gecenin koyu siyahlığı çökerdi yavaş yavaş. Ve birdenbire, yoksul bir baba tarafından aldatılan masum bir çocuğu ya da terkedilmiş bahtsız bir prensi hatırlar ve binlerce yıldır süregelen o insanî ıstırabı duyardı içinde.. Şairinin ismini bilmediği bu kitabı, kaç kere gözyaşlarıyle ıslatmıştı.

Babası evde yoktu. Olsa, ders kitapları paketini gene zorla açtırıp okutacağı muhakkaktı. Akşam çöktüğü halde başını derslerinden kaldırmasına izin vermezdi. Sabırsızlanır, kıvranır dururdu Apu: Daha ne kadar zaman ve kaçıncı kere öğrenmesi gerekecekti bu şubankari* cetvellerini ezbere? Gidip oyun oynayamayacak mıydı? Çoktan olmamış mıydı işte akşam? İçi öfke dolardı babasına karşı.

Ve hiç beklemediği bir anda da serbest kalırdı böyle. Fırlatır atardı kitapları bir köşeye ve gölgelerin baştanbaşa kapladığı avluya sevinçle koşardı..

Tadına doyulmaz bir ikindi bitimi! koyu gölgeli ağaçların kıyısındaki oyun köşesi.. tel yerine gerdiği sarmaşık.. demet demet yapraklarıyle hurma ağaçları.. Ormandan doğru taze kokular gelirdi akın akın; dayının yıkık evinin yanındaki kızmemesi ağacının tepesinde, güneşin kızıl ışınları pırıldardı. Yaban üzümü demetlerinin üstüne konardı parlak kanatlı badem renkli tero; ve taze toprak kokusu, Apu'nun çocuk evrenini eksiksiz bir sevinçle doldururdu. Kime anlatabilirdi bu mutluluğu?

Gece geç vakit, ateşe pirinç koymuştu Sarvacaya. Apu verandada bir hasıra oturmuştu. Ortalık karanlıktı, bir cırlak ötüyordu da ötüyordu.

— Puca'ya ne kadar kaldı anne? diye sordu Apu.

Sebze doğramakta olan Durga:

— Daha yirmi iki gün var, değil mi anne? diye atıldı.

Hesapta şaşırmamıştı.

Puca'da dönecekti babaları köye; ve onlara, annelerine, Apu'ya ve ona, Durga'ya oyuncaklar getirecekti. Cilâ da getirecekti ayaklarını boyamak için..

Büyüdüğünden beri, komşuların davetini kabul etmesine izin vermiyordu artık annesi. Luçi'lerin* tadını hemen de unutmuş gibi Durga. Eskiden mehtaplı gecelerde, Lakşmi puca'sının dolunayı sırasında, bambu ormanının gölgelerle örülü dar yolundan, mahalleler arasında mekik dokur; ve sarisinin eteğinde, Lakşmi puca'sının kay'ı* ve kavrulmuş pirinciyle dönerdi eve. Bazen komşulardan biri, puca yemekleriyle dolu bir tepsi yollardı. Sadece kendisinin getirdiği kay'la kavrulmuş pirinci iki gün boyunca yerlerdi. Annesi de yerdi tabiî.. Ama geçen yıl Seca Takrun: «Nasıl olur da, demişti, iyi bir aile kızı tıpkı bir köylü kızı gibi ev ev dolaşarak kay ve pirinç ister? Hoş karşılanmıyor bauma, bir daha yollama bu kızı oraya buraya öyle..»

Ve böylece, pirinçle kay istemek için hiç kimsenin evine uğrayamaz olmuştu Durga.

— İskambil oynayalım mı? diye sordu annesine.

— Kâğıtlar odada, dedi Sarvacaya. Al gel de oynayalım..

Korkuyle Apu'ya baktı Durga. Apu, gülmeye koyulmuştu.

— Hadi git, ben burdan bakıyorum..

— Bu kızın korkusu bana öyle bir dokunuyor ki! dedi Sarvacaya. Bütün gün boyunca koca ormanda gözünü kırpmadan dolaşıyor da, geceleyin bir odadan bir odaya göndermeğe kalksan dizleri titriyor!

Apu bu kâğıtları, babasıyle gittikleri müritlerin evinden getirmişti. Ve iskambil oyununda üçü de birbirinden ustaydı! Apu henüz daha renkleri bile ayırt edemiyordu. Çoğu zaman, hasmı durumundaki annesine elini gösterir: «Baksana biraz anne.. derdi, bu kâğıt ne Allahaşkına? Karo mu?»

O gün özellikle mutluydu Durga. Annesi akşamları yemek pişirmezdi çoğunlukla, öğleden arta kalanı yerlerdi. Ama o

akşam hem pirinç kızartıyor, hem de koca bir tabak sebze yemeği hazırlıyordu işte. Ve Durga bunun için mutluydu. Bir bayram gününden farksızdı o gün..

— O hikâyeyi anlatsana anne, dedi Apu.. Hem oyna hem anlat.. Hani kara biberin hikâyesini?

Ve hemen anasının dizlerine koydu başını. Kadının yanağını okşayarak, yalvaran bir sesle konuştu:

— Benim sevdiğim mısraı oku anne ne olur.. Hani şu mısraı:

Ezer kara biberi, saçları toprağı süpürür.

— Hem şiir okuyup hem iskambil oynayabilir mi insan! diye çıkıştı Durga.. Doğrul hadi.

— Durga, nerde buldun bugün o patalkor'u?

— Gosvami'lerin büyük bahçesinin olduğu yerde.. Hani seninle kızıl ineği aramağa gitmiştik ya Apu, işte orada. Bir alay vardı hem de. Hiç kimse farkına varmamış, yoksa toplarlardı!

— Tâ oraya mı gittin! dedi Apu.. Of! Ne büyük orman!

Sarvacaya sevgiyle baktı oğluna. Bir zamanlar: «Gel aydede gel, gel de bu çocuğun alnına bir işâret koy..» diyerek avuttuğu ve alnını annesinin havalanmış parmağına doğru kurulu bir bebek gibi eğen Apu, gene bu Apu'ydu işte! Büyümüş iskambil oynuyordu şimdi.. Yepyeni bir şeydi bu.. Apu iyi oynayamadığı, ya da umduğu halde oyunu kazanmadığı, ya da elinde iyi kâğıt olmadığı zaman, tuhaf bir acı çöküyordu içine Sarvacaya'nın.

Durga atıldı:

— Bugün ne oldu biliyor musun anne?

— Eğer söyleyecek olursan.. diye sözünü kesti Apu.. vallahi darılırım. Söyle inanmazsan..

— Darılırsan darıl.. dedi Durga. Sanki umurumdaydı! Dinle anne.. Haşhaş tohumunun ne olduğunu bilmiyor daha. Bugün Raci'lerde kurusun diye sermiştiler. «Bu da ne Racidi?»

diye sormaz mı seninki! Onun da hınzırlığı tuttu: «Meyan kökü.. dedi. Ye de tadına bak..» Ve Apu çıtır çıtır yemeğe koyuldu, anlamadı bile haşhaş olduğunu! Ne aptal çocuk değil mi anne!.

Ağzından yemin çıkmış olduğu halde küsmedi Apu ablasına. Satuda olmuş ebucehil karpuzlarını kapıp kaçtığı gün, Durga'nın, dolaydaki bütün bahçe ve ormanları delik deşik ettikten sonra, akşam vakti, sarisinin eteğinde bir alay karpuzla dönüp: «Bak sana neler getirdim.. Sabahleyin çok ağlamıştın, şimdi sevin bakalım..» dediğini hatırmıştı.

Yemişlerin mi yoksa ablasının iri gözlerindeki tatlı gülümseyişin mi kendisine daha fazla sevinç verdiğini bilmiyordu.

— «Altı» oynayalım hadi.. Biliyor musun nasıl oynandığını Apu?

Durga kâğıtları toplayıp karmağa koyulmuştu.

— Çiçekler ne güzel kokuyor değil mi didi?

Bu çiçek kokusunun dayı konağının arkasındaki Dita ağacından geldiğini söyledi anneleri. Ve ikisi bir ağızdan heyecanla atıldılar:

— O ağacın altına bir kaplan gelmişti değil mi? Sen söyledin..

Kâğıtları fırlatıp telâş içinde doğruldu Sarvacaya:

— Pirinç yanıyor yarabbim! Ateşten çekip geleyim, bekleyin biraz, anlatacağım..

— Patalkor yemeği nefis olmuş anne.. dedi Durga.

Bir yandan da iştahla yiyordu, ve ilâhi bir haz ifadesi vardı yüzünde.

— Et yemeği gibi tıpkı, öyle değil mi didi? Kucak dolusu vardı bir yerlerde, mantar sanıp toplamadım..

Çocukları tarafından övülünce, zevk ve gururdan göğsü kabarmıştı Sarvayaca'nın. Elinde doğru dürüst malzeme olsa! Tutup Seca Takrun'u çağırırlar hep ziyafet yemeklerini yaptırmak için. Çağırsınlar bakalım bir kere Sarvacaya'yı, çağırsınlar da görsünler yemek nasıl yapılırmış!.

— Apu'nun eline su dök.. dedi Durga'ya. Bu oğlanın da acaip huyları var doğrusu! Yol ortasında ağzını ovalıyor. Her akşam aynı yolunda ortasında...

Bir adım bile atamadı Apu. Yıkık duvarın aralıklarından, karanlık bambu ormanını görmüştü. Evin harabesi ve simsiyah cengel duruyordu karşısında.. ve daha kimbilir ne korkunç şeyler! Hayatı tehlikedeyken, evin yanındaki patikada ellerini ovalamanın niçin bir suç olduğunu anlayamıyordu bir türlü..

Çok geçmeden yatmağa gittiler. Sınırsız bir gece.. Sonbaharın nemli serinliğine bürünen akşam rüzgârı, Dita çiçeklerinin taşkın kokusuyle doluyor. Bambuların üzerinde yükselen ilkayın soluk aydınlığı parıldatıyor çiyle yıkanmış yaprakları ve dalları. Gölgeyle ışığın yabancı çatışması arasından orman, uyuyan periler diyarı kadar esrarengiz görünüyor. Birden şiddetli bir rüzgâr çıkar şimdi, dallar sallanmaya, telakuça'lar* tepeden tırnağa titreşmeye koyulur..

Bu saatlarda uyandığı olur bazen Apu'nun.

Ve köyün unutulmuş tanrıçası Bişalakşmi'nin geldiğini duyar sanki. İkçamati'nin nar tüyleri gibi saydam sularının kıyısında, hemen yosunla kaplanan taze çamurun üzerindeki ayak izleri çoktan silinmiştir. Ne kıyının eski Saptaparna'sı, ne de bir zamanlar koruyucu tanrıçaya çiçek ve yiyecek sunanlar görmemiştir onu. Bugün yaşayanlar nerden bilecek!

Ama o, köyü unutmamıştır. Gecenin karanlığında, her şey uykudayken bir baştan bir başa dolaşır ormanı, aç der çiçeklere, küçük kuşlara bakar, ve ayışıklı gecelerin son saatlarında arıların küçük kovanlarını en tatlı bitkilerin balıyle doldurur. Karmantin çiçeklerinin başlarını hangi kuytuda gizlediğini o bilir yalnız, o bilir Dita çiçeklerinin hangi ıssız korudaki ağacın gölgesine uzanmış yattıklarını, ve İkçamati'nin hangi yamacında mavi öksüzurganlarını yeşil yosunlar arasında yığılı durduğunu yalnız o bilir. Dikenle bitkilerin yaprakları

arasındaki saman yuvalarında hangi küçük kuşların uyanmakta olduğunu bilen de odur.

Onun hayalinin tatlı aydınlığıyle dolu gibidir orman. Sessizliği, ayışığı, doyulmaz kokuları, gölgelerinden ve dağınık ışınlarından gelen büyüsüyle gecenin o erişilmez güzelliği, onunla vardır.

Ve gün doğmadan kaybolur kırların tanrıçası. Ve Svarup Çakravarti'ye göründüğünden beri, başka hiç kimseye görünmemiştir.

16

Annada Ray birkaç gündür büyük müşküller içinde bulunmaktaydı.

Kadastro memurlarının gelişine hazırlık olarak, köy arazisinin kuzeyinde bir çadır kurulmuştu. Irmağın kıyısında, kırın ortasında açmıştı bürosunu başmemur. Yanında bir alay genç vardı. Herkes toprak sahibiydi köyde. Hiç bir çaba göstermeden, hareketsiz, cansız nesneler gibi, tembellik içinde geçiriyorlardı günlerini. Hayat gemileri sağlam şekilde demir atmıştı kıyıya, dedelerinden miras kalmış toprakların geleceği bakımından hiç bir endişe duymamışlardı. Ama bu sefer işler değişmişti birden, hepsi de az çok tehlikedeydi şimdi. Meselâ Ram, aslında Şiyam'a ait bir toprağı kendi malıymış gibi rahatça kullanmaktaydı; ve Cadu, on biga'lık* vergi ödediği halde, on iki biga toprağı tepe tepe işlemekteydi. Uzun süreden beri bir hükümdar tasasızlığı içinde yapageldikleri şey, bugün kendileri için koca bir karışıklık kaynağı olmuştu işte. Gerçi bütün köylüler aynı sıkıntıyla karşı karşıyaydı ama, Annada Ray'ın durumu biraz daha farklı ve biraz daha ciddîydi: Yakın akrabalarından biri, uzun yıllardır Batı eyaletlerinde oturuyordu Annada Ray'ın. Ve hazret bütün bu süre boyunca, akrabasına ait topraklarla

kiraz ve ekmekağacı bahçelerini, kendi keyfine göre çekmiş çevirmiş, biçmiş işlemiş durmuştu. Ve kadastro kaydı zamanında bu arazinin topunu değilse bile büyük bir kısmını kendi adına geçirterek iç etmek umudundaydı. Gelgelelim, köylülerden biri tutmuş, arazinin asıl sahibine durumu mektupla haber vermişti! Sonuç olarak, Annada'nın yeğeninin büyük oğlu kadastro zamanından on gün önce, araziyi kendi üzerlerine geçirtmek için çıkıp gelmişti..

İşin asıl tatsız yanı ise, aile mülkünde en iyi parçaların bu yeğene ait olmasıydı. Ve Ray Maşay, yirmi yıldan beri işgal ettiği toprakları ister istemez boşaltıp asıl sahibine teslim etmek zorunda kalmıştı. Bir üniversite öğrencisiydi yeğeninin oğlu. Lüks düşkünü bir genç: Yatıp kalkmak için bir oda, çalışmak için de ikinci bir oda ayırtmıştı kendisine. Yani yukarı kattaki odalardan bütün o demir sandıkları, rehin bırakılmış eşyayı ve eski kâğıt yığınlarını boşaltmak gerekmişti. Gene yukardaki odalardan birine yerleştirilmiş olan, Palit'lerin mahallesinden satın alınma kelepir kalasları da boşaltmak gerekiyordu.

İkindi üzeri Annada Ray'ın verandasında toplanmıştı komşular. Genellikle bu saatta tavla oynanırdı. Ama o gün Annada'nın işi bitmemişti henüz. Alacak toplayıp borçlularını savmakla meşguldü.

Avlu tarafındaki verandanın hemen altında uzun süredir bir genç kadın oturmaktaydı. Yüzünü peçeyle örtmüştü kadın, kucağında da küçük bir çocuk vardı. Sıranın kendisine geldiğini sanarak kalkıp ilerledi. Başını uzattı Ray Maşay kadına doğru, gözlüklerinin üzerinden bakarak:

— Kimsin sen? dedi. Ne istiyorsun bakalım, ne var?.

Köylü kadın, sarisinin eteğindeki düğümü çözerken:

— Binbir zahmetle bir parçacık para toplayabildim.. dedi alçak sesle. Alın bunu ve zahire ambarımı açın. Pek perişan bir haldeyiz, pek!.

Annada Ray'ın karanlık yüzü aydınlanıvermişti:

— Hari! dedi.. Al şunun parasını ve say. Aç defteri, bak tarihine. Faizi bir daha hesapla..

Elbisesinin eteğinden çıkardığı rupyeleri verandanın üzerine, Harihar'ın önüne bıraktı kadın. Harihar saydı:

— Beş rupye.

— Güzel, dedi Ray Mamaş. Koy onları bir kenara..

Sonra kadına döndü:

— Peki gerisi, paranın gerisi nerde?

— Siz şimdilik bunu alın, gerisini de vereceğim. Bir yerine iki çalışacağım borcumu ödemek için.. Siz şimdi bu parayla ambarımın kapısını açın hele. Önce açlıktan kurtulalım bir.. Sonra evin damı delindi...

O kadar sakin konuşuyordu ki kadın, ambarın anahtarı cebinde sanırdınız. Karşısındakini tanımamıştı hiç. Ray Maşay sert bir sesle onun sözünü kesti:

— Oh maşallah! Bu ne küstahlık böyle! Daha kırk rupye borcu varken, şimdilik getirdiği beş rupye karşılığında ambarı açacakmışım!. Bu ayak takımı da iyice şaşırdı hani! Git bakayım, git hadi.. Gereksiz zamanda rahatsız etme insanları böyle..

Verandadakilerin hepsi tanıyordu kadını ama, Dinu Battaçarya'nın gözleri iyi seçmediğinden sordu:

— Kim bu kadın Annada?

— Öteki mahalleden Tamrec'in karısı.. Kendisi üç dört gün önce öldü, biliyorsunuz herhalde. Ve bana kırk rupye borcu vardı. Tabiî bu durumda ben de o ölür ölmez ambarını kilitleyip anahtarını üstüme aldım.. «Ambarı açın, şunu da yapın, bunu da yapın» lar işte bundan dolayı..

Ayaklarının altından yer kayıp gitse bu derece şaşırmazdı Tamrec'in karısı. Şimdi anlıyordu her şeyi. Birkaç adım ilerleyerek:

— Öyle demeyin Takur.. dedi. Bak şu küçük fukaranın bir zinciri vardı geçen yıl yaptırdığım. Tutup o zinciri kuyumcu

Borda'ya sattım da getirdim beş rupyeyi. Çocuğun süsünü satmayı arzu eder mi insan? Ama elden ne gelir, fukaralık işte! Aç kalmaktansa, efendi bana anahtarı verir de ilerde hem borcumu öderim, hem de çocuğa yeni bir zincir yaptırırım diyordum. Ne olur verin anahtarı Takur..

— Git burdan şimdi, git.. Para meselesi dediğin ağlamakla hallolur mu hiç! Kocan yapmazdı bunu emin ol. Mesele çıkarma şimdi, git buradan. Beş rupyeyi hesabına kaydettim, bak. Getir paranın gerisini, anahtarını al..

Gözlüklerini çıkarıp mahfazasına yerleştirdi Annada Ray, doğrulup eve girmeye hazırlandı.

— Gitmeyin oh Takur! diye seslendi kadın çılgın gibi. Çocuğun haline de mi acımıyorsunuz! Ne yediririm ben buna? Kavrulmuş pirinç alacak bir meteliğim bile yok. Açın ambarını Allah rızası için, yahut da paramı verin..

Ray Maşay'ın yüzü buruştu:

— Git şurdan dedim! Hep aynı teraneyi tekrar edip durma karşımda.. Sizin işiniz gücünüz har vurup harman savurmak! «Ambarımı açın, ya da paramı verin» miş! Sanki hazine var ambarında.. Dört sepet pirinç çıkmaz bile varıp baksan.. Bana ambarı açtıracak, beş rubyeye satacak içerdeki pirinci, sonra da ben paramı geri alabilmek için koşturup duracağım yıllarca, öyle mi! Çocuğu ne yiyecekmiş? Ne bilirim ben ne yiyecek! Ne yerse yesin!. Ambarını açtırmak istiyorsan git mahkemeye dava et beni..

Annada Ray böyle diyerek eve girince, Dinu Battaçarya kadına döndü:

— Söyle bakalım bau, dedi, ne zaman öldü Tamrec?

— Çarşamba günü, Baba Takur. Panayırdan balık getirmişti. Soğanla koydum pişirmeğe. Pirinç verdim, güzel güzel yedi, sonra da: «Üşüyorum, bana bir örtü ver..» dedi. Yatırıp güzelce örttüm üstünü.. Allahım bir de ne göreyim, konuşamaz haldeydi.. Daha ikindi olmadan ortada bıraktı beni, oğlumu ortada bıraktı gitti!.

Ağlamaktan konuşamıyordu artık. Yalvaran bir sesle ekledi:

— Ne olur söyleyin de versin bana ambarın anahtarını. Öyle bir perişanlık içindeyiz ki! Nasıl öderim ben ona borcumu, ödemez olur muyum hiç!.

Tam bu sırada yeğenin oğlunun avluya girişi, konuşmayı yarıda kesti. Dinu delikanlıya dönmüştü:

— Ee Niren, tarlalara mı gittin gezmeye? Babanla deden oralarda büyüdüler, onların memleketi bu. Söyle bakalım hoşuna gitti mi?

Hafifçe güldü Niren. Yirmi bir yirmi iki yaşlarında gösteteren gürbüz ve yakışıklı bir çocuktu. Kalkütta Üniversitesinde hukuk öğrencisiydi. İçine kapalı bir tabiatı vardı Niren'in. Babası tarafından buraya işlerini gözetmek amacıyle gönderildiği halde, en ufak bir ilgi göstermiyordu. Roman okumak ya da avlanmakla geçiyordu günlerini. Bir tüfek de getirmişti yanında, ava tutkundu.

Yukarı çıktığı vakit, Gokul'un karısını gördü odasında. Yere çökmüş, kırıntı halinde bir şeyler topluyordu kadın. Kapıya ulaşınca, Avrupa malı güzelim lâmbasının döşemenin üzerine konmuş olduğunu gördü. Lâmbanın camı paramparça olmuş ve zemine saçılmıştı. Kapıdan doğru yaklaşan ayak seslerini işitir işitmez, sıçrayarak doğruldu kadın. Sarisinin eteğine doldurmuştu cam parçalarını. Her gün odayı süpürüp temizleyen oydu, yakmak isterken kırmıştı lâmbayı herhalde; ve tabiî suç izlerini de, eşyanın sahibi gelmeden ortadan kaldırmak istemişti. Şimdi de ne yapacağını şaşırmış, durakalmıştı odanın orta yerinde. Kadının sıkıntısını dağıtmak amacıyle gülümsedi Niren:

— Ee baudi, dedi.. demek bu lâmbayı kırdınız! Suçüstü yakalandınız üstelik! Biliyorsunuz ki hukuk öğrencisiyim ben, şimdi karşılık olarak bana hemen bir bardak çay getireceksiniz ve ödeşmiş olacağız. Anlaştık mı? Allahtan ki kutuda bir yedek cam vardı, lâmbayı gene yakabileceğiz..

Utanç içinde sordu kadın:

— Kibrit getireyim mi?

— Gelirken getirmemiş miydiniz? dedi Niren şakacı bir sesle. Yakmayacaktınız da neden indirdiniz lâmbayı?.

Genç kadın bu sefer gülerek:

— Şişenin içinde is vardı.. dedi tatlı bir sesle.. ben de elim değmişken temizleyivereyim dedim.. Lâmbayı tutup da yerinden indirmeye kalmadan.. nasıl oldu bilemiyorum.. bu İngiliz lâmbaları...

Sözünü bitirmeden utanca kapıldı, gülümsedi, sonra da birdenbire dönüp aşağı kaçtı.

Handiyse on gün oluyordu Niren köye geleli. Ama, yengesi olduğu halde, Gokul'un karısıyle doğru dürüst tanışmamıştı henüz. Kırılan bir cam, her iki tarafın tutukluğunu da ortadan kaldırmaya yetecekti. Zengin bir babanın oğluydu Niren. Ve bir Bengal köyüne ilk olarak geliyordu. Arkadaşsız ve eğlencesiz geçirmek istemiyordu vaktini. Kendisiyle aynı yaşta olan yengesiyle tanıştığı andan itibaren, her sabah ve her akşam çay saatları, basit sohbet konuşmalarının sevinciyle dolmuştu.

İkindi üzeriydi. Durga gezmiş dolaşmış, onlara uğramıştı. Mutfağın kapısında durup içiriye bir göz attıktan sonra sordu:

— Ne pişiriyorsun hala?

— Gel gel. Gel de biraz yardım et bana.. Tek başıma işin altından kalkamayacağım.

Durga her gelişinde, ister mutfakta ister ev işinde, daima yardım ederdi ona. Balığı temizlemeye koyulurken:

— Nerden buldun bu çağanozu hala? dedi. Yenmez ki bu!

— Neden yenmezmiş? Git balıkçı Bidu kadına sor inanmazsan, herkes yiyormuş..

— Aa, bir de üstüne para mı verdin!

— Verdim tabiî! Beş metelik aldı benden..

Durga susmuştu. «Hala çok iyi bir insan ama biraz avanak.. dedi kendi kendine.. Kim para verip de çağanoz alır ve kim yer? Balıkçı Bidu kadın, halayı saf bulup hakkından gelmiş işte.. Ve iyi yürekli halasına karşı bir kat daha sevgi duydu içinde.

Gokul önceki gün karısını gene iyice dövmüş, hattâ kadıncağızın başına takunyalarla vurmuştu. Sütçü Svarna anlatmıştı onlara bunu. O gün o da gat'a gitmişti yıkanmak için, orada görmüştü. Hala başını daldırmamıştı suya sancılanmasın diye.. Durga'nın içi erimişti bunu duyunca, ama halayı utandırmamak için sözünü etmedi. Kimbilir ne güç durumda kalmıştı kadıncağız gat'ta! Ve söylendiğine göre, Ray'ın karısı zalimlik edip sormuştu halaya: «Niçin suya dalmıyorsun bauma?» O da gülerek cevap vermişti: «Bugün pek iyi hissetmiyorum kendimi, dalmayacağım..»

Dayak yediğinden kimsenin haberi olmadığını sanıyordu zavallı.. Ama gat'tan ayrılınca, Ray hala arkasından veriştirmişti: «Gördünüz mü ne hale getirmiş Gokul karısını? Kafasından akan kan durmuş da saçları yapış yapış olmuş..»

Densizin biriydi Ray hala. Niye soruyordu madem biliyordu da, ve niye herkese anlatıyordu sanki!.

Balığı temizlemeyi bitirmişti. Gitmeden önce ürkek bir sesle:

— Kırılmış pirincin var mı hala? diye sordu. Apu'nun canı istemiş, annem söyledi. Biz bu yıl pirinç alamadığımız için...

— İkindi üzeri gel.. dedi hala sesini alçaltarak.

Sonra yan odayı gösterip ekledi:

— Herkes uyuduğu vakit..

Durga sordu:

— Size misafir mi geldi hala? Ben hiç görmedim..

— Takurpo'yu* göndermedin demek? Biraz önce dışarı çıktı. İkindi üzeri geldiğinde görürsün..

Gülerek ekledi:

— Pek de yaraşırdın ona..

Utançtan kıpkırmızı kesildi Durga:

— Amaan!. dedi.

Yeniden güldü Gokul'un karısı:

— Nedenmiş? Neden amaaaan?. Pekâlâ güzel bir kızımız var. Bak bakayım şöyle..

Çenesinden yavaşça tutup yüzünü havaya kaldırdı Durga'nın:

— Tabiî ya! Durga'nın* yüzü kadar güzel bir yüzü vardır kızımızın. Ama babasının parası yoktur...

Silkinip kurtuldu Durga:

— Bırak hala.. Sanki ben....

Bir solukta koştu arka kapıya, ve kayboldu. Ve yolda yürürken: «Hala çok iyi bir insan ama biraz avanak.. dedi kendi kendine.. Amaaan!.»

Durga gittikten hemen sonra, sütçü Svarna kadın gelmişti. Kapıdan başını uzattı Gokul'un genç karısı:

— Elimde iş var, dedi. Dana, evin önündeki ağaca bağlı duruyor. Buraya getir de sağıver, verandadaki temiz kabı al..

Tam bu sırada Saki Takrun, puca'sını* bitirmiş bulunuyordu. Kuzeydeki Kali* tapınağına doğru selâma durarak ve duasını mırıldanarak çıktı odadan:

— Esirge beni Siddeşvari ana, yalvarırım gözet beni.. Ebediyet deryâsını yardım et de bulayım.. Kurtar beni Rakşakali ana, esirge beni ne olur..

Gokul'un karısı mutfaktan doğru seslendi ona:

— Sizin için Hindistan cevizi tatlısı ayırmıştım Pişime!* Orucu onunla bozun..

Henüz sözünü bitirmemişti ki, Saki Takrun'un sesi yükseldi verandadan:

— Buraya gel hele bauma!.

Gokul'un karısının yüreği duracak gibi olmuştu, sesi işittiğinde. Yama'dan, Ölüm Tanrısından korkar gibi korkuyordu Saki Takrun'dun. iyilikten yana Saki Takrun'u hiç mi

hiç nasiplendirmemişti ulu Tanrı. İşte şimdi de verandanın bir köşesinde yığılı duran temiz mutfak eşyasına doğru eğilmiş parmağıyle göstererek:

— Şunlara bak şunlara!. diye bağırıyordu. Görüyor musun şunları? Su izlerini görüyor musun? Svarna kadın gelip burdan aldı değil mi süt kabını? Bütün bu mutfak eşyası mundar oldu böylece!. Mahvoldu kastımız işte, mahvoldu!.

Yıldırım çarpmış gibi oturdu verandaya. Oğlunun öldüğünü haber verseler, bu derece umutsuzluğa kapılmazdı.

— Kenar kızını tutup da gelin diye evine sokarsan böyle olur işte.. diye devam etti. Ne erkân bilir, ne yol yöntem! Öğrenmemiş ki mazallah!. Kap kacağı yıkadıktan sonra, mundar olup olmadıklarına bakmak diye bir şey yok mudur yarabbi!. Nerdeyse akşam olacak.. Bir lokma bir şeyler yerim diyordum.. Bir şudra'nın* mundarlığı bana da bulaşacakti az kalsın!. Gidip yıkanmam lâzım belki de.. Allahtan ki o kaba dokunmuş değilim!

«Niye söyledim sanki o zavallı kadına, gidip de kabı kendi alsın diye...» dedi Gokul'un karısı hüzünle kendi kendine. «Tutup ben vereydim ya!.»

Yüzü öfke saçan Saki Takrun haykırdı:

— Ne kurulup duruyorsun öyle ayakta! Toprak kapları git at hemen. Bakır kapları getir bana iyicene yıkayıp. Bütün mutfağı tezekten geçir.. Bu sefil kızı aileyi perişan edecek vallahi!.

Hışımla eve girdi. Tahammül edememişti avluyu kavuran sıcağa.

Genç kadın kendisine buyurulan işleri yapıp bitirdiğinde, gece karanlığı basmak üzereydi. İkinci bir defa yıkanmak üzere ırmağın kıyısına vardığı vakit yüzü sıcaktan, açlıktan, susuzluktan ve yorgunluktan kuruyup gerilmişti.

Koyu gölgeler kaplamıştı gat'ın basamaklarını. Güneşin son ışınları parıldıyordu karşı kıyıda. Irmağın üzerinde, uzak-

larda, yelkenlerini açmış bir tekne ilerliyordu kürekleriyle suları yara yara dönemece doğru. Dümenin yanında ayakta bir adam, gömleğini kurutuyordu. Sadece bir ucundan tutmuştu; bir bayrak gibi dalgalanıyordu gömlek rüzgârda. Ve ırmağın ortasında bir kaplumbağa, soluk almak için başını sudan çıkarıp yeniden dalmaktaydı.

Taze, yumuşak bir koku yükseliyordu ırmaktan. Küçük bir akarsuydu bu. Karşı kıyıda siyah bir balıkçıl kuşu vardı; balık kapanı olarak kullanılan bambudan bir sandığın üzerinde, öylece duruyordu kuş. Ve her gün bu saatta Gokul'un karısı çocukluğunu hatırlıyordu.

«Siyah balıkçıl, siyah balıkçıl.. gelip kondun toprağa..» Bir süre seyretti kuşu. Annesinin yüzü canlanıyor şimdi gözünün önünde. Dünyada hiç kimsesi yok ki onu sevsin. Gencecik ölüp gitti annesi. Ve ailesinde, kenevir içen bir erkek kardeşinden gayrı kimse kalmadı. Onun da nerde olduğunu kimse bilmiyor. Geçen yıl, puca sırasında gelip dört gün misafir olmuştu eve. Elinde avucunda ne varsa, yani öteden beri biriktirmiş olduğu birkaç meteliği, sandığının tâ dibinden gizlice çıkarıp vermişti kardeşine. Günün birinde gitti, sırra kadem bastı daha doğrusu. Gittikten sonra da, Kabul'lu bir tacirden, eniştesi tarafından ödenmek üzere yün bir örtü satın aldığı çıktı meydana. Evde kıyamet koptu. Etmedik hakaret komadılar kadına. O gün bugündür en ufak bir haber çıkmadı kardeşinden.

Akşamları işini bitirip de şöyle doğrulduğunda, bu zavallı ve kimsesiz kardeş için yüreğinde bir yer kanar bazı bazı. Ve kırda uzayıp giden ıssız yola diker gözlerini: O avare kardeş, bu karanlık yolda yürür gibidir. Hangi yastığa koyar geceleyin başını, maazallah hastalansa varıp kime sığınır?

İçinden doğru bir şey kabarıp yükseldi birden. Ve akarsu ve kır ve gat ve karşı kıyı ve ırmağın kıvrımındaki kocaman tekne.. her şey.. gözyaşlarıyle ıslandı.

17

APU o gün kabuklarını almış, balıkçıların mahallesine oynamaya gitmişti. Öğleden sonra saat iki, iki buçuk sularıydı. Sıcaktan kavruluyordu ortalık. Önce balıkçı Tinkari'nin evine uğradı Apu. Tinkari'nin oğlu Banka, Hint armudunun altına oturmuş, elindeki bambu parçalarını birbirine sürterek cilâlamaya çabalıyordu.

— Hey Banka, diye seslendi Apu, kabuk oynayalım mı?

Oynamak isterdi ama Banka, hemen kayığa gitmesi gerekiyordu, yoksa azar işitirdi babasından. Apu bunun üzerine Ramçaran'ın evine doğruldu. Kapısının eşiğine oturmuş tütün içmekteydi balıkçı.

— Hriday evde mi? diye sordu Apu.

— Hriday'ı ne yapacaksın Takur* diye terslendi adam. Kabuk mu oynayacaksın gene? Evde yok Hriday, çek git hadi..

Güneşin altında yürümekten, suratı kıpkırmızı olmuştu Apu'nun. Hiç bir sonuç alamadan evden eve bir süre seğirttikten sonra, Baburam Parui'lerin yanındaki demirhindi ağaçlarının altına yöneldi. Ve yaklaşır yaklaşmaz da sevinçle aydınlandı yüzü. Ağaçların gölgesinde çoktan almış yürümüştü oyun. Bütün oynayanlar balıkçı çocuklarıydı, sadece Patu vardı brahmanların mahallesinden. Evleri epeyce uzak ol-

duğu için, Apu iyi tanımazdı Patu'yu. Apu'dan da yaşça biraz küçüktü çocuk. Prasanna'nın okuluna ilk gittiği günü hatırladı: Bir köşede uslu uslu palmiye yaprağı çiğneyen çocuk, bu Patu'ydu işte.. Yaklaştı yavaş yavaş:

— Kaç kabuğun var? diye sordu.

Küçük bir çanta çıkardı Patu. Kırmızı örgüden ufak bir keseydi bu, ve Patu'nun kesesini nasıl taparca sevdiği hemen belli oluyordu.

— On yedi kabuk getirdim, dedi. Yedisi yaldızlı.. Kaybedersem gider daha da getiririm.

Kesesini göstererek gülümsedi sonra:

— Nasıl beyendin mi kesemi? Seksen tane kabuk alıyor..

Oyun başlamıştı. Patu önce kaybetti, sonra da hep kazanmaya koyuldu. Kabuk oyununda müthiş bir şansı olduğunu keşfetmişti birkaç gün önce. Ve yenme arzusuyle tutuşarak bu kadar uzaklara oynamaya gelmişti. Elindeki iri bir kabukla karşıdaki ufak kabuğu nişanlayıp hanesinden döne döne çıkarttığı vakit, sonsuz bir sevinç ifadesi kaplıyordu yüzünü. Ve böylece kazandığı kabukları âdeta okşayarak teker teker yerleştiriyordu kesesine.. Kırmızı kese, patlayacak gibiydi!

Bu sırada balıkçı çocuklarından birkaçı toplanıp bir şeyler konuştular, sonra aralarından biri Patu'ya:

— Biraz gerile de öyle at Takur.. dedi. Elin çok usta!

— Bu da ne demek! diye cevap verdi Patu. Eli usta olmak bir suç mu yani? İyi nişanlayın, vurup kazanın siz de.. Engel olan kim?

Şöyle bir etrafına baktı ve bütün balıkçı çocuklarının bir araya gelip karşısında birleşmiş olduklarını gördü. «Hiç bir zaman bu kadar çok kazanmadım.. diye düşündü içinden. Bu günlük oynadığım yeter. Devam etsem bile, bütün bu kabukların hepsini eve taşıyamam ki.. Söylediklerine uyup gerilesem, elimdekileri de kaybederim. İyisi mi..» Kararını vermişti, birden kesesini alıp doğruldu:

— Gerilemem ben.. dedi. Oynamıyorum işte, eve gidiyorum.

Ötekilerin zalim bakışlarını farkedince de sımsıkı avuçladı keseyi, ve gizlemeye çalıştı. Balıkçılardan biri ilerlemişti:

— Bu iş böyle olmaz Takur.. dedi çocuk. Aldığın kabuklarla kaçıp elimizden kurtulacağını mı sanıyorsun?

Patu'nun keseyi tutan elini sımsıkı yakalamıştı. Elini kurtarmak için çırpındı Patu! «Bıraksana elimi...» dedi korku içinde.

Bu sırada başka bir balıkçı çocuğu arkasından itiverdi. Yere yuvarlandı ama keseyi bırakmadı Patu; keseyi ele geçirmek istediklerini çoktan anlamıştı. Düştüğü yerde, elini karnının altına sokup saklamayı denedi önce.. Ama küçücük bir çocuktu nihayet, güçlü kuvvetli de değildi. Bu güzbüz ve üstelik kendisinden bir iki yaş büyük çocukların karşısında daha ne kadar dayanabilirdi ki! Çoktan uçup gitmişti kesesi elinden. Kabuklar dört bir yana saçılmış duruyordu..

Patu'nun kötü duruma düşmesine için için sevinmişti Apu başlangıçta, o da bir alay kabuk kaybetmişti çünkü. Ama arkadaşının yere düşürülüp de dövüldüğünü görünce, dayanamadı, balıkçı çocuklarını iterek ilerledi:

— Ne dövüyorsunuz? dedi. Küçücük bir çocuk o. Bırakın..

Bir an eğilip kaldırmak istedi Patu'yu, ama arkasından doğru yediği bir yumrukla dengesini kaybedip yere yuvarlandı o da.

Yoldan geçmekte olan Niren durumu görüp de ikisini birden kurtarmasa, o gün Apu da iyi bir kötek yiyecekti herhalde, çelimsizdi çünkü, bir kız çocuğundan farkı yoktu onun da.. En çok zavallı Patu harap olmuştu. Niren kaldırdı çocuğu, toza bulanmış elbiselerini silkti. Biraz kendine gelir gibi olunca silkinip çevresine baktı çocuk. Yere saçılmış kabuklardan bir iki tane kalmıştı ortalıkta o kadar, keseden eser yoktu. O zaman arkadaşına yaklaştı çocuk ve sordu:

— Canın yanmadı ya Apuda?*

Daha ikindi olmadan, hem de balıkçılarla oynamak için bu kadar uzağa gittiklerinden ötürü bir güzel azarladı onları Niren. Vaktini değerlendirmek amacıyle Niren, Annada Ray'ın verandasında mahalle çocukları için bir okul açmıştı. Hemen ertesi günden itibaren okula gelmelerini tenbih etti ikisine de. Patu eve dönerken: «Ne güzel bir kesem vardı! diyordu sadece için için.. Geçen günü Çibas'tan binbir zorlukla almıştım o keseyi! Şimdi gitti işte, aldılar elimden.. Kabukları kazandıktan sonra oynamamak hakkım değil mi yani? Onlara ne bundan!»

Apu eve döndüğünde:

— Didi.. dedi Durga'ya.. buraya, yasemin ağacının yanına eğri bir dal bırakmıştım. Niye kırdın onu?

Canı istemiş kırmıştı işte Durga:

— Sanki bir mücevher kırmışım! dedi. Eğri bir dal değil miydi nihayet.. Ne tuhaf hallerin var senin de! Bambuların içinde bir alay eğri dal bulursun ararsan. Bulunmaz bir şey değil ki bu!.

Ne diyeceğini şaşırmıştı Apu, gururuna yediremeyip devam etti:

— Bulunmaz bir şey tabiî, ne sandın! O kadar kolaysa bul bakalım onun gibi bir tane daha.. Benim canım çıktı onu buluncaya kadar, tutup kendi malın gibi kırmışsın.. Aferin!

Dolu dolu olmuştu gözleri, nerdeyse boşanacaktı.

— İstediğin kadar bulur getiririm sana, dedi Durga. Ağlamak da nesiymiş!

Apu'nun hayatında en önemli şeylerden biriydi eğri dallar. Ucu ince sapı kalın, eğri, kuru ve hafif bir dal geçirdi mi eline, hayal kurmaya başlardı hemen. Irmak kıyısında ya da bambuların arasındaki dar patikada saatlarca oyalanabilirdi eğri bir dalla. Gününe göre prens olurdu, gününe göre tütün taciri, yolcu ya da paşa.. Ya da Muhabharata'nın Arcuna'sı* olurdu. Ve bütün bu kimselerin başından geçen ha-

yalî maceraları mırıldanmaya koyulurdu tek başına. Elindeki dal ne kadar hafif ve eğriyse sevinci bir o kadar artar ve bir o kadar taşardı hayal gücü.. Ama tam istediği cinsten bir dal bulmak öylesine zordu ki.. Nasıl durmadan aramak, ormanı didik didik etmek gerektiğini gayet iyi biliyordu Apu!.

Elinde böyle bir dalla gezinip hayal kurduğunu kimsenin bilmemesine özellikle dikkat ederdi. Kendisini bu halde görecek olanların onu deli sanacaklarından korkar, insanların toplu bulunduğu ya da birisinin anîden çıkıp geleceği yerlere gitmekten sakınırdı hep.. Bambuların arasındaki ıssız yolu ya da ırmak kıyısını veya evin arka tarafındaki demirhindi ağaçlarının altını seviyordu; kimse tarafından görülmemek için de binbir tedbir alıyordu. Tesadüfen birisi çıkıp gelecek olsa, hemen dilini yutar ve gelen herhangi bir şeyden şüphelenmesin diye fırlatır atardı elindeki değneği, bir vakit de şaşkınlıktan kurtulamazdı.

Sadece ablası biliyordu bu durumu. Apu'yu böyle hayal kurarken defalarca görmüş olduğu için, ondan gizlemeyi lüzumsuz buluyordu. Zaten değneğini niye kırdığını da bundan dolayı düpedüz sormuştu ablasına. Bir başkası olmuş olsa, imkânı yok, yiğitliğine yediremezdi değnekten söz açmayı... Eğri değneklerle olan bu esrarengiz ilişkisini hiç kimse bilmediği halde, Apu bütün dünya âlemin durumdan haberli olduğunu sanır ve sözünü ettiği takdirde kendisiyle alay edileceğini ya da deli yerine konulacağını düşünüp ürkerdi. Elinde eğri bir değnek, hiç bir şey yiyip içmeden, ormandaki ıssız bir yolda ya da ırmağın kıyısında, sevinç dolu günler geçirebileceğini anlayacak kimse yoktu ki!.

Annelerine en ufak bir şey çıtlatmaması için yalvarmıştı ablasına. Ve Durga tek kelime çıtlatmamıştı. Apu'cuğunun biraz delimsirek olduğunu biliyordu Durga. Şımarık ve ahmak kardeşi için sevgi doluydu. Söyleyip ne geçecekti eline?

Madusankranti'ye adak gününün arifesinde oğlunu çağırdı Sarvacaya:

— Öğretmenin Niren'e söyle de, yarın öğlen yemeğine bize gelsin.. dedi.

Düz pirinç, bir tabak yeşil kavun, yeşil incir yahnisi, muz salçası, bir tabak karides, muz böreği ve şekerli sütlü pirinç..

Sofraya, annesinin ricası üzerine, Durga hizmet ediyordu. Acemiydi henüz. Dal* kâsesini misafirin önüne koyarken öylesine titriyordu ki elleri, azar işitmekten korkuyor sanırdınız. Bu kadar kaba pirinç yemek itiyadında değildi Niren. Bu derece az zeytinyağıyle hazırlanmış yemeklerin nasıl yutulabileceğini acı acı düşünmekteydi. Şekerli pirinç, su karıştırılmış sütle yapılmıştı. Daha ilk lokmada, tatlı yemenin verdiği sevinçten eser kalmamıştı içinde.. Apu ise, sınırsız bir mutluluk ve haz duyarak yumuluyordu yemeklere. Evlerinde bu denli güzel bir yemek ya bir kere yenmişti, ya iki. Unutamayacağı günlerden biriydi o gün, ve cömertçe ısrar ediyordu:

— Bir parça daha sütlü pirinç almaz mısınız master Maşay?*

Sonra da ablasına dönüyor, her yemekten tabağına biraz daha koymasını söylüyordu.

Niren eve döndüğünde, Gokul'un karısı gülümseyerek:

— Durga hoşuna gitti mi Takurpo? diye sordu. Çok hoş bir kızdır ama ailesi pek fakir yazık! Babasının meteliği yok.. Kimbilir kimin eline düşecek yavrucak! Ömrü boyunca ıstırap çekecek.. Niye evlenmiyorsun onunla Takurpo? Aileleriniz aynı kasttan, pekâlâ birleşebilirsiniz. Öyle iyi bir kızdır ki! O ve erkek kardeşi.. iki oyuncak bebek diyesi geliyor insanın!.

Niren o gün kadastro memurunun çadırından dönerken, köyün arkasındaki kiraz bahçesinden geçen yola sapmıştı.

Kestirme olsun diye, bir koruluğun yanındaki dar patikaya girdiğinde küçük bir kız çıktı bahçeden ve önünden yürümeye koyuldu. Niren tanımıştı: Apu'nun ablası Durga'ydı bu.. Şakacı bir sesle bağırdı:

— Bak buraya küçük!.. Bu bahçe senin mi, söyle bakalım..

Durga dönüp de Niren'i görünce şaşırdı birden, tek kelime söyleyemedi. Sonra toparlanıp, yol vermek için kenara çekildi.

— Olmaz öyle şey.. dedi Niren. Önden yürüyeceksin.. İyi oldu karşılaştığımız! Demin gelirken bir su birikintisinin yanına vurmuşum, akla karayı seçtim yolu buluncaya kadar! Ne de çok orman varmış memleketinizde!.

Birden durdu çocuk, başını yana eğip Niren'in yüzüne baktı iyice. Aynı anda eteği açılmış ve içinden düşen meyveler yere yayılıvermişti.

— Nedir o düşenler kız? diye sordu Niren.. Ne meyvesi bunlar?

Durga yemişleri toplarken, ürkek bir sesle:

— Tatlı patates.. dedi.

— Patates mi dedin? Çok seviyorsun herhalde?. Peki ya ötekiler? Onlar ne?.

Bu son soru çok hoşuna gitmişti Durga'nın. Beş yaşında bir çocuğun adı gibi bildiğini, bu koskoca gözlüklü adam bilmiyordu demek!

— Onlar yenmez.. dedi. Acıdır onlar.

— Ama sen gene de...

— Ben onları öylesine aldım.. oynamak için.

Sesi birden ürkekleşmişti. Geçen gün halasının, bu gözlüklü çocukla evlenebileceğinden söz edip kendisiyle şaka ettiğini hatırlamıştı birden. Ve çocuğu iyice bir görmek arzusu kaplamıştı içini. Ama tıpkı Madusankranti'ye adak gününde olduğu gibi bugün de başaramamıştı.

— Apu'ya söyle, yarın kitaplarını getirsin.. dedi Niren. Söyleyeceksin değil mi?

Durga bir baş işaretiyle «evet» dedi yürürken. Sonra da, biraz daha ilerde, önlerine çıkan bir yolu eliyle gösterip:

— Bu yola sapın ve dümdüz gidin.. diye ekledi. Hiç zorluk çekmeden götürür sizi eve..

— Tamam.. dedi Niren. Şimdi tanıdım ortalığı. Seninle yürüyebilirim biraz. Tek başına gidemezsin herhalde?

Parmağını ileriye doğru uzattı Durga:

— İşte evimiz şurda.. biraz ilerde hemen.. Ben.. ben giderim tek başıma.. Siz hiç zahmet etmeyin isterseniz...

Niren daha önce doğru dürüst bakmamıştı Durga'ya, ilk olarak bakıyordu. Ve bugüne kadar, gene bu kızın kardeşi Apu bir yana, hiç kimsenin gözlerinde bu kadar güzel bir ifadeye raslanmamıştı. Köyün sınırında uzanan kirazların taze ve derin huzuru, kızın iri gözlerinde birikmiş bekliyor gibiydi. Henüz gün ışımamıştı bu gözlerde, hayır. Bir gece bitiminin alaca karanlığıyle örtülüydüler henüz. Ama gene de; bütün uyumuş gözlerin uyanışı, genç kızların ırmağa doğru yollanışı, uyanışların evden eve aktardığı sonu gelmeyen şenlik havası ve pencerelerden taşan buhar kokularıyle tam bir şafağı taşımaktaydılar.

Bir an hareketsiz kalan Durga, sabırsızlanır gibi olmuştu. Kız bir şey söylemek istiyordu da unuttu sandı Niren:

— Olmaz öyle şey.. dedi. Biraz daha götüreyim seni ben. Gel hadi. Evinizin önüne kadar..

Bir an durakladı Durga, sonra gizliden güldü. İşte nihayet dili çözülüyor, diye düşündü Niren. Ama kız başını salladı, ve kendisiyle birlikte gelmemesi gerektiğini anlattı adama. Sonra da tek başına evin yolunu tuttu.

Öğleden sonraydı. Kurusun diye dama serdiği çamaşırları toplamaktan dönen Gokul'un karısı, şöyle bir göz attı Niren'in odasına. Yatakta bir o yana bir bu yana dönüp durmuştu Niren, uyuyamamıştı bir türlü sıcaktan. Nihayet kalkıp

yere, bir hasırın üzerine uzanmış ve babasına mektup yazmaya koyulmuştu. Uyumaktan umudunu iyice kesmişti artık.

Gokul'un karısı gülümseyerek seslendi:

— Uyanık mısın Takurpo? Uyuduğunu sanmıştım da.. Muz çiçeği yahnisinden hiç yememişin bugün? Tepside bırakmışın? Geçen gün hepsini yemiştin oysa..

— Girsenize Baudi..* Nasıl yiyebilirdim ben o yahniyi! Tamamıyle Doğu Bengal mutfağı! Gözlerim karardı acılığından yemeğin.. Sanki sadece biber vardı tabakta! Sebze falan göremedim vallahi!

Başını kapıya dayadı kadın ve sarisinin ucunu alışkanlıkla çekip çenesini örttü:

— Of Takurpo!. dedi. Tam bir şehirli kesilmişsin! Birazcık biberli bir yemek yedirmiyorlar mı size hiç orda?

— Affedersiniz ama Baudi, sizin «birazcık» dediğiniz buysa, «çok biberli» dediğiniz kimbilir ne biçim bir iştir! Ve o «çok biberli»yi yemeden gitmeyeceğim buradan. Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın! Bugünden tezi yok, hiç çekinip sıkılmadan istediğiniz kadar acı biber doldurabilirsiniz yemeklerime..

— Şuna da bakın yarabbi! Biber ezmeye havan eli geçecek de elime, ben çekinip sıkılacağım öyle mi Takurpo? İlâhi!. Sen bir kere: «Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın!» dedin mi, demedin mi!..

Gözleri yaşarmıştı gülmekten. Biraz çeki düzen verdi kendine, sonra da:

— Orası çok mu sıcaktır Takurpo? diye sordu.

— Orası neresi? Kalkütta mı, Batı mı?. Batı'daki sıcağı buradan anlayamazsınız ki.. İmkân yok anlayamazsınız Bengal'den.. Vaisak* ayında geceleyin hiç kimse evlerin içinde yatamaz, Baudi. Akşamüstü oldu mu taraça-damı serinletmek için sularlar ve orda uyurlar geceleyin..

— Buradan çok mu uzak oturduğun yer?

— Aşağı yukarı iki gün çeker trenle. Diyelim ki Macerpara istasyonundan bu sabah trene atlayacak olsam, yarın gece yarısı ancak varabilirim..

— Gaya Kaşi tarafından trenin dağı delip de geçtiğini söylediler Takurpo. Doğru mu acaba bu?

— Doğru. Sık ormanlarla kaplı çok büyük dağlar vardır yolun üzerinde, ve tren dağın içinden geçer. Simsiyah olur ortalık, göz gözü görmez, vagonlarda ışık yakarlar..

Merakla sordu Gokul'un karısı:

— Peki çökmüyor mu dağ trenin üzerine?

— Niye çöksün? Çok büyük mühendisler tarafından çok büyük paralar harcanarak yapılmıştır tünel. Ray'lar mahallesinin gat basamakları değil ki bu, günde iki defa sarsılıp çökeyazsın!.

Mühendis ne demektir bilmiyordu Gokul'un karısı, tünel'in ne demek olduğunu da anlayamamıştı.

— Dağ dediğin, topraktan mı yoksa taştan mı? diye sordu sonunda.

— Hem taştan hem de topraktan tabii.. İlâhi Baudi, siz de tam bir köylü kadını kesilmişsiniz! Söyleyin bakalım, nereye kadar gittiniz trenle?

— Yeniden tatlı tatlı güldü Gokul'un karısı. Gözlerini kıstı hafiften, başını çocuksu bir alaycılıkla havaya dikip:

— Ohooooo!. dedi. Çok uzaklara gittim.. Gaya'ya, Kaşi'ye, Mekke'ye kadar gittim!. Geçen yıl büyük hala ve Satu'nun annesiyle Arang gat'ına gittim Yugal Kişor'u görmeye..* Hayatımın en büyük olayı bu işte. Tabii ya, ne sandınız! Oraya tren yoktu ama ben gene trenle gittim!.

Bu kızın, eline incecik bir ip geçer geçmez koskoca bir şaka örgüsünü bir anda tamamlayıvermesine bayılıyordu Niren. Bazı insanların içinde, yedekte, sonsuz bir sevinç bekler; ve şu ya da bu sebepten, bir de bakarsınız ki fışkırıvermiş o sevinç, her bir yeri kaplamış! O cinsten bir insandı işte bu köylü karısı da.. Ve bütün o günler boyunca Niren, için

için onun odasına gelmesini beklerdi, umutsuzluğa kapılırdı gelmediği vakitler, en gizli yerinden yaralanmış gibi duyardı kendini.

— Peki öyleyse Baudi.. dedi. Ailecek çıkıp bizim oraya gelin bir kere. Ben sizi götürürüm..

— Bu evin insanları gezmesini pek sever öyle ya! Hele Batı'ya gitmeye bayılırlar! İlâhi Takurpo!. Kuzeydeki patlıcan tarlasına kim göz kulak olacak peki?

Alayla karışık bir neşeyle güldü yeniden. Sonra bir süre daldı, ciddîleşti birden, ve sesini kısıp sordu:

— Senden bir şey isteyeceğim Takurpo, yapacağına söz verir misin?

— Hele bir söyleyin önce..

— Söz verirsen söylerim ancak..

— Ben boş kâğıda imza atmam Baudi, hukuk öğrencisiyim. Ne istediğinizi söylersiniz, ona göre veririm cevabımı..

Kapının eşiğinden ayrılıp odanın ortasına doğru ilerledi kadın. Elbisesinin içinde sakladığı küçücük bir kâğıt paket çıkarıp uzattı:

— Bu iki küpeyi al.. dedi. Ve bana beş rupye ver.

Şaşırmıştı Niren:

— Peki ama niçin?.

— Şimdi söylemem. Verebilir misin Takurpo?

— Ne yapacağınızı söyleyin önce. Yoksa...

— Bir yere göndereceğim.. dedi kadın sesini iyice alçaltıp. Göndereceğim yerin adresini bu zarfın üzerinde İngilizce olarak yazılı işte..

Adrese bir göz atıp sordu Niren:

— Kardeşiniz değil mi Baudi?

— Şışşşşt! Bu evde hiç kimse bilmesin ne olur.. Beş rupye istiyor benden. Nerden bulurum ben bu parayı Takurpo?. Kimden alırım? Başına buyruk bir insan değilim ki ben.. Bu küpeler geldi aklıma. Bana beş rupye verebilsen.. Zavallının benden başka kimsesi yok bu dünyada...

Gözleri dolu doluydu, sesi birden çatallaşmıştı.

— Ben size o parayı veririm Baudi. İsterse on rupye olsun, veririm. Eliniz genişlediği vakit ödersiniz bana.. Ama bu küpeleri kabul edemeyeceğim.

Sevinç içinde başını salladı Gokul'un karısı, ve gülümseyerek:

— Olmaz öyle şey Takurpo.. dedi. İlâhi! Ya borcumu ödeyemeden ölecek olursam?.. Olmaz öyle şey, hiç olmaz.. Mutlaka alacaksın bu küpeleri.. Ben şimdi aşağı iniyorum Takurpo, bir alay iş var aşağıda..

Hızla çıktı odadan, merdivenin ucuna gelince dönüp gerisin geri geldi ve yumuşacık bir sesle:

— Hiç kimseye söyleme bunu Takurpo.. dedi. Hiç kimseye, ne olur..

Yorgana iyice sarınmıştı Durga. Neşe içinde seslendi:

— Apu.. Apu'cuğum!.

Apu aslında uyanıktı ama mahsus konuşmuyordu. Sonunda dayanamayıp:

— Pencereyi kapat didi.. dedi. Zehir gibi esiyor rüzgâr!

Durga, pencereyi gidip kapattıktan sonra sordu:

— Ranudidi ne vakit evleniyor biliyor musun? Eli kulağında.. Büyük bir düğün olacakmış.. İngiliz çalgıcılar gelecekmiş düğüne. Sen hiç gördün mü İngiliz çalgıcıları? Orkestra diyorlar..

— Gördüm tabii.. Hepsinin de kafasında nah böyle şapkalar var.. Kocaman bir flâvta gördüm, ve dev gibi bir davul.. Sonra bir de, başka bir flâvta daha vardı, ama kocaman değil, simsiyah bir flâvta. Kavalı andıran bir şey. İngilizlere hasmış.. Öyle bir ses çıkarıyorlar ki çalmaya başladıkları vakit! Dinlemedin mi sen hiç?

Durga'nın aklı başka yerdeydi.

Halasına uğramıştı dün ikindi üzeri. Ve biraz hoşbeş ettik-

ten sonra halası: «Takurpo'yu nerde gördün Durga sen?» diye sormuştu.

«Niye sordun hala?» demişti önce, sonra da o gün geçenleri olduğu gibi anlatmıştı kadına. Ve halası neşeyle: «Gor suyunun yanında, ormanın tam orta yerinde yolunu kaybetmiş..» demişti.

Ve gülümseyerek eklemişti hala: «Dün Takurpo'ya senden söz ettim. Aiesi fakirdir, dedim; drahoma veremezler, ama çok iyi bir kızdır; bugün öylesi artık bulunmaz; dedim; nasıl olsa evleneceksin, Durga senin için biçilmiş kaftan.. dedim. Senin hakkında bir alay şey sordu bana. Seni geçen günü gat yolunda gördüğünü söyledi. Yolunu kaybetmiş de, falan filan işte.. Üç gündür, kaynatam gelse de babanla konuşsa diyorum kendi kendime. Öyle anladım ki Takurpo'nun gönlü var. Senden hoşlaşmış..»

Danayı ağıldan çıkartmasına çıkartmıştı Durga, güneşe de bağlamıştı; ama her gün bunları yaptıktan sonra bir de ev işine yardım ederken, o gün yardıma yanaşmamıştı. Canı istemiyordu, zorla değil ya.. Bazen böyle bir hal geliyordu üstüne, evin içinde kapanıp kalmaya imkânı yok dayanamıyordu. Yoldan yola, mahalleden mahalleye sürtmesi için, dürten birisi vardı sanki!. Hava alabildiğine güzeldi o gün, tatlı bir serinlik dalgalanıyordu ortada, hafif bir limon kokusu kaplamıştı her yeri. Ve Durga, aklını başından alan şeyin ne olduğunu düşünüyor düşünüyor, bir türlü bulamıyordu.

Evden fırlayıp Ranu'lara gitti. Zengin bir adamdı Buvan Mukerci, ve büyük kızının düğünüydü bu, şaşaalı olsun istemişti.. Hava fişekçileri vardı orda, pazarlık etmeye gelmişlerdi. Memleketin en ünlü obua çalgıcısı Sitanat'a da pey vermişlerdi. Akın akın akraba ve dost geliyordu düğün için, çocukların şamatası kaplıyordu avluyu.

Sevinçle kabardı yüreği Durga'nın. Birkaç güne kalmadan hava fişekleri kaplayacaktı gökyüzünü. Hiç görmemişti daha.

Sadece bir kere, Ganguli'lerde, çiçek bayramı günü bir fişek fırlatmışlardı havaya. Gökyüzüne doğru, bulutları yırtmak ister gibi hızla çıkmıştı fişek; sonra dağılıp düşmüştü. Ne harika bir şeydi yarabbi! Dayanamayıp: «Kuyruklu yıldız!» diye haykırmıştı Apu.

Annesi ikindi üzeri toprağa uzanmış, sarisinin eteğine koymuş başını, uyuyup kalmıştı. Durga hemen fırladı. Falgun* ayının ortasındaydılar, güneşin kızgınlığı gittikçe artıyordu. Ranu'ların bahçesindeki koca ağaçların sararmış yaprakları döne döne düşüyordu kavurucu rüzgârın itişiyle. Ipıssızdı kır. Muntazam bir ses geliyordu Nira'ların oradan doğru: Teneke dövüyor olmalıydılar. Ve birden bir vızıltı kapladı ortalığı.. Bir donuzlan böceğiydi bu! Entarisinin ucunu avuçladı Durga içgüdüyle, ve böceğe baktı.

Sıradan bir domuzlan değildi bu, bir sudarşan'dı. Kendiliğinden gevşedi entarisinin eteği. Ayaklarının ucuna basarak yaklaştı. Yolun tam ortasına konmuştu böcek. Kanatlarında, sandal ağacı çiçeklerini andıran, beyaz ve kırmızı, yuvarlak lekeler vardı.

Sıradan bir böcek değil, hayır, bir sudarşan! Bir Tanrı!. Görenlerin ne muradı varsa olurmuş.. Annesi söylemişti, başkalarından da işitmişti bunu... Binbir özenle diz çöktü kumun içine, ellerini kavuşturup alnına dokundu, sonra böceğe uzattı elini. Bu hareketleri, başkalarından görüp öğrendiği şekilde, ardarda tekrar ederek dua okudu:

— Koru beni Sudarşan, koru beni Sudarşan, koru beni Sudarşan..

Sonra da duaya, kendisiyle ilgili bir unsur ekledi:

— Apu'yu koru, annemi koru, babamı koru.. Öbür mahalledeki halayı koru..

Biraz durakladı, düşündü iyice, kararını verip devam etti:

— Niren Babu'yu* koru. Yardım et de evleneyim onunla, canım Sudarşan, ve de düğünümüzde, Ranudi'ninkinde olduğu gibi bol bol hava fişekleriyle çalgıcılar olsun..

Kulunun dileklerinin bolluğu karşısında dehşete kapılan böcek dönüyor da dönüyordu kumun içinde. Duasını bitiren Durga, kendinden emin doğrulup yoluna devam etti.

İlk Galgun gününün masmaviliği uzanıyor başların üzerinde; ağaçların yaprakları arasından gökyüzü, bir tavus kuşunun tüyleri gibi görünmekte.. Şeora ormanından geçen gat yolunun iki kıyısında kiraz ağaçları vardı. Ve kiraz çiçeklerinin tatlı kokusu, ormanda arılarla donuzlan böceklerinin vızıltısı, kokil kuşunun yemiş bahçesinden yükselen cıvıltısı, kavurucu rüzgâra tatlı bir serinlik kazandırıyordu.

Bahçelerin ötesinde, çarak* şenliğinin alanı başlıyordu. Gölgeler uzanıyordu otla örtülü toprakta. Durga çalılıklar arasında ünnap toplamaya koyulmuştu. Pek yoktu. Dökülmüşlerdi kış sonunda. Daha geçen gün, ormanın bu sık yerinde bir bitkinin üzerinde avuç dolusu bulmuş yemişti. Ama bugün kalmamıştı işte. Hep dökülmüş, kalın bitki demetlerinin altında biber taneleri gibi saçılmışlardı toprağa. Çalılıklar arasında cıvıldaşan bir saksağan sürüsü Durga'nın gelişiyle havalandı.

Güçlü bir sevinç dalgası kaplamıştı yeniden içini: Yaklaşan bayramın, Ranudidi'nin düğününde geçireceği şarkılarla dolu gecenin sevinciydi bu..

Tarlanın bir başından öbür başına koşmak istedi, öylesine hafif duyuyordu kendini. Kollarını kanat gibi açtı iki yanına. Ayakları üzerinde döndü, sonra birkaç adım attı koşarak. Havalanmak, uçmak istiyordu.. Nasıl da hafif gelir vücut bazen insana! Kollarını açsa, havayı yarıp uçacak.. Sadece hışırtı çıkarmak için, neşeyle çiğnedi kurumuş yaprakları. Nemli ve acımtrak bir koku yükseldi yapraklardan, toza karışıp dağıldı ortalığa.

Biraz ilerde, önünde, Sonadanga tarlasına doğru giden yol uzanıyordu. Öküzlerin çektiği bir araba, gıcırdaya gıcırdaya ilerliyordu yolda. Yeni kesilmiş bambu değnekleri dikmişlerdi arabanın dört bir yanına, ve değneklerin üzerine yorganla-

rı atıp bir dam kurmuşlar, bir de kırmızı kenarlı yırtık bir sari sarkıtmışlardı. Küçük bir kız gördü bu çadırın altında, çocuksu ve yeknesak bir sesle ağlıyordu. Baba evini terkedip koca evine giden bir köylü gelini olsa gerekti kız.

Gözlerini ayıramıyordu Durga bir türlü arabadan. Evlendikten sonra onun da annesini, babasını, kardeşini böyle bırakıp uzaklara, çok uzaklara gitmesi gerekecekti demek? Bunu hiç düşünmemişti bugüne kaadr. Şu yemiş bahçesini, şu sık ormanı, kızıl ineği, avludaki ekmek ağacını, kuru yaprakları, gat yolunu.. sevdiği bütün ne varsa hepsini.. bir daha dönmemek üzere bırakıp gitmek!. Arabanın içinde uzaklaşan köylü kızının tasasını birden kavradı.

Yolun ötesinde, işlenmemiş küçük bir tarlanın öbür yanında ırmak vardı.

Balıkçıları gördü karşı kıyıda. Sazan balığı mı avlıyorlar acaba? Bu kıyıya geçtikleri takdirde iki meteliğe balık alıp eve götürmeyi düşündü. Apu bayılıyordu sazan balıklarına..

Geceye yakın dönmüştü eve, ve oyuncak kutusunu yerleştirmeye koyulmuştu. Lâmbayı doldururken yere petrol dökmüştü annesi, koku yayılmıştı. Sıcaktı hava.. Durga tam yerleştirme işini bitirdiği sırada Apu seslendi:

— Benim küçük aynamı kutumdan çıkarmışın bakıyorum..

— Ayna senin değil benim, ilkin ben gördüm onu yatağın altında.. Git başımdan hadi. Benim kutumda duracak ayna. Erkek çocuğunun ne işine yararmış, git..

— Ne? Bu ayna senin miymiş! Adak günü annem getirdi geldi onu öbür mahalledeki haladan. Olmaz didi, ver aynamı..

Ve birden atılıp ablasının oyuncak kutusunda aramaya koyuldu aynayı. Durga kardeşine bir tokat patlattı.

— Pis çocuk! Ne güzel yerleştirdiğim kutuyu altüst ediyor.. Dokunma kutuma, vermeyeceğim aynayı!

Daha sözünü bitirmeden Apu sırtına binmiş, saçlarını çekip yüzünü tırmalamaya başlamıştı. Durga tepiniyordu.

— Niye vuruyorsun bana! diyordu Apu ağlamaklı bir sesle. Canım yanmaz mı sanıyorsun? Ver o aynayı, yoksa Lakşmi sepetinden cilâ çaldığını anneme söylerim..

Cilâ çalma sözünü işiten Durga, zıvanadan çıkmıştı. Kulağından çekip silkeledi kardeşini, ardarda tokatlamaya girişti:

— Cilâ aldım öyle mi! Cilâ aldım haa! Maymun seni!. Peki ya ben, senin bu sepetten kabuk çaldığını söylemez miyim ben anneme!.

Çocukların haykırışını işiten Sarvacaya telâşla odaya koştu.

O sırada Durga, Apu'yu altına almış, kulağını çekmeye devam ediyordu. Apu ise ablasının saçlarını yakalamıştı, öylesine insafsızca asılıyordu ki başını kaldıramıyordu kız..

Can havliyle haykırdı Apu ağlayarak:

— Şuna bak anne! Aynamı oyuncak kutumdan alıp kendi kutusuna koymuş, sonra da geri vermiyor! Bir tokat attı bana!.

— Hayır anne! diye atıldı Durga. Ben oyuncak kutumu yerleştirmiştim, o da gelip her şeyin altını üstüne...

Olanca gücüyle kızının sırtını yumruklamaya koyuldu Sarvacaya:

— Koca domuz! Niye dövüyorsun çocuğu alçak! Dünya kadar yaş farkı var aranızda bilmiyor musun? Bir ayna parçası için hem de! Ne işine yarar ayna senin? Bir hiç için çocuğun canını çıkaracak.. Oyuncak kutusuymuş! Cehennemin dibine gitsin oyuncak kutusu! Dur ben sana gösteririm şimdi oyuncak kutunu!.

Ve kızının kutusunu aldığı gibi avluya fırlatıp attı.

— Hiç bir işe yaramaz koca domuz seni! Yesin içsin, o mahalleden bu mahalleye sürtsün namussuz!. Bir «oyun-

cak kutum» tutturmuş, başka bir şey çıkmaz ağzından.. «Oyuncak kutum, oyuncak kutum..» Bambuların içine atacağım oyuncak kutunu, kırıp parçalayacağım işte!.

Tek bir kelime söylemedi Durga. Bütün hayatıydı oyuncak kutusu. Günde on kere bozar, on kere yerleştirirdi. Bebekleri, parası, renkli kumaşları, binbir zahmetle topladığı kabuklar, teneke çerçeveli aynası, kuş yuvası.. hepsi, hepsi.. karanlık avluya saçılıp gitmişti işte! Annesinin bir gün kutuyu alıp da bu kadar gaddarca fırlatıp atabileceğini aklının ucundan bile geçirmemişti. Dünyanın cefasıyle toplayıp bir araya getirdiği nice şey vardı içinde!. Ağzını açmaya cesaret edemeden donup kalmıştı.

Apu da bu cezayı çok ağır bulmuş olmalıydı ki tek kelime söylemeden gidip yatağına uzandı.

Vakit epeyce geçti. Petrol kokusu geliyordu topraktan. Bambulardan akın etmiş sinekler vızıldıyordu odada. Bir süre, oturduğu yerde hareketsiz kaldı Durga, sonra kalkıp sessizce yattı.

Bahar mehtabı kırık pencereden yataklarına dökülüyor. Çiçek açan limonların taşkın kokusu geliyor yandaki terkedilmiş evden. Avluya çıkıp kutuyu ve içindekileri toplamak istedi bir an. Ertesi gün hiç bir şey bulamayacaktı belki. Ama cesaret edemedi. Annesi farkedip de yeniden döverse?

Çok geçmedi. Bir elin kendisine dokunduğunu hissetti Durga.

— Didi..

Korku taşan bir ses: Apu'ydu bu. Ve Durga cevap vermeye fırsat bulamadan, yüzünü yastığa gömüp derin hıçkırıklarla ağlamaya başladı Apu.

— Bir daha yapmayacağım didi, ne olur bağışla beni, söz veriyorum yapmayacağım bir daha. Kızma artık bana, n'olur!.

Hıçkırıklar arasında boğuluyordu sesi.

Ne yapacağını şaşırıp kalmıştı Durga. Çabucak toparlandı, ve doğrulup kardeşini yatıştırmaya çalıştı.

— Ağlama, ağlama ne olur.. Şşşşt! Annem işitecek olursa gene azarlar beni, gene döver. Ağlamazsan affederim, sus hadi. Sus bakayım, ağlama..

Annesinin, Apu'nun ağladığını işiterek gelip kendisini yeniden pataklamasından ürküyordu.

Güçlükle susturabildi kardeşini. İkisi de yatağa uzandılar, ve Durga ona bir alay hikâye anlattı. Ranudidi'nin evlenmesinden söz etti özellikle. Biraz sonra da Apu, alçak sesle:

— Sana bir şey söyleceğim abla.. dedi. Öğretmenle evleneceksin sen.

Birden utandı Durga, şaşırdı. Sonra da bir merak uyandı içinde. Ama bu konuyu kardeşiyle görüşmeye bir türlü karar veremediği için sustu.

— Hala bugün bunu Ranu'nun annesiyle konuşuyordu.. dedi Apu yeniden. Dediğine göre, öğretmen hayır demiyormuş..

Bu sefer dayanamadı Durga, içini öyle bir merak kemiriyordu ki konuşmadan edemedi:

— Aman canım! dedi önem vermez görünen bir sesle. Ne masalı anlatıyorsun sen Allah aşkına!.

Apu yatakta fırlayıp ayağa dikilmişti:

— Vallaha doğru söylüyorum didi! Yemin ederim ki doğru.. Ben de ordaydım bugün, zaten beni görünce konuşmaya başladılar. Babama söyleyeceklermiş.. öğretmenin babasına, oraya yazması için.

— Annem biliyor mu?

— Eve gelince sormaya karar vermiştim ama unuttum. Sorayım ister misin didi? Belki de işitmemiştir daha annem. Hala bu meseleyi anneme yarın açacağını söyledi..

Bir an susup sevinçle ekledi:

— Gör bak nasıl tıkır tıkır gideceksin demiryolunda!. Çok uzak öğretmenin memleketi burdan, trenle gidiliyor..

Cevap vermedi Durga.

Apu'nun kitaplarından birinde bir tren resmi görmüştü. Upuzun bir şeydi, bir alay tekerleği vardı, ve bir lokomotifi önünde; dumanlar saçıyordu ateş yakılan yerinden. Demirdendi bütün tren, tekerlekleri bile. Öküz arabaları gibi odundan değil. Ve saman damlı evlerden bir tane olsun yoktu demiryolunun kıyısında, imkânsız olamazdı zaten, yanardı çünkü, tren yürürken bacasından alev çıkıyordu. Hafifçe okşadı kardeşini:

— Merak etme, dedi, seni de götürürüm.

Susup uykularının gelmesini beklediler. Bir süre hep aynı düşünce kurcaladı kafasını Durga'nın: Daha bugün dua etmişti Sudarşan Tanrıya, ve Tanrı merhametli çıkmıştı işte. Demek ki haklıydı annesi..

— Harika bir sari satın almışlar Liladi için.. dedi Apu. Amcası bugün ta Ranagat'tan getirdi geldi. Düğünlükmüş.. Baluşar sarisi olduğunu söyledi halası..

Gülümsedi Durga:

— Bir tekerleme vardı.. dedi. Pişi söylerdi hep.. Dinle bak:

Baluşar'daki kum yığınının üzerinde bir manda
Gencecik bir tavus kuşu taşır karnında..

18

APU daha hiç kimseye sözünü etmemişti bunun, ablasına bile. Babasının kitap dolu tahta sandığını gizlice açmıştı geçen gün, ve bu akıl almaz şeyi o kitaplardan birinin içinde bulmuştu.

Bambuların gölgesi Doğudan Batıya uzanmamıştı henüz avluda. Bir köşede, tıpkı öğle vakti Sonadanga ovasındaki incir ağacının gölgesine benzer bir gölge meydana gelmişti.

Bir gün aynı saatta babası yokken odaya gizlice kapanmıştı Apu, ve kitap sandığını açmıştı anî bir kararla. Büyük bir açlıkla elden geçirmeye koyuldu kitapları. Hangisinde resim veya güzel bir hikâye var diye bakıyordu. Böylece ararken, şu başlığı okudu bir kitabın kapağında: *Hulâsa-i Malûmât*.. Başlığın hangi anlama geldiğini ve bu denli bir kitapta nelerden söz edilebileceğini katiyen aklı kesmedi ilkin. Bir alay kâğıt yiyen böcek uçuştu sessizce sayfaların arasından, kitabı açınca. Burnuna doğru yaklaştırıp kokladı kitabı: Eski eski kokuyor! Ona daima babasını düşündüren bu toprak rengi kalın yaprakların kokusuna bayılıyordu..

Birçok yerinden yırtılıp dökülmüştü eski kitabın cildi. Daha çok seviyordu böyle kitapları. Ve bütün ötekileri sandığa koyup yerleştirdiği halde, onu yastığının altına sakladı. Ve

günlerden bir gün o kitabı okurken bu akıl almaz şeyle karşılaştı Apu.. Öyle bir şey ki, insan başka birinin ağzından duysa imkânı yok inanmaz; ama kitapta yazılıydı işte, gözleriyle okuyordu. Cıvanın özelliklerini sıralayan yazar, şöyle demişti: «İçine cıva konulmuş bir akbaba yumurtasını birkaç gün güneşte bıraktıktan sonra kırıp içecek olursan, havada istediğin gibi dolaşmak kudretine sahip olursun.»

Gözlerine inanamıyordu Apu. Bir daha, bir daha okudu. Sonra kitabı kırık kapaklı kutusuna gizlice yerleştirip çıktı evden. Aklı almıyordu bir türlü.

— Akbabalar nerde yuva yapar biliyor musun didi?

Bilmiyordu ablası, hayır. Bütün mahallenin çocuklarına, Satu'ya, Nilu'ya, Kinu'ya, Patal ve Nera'ya sordu sırayle. Kuzey tarlasındaki kocaman ağacın tepesinde bir akbaba yuvası gördüğünü söyledi içlerinden biri sonunda. Ve Apu annesinden azar işitti:

— Kızgın öğle sıcağında nereye çekip gittin gene?

Odasında uzanacağını bahane ederek içeri kapandı. Açtı kitabı, o kısmı yeniden okudu. Harika! Uçmanın bu kadar basit olduğunu hiç kimse bilmiyordu demek.. Ya da hiç kimse okumamıştı bu kitabı, bir tek o vardı okumuş olan!.

Yeniden gömdü başını kitabın içine, kokladı. Eskilik taşıyordu! Yazılanın doğruluğundan en ufak şüphesi kalmadı Apu'nun..

Cıva dert değil, ne olduğunu biliyor cıvanın. Aynaların arkası cıva dolu, kırık bir eski aynadan rahatça temin edebilir. Bütün iş akbaba yumurtasını bulmakta! Nasıl yapmalı?.

Öğle yemeğinden sonra ablası seslendi:

— Gelsene Apu, gel bak ne tuhaf bir şey var burda..

Bir avuç pirinç alıp arka kapıya, bambuların oraya doğru yürümüştü. Bir yandan da bağırıyordu.

— Gel Bulo, gel.. Gel kuçu kuçu kuçu!

Dönüp kardeşine baktı hiç bir şey söylemeden gülümseyerek, harikalar diyarının kapısı açılacakmış gibi önlerinde.

Demeye kalmadan bir köpek belirdi ormandan. Elini havaya kaldırdı Durga:

— Bak bak, işte.. dedi. Nerden geldi bu?

Hayran hayran bir kahkaha attı.. Her Allahın günü bu köpeği beslemekten tarifi imkânsız bir zevk duyuyordu.

— Çağır bak onu.. dedi. Hiç kimse yok, sepsessiz ortalık..

Pirinci yere bırakıyor ve gözlerini yumarak bekliyordu, sabırsızlık ve umutla çarpıyordu yüreği. «Belki de bugün gelmez, diyordu kendi kendine.. Bakalım hangi taraftan gelecek?. Sesimi duydu mu acaba?.»

Sık çalılıkların arasından doğru bir gürültüdür başlıyordu birden. Ve göz açıp kapayıncaya kadar Bulo, soluk soluğa, bir kuyruklu yıldız hızıyle cengelde kendine yol açarak ortaya çıkıyordu.

Garip bir titreme sarıyordu Durga'yı, heyecan ve hayranlıktan yüzü pırıldıyordu. «İşitti işte!. diyordu kendi kendine. Ama nerden geliyor?. Yarın alçak sesle çağırayım, bakalım işitecek mi?..»

Bu zevki her gün tadabilmek için annesinden azar işitmeye razıydı. Yemeğinden kesiyor, ama köpeğin pirincini eksik etmiyordu.

Ablasının bu hayvanı çağırıp doyurmaktan ne zevk aldığını bir türlü anlamıyordu Apu. Kız çocuklarına mahsus bir zevkti herhalde bu, onunla bir ilgisi yoktu. Önüne sürülen pirinci sabırsız bir açlıkla yutan bu köpeğe, görmeden bakıyordu. Akbaba yumurtasından başka bir şey düşünmüyordu Apu.

Nihayet bir fikir geldi aklına. Sığırtmaçlar her gün ineklerini berber Hiru'nun ekmek ağacının altına bağlar, sonra evlere tütün ve zeytinyağı vermeye giderlerdi.

Mahallenin sığırtmacına yanaştı bir sabah:

— Sizler her Allahın günü o tarla senin bu tarla benim dolaşıp duruyorsunuz.. dedi. Akbaba yuvası gördünüz mü hiç?.

Eğer bana bir akbaba yumurtası getirecek olursan, iki metelik alırsın..

Sığırtmaç dört gün sonra gelip buldu Apu'yu, ve elbisesinin altında beline düğümlediği bir çıkının içinden simsiyah iki ufak yumurta çıkarıp:

— Al bakalım Takur.. dedi. İstediğin yumurtaları getirdim işte.

Heyecanla atıldı Apu:

— Göster bakayım.

Aldı yumurtaları, sevinçle evirip çevirdi bir zaman elinde:

— Akbaba yumurtası oldukları kesin değil mi?

Binlerce teminat verdi sığırtmaç. Akbaba yumurtasının hem de hasıydı. Hayatını tehlikeye atmak bahasına koca bir ağacın en üst dalına tırmanarak almıştı onları. Ama öyle iki meteliğe verici değildi, tam sekiz metelik istiyordu.

Fiyatı işitince sersemleşti Apu..

— Ben ancak iki metelik verebilirim.. dedi. İstersen ayrıca sana kabuklarımı da vereyim. Hepsini. Bir teneke kutu dolusu kabuğum var. Hepsini veririm hem. Kocaman kocaman, yaldızlı kabuklar.. Dur getireyim de gör..

İş konusunda sığırtmaç, Apu'dan çok daha tecrübeliydi tabii. Para diyor da başka bir şey demiyordu. Uzun pazarlıklardan sonra dört meteliğe sulh oldular. Fazladan, kabukların bir kısmını da götürdü sığırtmaç. İki metelik de ablasından alıp vermişti Apu, ama giden kabuklarına üzüldü asıl. Canı gibi severdi o kabukları. Yumurtalar söz konusu olmasa, koskoca bir ülke bağışlasalar ya da bir prensesle evleneceksin deseler bile ayrılmaya razı gelmezdi kabuklarından! Ama durum başkaydı şimdi: Havalarda uçmak dururken oynamak da neydi?.

Yumurtaları avucunun içinde duyar duymaz ferahlayıverdi içi, bir top gibi hafifledi. Ve gene aynı anda, ilk defa belli belirsiz bir şüphe kımıldadı kafasında. Akşam kararmadan

gidip Nera'ların bahçesinde yatan elmas ağacının gövdesine oturdu ve derin düşüncelere daldı: «Demek nihayet gerçekten uçabileceğim! dedi kendi kendine. Peki ama nereye gideceğim uçup da? Amcamlara.. Ya da babamın yanına, öbür kıyısına ırmağın.. Yoksa şu saksağanlar ve dudukuşları gibi gökyüzüne, yıldızların dolaştığı yerlere mi yükselsem?.»

Günlerden ya o gün, ya da ertesi gündü. Lâmbaya fitil yapmak için paçavra aramaya koyulmuştu Durga akşam üzeri. Tencerelerin durduğu yeri karıştırırken, yırtık eski elbiselerin arasından bir şey düştü arka tarafa, tok bir gürültüyle toprağa yuvarlandı. Zifirî karanlıktı oda, göz gözü görmüyordu. Çıkmadan önce eğilip aldı Durga düşen şeyi:

— Hey Allahım! dedi.. İki tane kocaman yumurtaymış, kırılıp paramparça oldular işte.. Baksana anne, kuşlar evin içine yumurtlamaya başladı artık!.

Daha sonra olup bitenlerden hiç söz etmeyelim.. Apu yemeğe elini sürmedi o akşam, hıçkıra hıçkıra ağladı.

— Bıktım bu çocuğun acaipliklerinden!. diyordu annesi gat'ta. Böylesini hiç de işitmemiştim doğrusu, siz işittiniz mi hiç Seca Takurci?* Akbaba yumurtası yiyenler havada uçarmış! Sevinçten değil, bayağı kuş gibi havada.. Mahallenin sığırtmacı namussuzun biri Allah sizi inandırsın! Çocuk akbaba yumurtası isteyince, terslemek varken tutup iki karga yumurtası getir sen, ve dört meteliğini al!. İyice aptal bu benim çocuğum Seca Takurci, vallahi ne yapacağımı şaşırdım kaldım!.

Nerden bilebilirdi zavallı Sarvacaya? *Hulâsa-i Malûmât*'ı okumak herkese nasip olmaz ki, ve herkese öğretmezler ki cıvanın özelliklerini..

Yoksa kim sürünürdü şu sefil yeryüzünde, uçardı herkes!

19

İHTİYAR Babaci* Narottom Das'a karşı çok eskiden beri büyük bir sevgisi vardı Apu'nun. Açık tenli ve daima güleryüzlü bu güzel ihtiyar, Ganguli'lerin mahallesindeki saman damlı bir küçük kulübede oturuyordu. Gürültü düşmanı olduğu için, hemen daima yalnız yaşardı, akşamları bindebir Ganguli'lerin verandasında sohbete giderdi, o kadar.. Apu'yu tâ küçüklük çağından beri zaman zaman Narottom Das'ı ziyarete götürürdü babası. Ve o zamandan beri de, çocukla ihtiyar birbirlerini pek sever olmuşlardı. Bazen aklına eser, saman damlı kulübenin yolunu tutardı Apu. İlerden seslenirdi:

— Orda mısın dede?

Hemen dışarı uğrardı ihtiyar, palmiye yapraklarından örülmüş bir hasır sererdi yere:

— Gel bakalım torun.. derdi. Gel de otur hele..

Başka bir yerde olsa Apu'nun mahçupluğu tutar, tek kelime konuşamazdı ama bu sade ve barışsever ihtiyarla ilişkilerinde en ufak bir çekingenliğe bile mahal yoktu. Oyun arkadaşlarıyle olduğu gibi samimî, açıkyürekli ve şakacı oluyordu «dede»yle. Ailesi yoktu Narottam Das'ın, yalnız yaşıyordu. Kendi kastından genç bir Vaişnav* bir ara uğrar, kulübeyi siler süpürür, sonra giderdi. Apu'nun koca bir öğ-

leden sonrayı hikâyeler dinleyip hikâyeler anlatarak orada geçirdiği olurdu. Babaci'nin Anında Ray'dan çok daha yaşlı olduğunu biliyordu Apu; ama ona öyle geliyordu ki, bu ihtiyarla, ihtiyarlığından dolayı dostturlar.. Sıkılganlıktan, içine kapanmışlıktan eser kalmazdı çocukta. Hikâye anlatırken kahkahalarla gülerdi. Büyükler kendisiyle alay eder veya deliye tutar korkusuyle başka bir yerde imkânı yok söyleyemeyeceği şeyleri, rahatça anlatırdı buada. Ve Narottam Das:

— Sen benim Gor'umsun..* derdi ona. Seni görünce dadu,* benim Gor'um da bu yaştayken böyle güzel, zarif ve masumdu diyorum kendi kendime.. gözleri böyle pırıl pırıldı..

Başka bir yerde söylenecek olsa bu sözler utançtan yerin dibine geçirtirdi Apu'yu. Oysa burada gülümseyerek:

— Madem ki öyle, demekle yetinirdi, kitabındaki resimleri göster bana dedeciğim..

Sofuluğun Mehtabı'nı getirirdi ihtiyar kulübeden. Sevgili kitabıydı bu, inzivasında okurdu durmadan. İki resim vardı kitapta. Ve resimleri çocuğa her gösterişinde:

— Ben öldüğüm vakit bu kitap senindir dadu..* derdi. Senin ellerinde incinmez çünkü bu kitap!

Bazen müritlerinden biri gelir, yazdığı şiirleri okurdu ona. Öfkelenirdi ihtiyar:

— Şiir yazmakla iyi etmişin, yalnız böyle olur olmaz gelip de kafamı şişirme. Bu işin ustaları Vidyapati ile Çandidas'tı,* ben onların üstüne şiir dinlemem. Git başkalarına oku..

Hayatın kolay, yeknesak ve basit yolu üzerinde, derinden derine çağlayan bir hürriyet akımı buluyordu burada Apu; bu akımla besleniyordu. Tüten toprağa, kuşlara ve bitkilere nasıl yakın duyuyorsa kendini, ihtiyara da aynı şekilde yakın duyuyordu.

Eve dönmeden önce, kucak dolusu zakkum çiçeği toplardı avludaki ağacın altından; ve getirir yatağının üzerine serperdi evde. Her akşam babasının dizi dibinde ders çalışıyordu lâm-

ba ışığında; hiç bir vakit bir saattan fazla uzamazdı bu çalışma, ama gene de ona gece yarısı erişmiş gibi gelirdi. Nihayet kurtulup da yatağına uzandığı zaman, çiçeklerin kokusu ve gün boyunca sıralanan oyunların sevinç dolu anısı, çocuk ruhunda ateşli bir özlem uyandırırdı.

Bir an gelir, çiçeklerin içine gömerdi yüzünü ve derin derin koklardı.

O gün ablası alçak sesle sormuştu:

— Biz de bir piknik yapalım mı Apu?

Kului Çandi* bayramlarında köylüler, köyün tarafındaki ekilmemiş araziye gider, açık havada yemek yerlerdi. Anneleri de giderdi tabii, ama onları götürmezdi. Herkes yiyeceğini yanına alıyordu. Yeterince pirinç ve mercimekleri yoktu oysa onların. Üstelik orada herkes ince pirinç, mercimek, süzülmüş yağ ve süt gibi bir alay başka yiyecek dökerdi ortaya; annelerininse iri pirinçle bezelyeden ve bir iki patlıcandan başka şeyi olmazdı. Ve yanlarındaki Buvan Mukerci'nin çocuklarının sütlü pirinç, muz ve taze melâs atıştırdıklarını gördükçe, kendi çocukları adına içi sızlardı Sarvacaya'nın.

Melâslı pirincin yanı sıra muz yiyip süt içmekten Apu'su da hoşlanırdı pekâlâ!

Ormanda, sessiz tarlanın kıyısında gün batarken, bambuların arasındaki yoldan eve dönen oğlunun yüzünü görür gibi olurdu hep..

Nilmani Ray'ların cengeli ortasında kaybolup gitmiş evin öbür tarafındaki ormanın bir köşesini orakla açıp yer hazırlamıştı Durga:

— Demirhindinin altına git de bak annem geliyor mu.. dedi kardeşine.. Ben bir koşu pirinç almaya gidiyorum.

Küpe yanaşıp bir Hindistan cevizi kabuğuna gizlice iki kaşık zeytinyağı döktü, ve kabuğu kardeşine uzatıp:

— Çabuk götür bunu Apu!. dedi. Koş hemen! Oraya götür. Dikkat et inekler yemesin!

Aynı anda, Mato'nun annesi arka kapıyı itip avluya girmişti; oğlu da vardı yanında.

— Nerden böyle Tamrec'in karısı? diye sordu Durga.

Yaşlı ve çirkin bir kadın değildi Mato'nun annesi. Ama kocasının ölümünden bu yana katlandığı mahrumiyet, iyice zayıflatmış, soldurmuştu kadıncağızı.

— Fabrikanın tarlasına odun toplamaya gitmiştim.. dedi. Orman yemişlerinden bir gerdanlık ister miydin?

Ormanda dolaşırken Durga kendisi topluyordu onlardan kucak kucak, parayla mı alacaktı yani, başını salladı.

— Hadi alıver Didi Takrun, diye ısrar etti kadın. Şeker gibi tatlı hepsi de, Madukali bataklığının yanından topladım geldim..

Elbisesinin kıvrımları arasından çıkardığı bir kolyeyi gösteriyordu:

— Bak ne kadar iri yemişler.. Götürüp pazarda satacağım odunu, ama elime para değinceye dek vakit iyice geç olmuş olacak.. Bu arada Mato'ya bir meteliklik muri* alabilseydim, diyorum.. Bir meteliğe iki kolye veririm sana.

Kabul etmedi Durga:

— Çanakta kavrulmuş pirinç var Apu.. dedi. Mato'ya ver onu.

Mato'yle annesinin arkasından iki kardeş yiyeceklerini alıp uzaklaştılar.

Dört bir yanda sık orman uzanıyordu. Dışardan bakınca görmek imkânsızdı onları. Oyunda kullandıkları toprak kap büyüklüğünde bir tencereye pirinç koydu pişirmek için Durga:

— Apu.. dedi. Getirdiğim şu tatlı patateslere bak! Punti'lerin palmiyesinin altında bir günde kucak dolusu bitmiş. Pirincin içine ekleyeceğim..

Apu heyecan içinde kuru dallar toplamaya koyulmuştu. İlk piknikleriydi. Burada hakikî pirinç ve sebze pişeceğine inanamıyordu bir türlü.. Kaç kere yemek pişirmişlerdi daha ön-

ce yalancıktan: Pirinç yerine ince kum, patates yerine tuğla parçacıkları, luçi* yerine de ekmek ağacı yaprakları kullanmışlardı.. Gene öyle olacak sanıyordu Apu!

Enfes bir hava vardı. Yemek için seçtikleri köşe de harikaydı doğrusu.. Telakuça sarmaşıkları sarkıyordu çalılıkların dört bir yanından. Cengeldeki bel* ağacının altında, şeoraların üzerini çiçek demetleri örtmüştü hep; yarı yarıya kavrulmuş yüksek otların ucunda kuşlar ordan oraya sıçramaktaydı. Ormanın içinde kaybolup gitmiş bir yerdi burası. Baharın ilk günleriydi, yeni çiçeklerle donanmıştı ağaçlar. Günlerce süren sis, kızmemesi çiçeklerinin çoğunu döktüğü halde, en yüksek dalların üzerinde bembeyaz çiçek demetleri pırıldıyordu.

Son zamanlarda Durga bu bitkilere, bu dar yollara ve köyün bu dost köşelerine daha bir bağlanmış gibiydi. Cennet cevizlerinin altından geçen o sevimli yol, evlerinin arkasındaki bambu korusu ve ırmağın kıyısındaki gölgeli gat, yakın bir ayrılığın hüznüne bürünüyordu birden. Ve Apu.. iki saat bile görmeden edemediği sevgili Apu'su.. onu da bırakacaktı öyle mi uzaklara giderken! Ya bir de hiç mi hiç dönmeyecek olursa? Nitam hala gibi tıpkı?.

Bir zamanlar bu harabede Nitam oturuyordu. Çok önceleri.. Evlendikten sonra gitmiş ve bir daha da dönmemişti baba evine.. Çocukluğundan beri dinleyegeldiği eski bir hikâyeydi bu.. Mürşidabâd bölgesinden biriyle evlendiğini söylerlerdi kadının. Çok mu uzak bir yerdi acaba orası?. Ve hiç kimse arayıp sormamıştı kadıncağızı, yaşayıp yaşamadığını bile bir bilen yoktu. Gitmiş ve ne anasını, ne babasını, ne de kardeşlerini görmüştü bir daha; ve hepsi birbiri ardından ölmüştü.. Yarabbi insanlar nasıl da zalim oluyor!. Niye hiç aramamışlardı sanki kadını!. Nitam halayı her düşündüğünde gözleri dolardı Durga'nın. Şimdi birden çıkıp gelecek olsa, baba evini böyle ıssız ve cengelle kaplı görünce kimbilir nasıl üzülürdü kadıncağız!.

Ya aynı şey kendi başına gelecek olursa? Ya babasını, annesini ve sevgili Apu'sunu terkedip gittikten sonra, bir daha dönüp de hiç göremeyecek olursa? Ve bir daha hiç göremeyecek olursa evlerini, cennet cevizini ve gat yolunu?.

Hatırladıkça tüyleri diken diken oluyordu Durga'nın. Ama neye yarar ki? Başına bir şey gelecekmiş gibi bir duygu vardı şu anda içinde, kimbilir neden? Hayat boyunca bir tek kere gelen bir şey.. gelen ve gitmeyen.. Sabah akşam, oyunda ve işte, hep bu düşünce kemiriyordu içini. Bunun ne demek olduğunu pek iyi anlayamıyordu, niye bu duyguya kapıldığını da anlayamıyordu bir türlü. Ama tâ derinden hissediyordu o şeyin geldiğini, geldiğini.. her an bir kat daha hızla geldiğini..

Evlerinin avlusundan doğru birinin seslendiğini işitir gibi oldular:

— Bini'nin sesine benziyor, dedi Durga. Git al gel Apu..

Bir an sonra Apu, arkasında Durga yaşlarında koyu renkli küçük bir kızla dönüp gelmişti. Gülümsedi kız, ve handiyse saygılı bir sesle sordu:

— Ne yapıyorsunuz burada Durga didi?

— Gel Bini, gel şöyle otur. Piknik yapıyoruz..

Öbür mahalleden Kalinat Çakravarti'nin kızıydı bu. Kirli bir sari vardı üzerinde, kollarında da ince cam bilezikler... Yaşından büyük gösteriyordu. Basit bir ifadesi vardı yüzünün.. Cugi* tarikatına mensup bir brahmandı babası, onun için de mahallenin sosyal toplantılarına davet edilmezlerdi. Köyün bir köşesinde alabildiğine mütevazi bir hayat sürmekteydiler. Fukara hayatı.. Her konuda Durga'nın emirlerine uyardı Bini. Gezmeye çıkmıştı ve işte birden talihi yaver oluyordu kendisine. Yemeğe katılmasına izin verilip verilmeyeceğini bilmediğinden, söz ve tavırlarında yarım bir sevinç ifadesi vardı kızın.

— Kuru odun topla gel Bini.. dedi Durga. Ateş iyi yanmıyor..

Fırlamıştı bile Bini. Biraz sonra da bir kucak kuru dalla döndü.

— Bu kadar yetişir mi Durga didi, yoksa daha getireyim mi?

— Yetişir.. dedi Durga.

Sonra ekledi:

— Bini geldiğine göre bizimle kalacak. Git biraz pirinç getir Apu.

Büyük bir sevinçle aydınlandı kızın yüzü. Biraz sonra koşup su taşıdı.

— Sebze olarak ne var Durga didi? diye sordu.

Pirinci ateşten çekti Durga, Hindistan cevizi kabuğunun içine biraz zeytinyağı koydu. Sonra da, biraz kızartıp çekmek üzere patlıcan attı. Bir an şaşkın baktı kabuğun içine:

— Gördün mü Apu? dedi. Patlıcan kızartmasının rengi tıpkı! Annem pişirmiş diyesi geliyor insanın..

Apu da çok şaşırtıcı bulmuştu bunu. Pikniklerinde hakikî pirinçle hakikî patlıcan kızartması olacağına inanamıyordu hâlâ. İki kardeş, hayranlık içinde yere çöküp bir muz yaprağını tabak yerine kullanarak yemeye koyuldular. Apu lokmasını ağzına atarken:

— Nasıl olmuş patlıcanlar? diye sordu Durga.

— Nefis.. dedi Apu. Yalnız tuzu yok.

Gerekli nevale listesine tuzu eklemeyi unutmuşlardı, ve hakikaten tuzsuzdu yemek. Ama üçü de yaban patatesleri ve yarısı yanık tatsız patlıcanlar eşliğindeki bu piknik pirincini büyük bir zevkle yiyorlardı işte. Durga'nın pişirdiği ilk yemekti bu. Şaşkınlıkla karışık bir sevinçle tadını çıkarıyordu şaheserinin. Ormanın içinde, kuru dal yığınlarının ortasında, hurmaların altına oturmuş, hakikî bir pirinç ve sebze yemeği yiyorlardı, kolay mı!

Durga yerken Apu'ya baktı ve neşeli bir kahkaha savurdu birden, az kaldı boğuluyordu..

— Bir parça daha zeytinyağı var mı acaba? diye sordu Bini ürküntüyle. İçinde patates ezerdik..

— Apu koş biraz zeytinyağı getir!. dedi Durga.

Tatlı hayat yolculuğunun başlangıcıydı ancak bu onlar için. Daha yüzlerce ve yüzlerce zevkin hazinesiydi hayat, ayışığıyle ve mutlu anların aydınlığıyle süslüydü. Ve bir uçtan bir uca uzaan bu sonsuz yol üzerinde küçücük birer yolcuydu onlar. Her dönemeçte çiçeklerle yemişler, acılarla dertler yepyeni bir şekilde karşılayacaktı onları.

Sevinç kaplamıştı şimdi dünyalarını! Yayılmanın, büyümenin sevinci! Bilinmeyenin, karla örtülü şu koca dağların ardındaki görünmez dar yolun sevinci. Minicik bir sevinçti bu, minik şeylerin sevinciydi..

— Anneme ne diyeceğiz didi? diye sordu Apu. Bu akşam pirinç yiyecek misin gene?

— Delisin galiba! Hiç bir şeyden söz etmeyeceğiz. Ve akşama nasıl acıkacaksın bak!

Bini'nin babasıyle annesi alt mertebeden brahman oldukları için, misafirlikte su içtikleri kabı iyice yıkayıp temizlemek şarttı. Ve Bini ürkerek Apu'nun bardağını işaret ettikten sonra:

— Ağzıma biraz su döksene Apu.. dedi. Çok susadım.

— Bardaktan iç Bini.. dedi Apu. Çekinme.

Gene de cesaret edemedi kız.

— İçebilirsin Bini.. dedi Durga o vakit. Korkmadan içebilirsin..

Yemek bitince ekledi Durga:

— Hele bu kabuktan tencereyi hiç atmayalım. Başka bir gün bir piknik daha yaparız. Kabul mu? Bak şu ünnap ağacına asıyorum işte!.

— Sanki orada bırakırlar da!. diye söylendi Apu. Mato'nun annesi odun toplamaya geliyor buraya. Tencereyi görecek olursa imkânı yok bırakmaz, alıp götürür. Hırsızın biri zaten!.

Durga bunun üzerine, yıkık bir duvarın içindeki oyuğa yerleştirdi kabuğu.

Yüreği ağzına geldi Apu'nun. Bu oyuğun öbür tarafında daha ufak bir delik vardı, ve o küçük deliğe bir kutu sigara saklamıştı. Ya didi öbür tarafa bakacak olursa!

Birkaç gün önce Nera'nın kayınbiraderi gelmişti köye; yanında Kalküttalı dostlarından birini de getirmişti. Bir alay sigara içen gerçek bir «Sayın Bay» dı bu dost. Nera'nın kayınbiraderi de durmadan içiyordu. Ve Apu, şu sigaranın nemenem bir şey olduğunu anlamak için müthiş bir arzu duydu. Bir kere olsun içecekti! Nera'nın tavsiyesi üzerine Hariş Cugi'nin dükkânından kırmızı kâğıda sarılı on tane sigara satın aldı üç meteliğe. Cengelde tek başına içti birini. Hoşuna gitmedi. Acıydı, pis bir sıcaklık veriyordu insanın ağzına üstelik. İki kereden fazla çekemedi içine. Ama ötekileri tutup atmaya da kıyamadı. Boş bir sigara kutusu istedi Nera'nın kayınbiraderinden, sigaraları güzelce yerleştirdi içine; kutuyu da, terkedilmiş evin etrafındaki cengelde ilk rasladığı duvar deliğine sakladı.

İlk defa sigara içtiği gün bir endişe bürümüştü içini. Nefesinin kokusundan durumu anlar diye korkmuştu annesi. Ancak bir kucak dolusu ünnap yedikten ve kokunun kalıp kalmadığını anlamak için defalarca avucuna üfledikten sonra çıkmaya cesaret edebilmişti insan yüzüne.

Ya bugün suçüstü yakalanacak olursa!

Allahtan ki duvarın öbür tarafına geçmedi ablası, kabuğu saklamak için bu taraftaki oyukla yetindi.

20

GAT'a gitiğinde, mahallenin kızlarından öğrendi Sarvacaya.

Birkaç günden beri Annada Ray ve özel olarak da oğlu Gokul'la dargındı Niren. Dün öğleye doğru düpedüz kavga etmişlerdi, ve hattâ çığlıklar işitilmişti evden. Hemen akşamleyin de Niren, bütün eşyasını alıp köyü terketmişti. «Doğru olup olmadığını bilmiyorum ama.. demişti Annada Ray'ın komşusu Cagnesvar Digri'nin karısı Harimati, iki üç gündür kulaklarım dedikoduyle dolup taşıyor. Ben inanmıyorum söylenenlere. O kadın öyle bir kadın değil.. Söylediklerine göre, Niren kadına gizlice para vermiş; o da bir yerlere yollamış parayı. Havalenin alındısında Niren'in imzası varmış, ve alındı geri geldiğinde Gokul'un eline geçmiş.. Bütün bunlar lâf!. Sözünü etmeye bile değmez.. Hem bizi ilgilendirmez ki başkalarının hikâyesi... Az kalsın unutuyordum, anlattıklarına göre Niren şöyle demiş: «Kimsesiz bir kadına iftira edebilirsiniz, ama bu günahtır. İstediğinizi düşünün. Bau Takrun bana emrettiği takdirde, kendisini ölmüş anam yerine tutup beraberimde götürmeye hazırım.. demiş. Sonra da elinizden geleni ardınıza koymayın!» Benim işittiğim o korkunç kavga bu lâfın üzerine çıkmış işte. Akşam basmadan Golapara'dan bir araba getirtti Niren ve nesi var nesi yok toplayıp gitti.»

Haber, sudan çıkmış balığa döndürmüştü Sarvacaya'yı. Daha bir iki gün önce kocasına söylemiş ve düğün meselesini Niren'in babasına yazması için Annada Ray'a ricada bulunmuştu. İki kere daha eve davet etmişti Niren'i. Çok da hoşuna gitmişti delikanlı. Niren'in babasının zengin bir adam olduğunu söylerdi hep Harihar. Acaba onlardan kız almaya yanaşır mıydı oğluna? Her şeye rağmen umudunu yitirmiyordu Sarvacaya. Kendi kendini cesaretlendiriyordu durmadan. Boş bir umut değildi bu evlilik, olacaktı. Ve Harihar, sonucun olumsuz çıkacağından emin bulunduğu halde, sırf karısını kırmamak için, Annada Ray'a defalarca rica etmişti.. Her şeyi alt üst ediyordu bu haber!

Bu arada Durga bir gün Gokul'un karısıyle karşılaşmıştı yolda. Bir alay şey anlatmıştı kadın Durga'ya, Niren'in niçin gittiğini de anlatmıştı. Konuşurken gözlerini yumuyordu hep, ve yaşlar boşanıyordu gözlerinden.

«Benim kaderim de ömür boyunca her gün böyle dayak yemek işte!. demişti. Dünyada kimsem yok Durga. Kardeşim adam değil ki! Gidip iki gün başımı dinleyebileceğim bir kovuk bile yok..»

Merhametle titremişti yüreği Durga'nın. Bir alay şey gelmişti aklına halasını teselli etmek ve kadıncağıza reva görülen muamelenin ne kadar alçakça bir muamele olduğunu belirtmek için, ama hiç birini dile getirmeyi başaramayıp:

— Ne kötü bir kadın bu Saki Takurma!* demekle yetinmişti. Bırak söylesin hala, elinden başka ne gelir ki? Ağlama canım halacığım ne olur, bak ben her gün seni görmeye geleceğim..

Bunu öğrendiği vakit Sarvacaya telâşla sormuştu:

— Ne dedi kadın Durga? Niren'den söz açtı mı?

— Yarın gat'ta kendisine sorarsın.. diye cevap verdi Durga utanç içinde. Hiç bir şey bilmiyorum ben..

Sıra Apu'daydı:

— Hala ne dedi sana? Niren hoca gelmeyecek miymiş?.

Durga soğuk bir sesle:

— Ne bileyim ben! demişti.

Batan günün gölgeleriyle dolu patikayı görünce kardeşini düşünüyor şimdi ve için için üzülüyor. İlk değil bu üzüntü. Ne zaman evden biraz uzaklaşsa ya da görmese Apu'yu, onun kendi kendine icad ettiği sıkıntıları hatırlayarak kahırlanır hep..

Süt pembesi rengiyle oyuncak bebekleri andıran bu küçük kardeş, sırtında kirli ve yırtık bir doti, tek başına kabuklarla oynuyor işte kapının önünde.. Her zaman olduğu gibi belki birazdan da gelip gene bir iki metelik isteyecek ondan: Canı bir şey çekmiş olacak. Ve Durga, istediği parayı veremediği için, bir kat daha üzülecek.

Birkaç gün sonraydı. Buvan Mukerci'lerin düğünü sona ermiş, Ranudidi evlenmişti artık. Gene de ev, henüz gitmemiş olan akraba ve dostlarla doluydu. Bir alay çocuk vardı gene. Tuni isminde küçük bir kızla arkadaş olmuştu Durga. Tuni'nin babası da gelmişti düğüne; ama o gün, karısıyle kızını birkaç gün için daha orada bırakıp, çalıştığı yere dönmüştü. Bir iki saat sonra da, yandaki odada iş görmekte olan Seca Takrun, Tuni'nin annesinin seslendiğini işitti. Hemen koştu oraya:

— Ne var Hansi, ne oldu?

Tuni'nin annesi sinirli bir telâş içinde yatağın ve yastığın altını yokluyor, şilteyi ters çevirmeye çalışıyordu:

— Altın bir kutum vardı.. dedi. Zincifre kutusu.. Şuraya yatağın yanına koymuştum.. Beşikte bebek ağlamaya başladı, babası gitti derken yerleştirmeyi unuttum işte. Şimdi de bulamıyorum...

— Hey Allahım! diye haykırdı Seca Takrun. Bu ne biçim iş! Yanına almış olmayasın kızım?

— Olur mu nineciğim, şuraya bıraktım işte. Gayet iyi hatırlıyorum, tam şuraya..

Bir de birlikte aradılar baştan aşağıya bütün odayı. Altın kutunun izi bile yoktu. Evdeki bütün çocukların önce odada olduklarını, sonra da yemeğe çağırılınca odayı terkettiklerini öğrendi Seca Takrun. Yabancı çocuklardan sadece Durga vardı evde. Ve torunu Tempi, Seca Takrun'un kulağına eğilip:

— Biz yemeğe gittiğimiz vakit, Durgadi'nin arka kapıdan çıktığını gördüm.. dedi. Şimdi geri döndü.

Seca Takrun alçak sesle yanındakilere bir şeyler söyledikten sonra sert ve kararlı bir ifadeyle Durga'ya döndü:

— O kutuyu geri vereceksin Durga, dedi. Nereye koydunsa söyleyeceksin. Hemen getir o kutuyu buraya...

Yüzündeki bütün kan çekilmiş gibiydi Durga'nın, diline felç gelmişti sanki. Bir şeyler kekledi, ama ne söylediğini anlamanın imkânı yoktu.

Tuni'nin annesi ağzını açmamıştı henüz. İyi bir aile kızının herkesin gözleri önünde hırsızlıkla suçlandığını görmek, iyice afallatmıştı kadını; hele güzelliğinden ötürü pek sevdiği Durga'nın bu duruma düşmesine iyice şaşırmıştı. Nasıl olur da hırsızlık yapabilirdi bu kız?.

— O değildir imkânsız Secadi..* diye atıldı. Niçin onu böyle...

— Sus bakalım.. diye kesti Seca Takrun. Sen onu tanımazsın. Ben bilirim o olup olmadığını..

Odadaki kadınlardan bir başkası girdi söze:

— Hadi ver kızım şu kutuyu geri, ya da nerde olduğunu söyle bize. Bir daha da hiç lâfını etmeyelim bu işin, unutalım gitsin. Sen iyi bir kızsındır aslında, hadi.. Niye yalan söylüyorsun ki?.

Bir tuhaf olmuştu Durga, bacakları titriyordu. Duvara yaslanarak cevap verdi:

— Ben.. ben hiç bir şey.. bilmiyorum ki Kakima..* Ben.. ben...

— Yani sana inanacağımı sanıyorsun, değil mi!. diye atıldı Seca Takrun. Onun aldığı gün gibi belli kutuyu. Yüzünü görür görmez anladım. Şimdi bak, sana iyilikle söylüyorum: Kutuyu geri getirecek olursan, bir daha bu işin lâfını etmeyeceğim.. Malımın geri gelmesi bana yeter de artar bile..

Biraz önceki kadın girdi lâfa yeniden:

— İlk defa işitiyorum iyi bir aile kızının hırsızlık yaptığını.. Bu mahallede mi oturuyor bu?

— Anlaşıldı.. dedi Seca Takrun. İyilik kâr etmiyor sana.. Şimdi görürsün öyleyse! Benim evimden bulduğunu alıp sıvışırsın demek! Bak ben sana göstereyim...

Ve Durga'yı elinden yakalayıp odanın ortasına çekti hışımla:

— Kutuyu nereye koyduğunu söyle diyorum sana! diye haykırdı. Söylemeyecek misin? Bilmiyor musun, ha?.. Bilmiyorsun demek!. Çabuk söyle diyorum, çabuk. Yoksa dişlerini kırarım senin! Derhal, hemen şimdi söyleyeceksin, anladın mı!.

Tuni'nin annesi Seca Takrun'u zaptetmek için atılmak üzereydi ki kadınlardan biri araya girdi:

— Bekle biraz.. dedi. Kutuyu o almış işte, belli değil mi? Hırsızın ilâcı kötektir, demişler.. Hadi ver kızım kutuyu, ver de unutalım gitsin.. Niye yalan söylüyorsun böyle, ne işine yarıyor?

Başı zonkluyordu Durga'nın. Dört bir yanına korkuyle bakarak zor zoruna konuştu:

— Ben bir şey bilmiyorum Kakima.. Hepsi gidince ben de gittim..

Konuşurken, korkudan perişan, duvara yaslanmıştı ve bakışlarını Seca Takrun'dan ayıramıyordu bir türlü.

Son bir defa daha denediler iyilikle yola getirmeyi, ama gene aynı lâf çıktı ağzından. Hiç bir şey bilmiyordu.

— Tam bir hırsızmış.. dedi kadınlardan biri.

Tempi ekledi:

— Bahçenin kirazları yere düşmeye bile fırsat bulamıyor!

Seca Takrun'un bam teline dokunmuş oldu bu söz, avazı çıktığı kadar bağırmaya koyuldu:

— Demek kutuyu getirmeye niyetin yok namussuz, alçak, hırsız tohumu! Getirmeyeceksin demek? Getirir misin getirmez misin, görürüz şimdi utanmaz rezil!.

Ve sözünü bitirmeden Durga'nın üzerine atılıp iki eliyle kafasını tuttu kızın, hışımla duvara çarptı.

— Söyle nereye sakladığını, Çabuk söyle. Söyle diyorum!

Tuni'nin annesi koşmuş ve Seca Takrun'un elini yakalayıp durdurmuştu:

— Ne yapıyorsunuz Allah aşkına! Vaz geçtim ben kutudan, tövbe! Dövüp durmayın artık çocuğu, bırakın.. Yeter vallahi!

Tuni ağlamaya başlamıştı. Biraz önceki kadın:

— Ooo! dedi. Burnu kanıyor..

Gerçekten de kimse farkına varmadan iri kan damlaları boşanmaya başlamıştı Durga'nın burnundan, ve üstü başı kan içindeydi şimdi.

— Koş hemen biraz su getir! dedi annesi Tempi'ye. Verandadaki kovada su vardı..

Çığlıkları ve gürültüyü işiten komşu demirci ustasının karısıyle hizmetçileri de koşuşmuşlardı. Oraya misafirliğe gitmiş olan Ranu'nun annesi de girmişti odaya.

Durga'nın gözü kararıyordu yediği dayaktan. Zavallı bir ifadeyle, görmeden baktı kalabalığa..

Ranu'nun annesi elinden tutup oturttu kızı, yüzünü gözünü yıkadı. Başı dönüyordu Durga'nın, dengesini kaybetmiş gibi bir hali vardı.

— Hiç bu kadar zayıf nahif bir kızcağız öyle dövülür mü Allah aşkına Secadi!. diye çıkıştı Ranu'nun annesi. Yuh olsun vallahi!

— Sen onu bilmezsin! dedi Seca Takrun. Dayak gelir onun hakkından sadece.. Daha ne dayak yedi ki? Kutuyu almadan bırakmam elimden alçağı. İsterse Hari Ray boğup öldürsün beni sonra!

— Yoo! dedi Ranu'nun annesi. Yeter artık, elverir. Bırak da kendine gelsin biraz zavallı. Hadise yapıp çıkardın işi!

— Böyle olacağını bilsem, kutunun adını bile anmazdım vallahi! diye hayıflandı Tuni'nin annesi de.. Bırak kızı da gitsin Secadi, yeter artık..

Herkesin aleyhine döndüğünü görmese, bu kadar kolay bırakmazdı Seca Takrun avını. Ama çaresiz çekildi. Ranu'nun annesi destekledi Durga'yı, yavaşça yürütüp arka kapıdan çıkardı:

— Bugün evden çıkarken talihin yokmuş kızım.. dedi. Yavaş yavaş yürüyerek git hadi.. Tempi, kapıyı iyice aç.

Bütün çocukların gözleri önünde, kulakları zonklayarak çıktı Durga kapıdan.

— Gene de itiraf etmedi, vay canına! dedi bir çocuk. Ve bir tek damla gözyaşı olsun akmadı gözlerinden..

— Akacak yaş mı kaldı gözünde kızın! diye karşılık verdi Ranu'nun annesi. Korkudan gözleri kurudu sanki. Vurunca böyle insafsız vuruyor işte Secadi!.

21

ÇARAK* pucasını kutlamaya hazırlanıyordu köy. Vaidyanat Mazumdar, elinde bağış defteri, para toplamak için ev ev dolaşmaya koyulmuştu.

— Vallahi olmaz amca, dedi Harihar! Benden bir rupye istemek, insafa sığmaz. Şu halime bak da söyle, nasıl verebilirim?

— Uzatma.. dedi Vaidyanat. Nilmani Hazra'nın heyeti geliyor bu sefer. Şimdiye kadar bizim köye böyle bir heyet gelemedi daha.. Palpara pazarında genç Maheş Sekra topluluğu, Kirtan'lar* okuyacakmış. Bizim, Palpara'dan aşağı kalan neyimiz var?

Nişindipur sakinlerinin hayatı, tiyatro heyeti getirtme yarışının sonucuna bağlıymış gibi bir edası vardı Vaidyanat'ın..

Bir dal sürükleyerek gelmişti eve Apu.

— Bak baba.. dedi. Kuru bir dal getirdim sana. Güzel divit olur diye düşündüm. Gölün kıyısındaki bambuların altına düşmüştü, hemen aldım geldim..

Gülümseyerek gösterip ekledi:

— İyi divit yapılmaz mı baba bundan? Kupkuru bak..

Gelip çatmıştı işte nihayet çarak pucası. Gacan* sanyasin'leri* raksederek evden eve dolaşıyorlardı şimdi. Uyku

durak kalmamıştı Durga'yle Apu'da, yemek de yemiyorlardı, sanyasinlerin ardındaydılar. Bütün öteki evlerden eski elbise, pirinç ve para veriyorlardı keşişlere; hattâ bazen testi bile verildiği oluyordu. Harihar'larsa ancak bir avuç pirinç ikram edebilecekleri için, evlerinin önüne uğrayan yoktu. Sanyasinlerin çarak gecesi raksından on gün kadar sonra, Nilpuca* kutlandı. O gün ikindi üzeri küçük bir hurma ağacında diken kırmaya giderdi sanyasinler. Durga'nın söylediğine göre, bu sefer her zamanki ağaçta kırmayacaklardı; ırmak kenarında bir başka ağaç seçmişlerdi bu sefer. Durga'yle Apu da mahallenin öbür çocuklarıyle birlikte oraya yollandılar. Kırık dikenler raksı sona erer ermez de, hep birlikte çarak direğinin kurulduğu yere dolaşmaya gittiler. Nilpuca'nın yapılacağı peyke hurma dallarıyle çevrilmişti baştan aşağı. Direğin etrafındaki şeora'larla* öteki yaban bitkileri arıtmışlardı. Buvan Mukerci'nin çocukları Rani, Puti ve Tunuy'le orada karşılaştılar. Mukerci ailesinde alabildiğine sıkı bir disiplin vardı, Durga gibi akıllarının estiği her yere gidemezdi çocuklar. Çarak direğinin altına kadar uzanabilmek için zor zoruna izin almışlardı evden.

— Bu gece sanyasinler, ölü yakılan yerde âyin yapacak! dedi Tunu.

— Bilmiyoruz mu sanıyorsun? diye cevap verdi Rani. Ölü taklidi yapacak içlerinden biri. Ötekiler de onu baştan ayağa bağlayıp ölü yakılan yerdeki Dita ağacının altına getirecekler ve orada diriltecekler. Ellerinde bir kurukafa, sihirli düstur dolu şiirler okuyarak geri dönecekler sonra..

Durga atıldı:

— Okuyacakları şiiri biliyorum ben! İstersen söyleyeyim:

Gökten geldi savaş arabası
indi yeryüzüne.
Şivay'le birlikte yirmi dört ok yağmuru geldi,

bir Satya Yug cesedi ve Kali Yug* toprağı*
Şiva, Şiva de kardeş ve gümbürdet davulu!

Gülerek ekledi sonra:

— Goşta Vihar* kuklaları bu sefer bir harika olmuş, Niluda! Çömlekçi Daşu'nun orda gördüm. Sen gördün mü Ranu?

Punti sordu:

— Hakikî bir kafatası mı kullanıyorlar Ranudi?

— Tabi hakikî! Geceleyin gelirsen görürsün.. Hadi eve çocuklar.. Bu gece tekin değil. Hadi Apu, hadi Durgadi.. Gidiyoruz..

— Niye tekin değil? diye sordu Apu. Ne olacak bu gece?

— Sözünü etmek doğru değil, iyi saatta olsunlar diyelim yeter.. Hadi eve yürü..

Apu gitmemişti onlarla, Durga gitmişti. Ve birden bulutlanmıştı hava. Akşam karanlığı koyulaşıvermişti. Dönmeye karar verdi Apu. Ipıssızdı yol. Bu ölü yakılan yer ve kurukafa hikâyesi korkutmaya başlamıştı onu gece bastırınca. Bambu ormanının hizasındaydı. Tam dörtyol ağzında buruk bir koku doldurur gibi oldu genzini. Ve hızlandı. Nera'nın ninesine rastladı biraz ilerde, çarak direğine Nilpuca için kurban götürüyordu kadın. Apu karanlıkta tanıyamadı önce ihtiyar kadını. Yaklaşınca sordu:

— Ne kokuyor böyle nine?

— Bugün hepsi dışarı uğradı. Onların kokusu bu..

— Kimlerin yani?

— İyi saatta olsunlar, Şiva'nın yoldaşları.. Geceleyin anmak doğru değildir.. Ram, Ram, Ram, Ram, Ram..

Tüyleri diken diken oldu Apu'nun. Dört bir yanı sarmıştı akşam karanlığı, gök simsiyah bulutlarla kaplıydı. Bambu ormanı, ölü yakılan yerin kokusu, Şiva'nın yoldaşı olan cinler.. Küçük çocuğun ruhu şaşkınlık, korku ve bilinmeyenin duygusuyle dolmuştu birden.. Dehşet içinde sordu:

— Peki ben şimdi eve nasıl gideceğim nine?

— Böyle bir günde bu vakte kadar dışarda kalınır mı hiç! diye azarladı ihtiyar kadın. Gel benimle. Şu Nilpuca tepsisini götüreyim, sonra seni geçiririm ben biraz..

Pucanın kutlanacağı yerdeki otları yolmuşlar, bambu dikmişler ve bir çadır kurmuşlardı. Yatra* kumpanyası gelmemişti henüz. Akşam vakit geçince sabah treniyle gelecekleri söyleniyordu, sabah da çıkmayınca ikindi üzerine bağlanıyordu umut. Elini yüzünü yıkayıp yemek yemeyi unutmaya başlamıştı Apu. Geceleri uyumuyordu artık. Önünde durulmaz bir sevinç ve merak dalgasının, taşan bir ırmak misâli, içinden doğru kabardığını hissediyordu. Ordan oraya dönüp duruyordu yatağında: Tiyatro görecekti, kolay değil, tiyatro!

Annesi artık koca bir kız oldu gerekçesiyle mahalleden çıkmayı yasaklamış olduğu halde, Durga gizlice gidip dekorları ve bambulara asılmış rengârenk kâğıt çelenkleri seyretmiş, sonra da Raclakşmi'ye bir tamam anlatmıştı. Bütün gün boyunca kabuk oynadığı Pançanan'ın* ağacı altında, böyle gelişigüzel ve bildik bir yerde, bugün yarın Nilmani Hazra yatrası gibi muazzam ve gerçekdışı bir olayın meydana gelebileceğini aklı almıyordu Apu'nun. İmkânsız, inanmıyordu.

Oyuncuların o gün ikindi üzeri gelecekleri haberi yayıldı birden. Anî bir kan dalgası, Apu'nun yüreğinden başına doğru hücuma kalkmıştı sanki! Saat üçe doğru çömlekçiler mahallesinin dörtyol ağzında toplanmış bulunan köyün bütün çocukları, ilerde, elbise sandıklarıyle yüklü bir öküz arabası gördüler. Sonra bir ikinci, bir üçüncü, bir dördüncü ve nihayet bir beşinci araba göründü! Patu parmağıyle bir kere daha saydı arabaları ve sevinçle Apu'ya dönüp:

— Arkalarından yürüyecek olursak evlerini daha iyi görürüz Apuda.. dedi. Hadi gel.

Heyet, arabaların ardından ilerlemekteydi. Günün modasına uygun olarak, saçlarını gösterişli bir çizgiyle ayırıp tara-

mıştı oyuncular. Çoğu ayakkabılarını elinde taşıyordu. Patu, kocaman sakallı bir oyuncuyu işaret ederek:

— Hükümdar rolünü oynayan bu olsa gerek.. dedi. Öyle değil mi Apu?

Göğün ve rüzgârın rengi değişmişti. Apu hayranlık içinde döndü eve. Babası verandada oturmuş, türkü söyleyerek bir şeyler yazmaktaydı. Yatranın geldiğini haber aldığı için böyle keyifliydi herhalde babası! Ellerini çırptı sevinçten:

— Tam beş araba dolusu elbiseleri var baba!. diye haykırdı. Öyle kocaman bir topluluk ki!.

Bir mürit ailesi için muska yazmaktaydı Harihar. Başını kaldırıp sordu şaşkınlık içinde:

— Neyin nesi yavrum bu elbiseler?

Bu derece önemli bir olaydan babası habersiz olsun, aklı almıyordu Apu'nun. Acıdı babasına.

Sabahleyin uyanır uyanmaz ders çalışmak zorunda kalmıştı. Bir an sonra:

— Baba ben puca çadırının oraya gitmek istiyorum.. dedi ağlamaklı bir sesle. Herkes oraya giderken ben burda ders mi çalışacağım? Ya temsil hemen başlayacak olursa?

— Dersine çalış dersine! diye homurdandı babası. Fazla konuşma bakayım.. Yatra başlamadan önce davul çalınır, önceden gitmek lüzumsuz..

Bu çocuk doğduğunda Harihar yaşını çoktan bulmuştu; üstelik şu son zamanlarda hemen hemen hep köy dışında kaldığı için, gözünün önünde bulunsun istiyordu oğlu. Çok özlemişti Apu'yu, ve birkaç gün sonra yeniden gidecekti..

Öfkeden ağlamaya koyuldu Apu. Çaresiz, şubankari'yi* açıp okumaya çalıştı. «Ayda şu kadar kazanan bir adam günde ne kadar kazanıyor demektir?»

Sabahleyin yatra temsili olmayacaktı. İk temsilin akşam verileceğini öğrenmişlerdi. Apu annesine gidip, babasının katılığını anlattı ağlayarak.

— Bırak da çocuk gitsin.. dedi kocasına Sarvacaya. Yılda bir gün eğlencesi var topu topu. On iki ayın dokuzu köyde bulunmuyorsun, bu bir tek günde pandit mi yapacaksın yani çocuğu!.

Ve izin çıktı Apu'ya. Bütün ikindi üzerini puca çadırının altında geçirdi. Akşam temsilden önce eve döndü yemeğe. Gene muska yazıyordu verandada babası. Başka günler bu saatta babasının dizi dibine çöküp ders çalışması şarttı. Ve babası, oğlanın hevesi kaçmasın diye, binbir şaka yapardı: «Hadi bakayım yavrum.. derdi. Al tahtanı eline, (Allahım! Gene bir hayalet görüyorum..) yaz ve getir bana göreyim..»

Apu bu sözleri işitince kahkahalarla güler ve yazmaya koyulurdu hemen:

— Babacığım.. derdi. Bunu yazdığım zaman gidebilirim değil mi?

— Git bakalım.. diye cevap verirdi babası. Git de bana şunu da yaz bakalım...

Ve tuhaf bir cümle daha yumurtlardı yazılmak üzere, Apu yeniden kahkahalarla gülerdi.

Kendisine yabancı muazzam bir kuvvet onu babasından uzaklaştırıyormuş gibi bir duygu kapladı o gün Apu'yu. Gölgeli bir ikindi bitimiydi ve babası, bambularla çevrili evin verandasında tek başına oturmuş yazıyordu durmadan. Apu'yu bırakmayacak, yanında tutacak kuvveti kalmamış gibiydi. Tutup da: «Gel derse çalış..» diyecek olsa, «Çalışmam hayır! İmkânı yok çalışmam! Yatra nerdeyse başlayacak..» diye haykıran itirazlar yükselirdi dört yandan. Sevinç yüklü güçlü bir direnç yayılıyordu çocuktan. Ve bu direnç karşısında eli kolu bağlı, âciz kalıyordu babası. Onu okumaya sürükleyecek kelimeleri söylemeye bile cesareti yoktu işte! Ve Apu, babası adına acı duymaktaydı bundan..

— Apu.. dedi Durga. Anneme söyle ben de geleyim..

— Didi de gelsin benimle anne, bölmenin öbür tarafına oturur..

— Şimdi olmaz.. dedi annesi. Ben kadınlarla birlikte giderken onu da getiririm.

Apu tam kapıdan çıkıyordu ki Durga seslendi arkasından. Gülümseyerek yaklaştı kardeşine:

— Elini uzat.. dedi.

Apu'nun uzanmış elini elleriyle örtüp iki metelik bıraktı avucuna:

— Şekerli pirinç alırsın.. dedi. Yahut da bulursan, liçi yersin..

Bir hafta önce Apu ablasına gelmiş ve sormuştu fısıldayarak:

— Oyuncak kutunda para kaldı mı abla? Bana bir metelik verebilir misin?

— Ne yapacaksın? diye sormuştu Durga.

Apu belli belirsiz gülerek bakmıştı ablasına:

— Liçi yiyeceğim.

Utanarak gülmüştü yeniden, ve açıklamıştı:

— Boştam'ların bahçesinde bir sehpanın üzerine koymuşlar. İki sepet dolusu olgun liçi.. Altısı bir meteliğe.. Nah böyle yumruğum kadar her biri.. Kıpkırmızı.. Satu'yle Sadan hep alıp yediler önümde..

Bir an sustuktan sonra:

— Var mı paran didi? diye sormuştu yeniden.

Tek metelik bile yoktu o gün Durga'nın kutusunda, ve kardeşine hiç bir şey veremedi. Veremedi ama içi içini yedi, kardeşinin umutsuzluğu karşısında.. O gün ikindi üzeri, bayrama gitmek bahanesiyle iki metelik istemişti babasından. Yuvarlak pırıl pırıl yüzlü kardeşinin en ufak bir arzusunu bile yerine getirememek, dayanılmaz bir acı veriyordu ona..

Apu gittikten sonra annesi gat'tan dönünce:

— Durga.. dedi. Senden bir şey istiyorum. Git bana Ranu'ların bahçesinden iki beyaz gandabhedali* yaprağı getir. Apu biraz rahatsız bugünlerde, ona bir sebze suyu pişireyim..

Bir solukta koştu bahçeye. Koca cengelin ortasında bir yandan yaprak topluyor; bir yandan da, başını sevinçle sallayarak, çocukluğunda pişima'dan öğrendiği mısraları tekrarlıyordu:

Ormanda zerde çöp bol
Kızlar oturmuş dizer
Yürekte sevinç ne gezer.

22

NİHAYET başladı Yatra temsili.* Ve onun dışında hiç bir şey yoktu artık bu yeryüzünde, hiç kimse yoktu. Apu vardı sadece; bir de Apu'nun karşısında, Nilmani Hazra'nın heyeti vardı.. Gece bastırmadan önce bir akşam melodisi çaldı kemanlar. İyi çalıyorlardı. Küçük köylü Apu bu kadar güzel bir şey işitmemişti daha. Başlangıçtaki dokunaklı melânkolik hava çalınırken yüreği sızladı. Evde oturmuş hâlâ muska yazan babasıyle buraya gelmek için can attığı halde gelememiş olan ablasını düşündü. Yaldızlı giysilere bürünmüş hükümdar ve bakanları, avizelerin ve tavana sıralanmış lâmbaların aydınlattığı sahneye girdiklerinde, babasının nasıl olup da bütün bunları görmekten vazgeçtiğine şaşıp kaldı Apu. Baştan aşağı oradaydı köy, bir tek kimse blie eksik değildi mahallelerinden. «Nasıl olur da babam hâlâ evde eğlenir!.» dedi kendi kendine.. Temsil devam ediyordu işte. Geçen yılki, genç Kirtan* şarkıcılarından kurulu heyetin yatra'sında da bulunmuştu Apu; ama bu yılki bambaşka bir şeydi canım! Ne güzel giysilerdi bunlar böyle! Ne usta oyunculardı!

— Rahatça görebiliyorsun değil mi oğlum?. diye sordu arkasından doğru bir ses.

Babasının biraz önce geldiğini farketmemişti Apu. Sevinçle dönüp sordu:

— Didi de geldi mi baba? Bölmenin öbür yanında değil mi?.

Vezirinin çevirdiği bir dolap sonucunda sürgün edilen hükümdar, ailesiyle birlikte ormana doğru yollanırken, kederli bir parçaya girdi kemancılar. Sonra hükümdar, şahbanûsuyle çocuklarını elinden tutup çıkışa doğru yöneldi. Merhamet duygularını kamçılamak için, bir adım ileri bir adım geri dönüyordu. Ormanlarda sürgüne mahkûm edilmiş hiç bir hükümdar, eğer aklı başındaysa, insanların karşısında böyle yürüyemezdi gerçek hayatta. Ve hükümdara bağlı kumandan paşa, sar'alıları kıskandıracak şekilde titreyerek öfkelenmekteydi.. Ama Apu bütün bunları derin bir hayranlık içinde, büyülenmiş gibi, gözlerini kırpmadan seyrediyordu. Bu derece güzel bir şey görmemişti o güne kadar.. Sonra hükümdarla karısı, bilinmeyen bir yere doğru çekilip gittiler. Sık ve karanlık ormanda kimsesiz ordan oraya dolaşan prens Acay'la prenses İnduleka kaldı sahnede. Onlara bakacak, bu ıssız ormanda yol gösterecek kimsecikleri yoktu. Ve kardeşi için çiçek toplamaya giden İnduleka dönmeyecekti bir daha geri; ve Acay, ormanda aranırken, bir ırmak kıyısında cesedini bulacaktı onun: Acıkınca zehirli yapraklardan yiyip ölmüştü zavallı prenses.. Acay'ın: «Benim biricik kardeşim, ormanda nereye kaybolup gittin?» diye başlayan şarkısında, bakışlarını bir an bile sahneden ayırmamış olan Apu gözyaşlarını tutamadı.

Biçitraketu ile Kalinga hükümdarının kavgası tam bir kılınç dövüşü ziyafeti olmuştu.. Ve bu defa, nerdeyse düşüp parçalanacaktı avizeler!

— Avizelere dikkat! Avizelere dikkat!. diye bağırdı birisi.

Ama şu askerî taktik denen şey bir harikaydı! Ne oyunculardan, ne seyircilerden kimsenin kılına halel gelmeden sona erdi dövüş. Biçitraketu'ya aferindi doğrusu!.

Oyunculardan birinin kemanların eşliğinde söylediği uzun parça sırasında babası çağırdı Apu'yu:

— Uykun geldiyse git yat hadi.. dedi.

Uyku mu? Tövbe! Eve falan gitmek istemiyordu, hayır! Dışarıya çıkardı onu babası:

— Tut şu iki meteliği yavrum.. dedi. Yiyecek bir şey alırsın kendine. Ben eve gidiyorum..

Bir meteliklik ağız tütünü almak istedi Apu. Dükkâna yaklaştığında büyük bir kalabalık gördü, şaşırdı. Kumandan Biçitraketu, tepeden tırnağa silâhlı haliyle gelip bir sigara satın almış ve herkesin ortasında tüttürmeye koyulmuştu! Bir yığın insan birikmiş onu seyretmekteydi. Derken, şaşılacak bir şey daha oldu: Nerden çıktığı bilinmez bir şekilde prens Acay belirdi birden, Biçitraketu'yu dirseğinden kavrayıp:

— Kişorida.. dedi.. ne olur bir meteliklik tütün al bana..

Ama prense karşı pek haşin davrandı bu sefer kumandan; kolunu hışımla çekip:

— Bırak! dedi. Paçalarımdan para akmıyor benim! Bu sabah ikinizin kullandığınız sabundan bana vermiş miydiniz?

Âdeta yalvardı prens:

— Ne olur sanki alsan Kişorida! Ben sana bugüne kadar hiç bir şey vermedim mi sanki?

Cevap bile vermedi Biçitraketu, çekip gitti.

Apu yaşındaydı prens Acay, bembeyaz bir teni vardı, sesi gibi yüzü de güzeldi. Büyülenmiş gibi seyrediyordu Apu. Tanışmak istiyordu prensle.. Birden cesaretlenip ilerledi, utangaç bir edayle:

— Bir çiğnemlik tütün ister misin? dedi.

Şaşırmıştı Acay:

— Bana ikram mı ediyorsun yani? diye sordu. Peki öyleyse, ver bakalım...

Arkadaş oldular. Arkadaş, tam kelimesi değil. Apu büyülenmiş, kendinden geçmişti, demek gerekir. Öteden beri bek-

lediği insandı bu varlık, prens Acay gelmişti.. Annesinden dinlediği yüzlerce peri masalında, çocukluğunu baştan başa dolduran hayallerde hep o vardı.. Bu gözler, bu çehre, bu ses! Tam düşündüğü, hayal ettiği, istediği gibi işte..

— Nerde oturuyorsun kardeş? diye sordu Acay. Bana yemek yemek için bir ev gösterdiler ama, çok geç yiyorlar orada.. Sizde kim yiyor bizden?

Bir sevinç dalgası kaplamıştı Apu'yu:

— Hani o büyük davulu çalan var ya kardeş, dedi, işte o gelip yiyor bizde. Daha bugün ilk olarak öğle yemeğinde gördüm. Yarından itibaren sen gel bize, ben yarın gelir seni alırım; davulcu da senin gittiğin yere gider..

Bir süre birlikte gezindiler, sonra Acay:

— Ben gidiyorum, dedi. Son sahnede şarkım var.. Rolüm hoşuna gitti mi bari?.

Gece geç vakit bitti temsil. Apu eve dönerken, etrafında söylenen ne varsa Yatra'nın bir uzantısıymış duygusuna kapılmıştı.

— Apu nasıldı piyes? Anlatsana ne olur.. diye sordu ablası.

Issız ormanın derinliklerinden prenses İnduleka'nın sesiydi sanki bu yükselen! Piyesin büyüsü öylesine sarmıştı Apu'yu!

— Yarından itibaren.. diye başladı büyük bir hazla.. Acay rolünü oynayan, yemeğe bize gelecek anne.

— Ben iki kişiyi birden neyle beslerim!. diye sızlandı annesi.

— Merak etme anne, dedi Apu. Yalnız Acay gelecek bize, öteki başka yere gidecek.

— Nasıldı Yatra, söylesene, diye atıldı ablası. Hiç bu kadar güzel bir şey görmedim ben.. Prenses öldüğü vakit söyledikleri şarkıya bayıldım doğrusu!.

Bütün gece boyunca dört bir yandan kemanlar çaldı uykusunda Apu'nun. Şafak sökerken uyandı birden. Gece geç va-

kit yatmış ve yeterince uyuyamamıştı. Güneşin ilk ışıkları iğne gibi batıyordu gözlerine. Suyla yıkadığında gözleri bir hayli yandı. Keman, davul ve zil sesleri işitiyordu hâlâ. Ve hâlâ kendini temsilde sanıyordu.

Köyün kızları gidip geliyordu gat yolunda, kendi aralarında konuşuyorlardı. Kızların biri Diravati, biri Kalinga kraliçesi, biri ise prens Acay'ın annesi Başumati'ymiş gibi bir duygu vardı Apu'da. Ablası ise, sözleri, hareketleri ve kollarını oynatış tarzıyle, prenses İnduleka'nın tâ kendisiydi. Geceleyin prenses rolünü oynayan çocuk hiç de fena değildi gerçi, ama Apu prensesi tıpkı ablası gibi hayal etmişti içinin içinde. Aynı ten, aynı iri gözler, aynı güzel yüz ve aynı uzun saçlarla bezenmişti hayalindeki prenses!

Bilinmeyen bir ülkede bir zaman yaşadıktan sonra, olanca merhameti, sevgisi ve tatlılığıyle İnduleka, ablası Durga'nın haline bürünmüş ve geri gelmişti sanki. Sık karanlık ormanda kardeşine sevgiyle sarıldığı ve ona yedirmek için yemiş aramaya gidip de kaybolduğu vakit, Apu hep, ebucehil karpuzlarıyle başlayan macerayı hatırlamıştı. Öğle yemeği için Acay'ı alıp eve getirdi. Annesi yanyana oturttu onları, yemeklerini verdi, sonra da Acay'la tanışmak için gelip yanlarına oturdu. Bir brahmanın oğluydu Acay, küçükken öksüz kalmış ve teyzesi tarafından büyütülmüştü. Birkaç yıl önce ölmüştü teyzesi de. Ve Acay bir Yatra kumpanyasına girmişti.. Birden ısındı Sarvacaya çocuğa, üstüste yemek verdi. Fakir yemeğiydi yemek, ama Acay zevkle yiyordu. Bu arada Durga, annesinin kulağına eğilip fısıldadı:

— Anne.. dün gece okuduğu şarkı vardı ya.. Hani: «Benim biricik kardeşim, ormanda nereye kaybolup gittin?» diye başlayan.. Ne olur iste de o şarkıyı bir daha okusun bize..

Okudu Acay. Şaşırıp kalmıştı Apu, ve Sarvacaya'nın gözleri yaşla dolmuştu. Ne kadar acıydı böyle bir çocuğun anasız

kalmış olması!. Hemen kesmedi Acay, başka türküler de okudu.

— Bugün ikindi üzeri muri* kızartacağım.. dedi Sarvacaya. Gel istediğin kadar ye. Utangaçlığı bir kenara bırak, aklına estiği vakit çık gel, e mi? Kendi evinmiş gibi bil burasını..

Sonra iki arkadaş ırmak kıyısında gezinmeye çıktılar. İşte o zaman Acay:

— Çok tatlı bir sesin var senin de.. dedi. Hadi bir şarkı söyle.

Acay tarafından övülmeyi gerçekten arzu ediyordu Apu, ama bir o kadar da korkuyordu. «Profesyonel bir şarkıcının önünde nasıl şarkı okuyabilirim ben?» diyordu kendi kendine.

Irmak kıyısında, koca ağaçların altından dolanan yolun hemen biraz ötesindeki bir bambu koruluğunun gölgesine çöktüler. Sıkılganlığından güçlükle sıyrılmış olan Apu, Daşu Ray'ın,* sözlerini babasından dinleyip de ezberlediği bir şiirini okumaya koyuldu:

Ey ölümsüz Tanrı
Senin kutsal ayaklarına sığınmak için geldim!.

Kulaklarına inanamıyordu Acay:

— Böyle bir sesin var da niye şarkı söylemekten kaçınıyorsun kuzum sen! Hadi bir şarkı daha söyle bakalım..

İçi zevkten titreyerek, başka bir melodiye girişti Apu:

Yolcuyu bekler hep ruhum
Ve suların kıyısında gene akşam oluyor.

Ablası söylemişti bu şarkıyı ilk olarak ona, Apu da ondan öğrenmişti pek hoşuna gittiği için. Evde yalnız başlarına kalınca bazen bu şarkıyı söylerlerdi birlikte.

Acay övgü yağdırmaya koyuldu şarkı bittiğinde:

— Sen bu sesle bir tiyatro heyetine girsen, ayda hiç olmazsa onbeş rupye kazanabilirsin! Hele biraz da meşkedip usûl öğrendiğin zaman!.

Ablasının yanında şarkı okuduğu zamanlar, sık sık sormuştu Apu: «Sesim sahiden güzel mi didi? Şarkı söyleyebilir miyim dersin?» Ve ablası her seferinde cesaret vermişti ona. Ama bu sefer!. Tanınmış bir Yatra heyetine mensup ünlü bir şarkıcı tarafından övgü yağmuruna tutulan Apu, öylesine mutluydu ki verecek cevap bulamadı.

— Bir daha gir bakayım o şarkıya.. dedi Acay.

İkisi bir ağızdan okudular yeniden.

Uzun bir an sessizlik oldu. Bir kayık, ırmağın akıntısına kaptırmış gidiyordu. Suyun kıyısında bir adam, çamuru eşelemekteydi.

— Ne arıyor bu adam? diye sordu Acay.

— Kurbağa yavrusu arıyor.. dedi Apu. Oltasına yem takacak kurbağa yavrularını..

Sonra ekledi:

— Bak kardeş.. Niye bizimle birlikte burada kalmayacakmışsın sanki?. Gitme bir daha olur mu? Hazır gelmişken bizimle kal..

Bu kadar tatlı bir ses yarabbi, bu derece güzel gözler! Prens Acay'ın tâ kendisi işte!. Apu bir orman köşesinde anîden rastlamıştı bu hükümdar oğluna, aç ve yalnız bulup sevmişti onu.. Ebedî bir dost! Gitmeye bırakılır mı hiç!

Bütün açıklığıyle içini döktü ona Acay; o da bugüne dek bu kadar iyi ve candan bir dost edinmemişti.. Kırk rupye biriktirmişti; biraz daha büyüsün, terkedecekti bu kumpanyayı, patronun eli biraz fazla uzundu. Aşutoş Pal'in heyetine katılacaktı Acay. Herkes mutluydu orada, her akşam luçi* veriyorlardı. Yedirmediği yemek başına tam on iki metelik ödüyordu patron.. Ve bu heyetten ayrılır ayrılmaz bir daha gelecekti bu köye, bu sefer günlerce kalacaktı.

İkindi üzeri gitmek zorunda kaldı Acay:

— Gel kardeş, dedi Apu'ya. Akşamüstü başka bir temsil verilecek. Bir an önce dönmemiz lâzım. «*Paraşuram'ın gururu ayaklar altında*» yı verecek olurlarsa, Niyoti rolünü oynayacağım. Dinlersin bak, ne güzel bir şarkı söylüyorum orada!.

Üç gün daha devam etti temsiller. Köylüler başka bir şey konuşmuyordu. Yollarda, gat'larda ve tarlalarda, kayıkçılar kürek çekerken, sığırtmaçlar ineklerini otlatırken, yeni işittikleri şarkıları söylüyorlardı hep. Ve heyetteki delikanlıları evlerine çağırıp en beğendikleri şarkıları söyletiyordu köyün kızları Apu da bir alay şarkı öğrenmişti. Heyetin barındığı eve gitmişti bir gün Acay'la, ve bir şarkı okumasını istemişlerdi. Çok güzel şarkı söylediğini yaymıştı Acay. Ardarda ricalara dayanamayan Apu, nihayet hünerini göstermeye razı olmuştu. Ve bütün heyet tutup onu patronun huzuruna götürdü. Orada da okudu Apu. Koyu tenli şişman bir adamdı patron, sözsüz rollerden birini oynuyordu sahnede.

— Hadi seni heyete alayım.. dedi. İster misin bizimle gelmeyi?

Sevinç ve gururdan koltukları kabardı Apu'nun. Bütün heyet çevresini sarmış, çığrışmaktaydı:

— Gel hadi bizimle, gel hadi sen de Apu!.

Hiç vakit kaybetmeden katılmak arzusundaydı. Bir insan hayatının son amacının bir Yatra heyetine girmek olduğunu anlamak için ne kadar uzun süre beklemesi gerekmişti yarabbi!. Gizlice sordu Acay'a:

— Şimdi heyete girsem, bana hangi rolü oynatırlar acaba?

— Şimdi mi? Bir hizmetçi veya bir çocuk rolü. Ama mesleği iyice öğrendiğin vakit..

Hizmetçi rolü falan oynamak istemiyordu Apu. Altın mığferli bir kumandan olmak istiyordu, kılıcını çekip savaşmak istiyordu. Bunun için de şimdi değil, büyüdüğü vakit girecek-

ti heyete. Hayatının en büyük tutkusu bu olacak, bunun için yaşayacaktı..

Acay, siyah tenli kocaman bir delikanlı gösterip fısıldadı:

— Şunu görüyor musun? İsmi Biştu Tele'dir. Hiç anlaşamayız onunla.. Kendi paramla kibrit alırım hep, ve yastığımın altına saklarım. Sonra o gelir, sigarasını yakmak için bir bir alır gider kibritlerimi. Ödemek aklından geçmez.. «Geceleyin korkuyorum, kibritlerimi alma..» derim, dinlemez. Hakikaten de karanlıktan çok korkarım ben. Geçen akşam tutup gene kibrit istedim, bir tokat aşketti ki bana sorma gitsin!. Ama çok güzel raksettiği için patrona daima söz geçirebiliyor. Bu durumda kimi kime şikâyet edeceksin!

Beş gün sonra oynayacağı başka temsil kalmayan kumpanya gitmeye hazırlanıyordu. Evin oğlu olmuştu Acay, Apu'nun kardeşinden farksızdı artık. Aynı yaşdaydılar; ve çocuğun kimsesiz olduğunu bilen Sarvacaya, ona ikinci bir oğul muamelesi etmişti. Durga da öz kardeşi gibi davranmıştı çocuğa. Acay'dan şarkılar öğrenmiş, hikâyeler anlatmıştı Acay'a. Ölmüş pişima'larından* söz etmişti hep. Üç kardeş avluda kaydırak oynamışlardı. Hiç bir yemekte tıkabasa doyurmaksızın sofradan kalkmasına izin vermemişlerdi. Tiyatroda hiç bir uğraşanı yoktu zavallıcığın; ne yatağıyle ilgilenirlerdi, ne yiyeceğiyle. Aile ocağının sıcaklığını hiç tatmamıştı o güne dek; ve şimdi işte bunun için ayrılmak istemiyordu onlardan; yavru kuş olmuş, yuvanın keyfini sürüyordu.

Vedalaşma sırasında birden çıkınını çözdü ve binbir mihnetle biriktirdiği paradan beş rupye ayırıp Sarvacaya'nın eline sıkıştırdıktan sonra:

— Didi evleneceği zaman.. diye kekledi sıkılganlık içinde.. güzel bir sari alın ona bu beş rupyeyle...

— Olmaz yavrum.. dedi Sarvacaya.. olmaz öyle şey.. Böyle bir şeyi düşünüp söylemen yeter de artar bile! Paran yanında kalsın. Sen de bir gün evleneceksin, paraya ihtiyacın olacak..

Geri almak istemiyordu parayı bir türlü, ancak uzun süre dil döktükten sonra razı oldu almaya.

Ve bütün aile, çocuğu uğurlamak için yola düzüldü. Ayrılış anı gelip çattığında, Acay birkaç defa ardarda, Durga'nın evlenme tarihini ona mutlaka yazmalarını söyledi..

Ve çocuk, cennet cevizi ağaçlarının gölgesinde uzaklaşıp da yaban üzümü çalılıklarının ardında gözden kaybolduğu an, birdenbire içi titredi Sarvacaya'nın «Küçücük bir can yarabbi!. dedi kendi kendine.. Ekmeğimi kazanayım diye bu yaşta ordan oraya savrulup durmak kolay mı!. Ya Apu'm bu çocuğun yerinde olsaydı! Mazallah!.»

23

HARİHAR Benares'ten dönüp geldiği vakit, köyde herkes, onu çok parlak bir gelecek bekliyor diye düşünmüştü. Onun kadar okuyup öğrenim görmüş kimse hemen hemen yoktu memlekette. Bir sohbet çatılmazdı ki Harihar'ın ilminden söz açılmasın!. Sarvacaya da, kocasına pek yakında iyi bir mevki verileceğini düşünmekten geri kalmıyordu tabii; ama bu iyi mevkiin kimin tarafından verileceğini görmek, sisli bir günde okyanusu görmekten daha kolay değildi.. Aylar ve yıllar geçti aradan; ne altınlar giyinmiş bir atlı, gecenin içinden doğru atını sürüp geldi sarayın resmî panditi ünvanını teklif etmeye; ne de binbir gecenin göğünden bir cin, elinde yakut kakmalı sihirli bir mücevherle süzülüp harap evlerinin damına kondu.. Tam tersine! Kurtlar tarafından kemirilen kapılar ve pencereler gün geçtikçe biraz daha köhneleşecek, ve biraz daha çökecekti tavandaki kalaslar.. Ve eskiden sahibi oldukları bir alay şey, yavaş yavaş ellerinden uçup gidecek, ama Sarvacaya umudunu yitirmeyecekti. Harihar da köye her dönüşünde dilinden eksik etmediği tatlı sözlerle durmadan beslemişti bu umudu: Her şey halledilmişti de sanki, bir kaç zaman daha beklemek kalmıştı. Eski refahla-

rına kavuşmuş gibi davranabilirlerdi artık.. Evet ama sonunda?..

Rüya ve hayallerle örülü olmasından mı gelir yoksa bu hayatın tadına doyulmazlığı? Rüyalar aldatıcı, hayaller gerçekten uzak olmuş, ne gam! İnsanoğlu onlarsız, zaruretin pençesinde paramparça olurdu. Hayatın en büyük hazinesidir rüyalarla hayaller. Gene gelsinler öyleyse, hiç eksilmesin hayattaki yerleri! Ve kahrolsun insafsız zaruret, adî kazanç kahrolsun!

Harihar gideli tam üç ay olmuştu bu sefer. Ve uzun bir süreden beri de eve tek kuruş göndermemişti. Durga her gün biraz daha hastalığa gömülmekteydi. Yiyor içiyor hasta düşüyordu kız; bir iki gün düzelir gibi oluyor, sonra yeniden çivileniyordu yatağa.

Sarvacaya, kızın evlilik meselesinin ardını bırakmamaya itmişti kocasını. Niren'in babası Racyeşvar Babu'ya defalarca yazdırmıştı. Mektuplara cevap yoktu ama, umut vardı henüz Sarvacaya'da. «Delirdin mi yoksa!. demişti Harihar. Para parayı çeker. Racyeşvar amcanın bizi kabul edeceğini mi sanıyorsun!.»

Sarvacaya, Nuh diyor peygamber demiyordu:

— Bir kere daha yazsan ne çıkar sanki.. Bak göreceksin, Niren'in çok hoşuna gitti kız..

Aradan iki ay geçip de cevap çıkmayınca yeniden sıkıştırmaya başlıyordu kocasını gene yazması için..

Bu sefer gitmeden önce, köyden taşınma meselesini halledip öyle geleceğini vaad etmişti Harihar.

«Mahallenin son bulduğu yerin hemen yanında, samanla örtülü tertemiz küçük kulübeler sıralanmıştı. Bakımlı bir süt ineği vardı ağılda. Demet demet samanlar ve pirinç dolu bir ambar görünüyordu.. Ekilmiş toprakların ucundaki bezelye tarlasının taze ve keskin kokusu, rüzgârla dalgalanıp avluya ulaşmaktaydı. Mavi alakargalar, şyama'lar* cıvıldaşıyordu durmadan. Apu, sımsıcak puf pirinci kara ineğin taze ve kay-

maklı sütüne banıp yedikten sonra ders çalışmaya otururdu. Durga'nın sıtması kökten geçip gitmişti. Herkes tanırdı köyde onları, herkes itibar eder, ayaklarının tozunu alırdı. Fakir oldukları halde hiç kimse tarafından hor görülmezlerdi...»

Düş görüyordu Sarvacaya, gündüz gece sadece düş görüyordu artık.. Hiç olmazsa bu sefer bir şeylerin düzeleceğini sezer gibiydi. Tâ içinden doğru bir ses böyle diyordu ona.

Niçin peki hiç bir şey düzelmemişti bütün bu yıllar boyunca? Niçin bu kadar beklemek zorunda kalmıştı? Genç kız âyinin geleneksel resimlerini çizip kutsal tabirleri ezbere okuyarak elmas ağaçlarının altında dolaştığı çocukluk çağında, hep varlıklı bir aileye gelin gitmek için dua etmişti. Bambuların arasında kaykılıp kalmış bu evi kimin gönlü çeker ki!

Durga, elinde kimbilir nereden kopardığı bir yılanyastığı dalı, bir süredir mutfakta oturuyordu.

— Nasıl oldun kızım? diye sordu annesi. Bugün gene pirinç yok sana, dün gece çok ateşin vardı..

— Ne çıkar ateşim olmuşsa! Birazcık üşüdüm o kadar.. Şu yılanyastığını pirince koy pişsin de biraz ver bana..

— Hastalık bu senin iştahını açan! Bugün ve yarın ateşin çıkmazsa, öbür gün istediğin kadar yersin olur mu kızım..

Yalvarıp yakarmanın hiç bir işe yaramayacağını anlayan Durga, yılanyastığını bir kenara bıraktı. Sessizce oturdu bir süre, kendini dinledi. «Bugün çok iyiyim.. dedi kendi kendine. Ateş gelmeyecek işte. Akşma iki peksimetle biraz patates tavası yerim, olur biter.»

Biraz sonra esnedi. Ateşin habercisiydi bu, biliyordu. Gene de aldatmaya çalıştı kendi kendini: «Esnemekten ne çıkar ki, herkes esniyor! Gelmeyecek işte ateş, gelmeyecek işte!.»

Derinden derine bir üşüme sarıyordu vücudunu. Gidip güneşte oturmak istedi; sonra vazgeçti. Tamamıyle normal bir şeydi bu üşüme duygusu, ateşle hiç bir ilgisi yoktu..

Kâr etmedi çaresiz, güneş daha batmadan gelip dayandı ateş. Ve Durga, annesi görür korkusuyle gizlice kaçıp güneşe oturdu. Umutsuzluk içindeydi. «Hep onu düşündüğüm için geldi ateş.. dedi kendi kendine. Sahici bir ateş değil ki bu!»

Batan günün ışıkları, yosunla örtülü yıkık duvara vurmuştu; koyulaştıkça koyulaşıyordu akşam gölgeleri. Başka şeyler düşünüp de aklına hiç getirmeyecek olursa, ateşin düşeceği duygusuna kapılmıştı Durga; Apu'yu çağırıp:

— Gel şuraya yanıma otur.. dedi. Sana bir hikâye anlatayım.

Bir yıl önce, yağmurlu ve karanlık bir akşam, Seca Takrun'un bahçesine hurma filizi toplamaya gitmişlerdi Apu'yle. Birden Durga'nın sağ ayağına batmaz mı bir şey! Sabahleyin baktılar ki, Satu, gelip hiç kimse yemişlerine dokunamasın diye bütün yola diken serpmiş.

Bir başka gün de çok garip bir şey olmuştu..

Elinde rengârenk camlı bir teneke kutu, Doğu Bengalli yaşlı bir müslüman çıkıp gelmişti köye. Civan Çoduri'nin avlusuna yerleşmiş ve kuutdaki resimleri parayla göstermeye başlamıştı adam. Durga onun yanıbaşında ayakta dikiliyordu hep. Parası yoktu. Bütün öteki çocuklar birer metelik verip bakmışlardı..

Kutusunu tıkırdatıp türkü söyleyen bir sesle bağırıyordu ihtiyar müslüman:

— Şahbanû hanımın Allahına nasıl dua eylediğini gör.. Kaplan canavarının fil azmanıyle nasıl dalaşıp cenk eylediğini gör..

Bakan çocuk gözlerini kutudan ayırır ayırmaz heyecanla soruyordu Durga:

— Neler gördün içinde? Sahici miydi hepsi?.

Öyle güzel, öylesine harika şeylerdi ki sözle tarif etmelerine imkân ve ihtimal yoktu!.

Çok geçmeden hepsi sırasını savmış bulunuyordu, onların ardından Durga da gitmeye davrandı. Tam o anda seslendi ihtiyar müslüman:

— Sen görmek istemez misin kızım?

Başını salladı Durga:

— Hayır. Param yok..

— Gel kızım gel.. dedi adam. Senden para isteyen kim?

Utandı birden, hayır dedi adama. Dedi ama, dudaklarının ucuyle dedi. Yüreği merak ve heyecanla çarpıyordu aslında.

— Gel yavrum, bunda bir kötülük yok ki.. Gel de bak hadi..

O zaman dayanamadı artık, yüzü sevinçle parıldayarak, adım adım yaklaştı kutuya. Gene de, gözünü bakma borusuna yerleştirmeye cesaret edemedi..

— Borunun tam ortasına bak kızım.. demek zorunda kaldı adam.

Dağınık saçlarını arkaya doğru savurup yerleştirdi gözünü boruya. Ve o andan sonra geçen on dakika içinde bir tek kelime söyleyemedi. Capcanlı, hakikî insanlar vardı kutunun içinde! Kadınlı erkekli Avrupalılar, evler, kavgalar, her bir şey vardı! Şimdi imkânı yok anlatamazdı o gördüklerini.. Harika şeylerdi hepsi de!.

Apu da görsün isterdi onları; ve bunun için de ihtiyarı arayıp durmuştu o gün bugündür Durga, ama bir türlü bulamamıştı..

Hikâye biterken ateş de iyice bastırmıştı, daha fazla dayanamadı.. Gidip yorganın altına yattı ve büzüldü.

Babasının evde olmadığı bugünlerde Apu'yu bulmak imkânsız gibi bir şeydi. Nerdeyse kurtlar kemirip tüketecekti ders kitaplarını. Sabahleyin kabuk kesesini alıp evden fırlıyor, ve tâ öğle üzeri yemek saatında dönüyordu ve. Hep aynı azarı işitiyordu annesinden:

— İyice şımardı bu çocuk artık! Derslerine dönüp de baktığı bile yok.. Ama dur, bekle biraz.. Hele baban gelsin, bak ben neler anlatacağım ona!.

Korkuyle oturup kitaplarını birer birer sıralıyordu çevresine:

— Bana bir parça kâdı hindî ver anne.. diyordu. Mürekkebe koyacağım..

Ve sayfalar dolusu yazıp kurusun diye güneşe seriyordu. Pırıl pırıl parıldıyordu mürekkep, kâdı hindiyle karışınca. Hayranlık içinde seyrediyordu Apu serdiği sayfaları. «Yarın biraz daha fazla koymalı kâdı hindîyi.. diyordu kendi kendine. Şuna bak ne güzel parlıyor!»

Annesinin tenbul kutusundan bir çubuk kâdı hindî alıyordu gizlice ve mürekkebe karıştırıyordu. Yazıp sayfayı kuruttuktan sonra da her gün aynı merakla nasıl parladığını seyre koyuluyordu. Ve daima beğeniyordu yaptığı işi, ve her seferinde: «Bir parça daha fazla koysam ne çıkar sanki!» diyordu kendi kendine.. Ve bir gün annesi bunun farkına varıverdi:

— Bu çocukta ders çalışmak diye bir şey kalmadı!. dedi. Kilolarca kâdı hindî harcasın sadece yeter.. Her gün avuç dolusu gidiyor.. Bir daha görmeyeceğim, anladın mı!.

Suçüstü yakalanınca cesareti gelmişti Apu'nun:

— Kâdı hindî olmaksızın mürekkep olur mu sanıyorsun! diye cevap verdi.. Keyfimden yapıyorum sanki bu işi...

— Keyfinden değil tabii, bilmez olur muyum hiç! Kim daha çok kâdı hindî harcıyorsa, o daha çok ders çalışıyor demektir, öyle mi? Hadi ordan!.

Defterlerin birine bir tiyatro oyunu yazıyordu Apu. Hemen bütün sayfaları dolmuştu defterin.. Vezirinin ihanetine uğrayan hükümdar, ülkeyi terkedip ormanlara çekiliyordu piyeste. Ve prens Nilambar'la prenses Amba, ormanda haydutların eline düşüyordu. Müthiş bir savaşma oluyordu o anda. Sonra da prensesin cesedi, ırmak kıyısında bulunuyordu..

Satu isminde karmaşık bir şahıs vardı oyunda; korkunç bir suç işliyordu bu şahıs. İşlediği suç söylenmiyordu ama, ölüm cezasına çarptırılıyordu. Oyunun sonuna doğru Naruda'nın hayır duası sayesinde prenses Amba hayata dönüyor ve babasına sadık kumandanlardan Civanketan'la evleniyordu.. Bu oyunla köydeki son Yatra temsili arasında, isimler hariç hiç bir fark bulunmadığını, dolayısıyle de Apu'nun bu oyunu o temsilden hemen aynen kopya ettiğini söyleyecek olanlar, şunu unutmamalıydılar: Kalidas* bile yüzyıllar önce mehtaplı bir gece, bir yağ lâmbasının aydınlattığı ıssız odasının sessizliği içinde çalışırken, hareket halindeki bir bulutu tasvir etmek için; çok eski bir şairin tasvir ettiği, tavus kuşlarının çığlıklarıyle çınlayan mavi bir buluta benzer uzak bir orman rüyasından ilham almamış mıydı? Bin yıldan fazla bir zamandır insanlar, Kalidas'ın, aslı unutulmuş o mutlu gecesini yüceltip durmaktadır. Ateş yakmak için gene ateş gerektir; meşaleyi bir kül yığınının içine gömerek alevlendirmek mümkün olur mu hiç!

Kitaplarının arasında, *Ünlü Hayatlar Çelengi* isimli bir kitap vardı. İşvar Çandra Vidyasagar* tarafından kaleme alınmış eski bir eserdi bu.. Apu okusun diye en akla gelmedik yerlerden kitap bulup taşımak gibi bir hastalığı vardı Harihar'ın. Bunu da öyle getirmişti günün birinde. Apu zaman zaman kitabı açar, gelişigüzel birkaç sayfa okurdu.. Bu kitaptaki kahramanlara benzemek istiyordu o da!. Meselâ Rosko'ya.. Panayırda patates satmaya giden küçük bir köylü çocuğuydu Rosko, çitin yanına oturur cebir problemleri çözerdi. Ve kâğıdı olmadığı için, bir deri parçasının üzerine kör bir iğneyle çizerek yapardı hesaplarını.. Sonra Dubal vardı.. Sürüsünü başıboş otlamaya koyveren bir çoban.. Rastladığı ilk ağacın altına çöküp haritalara dalardı o da.. Onlar gibi olmak istiyordu Apu.. Cebirin ne olduğunu bilmiyordu ama, Rosko gibi cebir öğrenmek istiyordu.. Usanmıştı sayfa doldurmaktan; ne aritmetik elkitabını seviyordu artık, ne de Şubankari cet-

vellerini.. Tek başına bir ağacın gölgesine oturmak, ya da çökmek bir çitin kıyısına, ve haritalara bakmak uzun uzun. Harita neymiş bilmesin varsın, ne çıkar? Öğrenir vakti gelince.. Kocaman kitaplar okuyup pandit olmak istiyordu Apu.. Ama nerde bulacaktı bütün bunları? Haritaları, cebiri, Latin gramerini nerde bulacaktı?. Kerrat cetvelinden başka bir şey yoktu ki burda!.

Azarlamasını iyi biliyordu annesi! Elinden geliyorsa öğrenmek istediği şeyleri de varsın öğretsindi bakalım oğluna!.

24

KAÇ günden beri bardaktan boşanırcasına yağıyor. Annada Ray'ın verandasında toplanıyor mahallesinin erkekleri. Binbir gece masallarını aratmayan cinsinden bir alay hikâye anlatıldı o gün. Çivit fabrikasıyle ilgili dedikodulardan bir Puri tapınağının üzerinde asılı, yaklaşan gemileri mıknatıs gücüyle yollarından ayırıp su altındaki kayalara çarptırarak batıran iki yüz kiloluk taşa kadar her şey sıralandı gene.. Hiç kimsenin gitmeye niyeti yok. Böyle nefis hikâyelerin anlatıldığı bir sohbeti bırakıp da eve dönmeyi kim ister? Coğrafya alanından müneccimliğe kayıyor şimdi konuşma.

— Brigusamhita* gibi bir kitap daha yazılmamıştır! diyor işte Dinu Çodhuri. Burcunu verirsin, babanın isminden tut da geçmiş ve geleceğinle ilgili ne varsa hepsini söyler sana.. İnanmayan denesin: Gezegenlerin ve burçların girebilecekleri bütün durumlar yazılı kitapta. Geçmiş hayatlarına varıncaya kadar her şey yazılı..

Merakla dinliyor hepsi. İçlerinden Ramamoy, dışarıya bir göz atıp ayağa fırlıyor:

— Kalkın dostlar! Biraz daha oyalanırsak, gitmek imkânsız hale gelecek. Havaya bakın bir! Fırtına çıkmazsa talihli sayılırız.. Hayra yormuyorum ben bu havayı. Kalkın gidelim!

Dinmek bilmiyor yağmur. Şöyle bir hafifler gibi olup yeniden azıtıyor. Su değmeyen bir karış yer bile yok..

Topu topu boş rupye yollamıştı Harihar. Uzun süredir ne mektup geldi, ne para çıktı. Her sabah, o gün para gelecek umuduyle uyanıyor Sarvacaya.

— Orda burda oynayıp duracağına git de postacıya göz kulak ol.. diyor oğluna. Mektup kutusunun yanından ayrılma ki gelir gelmez sorasın..

— Amma da iş!. diye haykırıyor Apu. Gözetlemiyorum mu sanıyorsun? Punti'ye bir mektup çıktı dün, bize de gazete geldi. Sor inanmazsan Punti'ye.. Ben kutunun yanında durmasam bizim gazete gelebilir miydi hemen!.

Gene yağıyor yağmur, hep yağıyor. Annesinin tenbihi üzerine, Ray'ların verandasında oturmuş postacıyı bekliyor Apu. Demirci Sadu'nun kulübesinden bir kanat çırpmasıyle havalanıp Ray'ların silmesine konan güvencinlere bakıyor: Sırılsıklam onlar da.. Gök gürültüsünden korkuyor. Her şimşek çakışında: «Allah baba bizimle iyi eğleniyor, diyor kendi kendine, şimdi gök gürüldeyecek gene..» Sımsıkı yumuyor gözlerini, kulaklarını tıkayıp bekliyor.

Annesiyle ablası, bütün ikindi boyunca topladıkları yılanyastığı yapraklarını mutfağın sundurmasının altına yığıyorlar.

— Nerden buldunuz bunları anne? Amma da çok!

Gülüyor Durga:

— Çok mu dedin! Senin keyfin yerinde maşallah! Göl kıyısındaki elmas ağacının altından topladık bunları, dizlerimize kadar suya battık. Gel de gör inanmazsan..

Ertesi sabah gat'ta, berberin karısını bulacaktır Sarvacaya. Elbisesinin altından küçük bir beyaz bakır tepsi çıkaracak:

— Bak işte.. diyecektir.. En iyi kaliteden bu, safi bakır.. Hani konuşmuştuk ya, onun için getirdim. Öyle her istediğin vakit bulamazsın böylesini. Düğün hediyesi bu..

Daha bir hayli yalvarıp yakarması gerekecek Sarvacaya'nın. Berberin karısı bir yarım rupye çıkartacak nihayet, ve tepsiyi sarisinin içine saklayacak. Aman hiç kimse bilmesin! Özellikle rica ediyor bunu Sarvacaya..

İki gün boyunca yağmurun şiddeti arttıkça arttı. Doğudan doğru esen bir rüzgâr bütün su birikintilerini doldurup taşırmıştı. Yollarda diz boyu su var şimdi, gece gündüz bora ıslık çalıyor. Bambu koruluğunda fırtına gürüldemekte, nerdeyse yeri öpecek bambular. En ufak bir açıklık yok gökyüzünde, kapkaranlık. Bazen daha da koyulaşıyor bu karanlık ve doğudan batıya doğru simsiyah bulutlar geçiyor. Tanrılarla şeytanlar savaşıyor sanki, ve sanki en azgın noktasına gelip dayanmış savaş. Alay alay ilerliyor canavarlar ordusu, görünmez yöneticilerin emrinde fırtına hızıyle ilerliyor. Ve tanrısal yıldırım, korkunç kavurucu ateşiyle siyah orduyu bir anda delip ikiye bölüyor. Ama yoketmesi imkânsız bu canavarları, nereden nasıl bilinmez, yeni baştan üşüşüp simsiyah bulutlara doluyor ve yerle göğü karartıyordu.

Dehşet verici bir fırtına!

Gece gündüz dinmiyor rüzgârın uğultusu! Yükseldikçe yükseliyor ırmak. Nice kulübeyle evleri götürdü sular! Bütün arklar ve dereler taştı. İneklerle danalar, bambuların içinde, ağaçların ve evlerin sundurmaları altında sırılsıklam. Bir tek kuş sesi işitilmiyor artık. Dört beş gün geçti böyle. Fırtınanın uğultusu var sadece, bir de sürekli yağan yağmurun sesi..

Sundurmasının basamaklarını hızla çıktı Apu, kurutmak için başını ovalayarak:

— Didi.. diye seslendi. Bizim bambulara kadar geldi dayandı su. Görmek istemez misin?

Yorganın altına gömülmüştü Durga, kıpırdamadan sordu:

— Nereye kadar yükseldi?

— Demirhindili yolda diz boyu. Yarın ateşin düştüğünde gider görürsün..

Bir an durup ekledi:

— Annem nerde?

Pişirmeye bir tek pirinç tanesi yok evde; dünden kalma bir avuç pişmiş pirinç var o kadar. Apu sızıldanıyor:

— Hiç bu yeter mi anne, çok acıktım ben.. Sıcak pirinç isterim..

— Hayatım.. hazinem benim.. diyor annesi. Yapma böyle yavrucuğum. Bak şimdi sana güzel bir kızarmış pirinç yemeği hazırlayayım, ye.. Ben bu durumda yemek pişirebilir miyim? Her şey sırılsıklam, bak.. Fırın su dolmuş görmedin mi?

Sonra da, elbisesinin altında saklı tuttuğu bir şeyi çıkarıp gösteriyor çocuklarına:

— Bakın bir sazan balığı! diyor gülümseyerek. Bambuların arasında kulakları üzerinde yürürken gördüm bunu! Yağmur şiddetli bastırınca, hepsi ırmaktan dışarı uğramış.. Tenbul ektikleri gölcük, ırmağa kadar taşmış zaten. Sazanlar da dışarı uğruyor tabiî..

Yorganını atıp doğruldu Durga. Aklı almıyor bir türlü:

— Anne bakayım şu balığa.. diyor. Sazanların kulakları üzerinde yürüdükleri doğru mu?. Başka balıklar da varmış mu karaya?

Apu kafasını yağmura doğru dikmiş, dışarı fırlamak üzereydi, annesi güçlükle zaptediyor.

— Ateşim biraz düşecek olursa yarın sabah beraber gideriz Apu.. diyor Durga. Bambu ormanından balık getiririz seninle..

Birden şaşırdı sonra: «Bambu ormanında balıklar!. dedi kendi kendine. Kimin aklından geçerdi ki böyle bir şey! Peki ama nasıl gelmişler oraya kadar acaba?. Annem iyi arayıp bakmamıştır etrafa, mutlak başka balık da bulunurdu yoksa. Sazan balıkları kulaklarının üzerinde yürürken hiç görmedim yarabbi! Yarın sabah ateşim düşer de inşallah gider görürüm..»

Akşam karanlığı ormanları ve bahçeleri sarıyor yavaş yavaş. Karanlık bulutlar ve mehtapsız gece, bütün tabiatın üzerine simsiyah bir örtü çekmektedir. Annesiyle kardeşi yanıbaşında Durga'nın. Sarvacaya kara kara düşünüyor gene: «Niren'den bari bir mektup çıka gelseydi şu sırada! Yoksa istediğim şey gerçekten imkânsız mı yarabbi?. Pekâlâ beğenmişti kızı Niren. İnsanın alnına yazılan olur tabiî, alnımızda ne yazıldığını da sadece Allah bilir ama insanın kaderi bu derece karanlık olur mu hiç?. İmkânı yok, olamaz..»

Öte yanda iki kardeş müthiş bir tartışmaya girişmiş durumdadır. Apu yataktan uzaklaşıp annesine sokuluyor işte. Rüzgârın şiddetinden soğudukça soğudu hava..

— Anne.. diyor Apu gülümseyerek.

— Ne var yavrum?

— Dinle bak: *Ezer kara biberi, saçları yeri süpürür..*

— *Bu arada benim annem bu dünyayı terketti..* dedi Durga.

— Hıh! Doğru mu anne bu? *Bu arada benim annem bu dünyayı terketti..* mi yani!.

Ablasının cehaletiyle alay ediyor Apu, katılarak gülüyor şimdi.

Ve oğlunun bu sevinç taşan gülüşü, bir mızrak gibi saplanıyor yüreğine Sarvacaya'nın: «Beş değil yedi değil, topu topu bir tek erkek evlâdım var işte! Ne biçim kadermiş bu benimki.. Bir tek çocuğun arzularını bile yerine getirememek.. Ne bir parça tereyağ, ne luçi,* ne sandeş.. Sadece bir avuç pirinç her Allahın günü.. Ne talihsiz bir kadınmışım ben!» Düşündükçe kararıyor Sarvacaya: «Ev nerdeyse çökmek üzere.. Hep para sıkıntısı, hep para sıkıntısı üstelik.. Apu büyüyünce acımız sona erecek ancak. Yarabbi yardım et de oğlumuz adam olsun!»

Çocuklarına hikâye anlatmaya koyuluyor: İlk defa Nişindipur'a gelip yuva kurmalarını anlatıyor. O yıl da böyle sürekli yağmurlar yağmıştı; ve ırmak öylesine kabarmıştı ki,

eşya yüklü koca koca gemiler Mukerci'lerin gat yolu üzerindeki bahçesine kadar yanaşabiliyordu..

— Gemiler çok mu büyüktü anne? diye soruyor Apu.

— Muazzamdı. Bihar'lıların kireç gemileri var ya, işte onlar kadar aşağı yukarı.. Hani leke toprağı yüklü gemiler geliyor zaman zaman, görmüşümdür? Onlar kadar büyüktü işte!

Durga soruyor birden:

— Dörtlü saç örgüsü yapabiliyor musun anne?

Gece yarısı uyandı Sarvacaya. Apu sesleniyordu:

— Hey anne, kalk! Üstüme su damlıyor benim..

Kalkıp ışığı yaktı. Şiddetli bir yağmur sesi geliyordu dışardan. Dam delinmişti, su içindeydi oda. Apu'nun yatağının yerini değiştirdi ilkin, sonra Durga'ya yöneldi. Ateş içinde uyuyordu kız. Daha ilk yoklayışta farketti yorganının sırılsıklam olduğunu, seslendi:

— Durga! Durga hey! İşitiyor musun? Biraz kımılda kızım, kalk şöyle biraz, yatağının yerini değiştireyim.. Çabuk kızım, sırılsıklam olmuş yatak..

Çocukları uyuduktan sonra da gözüne uyku girmedi Sarvacaya'nın.. Simsiyah bir gece, aralıksız ve yoğun bir yağmur.. Endişe dolu; bir felâket gelmesinden korkuyor. Tuhaf bir duygu var içinde. «Ne oldu bu adama böyle? diyor kendi kendine hep. Niye bir mektup bile yok yarabbi?. Para umurumda değil, geçen defalar da gelmedi para.. Ama sağlığı? Sağlığı yerinde mi bilsem!. Siddeşvari ana, işte sana yirmi bir meteliklik bir kurban adıyorum.. İyi haberler yollat inayet buyur da..»

Ertesi gün sabaha doğru bir an kesilir gibi oldu yağmur.. Sarvacaya evden çıkınca, bambu koruluğunun ordaki gölcüğün suyla dolup taştığını gördü. Nivaran'ın annesi gat yolunda ilerliyordu sırılsıklam. Hemen seslendi Sarvacaya:

— Nivaran'ın anası, dur biraz hele, dinle!.

Yaklaşıp ürkek bir sesle sordu:

— Hani bir keresinde oğlun için bana bir Brindavan şalı sormuştun.. Şimdi ister misin?

— Hâlâ var mı? diye sordu kadın. Şu yağmur biraz dinsin, oğlumla beraber senin eve gelir bakarız.. Ama şal yeni mi Takrun'cuğum, yoksa eski mi?

— Gel şimdi gör istersen.. diyor Sarvacaya. Gel gör hemen.. Eski olmasına biraz eski, ama kimse kullanamadı bugüne kadar. Tertemiz, bir kenara koymuş bekletiyordum..

Kısa bir susuştan sonra ekliyor:

— Pirinç ayıkladığın oldu mu bugünlerde?

— Hiç bu havada pirinç kurur mu Takrun? Ev için biraz ayırmıştım, hepsi hepsi o var işte elimizde..

— Şöyle bir şey yap öyleyse, diyor Sarvacaya. Bugün bana yarım ölçü getir gel o pirinçten, olur mu?

Yaklaşıyor kadına, sesini alçaltıyor:

— Pazardan bana pirinç getirecek kimse bulamadım bu yağmur yüzünden. Elimde param, satacak birisini bulur muyum diye dolaşıp duruyorum günlerdir. Çok zor durumda kaldım anacığım, çook..

Nivaran'ın annesi kabul etmişti teklifi:

— Hayhay.. dedi. Getirip geleyim sana o pirinçten biraz. Yalnız sizin gibiler Betel pirincini kolay kolay yiyemez. Kabadır çünkü..

Kaynamış kabuk yutamıyor artık Durga, halâ düzelmedi gitti hastalığı. Ne ilâç bulabildiler, ne de bakacak bir tabip ya da vaidya*.

— Bana bir meteliklik tuzlu bisküvit getir anne, onları yiyebiliyorum.. diyor her seferinde.

Ama irmik alacak paraları bile yoktu, nerde kaldı bisküvit!

Akşamüzeri olanca şiddetiyle başladı yağmur. Ve yağmurla birlikte fırtına bir kat daha arttı. Bardaktan boşanırcasına dökülen sağanağın gürültüsü, suyun şıpırtıları, bora halin-

de esen doğu rüzgârının uğultusuna karışıyor şimdi. Muson akşamının karanlık bulutları uçuşuyor gene havada. Soğuk rüzgârın sürükleyip savurduğu su damlaları sızıyor kapılardan pencerelerden. Aralıkları yırtık çuvallar ve paçavralarla tıkanmış bu çökük kapı nasıl dayanabilecek fırtınanın amansız hücumuna?

Çocuklar uyuduktan sonra büsbütün şiddetlenmişti yağmur. Uyumanın imkânı kalmamıştı. Doğrulup yatağın içine oturdu. Suyun sesi geliyor dışardan hep. Fırtına, öfkeli bir canavar böğürtüsüyle saldırıyor eve. Ardarda inen darbelerin altında derinden derine sarsılıyor duvarlar. Olduğu yere biraz daha büzülüyor korkudan. Köyün bir ucunda, bambuların ortasında, çocuklarıyle tek başına ve desteksiz kaldı işte. «Yarabbi! diyor kendi kendine. Benim ölmem bir şey değil ama buncağızlar ne olacak? Nereye taşırım bunları bu gece vakti?.» Kukumav kuşu gibi düşünüyor yatakta, tedbir tasarlıyor kendi kendine: «Ev yıkılacak olursa, verandanın duvarı çöker herhalde ilkin. Gürültüyü işitir işitmez fırlar, arka kapıdan dışarı kaçırırım çocukları hemen..»

Oturamaz hale gelmişti artık. Şu son günlerde hep kaynamış yılanyastığı yaprakları ve kaynamış patatesle beslenerek yaşamıştı. Oruç tutuyordu daha doğrusu. Kendi oruç tutuyor, elinde avucunda kalmış birazcık yiyeceği de çocuklarına saklıyordu. Açlık ve tasadan bitap düşmüştü. Garip bir karıncalanma vardı başında..

Fırtına gürüldüyordu; gece yarısından sonra daha da artmıştı bora. Korkunç bir rüzgâr esiyordu dışarda. Sonunda dehşete kapıldı Sarvacaya, kalkıp usulca açtı odanın kapısını, fırtınanın niyetini anlamak amacıyle. Elbisesi, saçları, bütün vücudu bir anda sırılsıklam oldu yağmurdan. Sundurmanın dışına uzatmıştı başını, o kadar! Rüzgârın ıslıkları yağmurun gürültüsünü bastırmaktaydı. Göz gözü görmüyordu. Karanlıkta bulutlar, gök, rüzgâr ve ağaçlar birbirine karışıyor gibiydi. Dayanılmaz bir gürültü kaplamıştı dünyayı.. Bu

korkunç karanlığın, bu amansız fırtına gecesinin ruhu, mahvedici Tanrının yumruğu gibi dehşet verici bir hızla saldırıp tüm yaratılışı yutmak istiyordu sanki.. Gecenin diplerinden, ağaçların arasından, gök ve yerin içinden doğru, hep onun adımlarının gürültüsüydü gelen! Bu tarümar edici yumruk, başlangıçta, gerileyip olanca gücünü toplar gibiydi: «Şuuuuu!.» Sonra yukardan aşağıya bütün hava tabakalarını birbiri içine geçirip kaldırarak, kırık dökük yuvasına indiriyordu zavallı Sarvacaya'nın: «Şiiiii!» Ve sarsılıp titremeye koyuluyordu tuğla duvarlar darbenin şiddetinden. Her an her şey devrilebilirdi. Ne en ufak bir sabırsızlık seziliyordu bu gelişte, ne bir intizamsızlık, ne de en basit bir hata: Tam tersine, kesin, ne yaptığını bilen, yollu yöntemli bir gelişti bu! Belli bir anda tüm kâinatı tuzbuz etmekle yükümlü olan bu kuvvet, bu zaptedilmez harabeler habercisi, gülümseyen yaratılışı bir havaî fişek gibi sonsuz karanlıkların ortasına fırlatıp atmak için geliyordu gene. Ödeviydi bu onun; ve bu ödevin gerçekleşmesinde ne bir çılgınlık ne de bir sabırsızlık gösterisine yer vardı.

Dehşet içinde kapadı kapıyı. «Peki şu anda eve bir şey ya da birisi girse? Bir adam ya da bir hayvan?. Sık bambulardan ve cengelden başka bir şey yok etrafta.. bir tek ev bile yok.. Aman Allahım!»

Odaya su dolmuştu. Apu'yu yokladı önce. Islanmıştı çocuk.. Ne yapması lâzım peki? Gecenin sona ereceği yok artık besbelli. Kibrit kutusunu buldu el yordamıyle, lâmbayı yaktı.

— Apu! Apu, kalk yavrum.. İşitiyor musun Apu!.

Durga'ya döndü sonra:

— Öbür yanına dön Durga. Çok su dökülüyor gene. Kımılda biraz, dön yavrum..

Yatağın ortasına oturup uykulu gözlerle etrafa bakındı Apu, sonra yeniden yattı. Müthiş bir gürültü koptu o sırada. Yeniden kapıya seğitti Sarvacaya, dışarıya baktı; ve koskoca bir boşluk gördü bambular tarafında: Mutfağın duvarı çök-

müş bulunuyordu. Hızla çarpmaya başlamıştı yüreği. Bu sefer sıra belki de evdeydi. Bu eski evde.. Kimi çağırabilir ki yardıma? Düşündü, bulamadı. «Yarabbi fırsat ver bu geceyi geçirelim! Şu zavallı yavrucaklara merhamet et yarabbi!.»

Şafak sökmek üzere. Fırtına biraz yatışır gibi oldu, ama ipince bir yağmur yağıyor.. Ahırdaki ineklere bakmaya gitmişti Nilmani Mukerci'nin karısı. Arka kapıya vurulduğunu işitip koştu. Şaşkınlık içinde haykırdı kapıyı açınca:

— Ne arıyorsun bu vakit burda?.

— Ağayı çağır.. dedi Sarvacaya boğuk bir sesle. Söyle de hemen bize gelsin ne olur. Durga bir acaip..

Nilmani Mukerci'nin karısı iyice afallamıştı:

— Durga mı? diye sordu. Nesi var Durga'nın?

— Kaç gündür ateşi vardı. Bir iniyor bir çıkıyor. Sıtma ateşi.. Ama dün akşam çok yükseldi ateş. Üstelik akşamki havayı gördün değil mi!. Çabuk çağırıver ağayı..

Sarvacayanın tasalı haline, uykusuzluktan kızarmış gözlerine ve darmadağın saçlarına baktı kadın:

— Merak etme Bau.. dedi. Bekle biraz, hemen çağırıyorum. Şimdi.. Bizim alırın damı çöktü geceleyin. Böyle hava görmedim ben, of! Sabaha doğru inekleri çıkarmak için kalkmıştı, sonra yeniden gidip yattı. Hemen çağırıyorum, bekle..

Çok geçmedi, Nilmani Mukerci'yle büyük oğlu Fani ve karısıyle iki kızı Apu'lardaydılar. Gecenin karanlığında bütün köyü baştanbaşa ezip perişan eden canavar, sabaha doğru gökyüzünde kaybolup gitmişti. Ağaç dalları, yapraklar, saman demetleri, henüz yemyeşil bambu uçları ve sürgünlerle doluydu zemin. Fırtınanın devirdiği bambu gövdeleri kapamıştı yolu.

— Şu hale bak baba.. dedi Fani. Fırtına bu çatka* yapraklarını tâ Nababganc yolundan sürükleyip getirmiş!.

Ve yaprakların arasından ölü bir serçe çıkardı delikanlı.

— Ne var, ne oldu Apu'cuğum? diye sordu Nilmani içeri girince.

Ablasının başucunda oturmuş Apu, derin bir endişe okunuyor yüzünde. Kederli bir sesle:

— Didi garip şeyler söyleyip durdu amca.. diyor.

İlerleyip yatağın kıyısına ilişiyor Nilmani.

— Ver bakayım şu elini.. diyor. Ateş biraz fazla, evet. Korkmayın.. Hemen Nababganc'a git Fani, doktor Şarat'ı al getir buraya..

Sonra hastaya dönüyor:

— Durga.. Durga yavrum!.

Bir ölüm baygınlığı içinde çocuk. Kımıldamıyor bile..

— Bu odanın kapısı da perişan olmuş.. diyor adam. Dünkü yağmurda her tarafı su basmış. Bauma niye bu kadar sıkılgandır anlamıyorum ki? Pekâlâ uyandırabilirdi bizi.. Şu Hari de bir türlü aklını başına toplayamadı gitti vallahi! Bu kapı bu halde bırakılır mı hiç! Her zaman böyle rahat davrandı bu adam, her zaman..

— Sen hangi kapıdan bahsediyorsun kuzum?. diyor karısı. Ağızlarına atacak lokmaları yok! Başka türlü, yuvasını bu halde bırakır da gider miydi hiç? Bu zavallı sıska yavrucak da bütün gece ıslanıp sırılsıklam olmuş, vah vah vah!. Söyle de biraz su ısıtsınlar. Sen de şu pencereyi aç Fani..

Çok geçmeden doktor Şarat geldi Nababganc'tan. Hastayı muayene edip ilâç verdi. Tehlikeli bir durum olmadığını söyledi ayrılırken. Ateş fazlaydı, evet. Soğuk bezler koymak gerekiyordu hastanın başına durmadan.. Harihar'ın nerde olduğunu bilmiyorlardı, ama gene de son verdiği adrese bir mektup yolladılar.

Ertesi gün fırtına tamamıyle dinmişti. Dağılmaya başlamıştı bulutlar. Nilmani Mukerci her gün düzenli olarak iki kere gelip hastayı yokluyordu. Yağmur kesildikten bir gün sonra ok gibi fırladı Durga'nın ateşi. Doktor da ne diyeceğini şaşırmıştı bu sefer. Harihar'a yeni bir mektup yazıldı.

Ablasının başucunda Apu, elindeki ıslak bezi yüzünde gezdiriyor Durga'nın. Durup durup sesleniyor:

— Didi.. didiciğim, işitiyor musun beni? Biraz daha iyisin değil mi didiciğim?. Didi!

Kendinde değil Durga. Dudaklarını kımıldatır gibi oluyor birden, bağlantısız birkaç kelime dökülüyor dudaklarından fısıltı halinde.. Apu kulağını ablasının yüzüne âdeta yapıştırıyor, anlamaya çalışıyor başaramıyor..

İkindi üzeri düştü ateş. Durga nihayet gözlerini açıp etrafına bakabildi. Alabildiğine halsizdi ve öylesine alçak sesle konuşuyordu ki, iyice dikkat edilmediği takdirde ne dediğini anlamak hemen de imkânsızdı.

Anneleri ev işleriyle uğraşıyordu dışarda, Apu hep ablasının yanındaydı. Bir ara gözlerini kaldırdı Durga, ve sordu:

— Saat kaç Apu?

— Daha erken.. diyor Apu. Bugün güneş çıktı gördün mü didi? Cevizin tepesinde güneş ışıkları parlıyor şimdi..

Bir an susuyorlar. İçi içine sığmıyor Apu'nun güneş göründü diye. Ağacın tepesini seyrediyor pencereden..

Birkaç dakika daha geçiyor, yeniden sesleniyor Durga:

— Apu.. Dinle bak..

Gelip yüzünü ablasının yüzüne yapıştırıyor gene:

— Ne var didi? Söyle..

— Bir gün bana treni göstereceksin değil mi?

— Tabii göstereceğim! İyileştiğin vakit babama söyleriz, bizi Ganc sularında yıkanmaya götürür trenle..

Bir gün daha, bir gece daha geçiyor. Sanki hiç yağmadı yağmur. Tadına doyulmaz bir sonbahar güneşi parıldamakta..

Sabah saat on suları. Nilmani Mukerci, gidip ırmakta yıkanmak amacıyle vücudunu yağlamaktadır. Karısının sesini işitiyor: Bir acaip, bir boğuk..

— Ogo! Buraya gel çabuk Ogo.. Apu'ların orda bir ağlaşmadır gidiyor..

Herkes koşuşmuştu. Kızının üzerine yığılmış, hıçkırmaktaydı Sarvacaya:

— Durga! Durga yavrum, bana bak hele.. Bir kerecik bana bak.. Yarabbi!. Durga.. Durga'cığım!.

— Ne var, ne oluyor!. diye bağırıyor Nilmani Mukerci odaya girerken. Çıkın hepiniz, boşaltın odayı.. İnsan havasızlıktan boğulacak nerdeyse!

Saygıdeğer akrabasının varlığını dahi unutup haykırıyor Sarvacaya:

— Şuna bak Ogo! Nedir bu böyle bana! Niye cevap vermiyor benim yavrucuğum? Niye açmıyor gözlerini?

Bir daha hiç açmadı Durga gözlerini.

Gökyüzünün mavi katlarını delip geçerek, ebediyetten bir işaret gelir bazen bizlere. Ve küçük bir yavru, bu toprağın bağrından kopup alelacele, sonsuz maviliğe dalarak kaybolur gider.. Hayatın büyük bilinmeyeninin reddedilmez çağrısı, Durga'nın huzursuz varlığına ulaşmıştı bu sefer; ve alışılmış yolların dışında, amaçsız bir yolculuğa sürüklemişti onu.

Doktor Şarat'ı çağırmışlardı:

— Sıtmanın son safhası bu, ne olacak! dedi. O kadar şiddetli bir ateşten sonra gelen sükûnet sonunda kalbi durmuş. Bunun eşi bir olayla daha karşılaştım geçen gün Daşgara'da...

Yarım saat sonra bütün mahalle avluya dolmuş bulunuyordu.

25

HARİHAR'ın eline geçmedi o mektup.

Evden ayrıldıktan sonra önce Goari - Krişnanagar'a gitmişti Harihar. Orada hiç kimseyi tanımıyordu. Bir pazar şehriydi bu; hayatını kazanmanın bir yolunu bulmak hayaliyle gitmişti zaten. Goari'ye geleli henüz birkaç gün olmuştu ki şehirde varlıklı bir kanun adamının, kendisine kutsal kitap *Çandi*'yi* okumak üzre gündelikle birini aradığını işitti. Onbeş gün beklediği halde hiç bir sonuç elde edemediği gibi cebindeki birkaç kuruşu da harcayıp tüketmişti.

Son derece güç bir durumda kalmıştı. Hiç bilmediği bir şehirdi Goari. Birkaç metelik ödünç isteyebileceği bir tek tanıdığı bile yoktu. Çarşı otelinden ayrılmak zorunda kaldı parası bitince. Bir hayır kurumunun fakir brahman yolculara bedava yiyip içecek ve yatacak yer verdiğini öğrendi. İhtiyaç içinde olduğunu açıkladığı vakit, ona da bir köşe gösterdiler ama, kenevir müptelâsı bütün işsiz takımının geceyi geçirdiği bir mahaldi burası. Gözünü yummanın imkânı yoktu sabaha kadar eğlence gürültüsünden. Hele bazı geceler, iyice geç vakit, tapınağın sofu hanımlarına hiç mi hiç benzemeyen bir takım hanımlar dolduruyordu kurumu..

Bu zor günlerde, şehirdeki büyük kanun adamlarını ve

zengin kimseleri ziyarete koyuldu Harihar. Ama bütün gün oradan oraya koşup da gece geç vakit bitkin bir halde yuvaya döndüğünde, tanımadığı bir adamın yatağında horladığını görüyordu çoğu zaman. Ve birçok geceyi verandada geçirmek zorunda kalmıştı.. Nihayet bir gece dayanamayıp kenevircilerle dalaştı. Sabahleyin, adamların ilk işi gidip kurumun yöneticisini bulmak olmuştu. Ne söyledikleri bilinmez adama. Bildiğimiz, yöneticinin hemen Harihar'ı çağırıp kurumda üç günden fazla kalmanın yasak olduğunu hatırlatmasıdır. Ve Harihar böylece, kendine yeni bir yer aramak zorunda kaldı.

Geceleyin eşyasını toplayıp ayrıldı kurumdan.

Khore ırmağının kıyısında ıssız bir yere geldi. Çıkınını koyup elini yüzünü yıkadı önce..

Ağzına bir lokma bile sokmamıştı bütün gün. Bir gün önce bir odun deposunda, Şyama* adına ilâhîler okumuş ve deponun sahibinden bir rupye almıştı ücret olarak. Bu paranın bir kısmını biraz puf pirinçle kaymaklı süte vermişti. Ama boğazından geçmiyordu lokmalar. Evden ayrılırken, ancak on gün yaşamalarına yetecek kadar para bırakabilmişti çocuklara ve ayrılalı iki aydan fazla olmuştu.. Bir metelik olsun yollayamamıştı bu iki ay içinde. Ne yapmışlardı acaba beş parasız?. Ayrılırken, Apu kendisine bir *Padma Purana** getirmesini söylemişti defalarca. Okumaya bayılıyordu oğlan! Zaman zaman babadan kalma sandığı gizlice açıp kitaplar aldığının pekâlâ farkındaydı Harihar: Acemi bir elin intizamsızlığı okunuyordu çünkü sandıkta. Babasının belli bir kitabı tastamam nereye yerleştirdiğini bilemediği için, her defasında sandığın altını üstüne getiriyor, böylece de ele vermiş oluyordu kendini. Ve babası, sandığı açar açmaz durumu anlıyordu.

Son defasında Yugi Para'dan bir *Padga Purana* getirmişti Harihar oğluna. Ucuza alınmış düzyazı bir baskıydı bu. Apu âdeta yutmuştu kitabı. Her gün yeniden okuyor; özellikle de,

balıkçı kadınların mahallesinde balık avlamaya giden Şiv Takur'un hikâyesine bayılıyordu. «Ver artık kitabı.. diyordu Harihar. İsteyip duruyor sahibi..»

Kendisine bir tane alması şartıyle kitabı geri vermeye razı olmuştu sonunda. Ve ayrılacakları zaman defalarca tekrarlamıştı: «Bana o kitabı getireceksin değil mi baba? Söz değil mi? Söz?.»

Durga'nın önemli bir ihtiyacı yoktu. İnce kumaştan yeşil bir sariyle, ayağını boyamak için iyi kalite bir lâka yaprağı istemişti o kadar. Bütün bunlar bir yana, koskoca iki ay boyunca ne yapmışlar, nasıl geçinmişlerdi? Mesele buradaydı!

Gece ilerleyince, her zamanki gibi depoya gidip sığındı. Ama bir türlü uyku girmiyordu gözüne. Evine para gönderememiş olmanın tasasıyle ordan oraya dönüp durdu yatağında.

Sabahleyin bir süre amaçsız dolaşıp durduktan sonra, birden bir sokağın ortasında buldu kendini. Kırmızı tuğladan bir ev vardı tam karşısında, bahçesi demir parmaklılarla çevrili bir ev.. Bir zaman seyretti evi; ve içeri girip de başına gelenleri anlatacak olursa, kendisine yardım edecekleri duygusuna kapıldı birden.. Gizli bir el tarafından itiliyormuşçasına parmaklığı aşıp içeri girdi.. Güzel bir salon. Mermer merdivenin kıyısında sıralı çiçek saksıları var. Taştan heykeller, palmiyeler ve kapının önünde bir paspas. Yaşlı bir bey gazete okuyor salonda. Bir yabancının girdiğini görünce gazetesini kenara bırakıp doğruluyor:

— Kimsin sen? diyor. Ne istiyorsun?

Nâçizane bir sesle cevaplıyor Harihar:

— Brahmanım. Sanskritçe bilirim. *Çandi* okurum. Ayrıca, *Bhagavata* ve *Gita* okurum. Ayrıca da...

Harihar'ın söylediğini dinlemiyor bile bey, vakti pek değerli olmalı.. Zaman kaybetmemek için kesiyor:

— Olmaz. Şimdi imkânsız. Başka bir yere bakın..

Umutsuzluk içinde devam ediyor Harihar:

— Tanımadığım bir şehre geldim. Hiç bir şeyim yok. Hiç.. Tarifi imkânsız güçlükler içindeyim. Uzun zamandır...

Densiz misafiri bir an önce başından savmak için, yaslandığı yastığın altından bir şeyler çıkarıyor ev sahibi, Harihar'a uzatıyor:

— Alın bunu.. diyor. Alın ve gidin. Başka bir şey yapamam. Tutun..

Bağışın değerinin hiç önemi yok: Eda değişik olsa, almakta hiç tereddüt etmeyecek Harihar. Buna benzer bağışları daha önce başkalarından kabul ettiği olmamış değil.. Ama şu anda...

— Sizde kalsın.. diyor aynı nâçizane tavırla. Bu şekilde hiç kimseden hiç bir şey kabul etmedim. Kutsal metinleri okurum ben. Başka türlü, hiç kimseden hiç bir şey... Hoşça kalın.

Bir çıkış yolu gözükür gibiydi. Rakşit Maşay'ın deposunda; Krişnagar yakınında bir köyde oturan zengin bir tefecinin, ev âyinlerini sürekli şekilde yönetecek bir brahman aradığını işitmişti Harihar.. Makşit Raşay'ın tavsiyesini de almayı ihmal etmeyerek yola koyuldu o gün. Ve ev sahibinin hoşuna gitti. Kendisine bir oda verdiler. Nihayet güvenebileceği bir barınağa kavuşmuş oluyordu.

Birkaç gün sonra puca vakti gelip çattı. Köyüne gitmek üzere yola çıkmadan önce rupye verdi ev sahibi Harihar'a; ayrıca yol parasını da avucuna sıkıştırdı. Goari'ye veda etmek üzere depoya uğradığında, beş rupye de Rakşit Maşay'dan alacaktı..

Tatlı bir rüzgâr ve sımsıcak güneş. Bulutsuz masmavi gökyüzüne bakar bakmaz sevinçle kabarıyor insanın içi. Yağmur mevsimi sonunun yemyeşil bitkilerinden mutluluk taşmakta sanki. Demiryolunun iki kenarında, çiçek açmış ot demetleri eğilip sallanarak treni selâmlıyor. Harihar evini düşünmektedir.

Çurnigat'ta, pucadan önce kumaş satmak için Kalkütta'ya giden bir alay Şandipur'lu tâcir bindi araba vapuruna. Ortalığın altını üstüne getirdiler. Her yer bayram sevincine bürünmüş.. Ranagat pazarından karısıyle kızına sariler aldı Harihar. Kırmızı kenarlıları sever Durga, ona güzel bir kırmızı kenarlı seçti. Birkaç iyi lâka yaprağı da aldı ayrıca. Çok arandı, bulamadı bir *Padga Purana.* Sonunda yirmi dört metelik verip bir *Çandi'nin Şanı veya Kalketu'nun Hikâyesi* aldı. Ev için ufak tefeği ihmal etmedi. Peksimet yapmaya tahta bir tepsiyle bir oklava istemişti karısı, onları da satın aldı.

En yakın istasyonda indi trenden, köye vardığında ikindi üzeriydi. Hemen hiç kimseyle karşılaşmadı yolda. Sıkıntılıydı. Birisini görecek olsa, hiç bakmadan yoluna devam ediyordu. Kapıdan girince: «Şu hale bakın!. dedi kendi kendine. Duvarın üstüne kadar bambu yığılmış ve Buvan amcanın gelip de kesmeğe olsun eli değmiyor. Tatsız!»

Her zaman yaptığı gibi neşeli bir sesle bağırdı avluya girince:

— Durga! Hey Durga!. Apu!.

Sarvacaya çıkmıştı sesini işitir işitmez. Gülümseyerek sordu Harihar:

— Herkes iyi ya? Nereye gitti bunlar? Yoklar mı evde?.

Sükûnetle yaklaştı Sarvacaya, ağır çıkını aldı kocasının elinden:

— İçeri gir.. dedi.

Karısındaki alışılmadık sükûneti farketmişti bile. Başka yerdeydi aklı: Çocuklar nerdeyse koşarak geleceklerdi. Gülümseyerek soracaktı Durga: «Ne var bunun içinde baba?» Ve hemen açmaya koyulacaktı Harihar çıkını. Birine sariyle lâkayı, ötekine kitapla oyuncak treni verip sevince garkedecekti çocuklarını..

— İstediğin oklavayı getirdim.. dedi odaya girerken. Ekmek ağacından bir tepsi aldım sana bu sefer..

Umutsuzlukla karışık bir sabırsızlıkla bakındı etrafına:

— Apu'yle Durga çıktılar demek?

Artık kendini tutamadı Sarvacaya, hıçkırarak boşandı birden:

— Ogo.. Sanki Durga'cığım hâlâ burdaymış gibi!. Bırakıp gitti bizi yavrumuz!. Ya sen nerdeydin bunca zaman? Nerdeydin?.

Uzun süreden beri her yıl puca Ganguli'lerde kutlanmaktaydı. Bu birkaç gün boyunca köyde hiç bir yoksulun aç kaldığı görülmezdi. Bütün geleneklere saygı devam ediyordu. Çömlekçi istendiği an gelip heykeli döker; ressam, Tanrıçanın tasviri arkasındaki örtüyü boyar; çiçekçi süsleyip bezer; bauri'ler* Madukali'den kucak dolusu aknilüfer taşırdı.

Obua çalgıcısı Dinu, bu sefer de her yıl olduğu gibi Ansamali'den geldi. Şafak vakti Agamani'lerin Tanrıçaya hoşgeldin diyen sevinç dolu türküleri çınlattı ortalığı. Eli kulağındaki sonbahar da hoşgeldin diyordu Tanrıçaya; yeni pirinç demetleri, genç yaseminler, Himalaya'ların ötesinden göç edip gelen kuşlar ve henüz açmış çiğ yüklü nilüfer çiçekleri de..

Oğlunu bir bayram yemeğine götürdü Harihar. Apu cicilerini giymişti o gün. Evin kapısında bekliyordu babasını. Rüzgârın darmadağın ettiği saçlarla halelenmiş küçük yüzünde, gizli ve reddedilmiz bir rica dalgalanıyordu: «Ne olur, beni de götür baba..» Yola adımını atar atmaz dalgınlaştı Harihar:

— Yürü bakalım.. dedi Apu'ya. Geciktik bile..

Ganguli'lerin avlusu bayramlıklarını kuşanmış neşeli çocuklarla doluydu. Satu'yle kardeşinin portakal rengi gömleklerine takıldı Apu. Yeşil sariyle saçtopuzu nasıl da yakışmıştı Ranu didiye! Ganguli'lerin kızı Sunayani, saçlarına çuha çiçekleri iliştirmişti; pucanın yapıldığı verandada başka kızlarla konuşuyordu gülerek. İçlerinden sadece onu tanıyordu Apu; öbürleri bayram dolayısıyle.. ve hallerine, kılıklarına

bakılırsa.. şehirden gelmiş olsalar gerekti. Bir zaman gözlerini onlardan ayıramadı Apu. Derken öte yandan bir ses yükseldi:

— Büyük çadır daha kurulmadı mı? Bu ne biçim çalışmak böyle!. Musiki heyeti nerdeyse başlayacak! Brahmanlar akşamın beşinde mi yemeğe oturacaklar yani?.

26

ÇABUCAK geçti zaman. Kış da sona erdi. Durga'nın ölümünden beri bu köyden göçüp gitmeleri için sıkıştırıyordu Sarvacaya hep. Harihar akla gelebilecek bütün her yere başvurmuş ama bir sonuç alamamıştı. Ve Sarvacaya artık umudunu yitirmiş bulunuyordu. Bu arada, tam kış ortasında, Harihar'ın yeğeni Nilmani Ray'ın karısı çıkıp geldi köye; ve kendi evleri cengelle kaplı olduğu için Buvan Mukerci'lere yerleşti. Harihar, yengesinin onlarda kalması için çok ısrar etmişti ama Nilmani'nin karısı yanaşmamıştı. Kızı Atasi ile küçük oğlu Sunil'i de beraberinde getirmişti kadın. Büyük oğlu Sureş, Kalkütta'da öğrenim gördüğünden yaz tatilinden önce gelmesi imkânsızdı. Atasi on dört yaşındaydı, Sunil sekiz. Öyle âhım şâhım bir çocuk değildi Sunil; ama Atasi, harika olmamakla birlikte, pekâlâ hoş bir kızdı. Babalarının komiserlikte çalıştığı Lahor'da geçmişti bütün çocuklukları; orada doğmuş büyümüşlerdi. İşte bunun için de Batılı insanlar gibi sağlam ve gürbüzdüler.

Köye ilk geldikleri sıralarda, eltisiyle dostluk kurmak istemişti Sarvacaya. Sunil'in annesinin emrinde, nakit olarak ve senet halinde, tam on bin rupye bulunduğunu öğrendiği vakit içinde eltisine karşı büyük bir saygı uyanmıştı. Arzu ettiği

dostluğun her ne pahasına olursa olsun kurulması için çırpınmamıştı gerçi ama, bütün saflığına rağmen, Sunil'in annesinin böyle bir arzuyu teşvike pek de niyetli olmadığını sezmişti. Ömrü boyunca önemli mevkilerde bulunmuş bir adamın karısıydı. Çocukları da, kendisi de bambaşka bir hayata alışmışlardı. Ve kadın, yoksul akrabası ve ailesiyle kendi aralarına tâ başından beri öyle bir mesafe koymuştu ki, Sarvacaya kendiliğinden silinmek zorunda kalmıştı. Sözleriyle, haliyle tavrıyle, bütün herşeyiyle; Sarvacaya'nın, eşitlik şartları içinde onunla dostluk kurmağa lâyık olmadığını belli etmişti. Her şeyden önce zengin bir aileye mensuptu kadın; ve bu noktayı konuşmasıyle, giyinme ve davranma tarzıyle açık şekilde ortaya koyuyordu. Oğlanla kız, daima iki dirhem bir çekirdekti; üst başları kirli değildi hiç bir zaman, saçları daima güzelce taranmıştı. Atasi'nin boynunda bir gerdanlık, kollarında altın bilezikler, kulaklarında da altın küpeler vardı. Ufak tefek bir şeyler yiyip bir bardak çaylarını içmeden sokağa çıkmazlardı katiyen. Batıdan gelirken yanlarında getirdikleri bir hizmetkâr görürdü ev işlerini. Onların âdetleriyle Sarvacaya'nın yoksul ailesinin durumu arasında her alanda büyük bir fark vardı sözün kısası.

Sunil'in annesi, çocukları aile terbiyesi görmemiş cahil köylü çocuklarıyle oynayarak kötü huylar edinmesin diye, oğlunun öbür çocukların arasına karışmasına, hattâ Apu'yle bile dolaşmasına izin vermiyordu. Ömrü boyunca kalmak için gelmemişti bu köye; amacı, kadastro zamanı mülklerini denetlemekten ibaretti. Buvan Mukerci'de paraları vardı, bunun için de Mukerci'lerin evinin Batıya bakan iki odası onlara ayrılmış bulunmaktaydı. Ayrı kaplarda ayrı yemekler yemekteydiler. Buvan Mukerci de zengin olduğundan, Sunil'in annesinin Mukerci'lere karşı tavrında bir değişiklik yoktu. Ailede sadece Sarvacaya'yı insandan saymıyordu kadın.

Dol bayramı* sırasında, Nilmani'nin büyük oğlu Sureş de

on-on iki gün geçirmek üzere Kalkütta'dan köye gelmişti. Hemen hemen Apu'yle yaşıttı Sureş, bir İngiliz okulunda 7. sınıftaydı. Açık tenli değildi gerçi ama tatlı bir esmerliği vardı. Sürekli idman yaptığı için gürbüzdü. Apu'dan topu topu bir yaş büyük olduğu halde, onbeş onaltı yaşlarında gösteriyordu. O da köy çocuklarının arasına karışmıyordu pek. Öteki mahalleden Ganguli'lerin oğlu Ramnat Ganguli'yle sınıf arkadaşıydılar. Rama'nın* doğuş bayramı Ganguli'lerde parlak bir şekilde kutlandığından, bunu görmeye gelmişti amcasının evine. Vaktinin büyük kısmını onlarda geçiriyordu Sureş, köyden herhangi bir çocukla ahbaplık etmeyi düşünmüyordu.

Apu'nun çocukluğundan beri gözlerinin önünde duran, cengelle kaplı bu yıkıntı halindeki komşu ev onlarındı işte; ve Apu garip bir şekilde onlara doğru sürüklendiğini hissediyordu. Kendi yaşında bir çocuk olan Sureş, Kalkütta'da okuyordu. Tatile geldiği vakit onunla tanışıp ahbaplık kuracağını ummuş durmuştu Apu. Ama bu dostluğa yanaşmamıştı Sureş; üstelik de, hali tavrı ve konuşmalarıyle, basit köylü çocuklarından ne kadar üstün olduğunu ispatlamaya yönelmişti. Zaten sıkılgan olan Apu büsbütün ürktü bu tavırdan, ve Sureş'e yanaşmamaya karar verdi.

Apu o güne kadar gerçek anlamında bir okula ayak basmamıştı daha. Ve Sureş kendisine, nasıl öğrenim gördüğünü sorduğu vakit:

— Evde babamla okuyorum.. cevabını vermişti.

Bayram günü Ganguli'lerin gölcüğünün kıyısındaki zeytinlerin gölgesine büyük bir pandit edasıyle kurulan Sureş, soru yağmuruna tuttu köyün çocuklarını. Apu'nun payına şu soru düştü:

— Hindistan'ın sınırlarını söyle bakalım. Coğrafya biliyor musun?

Bilmiyordu Apu. Bunun üzerine şu soru geldi:

— Aritmetik yaptın mı hiç? Ondalık kesirleri söyleyebilir misin?

Onu da bilmiyordu Apu, ne olmuş yani! Onun da bir alay kitabı vardı demir sandıkta. Bir «günlük ibadet elkitabı,» bir eski fizik - coğrafya kitabı, bir Şubankari'si, sayfaları yırtık bir «kahraman kızın destanı» vardı. Bir de annesinin Mahabharata'sı.. Kitap değil mi bunlar! Ve hepsini okumuştu Apu bunların. Yeniden yeniden, defalarca okumuştu! İstediği bütün kitapları getiriyordu babası. «Okuyacak bu çocuk, okuyacak! derdi hep. Kocaman bir pandit olacak. Adam gibi yetiştirmeli bunu..» Bu bakımdan dinmez bir susuzluk, doymaz bir açlığı vardı babasının. Hastaydı bir çeşit, oğlunu okutup yetiştirmek hastasıydı. Ne var ki parası yoktu. Apu'yu şehirde bir yurda yerleştirecek imkânı yoktu. Ve bizzat kendisi de yüksek öğrenim görmüş değildi. Ama gene de, evde bulunduğu sürece oğlunu dizinin dibine oturtur, bildiği ne varsa öğretmeye çalışırdı, hikâyeler anlatırdı. Hesap öğretmek için bir Şubankari kitabından kendi bilgisini tazelerdi önce.. Oğlunun bilgi hazinesini zenginleştireceğini sandığı şeyleri ya okutur ya da bizzat kendi okurdu. *Bangabasi* dergisine aboneydi uzun zamandan beri; dergisinin eski sayılarını iple bağlayıp, büyüdüğü vakit oğluna okutmak için bir kenara koymuştu. Şimdi işine yarayacaktı işte bu nüshalar. Bir süredir abone ücretini ödeyemediğinden yeni sayıları gelmiyordu artık derginin. Ve derginin delisi olan çocuk, her cumartesi sabahı oyunu bırakıp postacıyı beklemek üzere Buvan Mukerci'lerin mektup kutusuna koşuyordu. Ve her cumartesi sabahı, yüreği sızlamaktaydı Harihar'ın.

Apu gene de bir alay şey öğlenmişti bu eski *Bangabasi*'lerden. Durup durup Patu'ya anlattığı Liuka ve Rafael, Martinik adasının yanardağları, simyacının hikâyesi ve daha bir alay şeyi hep bu dergilerden okumuştu. Ama okul programındaki konuları hiç bilmiyordu. Bölme işleminden öteye geçmiyordu aritmetik alanındaki bilgisi; tarih ve gramerden de haberi

yoktu. Geometrinin adını bile işitmemişti henüz. İngilizceden de *İlk Kitap*'ın ilk sayfalarını okuyabilmişti ancak.

Apu'nun geleceği konusunda annesinin görüşleri biraz farklıydı.. Her şeyden önce bir köylü kadınıydı Sarvacaya. Oğlunun büyük adam olmak için okula gitmesi gibi yüksek tutkulara sahip değildi. Ve çevresinde hiç kimse gitmemişti okula. Sarvacaya da, oğlunun çok geçmeden müritleri dolaşmaya başlayıp ikrar parası toplamasına bağlamıştı umudunu. Ama bir başka umudu daha vardı Sarvacaya'nın : Köyün rahibi Dinu Bhattaçarya gün günden ihtiyarlamaktaydı. Ve işin bir ehli de yoktu rahibin oğulları arasında; ehil olmak bir yana, büyük oğlu Bhombol kenevir müptelâsıydı. Rani'nin annesi, Gokul'un karısı, sonra Ganguli'lerin büyük oğlunun karısı.. sözün kısası herkes, rahibin ölümünde yerine Apu'nun geçmesini istiyorlardı. Saf, temiz, yakışıklı Apu'nun tanrıça Manasa ve tanrıça Lakşmi âyinlerini kutlarken kendilerini yönetmesiydi bütün köy kadınlarının derin arzusu.. Apu'yu herkes seviyordu; ve bütün komşu kadınlar, gat'ta olsun yolda olsun, hep bu arzuyu dile getirmekteydi. Sarvacaya'nın en büyük umudu da şimdilik buydu tabii. Yoksul insanların kızı ve yoksul bir adamın karısı olarak, oğlu için bundan daha parlak bir gelecek hayal edebilir miydi! Gerçekleşmesini beklediği en değerli, en aziz rüyasıydı bu..

Buvan Mukerci'lerde söz açılmıştı bir gün. İkindi üzeri köy kadınları iskambil oynamak için orada toplanırdı. Sarvacaya, herkesin hoşuna gider diye: «Halamız, ninemiz ve ablamız bize duacı olurlarsa.. demişti.. Apu'cuğum önümüzdeki Falgun* ayında kutlu şeridi kuşanır ve köy âyinine katılır inşallah. İşte o zaman bütün sıkıntımız kalkacak ortadan. On kadar müridimiz var zaten; bir de, Siddeşvari ana sayesinde, Ganguli'lerin pucası bize nasip olursa ne mutlu!.»

Bıyık altından gülmüştü buna Sunil'in annesi. Büyük oğlu Sureş, yetiştiği zaman hukukçu olacaktı çünkü. Patna'nın önde gelen kanun adamlarından biriydi yeğeni, gidip onun ya-

nında çıraklık edecekti. Zengin bir adamdı bu, çoluk çocuğu da yoktu. Şimdiden gelip kendi yanında öğrenime devam etmesini istiyordu hattâ Sureş'in. Ama Sunil'in annesi oğlunu öyle götürüp de, kim olursa olsun, başkalarına emanet edecek kadın değildi.. Bütün bunlar, bizim saf Sarvacaya'mızın yaptığı gibi açıktan açığa söylenmedi tabii; üstü kapalı bir biçimde ihsas edildi.

Buvan Mukerci'lerden çıkınca Sarvacaya:

— Dinle.. dedi oğluna.

Bir an durduktan sonra sesini kısarak devam etti:

— Git halana: «Hala.. de.. hiç ayakkabım kalmadı, bana bir çift ayakkabı alır mısın?» de..

— Niçin anne?

— Niçinini bırak da git söyle sen.. Zengin insanlar onlar. İsteyecek olursan, belki gönlünden kopar da bir çift ayakkabı alır sana.. Sureş'in kunduralarını görmedin galiba? Öyle bir çift kırmızı kundura sana de pek yakışır..

— Cesaretim yok.. dedi Apu utangaç bir sesle. Söyleyemem ben.. Belki de düşünür ki... benim...

— Cesaretin mi yok! Nedenmiş o? Kendi ailen bu senin. Git iste hadi, kötülük yok ki bunda!

— Of anne! Söylemem işte.. Halanın önündeyken konuşamıyorum..

Kızmıştı Sarvacaya:

— Demek söylemezsin öyle mi!. diye çıkıştı. Evde aslan kesiliyorsun ama!. Burda cesaretin yok!. Sonra da bütün gün yalın ayak başı kabak ordan oraya koşmasını bilirsin.. İki yıldan beri ayakkabı görmedi ayakların. Zengin insanlar onlar, istesen belki de alırlardı.. Ama ağzından dirhemle lâf çıkıyor.. Kız da değilsin ki böyle utanç duyasın!

Dolunay günü, Satyanarayana* pucasından kurban paylarını almak için Rani'lere yollandı Apu.

— Eskiden bize sık sık gelirdin? diye sordu Rani gülümseyerek. Şimdi niye görünmüyorsun hiç?

— Niye hiç görünmeyecekmişim Ranudi? Geliyorum ya işte..

Hakarete uğramış gibi bir edayle cevap verdi Ranudi:

— Buna gelmek mi denirmiş!. Ben hep seni düşünüyorum, ama sen hiç beni düşünmüyorsun ki! Düşünüyor musun?.

— Tabii düşünüyorum Ranudi!. İnanmazsan sor anneme..

Bula bula bu kadarını bulabilmişti söyleyecek. Rani ona biraz beklemesini söyleyerek içeri koştu. Üzeri yemiş ve tatlı dolu bir tepsiyle döndü çok geçmeden; ve gülümseyerek:

— Bu tepsiyi böylece al götür.. dedi. Ben yarın sabah gelip geri alırım..

Apu'nin içini güvenle dolduruyordu Rani'nin gülümseyişi. Öyle güzelleşmişti ki şu son günlerde! Onun kadar güzel bir kız görmemişti daha. Atasidi de şüphesiz pırıl pırıldı ama solda sıfır kalıyordu Ranudi'nin yanında. Köyde Ranudi kadar güzel bir tek kız daha olmadığını gayet iyi biliyordu Apu. Ablasından sonra en fazla sevdiği oydu. Ve Apu, Ranudi'nin de kendisine karşı ilgisiz olmadığını seziyordu.

Tam ayrılacakken bir saniye tereddüt edip:

— Ranudi.. dedi. Dolabınızdaki kitapları bana vermiyor Satuda. Bir tane olsun sen verebilir miydin? Okur okumaz getiririm..

— Hangi kitapları istiyorsun bilmiyorum ki? Bekle biraz, gidip bakayım..

Satu önce razı olmadı. Sonra da:

— Peki.. dedi. Sana kitapları bırakırım ama bir şartla. Her gün gölümüzden balık çalıyorlar.. Amcam öğleden sonraları gidip orada nöbet tutmamı söyledi. Bense tek başıma orda dikilmekten haz etmiyorum. Benim yerime gidip nöbet tutarsan, kitapları alırsın..

— Ne demek!. diye haykırdı Rani. Ormanda nöbet tutmaya mı yollamak istiyorsun bu küçücük çocuğu? Senin şu kos-

koca halinle üstesinden gelemediğin şeyi o mu gidip yapacak? Bırak verme kitapları, ben doğrudan doğruya babamdan isterim..

Ama Apu teklifi kabul etmişti. Rani'nin babası Buvan Mukerci o sırada köyde değildi çünkü, ne vakit döneceği de bilinmiyordu; ve Apu deli gibi arzu ediyordu o kitapları okumayı. Evlerinin Batı kesimindeki odasına hep bu arzuyle girmişti çoğu zaman. Hattâ bir iki tanesi de yarısına kadar okumuştu. Ama Satu kendisi okumadığı için başkasına da okutmuyordu. Tam kahraman için en can alıcı noktada kitabı elinden kapar: «Bırak onu! derdi. Amcanın o, yırtacaksın..»

Ama bu defa gökler Apu'nun olmuştu!

Her gün saat ikiye doğru dolaptan bir kitap seçiyor ve Satu'dan izin alıp ormana yollanıyordu şimdi. Şeora dalları seriyordu yere, sonra da bambuların gölgesine uzanıp okuyor, okuyordu..

Bir alay kitap vardı dolapta: *Pronaya Pratima, Saroc - Sarocini, Kusum Kumari, Genç Yogi'nin Resimli Dramı, Haydutun Kızı, Şekil Değiştiren Aşk veya Zehirli İksir, Gopeşvar'ın Sırları* ve daha neler, neler. Bütün bunları teker teker alıyor, bitirmeden de bırakmıyordu elinden. Gözleri ağrıyıp şakakları zonklayıncaya kadar.. Gölcüğün kıyısında bambuların gölgesi uzaya uzaya şeoraların üstüne kadar iniyordu. Akşam olduğunu farketmiyordu Apu.

Ve ne tatlı hikâyelerdi!. Gemiyle Mürşidabad'a götürüyordu Sarocini'yi Saroc. Yolda nevvabın emri üzerine kafası kesiliyordu. Karanlık bir odaya kapatıyorlardı Sarocini'yi. Ve gecenin bir vaktinde kapı birden açılıyor, sarhoş nevvab giriyordu içeri: «Ey genç ve güzel kadın!. diyordu. Saroc'u öldürttüm işte. Şimdi niçin ben...» Mağrur edasıyle doğruluyordu Sarocini: «Defol buradan şeytan! diyordu. Bir racput prensesi kimdir, bilmiyorsun daha sen. Ve bu vücut hayatta

kaldıkça ben...» Hücrenin penceresi müthiş bir tekmeyle açılıyordu o anda. Ve şaşkınlık içinde nevvab, saçları çamura bulanmış yavuz bir sanyasin'in, yanında Yama'nın habercilerini andıran iri yarı beş adamla birlikte içeri girdiğini görüyordu. Öfkeyle bakıyordu sanyasin nevvaba ve: «Alçak! diyordu. Senin yargıçlığın demek bu kadar!.» Sonra Sarocini'ye dönüyor: «Ey anne! diyordu tatlı bir sesle.. Ben senin kocanın guru'su Svami Yogananda'yım. Kocan ölmedi, matramdaki su diriltti onu. Benim aşram'ıma kadar arkamdan gel anne, seni orada Saroc bekliyor...»

Harika bir üslûbu vardı yazarın. Okurun merakını bir sonraki bölüme çekerek Saroc'un akıl almaz dirilişine gereken önemi kazandırmak için, şöyle devam ediyordu: «Vakit kaybetmeden gidelim artık olayın geçtiği yere; ve ölen Saroc'a nasıl yeni bir hayat verildi, görelim..»

Her bölümün sonunda boğazına bir şeyler tıkanır gibi oluyor ve gözleri yaşla doluyordu. Gökyüzüne dalıp gidiyordu bir zaman. Sevinçten, şaşkınlıktan, coşkunluktan yüzü alevleniyor, kulakları kızarıyordu. Ve soluğunu kesip bir sonraki bölüme geçiyordu. Akşam oluyor, dört bir yandan uzanıyordu gölgeler; yukarda, bambuların arasında kuşlar cıvıldamaya koyuluyordu. Kalkıp artık eve gitmesi gerektiğini düşünüyordu Apu, ama ayrılamıyordu kitaptan. Yüzü sayfaya yapışıncaya kadar, harfleri seçmeye devam ettikçe okuyordu.

Bu derece güzel bir kitap okumamıştı daha! *Sita'nın Sürgünü* ve *Dubal'in Hikâyesi* neydi ki bunun yanında!.

Ve eve döndüğünde bir güzel azar işitiyordu tabii annesinden: «Ne budala çocuk bu böyle yarabbi! Bir kitap okuyabileceğim diye ormanlara kapanıp elâlemin balıklarını kollamak! Ne kazkafalı şey!.»

Aptal oğlunun nerden nasıl beslendiğini bir türlü anlayamıyordu tabii kadın! Apu son zamanlarda iki kitaba birden dalmıştı: *Mahratta Hayatının Şafağı* ile *Racput Hayatının*

Gurubu. Sessiz bir ikindi vaktinin tatlı yumuşaklığında, karıncaların ve acı orman yemişlerinin gözleri önünde.. ırmağın kıyısına oturmuş olan Zeliha, Nârin'in yaralarını sarıyor; imparator Evrengzib'in sarayında ancak beşbinlik Mansabadar'ların mevkiine lâyık görülmüş olan Şivaci*: «Ben Şivaci, beşbinliklerle öyle mi!. diye kükrüyordu öfkeden. Puna'ya git de sen, Şivaci'nin ordusunda kaç bin tane beşbinlik Mansabadar var gör bakalım!.»

Issız Racbara dağlarında, Delhi'nin ve Agra'nın binbir renkli aynalarla süslü saraylarında Apu, omuz atkıları rüzgârda dalgalanan geniş etekler giyinmiş dilber hatunlarla geçiriyordu günlerini. Baştanbaşa ayışığı; kılıç oyunu; genç ve güzel kızlar; elde uzun mızrak, at üzerinde, sarp vadilerden ve mısır tarlalarından rüzgâr gibi geçilen av sefalarıyle dolu müthiş bir evrendi bu!.

Bir kahramanın, bir prensin, bir adamın yapabileceği nice şey varsa hepsini yapmıştı Pratap Sing! Haldighat dağlarındaki yolların her taşında yazılıydı hikâyesi. Devar savaş alanında kılıç sallamış oniki bin Racputun yüreğinde ve kanında, hem de ölümsüz bir şanla yazılıydı..

Kaç zaman geçtiği halde aradan, uzun kış gecelerinde hâlâ eski savaşçılar ocağın başına oturur ve torunlarına Haldighat'taki yiğitlikleri anlatırlardı..

Görünmez bir elin fırlattığı bir mızrak gelip saplandı... Bu köyün ormanlarının gölgesinde, daima yemyeşil tarlalarının ortasında, sık bitkileri arasında ve nemli toprak kokusu içinde yetişmişti Apu. Ama Racastan'daki Bhil ülkesinin, Aravalli ve Mevar ülkesinin her köşesini parmaklarının ucu gibi tanıyordu. Nahara - magro'nun vahşî ve olağanüstü güzelliğini, orada yaşayanlardan daha iyi biliyordu.. Tepeden tırnağa silâhlanmış olarak dağlardan inip gelen Tec Sing, nasıl da akıl almayacak kadar güzeldi!

«Çappan' diyarında bundan yıllarca ve yıllarca önce, bir Bhil köyünün kurulu olduğu ıssız vadide ve vadiyi çevrele-

yen dağlarda, şarkı söyleyen bir ses yükselirdi birden gece yarısı. Şafak vakti bu ücra yerlerden geçen yolcular, bazen, genç bir kızın aydınlık yüzünü ve pırıl pırıl gözlerini görür gibi olurlardı. Huzursuz ve uyku tutmayan bir orman tanrıçası olduğu rivayet edilirdi bu güzel kızın..» Ve bambuların ardından doğru Apu'ya kadar uzanan, işte bu uzak şarkının belirsiz tatlı nağmeleriydi.

Kamalmir, Suryagar savaşı, Şahbaz Han, dilber Nur Cihan, Buşakumari, ormanlar diyarı Bhil, ve çocuk kahraman Çandan Sing... Uzak, alabildiğine uzak bir rüya aslında hepsi.. Ama Apu için öylesine yakın ve öylesine gerçek ki!. Pacbara çölünde ve Aravalli'lerin yüce mor dağlarının doruklarında yığın yığın çiçek vardır; Maul ormanlarında, Bir kıyılarındaki kayalıklar üzerinde, taş külçeleri üzerinde çağlayanların, ve darı tarlalarında, Mevar tanrıçasının bastığı her yerde hâlâ kan rengi izler kazılı durur..

Çitor kurtarılamazdı, hayır. Ve Rana Amar Sing, imparatorun boyunduruğu altına girmek zorundaydı.. Pratap Sing, yirmibeş yıl boyunca Bhil birliklerini savaşa sürdükten sonra tahtından düşürülen bu umutsuz hükümdar, yüreği paralanarak görmüştü bütün bunları..

Göl, karınca yuvaları, acı orman yemişleri ve bambular bulanıyordu birdenbire: Apu ağlıyordu.

Bir gün öğleden sonra babası, gülümseyerek, bir gazete paketi gösterdi Apu'ya:

— Bunu görüyor musun çocuk? Ne bu, söyle bakalım?

Öğle uykusu için uzanmış olan Apu birden doğruldu:

— Gazete! Gazete değil mi baba? diye haykırdı sevinç taşan bir sesle.

Birkaç gün önce Behari Goş'un üvey annesine bir muska yazmış ve üç rupye almıştı Harihar. Bunu iki rupyesini de abone almak için dergiye yollamıştı. Karısına söz etmemişti tabii; yoksa o iki rupyeyi Sarvacaya'nın ihtiyaçlar çemberinden çekip kurtarmak imkânsız olurdu..

Apu paketi babasının elinden hemen alıp açmıştı. Dergiydi, evet.

Bangabasi diyen bu iri harfler, yeni baskıya verilmiş bu kâğıt kokusu.. İşte uğrunda bir yıl önce her cumartesi ciğer görmüş kedi gibi, Buvan Mukerci'lerin verandasındaki mektup kutusunun yanında postacıyı beklediği dergi.. Kocaman sayfaları bilinmedik haber ve hikâye dolu dergi!.

Oğlunun yüzünün sevinçle ışıldadığını gören Harihar, iki rupyeye kıymakla ne iyi ettiğini düşündü. Rehincideki bir çift küpeden çok daha değerli değil miydi bu sevinç!

— Bak baba.. demişti Apu bir an okuduktan sonra.. «Bir Avrupa seyyahı» nın mektubu var. İlk mektup bu, devamı gelecekmiş.. Tam zamanında elimize geçti dergi, öyle değil mi?

Her şeye rağmen üzgündü: Dergide geçen yıl yayınlanan Japon örümceğinin hikâyesinin sonunu kaçırmıştı çünkü; birdenbire göndermemeye başlamışlardı dergiyi.. Gene bunun sonucu olarak, Taht odasında Raiko'nun başına neler geldiğini de öğrenememişti..

Günlerden bir gün, anîde sordu Rani:

— Ne yazıyorsun sen öyle defterine?

Şaşkınlık içinde:

— Hangi deftere? diye kekeledi Apu. Sen nasıl...

— Ben size geldim geçen gün. Sen evde yoktun. Halayla ahbaplık ettim biraz. Sana söylemedi mi?. Kırmızı defterini gördüm kitaplarının arasında. Bir şeyler yazılıydı. Benim ismim vardı, bir de Devi Sing gibi bir başka isim..

Kıpkırmızı kesilmişti utançtan Apu:

— Bir hikâye yazıyorum da.. dedi.

— Nasıl bir hikâye? Okusana bana..

Ertesi gün Apu'ya ciltli bir defter getirdi Rani:

— Benim için de bir hikâye yaz buraya.. dedi. Ama güzel bir hikâye olsun. Tamam mı? Atasi çok güzel şeyler yazdığını söyledi bana. Yaz da ona göstereyim..

Bütün geceyi yazmakla geçirdi Apu.

— Lâmba için bir damlacık daha yağ ver bana anne, yazım bitmedi daha..

— Bugünlük bu kadar yeter.. diyordu annesi. Birazcık yağ kaldı zaten. Yarın neyle yemek pişireceğim ben?. Burda ateş var işte, gel yaz yazabildiğin kadar..

Sinirleniyordu Apu, ve tabii azar işitiyordu annesinden:

— Bu çocuğun huyu da geceleri çalışmak! Bütün gün boyunca yüzünü göremezsin şükür.. Sabah oldu mu boş gezenin boş kalfası kesilir.. Yağ mağ yok şimdi, dersini vaktinde yap..

Ve sonunda Apu, defterini alıp ocağın yanına yöneldi. «Oğlan biraz daha büyüsün, iyi bir evlilik yaparız ona.. diye düşünüyor şimdi Sarvacaya. Yepyeni güzel bir ev kurarız. Önümüzdeki yıl rahip kuşağını kuşanacak inşallah, bir de Ganguli'lerdeki âyini yönetmeye başlarsa..»

Dört beş gün sonra Rani'ye defteri götürmüştü Apu. Merakla açtı Rani:

— Yazdın mı?

— Bak da gör.. dedi Apu gülümseyerek.

Rani sevincinden uçuyordu artık.

— Hem de uzun yazmışsın! dedi. Dur biraz, Atasi'ye göstereyim şunu..

— O yazmamıştır bunu.. dedi Atasi. Kitaplardan kopya çekmiştir.

— Demek kitaplardan kopya çektim öyle mi!. diye karşı çıktı Apu. Daima böyle hikâyeler kurarım ben, inanmazsan sor Patu'ya Atasidi.. Daha bugün ırmak kıyısında ona bir hikâye anlattım.

Rani girdi araya:

— O yazdı bunu.. dedi. Biliyorum ben. Deftere bir de piyes yazmıştı. Bana okudu..

Apu'ya döndü sonra, gülümseyerek sordu:

— İsmini niye koymadın peki? Al koy bakalım..

Apu sıkıldı önce, şaşırdı. Sonra da hikâyenin henüz sona ermediğini söyledi. Yoksa imzasını da atardı pekâlâ. Aslında, *Genç Yogi'nin Resimli Dramı* gibi başlamıştı hikâyeye, ama bir türlü uygun bir son bulamamıştı. Biraz daha düşünse mutlaka bulacaktı; ama bu sefer de defterin geri verilmesi gecikmiş olacak ve Ranudi.. daha doğrusu Atasidi.. onun yaratıcılığından şüpheye düşecekti. İşte bundan ötürü, hikâyeyi bitirmeden defteri iade etmeyi tercih etmişti.

Evde değildi babası. Köyden başkalarıyle birlikte komşu köylerden birindeki bir cenazeye gitmişti. Her cenaze töreninde bir ziyafet olduğu için, tâ yirmi kilometre öteden bile küçük topluluklar halinde gelen brahmanlar vardı; ve her davetli de, altı çocuk getirmişti yanında.. Bütün bu milleti usûlünce yerleştirip oturtmak söz konusu olunca, cenaze evinde isyan çıkmasına ramak kalmıştı. Herkesin önündeki yaprağa dört luçi koymuşlardı çünkü; ve hizmetkârlar, patlıcan kızartmalarını getirdikleri vakit, luçilerin ortadan silinmiş olduğunu gördüler. Her davetli kendi payına düşeni alıp atkısına ya da mendiline yerleştirmişti çoktan! Sadece ne olup bittiğini anlayamayan bir küçük çocuk, peksimetini yemeğe hazırlanıyordu ki, babası Bişveşvar Bhattaçarya hırsla uzanıp elinden aldı luçiyi, atkısının arasına koyduktan sonra homurdandı:

— Patlamadın ya! Şimdi gene getirecekler..

Korkunç bir kargaşalık başladı sonra.

— Luçi sepetini bu sıraya gönderin! Bizim tarafta hiç balkabağı yok!. Sıcaklarından verin bana lütfen!. Önüme koyduğunuz şeye dikkat edin Maşay, çiğ hamurdan farksız!. çığlıkları birbirine karışıyordu. Hele sıra eve götürülecek yiyeceklere gelip dayanınca, brahmanlarla teşrifatçılar arasında amansız bir tartışma kopmuş ve brahmanlardan biri avazı çıktığı kadar haykırmağa koyulmuştu:

— Saygıdeğer kişileriz biz hepimiz, madem böyle olacaktı çağırmayaydınız bizleri! Tâ Ballal Sen* zamanından beri

yirmi luçi, mecburi tarifedir.. Adağın yanında kalsın! Ben Kandappa Macumdar, bir daha bu eve asla adım atmayacağım..

Kandappa Macumdar'ı yatıştırabilmek için bir vakit yalvarıp yakarması gerekmişti ev sahibinin..

Apu da bir çıkın dolusu adak yemeği getirdi eve. Sarvacaya hemen alelacele kapıya seğirtmiş ve gülümseyerek sormuştu oğluna:

— Aman Allahım! Neler getirip geliyorsun sen öyle?. Göster bakayım bana.. Oooh! Luçiler, pantualar,* gacalar!.* Ne çok şey bu! Şimdi hepsini bir kenara koyalım da yarın yersin olur mu?

— Ama sen de yiyeceksin.. Pantuaları senin için istedim ben.

— Tutup da orada: «Annem için de pantua verin!» demiş olmayasın yoksa, benim kazkafalı oğlum?.

Hayır makamında başını salladı Apu:

— Öyle mi sanıyorsun? Merak etme, kendim için diye istedim..

Sarvacaya çıkını alıp neşeyle evin içine götürdü. Bir an sonra da Apu, Sunil'lerin yolunu tutuyordu. Tam verandaya ayak basacaktı ki, Sunil'in annesinin oğluna haykırdığını işitti:

— Niye getirdin bunları buraya? Kim dedi getir diye?.

Sunil'in bir suçu yoktu ki: Öteki çocuklar getiriyor diye o da almış getirmişti.

— Herkes getirdi anne.. diye cevap verdi. Herkes.. Apu bile..

— Apu tabii getirir. Gözüdoymaz bir brahmanın oğludur çünkü Apu. Yakında da âyin yönetip kucak kucak adak taşıyacak evine. Tam onlara göre bir iş! Annesi de açgözlünün biri zaten.. Bunun için getirmek istemiyordum ben sizi köye. Üzüm üzüme baka baka kararırmış, siz de kötü huylar edinip çıktınız işte!. Götür de ver onların hepsini Apu'ya. Veya soka-

ğa dök. Seni bir yemeye davet ettiler, orada yiyeceğini yedin. Fakir fukara gibi bunları alıp getirmek de neyin nesi!.

Ürkmüştü Apu, girmedi içeri, döndü. Annesini bu derece memnun eden bir şeyin, halayı neden öfkelendirdiğini düşündü yolda. Pislik miydi ki bu yiyecekler, sokağa dökülsün? Niye açgözlünün biriydi annesi? Ve babası da gözüdoymaz bir brahmandı öyle mi? Bu kadarına da pes doğrusu!. Kendisinin ömrü boyunca türlü tatlılar yediğini, buna karşılık annesinin böyle şeylerden ömrü billâh yoksun kaldığını unutuyordu herhalde hala! Ya Apu? O kaç kere yemişti bu tatlılardan?. Sunil için kötü olan bir şey, Apu için kötü olamazdı demek ki!

Doğru dürüst bir öğrenim görmemişti Apu; onun için de, bayram yemeği, adak babasıyle müritleri ziyaret ve balık avı gibi şeylere büyük bir ilgi duyuyordu. Kabuk oyununda balıkçı çocuklardan dayak yemiş olan küçük Patu, bu konuda, en sadık yoldaşıydı Apu'nun. Şimdi büyümüştü artık, bir karış boy atmıştı. Apu'nun ardında koşmakla geçiriyordu vaktini. Tâ öteki mahalleden geliyordu onunla oynamaya, başka hiç kimseyle de arkadaşlık etmiyordu. Onu savunmak uğruna Apu'nun da dayak yediğini unutmamıştı.

Balık avlamaya bayılıyordu Apu. Sonadanga tarlasının aşağı tarafında, İkçamati'nin kıyılarında ve hele Kançikata kanalının ağzında, oltaya gelen bir alay balık vardı. Sık sık oraya gidip kıyıdaki büyük Dita ağacının altına oturuyor ve avlanıyordu. En sevdiği yer burasıydı. Yamaçtan ağaçlar sarkıyordu suya doğru. Karşıda yeşil sazlardan bir küçük koru, yer yer kadam'lar* ve dallarından sarmaşıklar sarkan koca ağaçlar, kıpkırmızı çiçek açmış yaban üzümü demetleri, ve uzakta Madavpur köyünün bambuları.. Kuş cıvıltılarının ağaç gölgelerine ve sazların yeşilliğine karıştığı, ve yalnızlığın taze bir sevimlilik kazandığı bir köşeydi burası..

Daha çocukken, çivit fabrikasının oraya yaptığı ilk gezin-

tiden beri, kır, orman ve ırmak elele verip büyülemişlerdi Apu'yu. Dita ağacının altında, oltasını kaldırıp da çevresindeki manzaraya baktığı vakit, içi olağanüstü bir sevinçle doluyordu. Balık gelsin gelmesin; ikindi vakti, ortalık tarlanın kenarındaki hurmaların kokusuyle dolduğunda, taze bir meltem guguk kuşlarının türküsünü taşıyıp getirmeye koyulduğunda dört bir yandan, Sonadanga gölüne eğilen güzel güneş ince bir kum örtüsü gibi pırıldayan ışınlarını dalların üzerine serdiğinde, kararmaya başladığında ırmağın suyu, ve saksağan sürüleri ötüşerek yuvalarına doğru sökün ettiğinde, derin bir hayranlığa kapılıyordu: «Bir tek balık bile yakalamasam, diyordu kendi kendine, gene de her gün buraya, bu koca ağacın altında oturmaya geleceğim..»

Ve hemen hemen hiç balık yakalayamıyordu. Sakin suyun içinde yem, rüzgârın oynatmadığı bir lâmba alevi gibi hareketsizdi hep.. Yeterince aynı yerde oturup bekleyecek kadar sabırlı değildi Apu, ordan oraya koşup duruyordu. Çalılıklar arasındaki kuş yuvalarını denetlemekten dönüşte, hafifçe batmış olduğunu görüyordu oltanın, kaldırıyordu: Hiç!.

Burada balık bulmak hayal, diyordu. Biraz ileriye seğirtiyordu hemen, şeoraların ve su sümbüllerinin yanına.. Karanlık suya baktıkça, iri iri sazan balıklarının oltayı dişlemeye hazırlandığı duygusu uyanıyordu içinde. Ama çok geçmeden anlıyordu yanıldığını: Yem, bayılıp kalmıştı sanki, katiyen kımıldamıyordu..

Her gün yeni bir kitap götürüyordu yanında. Oltayı atar atmaz açıyordu kitabı. Sureş'ten, yetiştirici sınıflar için hazırlanmış resimli bir İngilizce kitap almıştı; İngilizce metnin çevirisi de vardı kitapta. Apu İngilizce bilmediği için Bengal dilinden okuyordu hikâyeyi, İngilizce metinde de sadece resimlere bakıyordu. Uzak diyarlarda geçen maceralara ve kahramanlık hikâyelerine tâ çocukluğundan beri düşkündü Apu. Ve bu kitap da o türlü hikâyelerle doluydu.

Memleketin birinde uçsuz bucaksız bir arazinin ortasında korkunç bir kar fırtınasına tutulan bir yolcu, yolunu kaybediyor ve hep aynı noktada döne döne soğuktan ölüyor; öte yanda Kristof Kolomb, bilinmeyenlerle dolu sonsuz okyanusu aşıp Amerika'yı keşfediyordu.. Hep bu türlü hikâyeler vardı işte kitapta!. Deniz kıyısındaki kayalıklarda martı yumurtası aramaya giden ve hayatları tehlikeye düşen, biri kız biri erkek iki İngiliz çocuğu; ve babasını sürgüne yollayan hükmü değiştirtmek umuduyle uzak Sibirya'nın ıssız ve karlı ovalarında tek başına koşturan cesur Preskovya Papulov.. Onlarla karşılaşsa hemen tanıyabilirdi hepsini!

Sir Filip Sidney'in hikâyesinin özetini okuduğu zaman, gözleri yaşla dolmuştu. Hemen Sureş'i buldu:

— Bu hikâyeyi biliyor musun Sureş da? Tamamını anlat ne olur bana..

— Ohhooo! dedi Sureş. Yutfen savaşının hikâyesidir o!.

— Yutfen mi dedin Sureş da? Nerde o yer?.

Ne yazık ki Sureş'in de o konuda bütün bildiği bundan ibaretti..

Birkaç ay geçmişti aradan. Güzel bir gündü.

Nasıl oldu Allah bilir ama iri bir balık gelip takıldı Apu'nun oltasına. Ve bu başarıdan cesaret alan Apu, oradan ayrılmadı bir daha. Ağaç dallarını koparıp rahatça oturacak bir yer yaptı kendine.

Tatlı tatlı akıp geçiyordu zaman. Irmağın kıyısındaki tarlada gene o doyulmaz sessizlik hüküm sürüyordu. Öteki tarafta, Devari tarlasının kıyısında, göz alabildiğine uzanan delişmen otların yeşil demetleri arasındaki kadam'ın doruğunda ise, çocukluğundan beri en mutlu anlarına tanıklık etmiş olan eski yoldaş.. batan güneş gülümsüyor..

Bangabasi'de yayınlanan «Bir Avrupa seyyahının mektupları» ndaki o güzel hikâyeyi hatırlıyordu Apu..

Sureş'teki bir İngiliz haritasında Akdeniz'i görmüştü. Ve Fransa da Akdeniz üzerindeydi. Bir vakitler yabancı orduları Fransa'nın tâ yüreğine kadar sokulmuştu. Memleket batmak üzereydi, hiç bir şey gelmiyordu hükümdarın elinden, kanunsuzluk ve yağma alıp yürümüştü. İşte bu karanlık millî felâket günlerinde, Loren bölgesinin küçük bir köyünde küçük bir çiftçi kızı, babasının sürülerini otlatıyor; çimenlerin üzerine oturup mavi gözlerini gökyüzüne dikerek, yurdunun başına dolanan belâları düşünüyordu acı acı. Ve işte böyle düşüne düşüne günün birinde lekesiz genç kız ruhunda bir ışık parlayıvermişti. «Fransa'yı sen kurtaracaksın. Git bir ordu topla, silâhlar kuşan, ülkeni ve ırkını kurtarmanın sorumluluğu senin omuzlarındadır!» diye sesleniyordu birisi.

Ona böyle cesaret veren, Meryem isimli bir tanrıçaydı. Göğün derinliklerinden inip gelen çağrısı, her gün ulaşıyordu genç kıza.. Gene aynı gün Apu, Fransız askerlerinin nasıl yiğitlenip düşmanı kovduklarını, o genç kızın nasıl silâh kuşanıp hükümdarı yeniden tahtına oturttuğunu, sonra da cahil halk tarafından büyücülükle suçlanıp nasıl canlı canlı yakıldığını okudu.

O gün ikindi üzeri sessiz ırmağın kıyısında bu hikâyeyi hatırlarken, tarifsiz bir heyecanla dolmuştu içi. Genç kızın zaferlerini düşünmüyordu pek. Gözlerinin önünde canlanan, küçük bir köyün kıyısında, koyunlarının arasında, koyu yeşil otlakların üzerinde ve masmavi bir göğün altında oturup düşüncelere dalan bir kızdı. Bir yanda korkunç bir dış düşman, bu galip düşmanın küstahlığı ve zulmü, ve oluk oluk akan kan vardı; öte yanda, bütün bunların üzerinde de kocaman mavi gözlü ülkücü, saf bir köylü kızı. Erken gelişmiş çocuk ruhunu büyüleyen, işte bu hayaldi asıl.

Unutamadığı bir başka hayal daha vardı: Masmavi bir okyanusla çevrili uzak Martinik adası.. Dört bir yanda uzanan şeker kamışı tarlaları, ve yukarda masmavi bir gök.. Nereye bakarsan bak, masmavi bir gökyüzü ve masmavi bir deniz..

Her şeyin mavilikten ibaret olduğu bir mekân.. Ve hiç kimseye anlatıp aktaramayacağı bir alay şey daha!.

Oltasını toplamış dönmeye hazılanıyordu. Akasyaların çiçekleri sarkıyordu yamaçtan karanlık ve serin suya. Sonadanga tarlasının ortasında kan rengi kocaman bir güneş büyük su birikintisinin ardında yavaş yavaş kayboluyordu. Sanki bir çocuk - tanrı, altın Tanrısı, altın köpüklü kaynar Alaka okyanusuna üfkeleyerek çıkardığı kabarcıkları gökyüzüne doğru uçurtarak eğlenmekteydi. Ve bu kabarcıklar dönüp dolaşıp, Batı ufkunda bir ormanın içine dökülüyordu işte!.

Arkasından yaklaşan birisi elleriyle gözlerini kapatmıştı Apu'nun. Silkinip kurtulduğunda, kahkahalarla gülen Patu'yu buldu önünde.

— Her yerde aradım seni Apuda. Bulamayınca da, mutlaka dedim, balık avlamaya gitmiştir gene.. Yakalayabildin mi bari? Hani bir tane olsun? Gel hadi kayıkla bir gezinti yapalım. Geliyor musun?

Sayeb gat'ındaki kadam'ın* altında uzaklardan gelmiş bir alay tekne vardı. Palmiye yaprağı, pirinç ve istridye yüklü salapuryalar birbirine bağlı dururdu hep. Irmağın üzerindeki teknelerden, istridye avlamak için kocaman ağlar atardı balıkçılar. Her yıl bu vakit güneyden bunun için gelirlerdi buraya. Kayıklar suyun ortasında bir araya getirilip toplanır ve hareketsiz kılınırdı.. Yamaca oturmuş seyrediyordu Apu. Esmer bir adam istridye yakalamak için ardarda dalış yapıyor, her defasında da tam geminin yanından çıkıyordu suyun yüzüne. Elinde tuttuğu küçük bir torbadan, kum ve çamur yığını arasında birkaç deniz kabuğu çıkarıp kayığın içine atıyordu. Hayranlık içindeydi Apu, Patu'ya gösterdi adamı:

— Gördün mü ne kadar uzun kalıyor suyun altında? Hadi bir sayalım bakalım, sen bu kadar uzun zaman dalabilir misin!.

Delişmen otlarla kaplı yamaçtan suyun kıyısına indiler. Yüklü teknelerin hepsi de direklere bağlıydı ve demir atmış-

lardı. Kaç çeşit ülkeden geliyorlardı kimbilir? Kimbilir kaç ırmak ve kaç kanal aşmış; kaç fırtına, kaç gelgit yaşamışlardı tuzlu sularda! Gemicilerin yanına oturup konuşmalarını, memleketlerinden söz etmelerini dinlemek geçiyordu Apu'nun içinden. Irmak ırmak, deniz deniz dolaşmaktı onun da arzusu. Başka hiç bir şey istemiyordu. Sureş'in kitaplarındaki denizci hikâyelerini okuya okuya saplanmıştı bu fikre. Mavnalara yaklaştılar Patu'yle. «Şu yaprak yığının kaça verirsin ey gemici? Peki bu pirinç yüklü gemi nerden geliyor? Calkati'den mi? Neresidir orası? Çok mu uzaktır?.»

— Apuda!. diye haykırdı Patu. Gat'ta demirhindi ağaçlarının altında küçük bir kayık var. Gel bir gezinti yapalım..

Kayığı çözüp dalgaya doğru ittiler, sonra geçtiler üzerine. Taze ve nemli bir koku yükseliyordu ırmaktan. Terelerin üzerine kuşlar konuyordu. Kıyıda kumların üzerinde köylüler, kabak tarlalarının otlarını temizliyordu. Otları yığınlar halinde topluyordu biri. Çaltepota'nın ağzında, kıyı bitkilerinin sık demetleri üzerinde saksağan sürüleri cıvıldıyordu. Rengârenk bulutlar uzanıyordu batıda.

— Bir şarkı söylesene Apuda.. dedi Patu. Hani geçen gün söylediğin şarkıyı.

— Onda iş yok. Babamdan çok güzel bir şarkı öğrendim asıl, onu söyleyeceğim, ama biraz daha uzakta. Burada kıyıda bir alay adam var..

— Niye böyle utangaçsın Apuda! Tâ nerede onlar, sen hâlâ cesaret edemiyorsun.. Söyle hadi!.

Biraz ilerde bir şarkı tutturdu. Patu küreği bambu hasırın üzerine bırakmış ve rahat rahat dinleyebilmek için dümene oturmuştu. Kürek çekmek boşunaydı, büyük La-Banga çırpıntısına doğru akıntıya kapılmış kendiliğinden gidiyordu kayık. Apu bitirdiğinde Patu başlamıştı. Bu sefer küreklere asıldı. Apu. Hareket yerlerinden epey uzaklaşmışlardı. Çoktan görünmüştü La-Banga dirseği. Patu birden Kuzey-Doğu yönünü işaret etti eliyle:

— Şu bulutlara bak Apuda! Muhakkak bir fırtına kopacak! Dönelim mi dersin?

— Koparsa kopsun, aldırma! Fırtınada kürek çekip şarkı söylemek daha da güzeldir.. İlerliyoruz hadi..

Sözlerini bitirmeye kalmadan, Madavpur yönünden sökün eden kocaman siyah bulutlar gökyüzünü kaplayıvermişti. Birden kararmıştı ırmağın suyu. Patu gözlerini merak içinde gökyüzüne dikmişti. Büyük bir gürültü koptu uzakta. Binlerce kuş cıvıltısının eşliğinde belirsiz bir uğultu yükselti. Serin bir rüzgâr esti sonra, nemli toprak kokusu doldurdu burunlarını. Tarlaların birinden akanda tohumları savruldu yığın yığın. Müthiş bir yaz fırtınası kopmuştu bir anda. Ağaçların ucu sallanıyor, eğiliyor, kırılıyordu. Bir mürekkep siyahlığına bürünmüştü ırmağın suyu. Kıyıdaki büyük Dita ağaçlarının ve akasyaların dalları kırılırcasına çatırdıyordu. Beyaz balıkçıllar, simsiyah gökyüzünde uzun şeritler halinde havalanıp uzaklaştılar. İnip inip kalkıyordu göğsü Apu'nun. Kürekleri bırakmış, merak ve coşkunluk içinde, fırtınanın marifetini seyretmekteydi. Patu ise elbisesinin düğümlerini çözmüş, rüzgârda bir yelken gibi dalgalanıyordu.

— Rüzgâr karşıdan ve çok şiddetli esiyor Apuda. Kayık artık yol alamaz oldu, bak. Ya bir de devrilirse? Allahtan Sunil'i de alıp gelmedik!

Patu'yu dinlemiyor Apu, kulakları da gönlü de bambaşka bir yerde şimdi. Önünde uğuldayan ırmağı ve üzerindeki gökyüzünü seyrediyor. Simsiyah bir su var çevresinde. Balıkçılların uçuşu, parçalanıp dağılan bulut kitleleri, güneyli gemicilerin topladığı istridye yığınları, rüzgârla sarsılan sümbüller, hepsi hepsi silinmiş gibi! *Bangabasi*'deki seyyahtır şimdi Apu. Gemisi Kalkütta'dan açılmıştır denize. Bengal Körfezinin ağzındaki Sagor adasını çoktan geride bırakmış, okyanusun ortasındaki adacıklara doğru yol almaktadır. Seylan kıyılarını süsleyen Hindistan cevizlerinin güzelliğine hayrandır ve harika ülkelerin, batan güneşin kırmızı ışığıyle ufukta

parıldayan mor dağlarına. Bilinmedik diyarların yepyeni görüntüleri içinde ilerlemekte, ilerlemekte.. durmadan ilerlemektedir.

Okyanusun suları da İkçamati'ninkiler gibi siyah, derin ve kımıltılıydı. Ve aynı yeşil korular vardı Hint okyanusunun ortasındaki adada!. Buna benzer bir akşam vakti, Aden limanında bir ağacın altına oturup, genç ve güzel bir Arap kızının ellerinden bir bardak su içti Apu.. Tıpkı «Avrupa'da bir Seyyah» gibi!

Çaltepota'nın ağzına doğru bakarken, tıpkı *Bangabasi*'de tasvir edilen cinsten su kuşlarını görür gibi oluyordu. O da gidecekti her yere, o da görecekti hepsini. İngiltere'ye de gidecekti, Japonya'ya da.. Büyük bir tüccar olacak, iş gezileri yapacak, kıtalarla okyanusları sıraya dizecekti. Ve büyük tehlikeler atlatacaktı üstelik: Çin denizinde gemisi bugünküne benzer korkunç bir fırtınaya tutulup batacak ve, *Olağanüstü Gezilerim*'i yazan denizci gibi o da, koca okyanusu ufacık bir balıkçı teknesiyle aşacaktı. Issız kıyılardaki kayalıklar arasında bulduğu deniz ürünlerinden ibaret olacaktı üstelik bütün yiyeceği!

Şurada, Madavpur köyünün üzerinde, bambuların tepesine doğru sarkan dut rengi bir bulut dağı var. O dağı aştın mı, ötesi masmavi bir okyanustur. Bilinmedik kumsallar, deste deste Hindistan cevizi ağaçları, yanardağlar ve buzlu alanlardır ötesi.. Ve Zeliha ve Saracu ve Grace Darling ve Yutfen.. martı yumurtası toplayan o güzelim İngiliz çocukları.. ve simyacı Batgar ve Loren'li Jandark, tek başına hayale dalan o mavi gözlü küçük köylü kız.. hepsi, hepsi oradadır!. Babasının sandığındaki kitaplar, Ranudidi'nin kitapları, Sureşda'dan aldığı kitaplar.. hep aynı ülkelerden söz ediyorlardı. Orada, o ülkelerde bir yerde, Apu'yu bekliyorlardı. Bir gün gelecek çağıracaklardı onu. Apu da gidecekti!.

Mesafeyi düşünmüyordu bile. Kendisini kimin çağıracağını ve bu gezileri nasıl mümkün kılacağını da düşünmüyordu..

O ev senin bu ev benim dolaşıp âyin yöneterek ailesini geçindirmesi gerekecek çok geçmeden; ve o akşam, okurken biraz fazla yağ kullandı diye, annesinden azar işitecek.. O ki artık koskocaman bir çocuktur, o ki henüz doğru dürüst okula bile gitmemiştir, o ki bilmez güzel bir elbise nedir ve nedir doyuncaya kadar yemek.. o ki bir küçük, o ki bir cahil, o ki bir kaybolmuş ve fırsatsız köylüdür.. kim çıkar da çağırır onu daha geniş bir hayatın sevincini bölüşmeye? Düşünmüyor.

Bütün bu hayaller bir anda gözlerinin önünde canlanıverdiyse, tüm umutlara açık bir hayata duyduğu zaptedilmez ihtiyaç taptaze bir hayalgücünün de itişiyle, içini kemiren korkuyla şüpheyi yendi diyedir. Ama bu niçinin de farkında değil Apu.. Büyüdüğü vakit her şeye sahip olabilecekmiş, yolunun üzerindeki her şeyi kolayca eğilip alabilecekmiş gibisine geldi o kadar.. Büyüyeceği ânı beklemek yetiyordu! Nasıl olsa bir fırsat geçecekti eline, dört bir yandan davetler yağacak; dünyayı ve insanları tanımak üzere kanatlanıp gidecekti o da.

Renkli geleceğiyle ilgili bu düş boyunca, zamanın nasıl geçtiğini sezmedi. Yağmur yağmıyordu artık, kara bulutları dağıtmıştı fırtına, gök pırıl pırıldı. Dönüş yolundaydılar.. Kayık demirhindi ağaçlarının altındaki gat'a yanaştığında birden gerçeğe döndü. Yerine sessizce bağladı kayığı, ve Patu'nun önüne geçip, bambuların arasında neşeyle ıslık çalarak evin yolunu tuttu.

Annesi ve ablası gibi o da, hayal kurmayı öğrenmişti.

27

GÖZLERİ kapalıydı ama uyumuyordu Apu; yatağına uzanmış, annesiyle babasının konuşmasını dinlemekteydi. Köyden Benares'e göç edeceklerdi. Babası, orada hayatın ne kadar kolay olduğunu anlatıyordu annesine. Yıllarca yaşamıştı Benares'te, bir alay dostu vardı, herkes severdi onu ve sayardı. Hayat çok ucuzdu üstelik.. Annesi büyük bir sabırsızlık içindeydi: Cennetti canım orası, hemen gitmeli. İnsan burada yılın on iki ayı ıstırap çekiyordu. Oysa bütün acıların dinmesi, gitmek cesaretini göstermeye bağlıydı işte. Ve annesinin elinden gelse hemen bugün giderdi buradan, Nişindipur'da bir gün bile kalmayı gönlü çekmiyordu artık.. Nihayet baharda, Vaisak* ayında gitmeye karar verdiler.

Sarvacaya bir vakitler, tanrıça Siddeşvari'nin Ganganandpur'daki tapınağına bir puca adamıştı. Ne yapıp edip, memleketten ayrılmadan önce, bu adağı yerine getirmek gerekiyordu. Arada on kilometre vardı, ve bundan dolayı hep gecikmişti bugüne kadar.. Peki ama şimdi kim gidecekti? Düşündüler, hiç kimseyi bulamadılar. Bunun üzerine Apu kendisini teklif etti. Halası orada yaşıyordu, onu görmek için de bir fırsat olurdu bu yolculuk..

— Sen ne sayıklıyorsun Apu! diye çıkıştı annesi. Arada on

iki kilometreye yakin mesafe var. Tek başına gideceksin öyle mi?

Annesiyle tartışmaya koyuldu Apu:

— Ben hayatım boyunca evde mi kalacağım sanki! Hiç bir yere gidemeyecek miyim ben? Gözüm kulağım bacağım yok mu benim?.

— Demek bacakların var diye tek başına Ganganandpur'a kadar gideceksin öyle mi! Ne cesur çocukmuş meğer benim oğlum!

Apu o kadar ısrar etmişti ki, sonunda onu göndermek zorunda kaldılar.

Sonadanga tarlasını tam ortasından ikiye bölen yüksek bir yoldu bu. Yolun iki yanında sıralanan akanda'ların çiçeklerin ağırlığı altında eğilen uzun beyaz gövdeleri, delişmen otlara doğru sarkıyordu. Kimsecikler yoktu görünürde. İkindi vaktiydi, gittikçe kısalıyordu ağaç gölgeleri. Kumlu topraktan yükselen sıcaklık tatlı tatlı yalamaktaydı Apu'nun çıplak ayaklarını. Yolun kıyısındaki çalılıklar yığın yığın çiçek yüklüydü. Akasya çiçekleri güneşe dönüyordu. Küçük bir ağaç fidanı üzerinde yaban incirlerini andıran kıpkırmızı çiçekler çarptı gözüne. Güneşin kavurduğu topraktan kuru bir koku yayılıyordu. Zaman zaman çalılıklara doğru eğiliyor ve avuçladığı yaban yemişlerini kırmızı atlas gömleğinin ceplerine dolduruyordu.

Sevinç taşıyordu Apu'nun içinden. Hiç kimseye anlatamıyordu nasıl sevdiğini bu toprak yanığı kokusunu, gölge dolu bu yüksek otları, bu güneşle kavrulan ovayı, bu yolu, bu ağaçları, bu kuşları, çiçek ve yemiş yüklü bu demetleri, bu yaban üzümlerini ve bu masmavi klitoryaları.. Evde kalmayı hiç mi hiç istemiyordu. Babası tutup da: «Hadi oğlum, git hep yollarda gez..» diyecek olsa, ne iyi olurdu!. Durmadan yürürdü öyle bir şey olsa. Gözleri kumru cıvıltısıyle dolu korulara ve yaban yemişlerinin sarktığı çalılıklara dikili, yürür dururdu

evet köy yollarında.. Altın ve erguvan saçan ikindi güneşinde, bambu dallarının çıtırtısını ve rengârenk kuşların türküsünü dinleyerek yürürdü.

Tabiatla haşır neşir olarak büyümüştü Apu. Her yeni başlayan mevsim, bitkilerde, gökte, havada, kuşların cıvıltısında haber verirdi kendini. Ve her mevsim, İkçamati'nin bir başka güzelliğe büründüğünü görürdü Apu. Bitkilerin, sularin, gökyüzünün, çiçeklerin ve yemişlerin bütün bir yıl boyunca uğradığı değişimleri ezbere bilirdi. Tabiatla böyle derinden derine birleşme halini öylesine seviyordu ki, onsuz yaşamayı hayal bile edemiyordu. Gözlerinin önünde hep bu uçsuz bucaksız büyüleyici manzarayla büyümüştü. Müthiş yaz sıcağının sonunda bütün ufku saran koyu mavi bulutların vakur güzelliği; gün batarken Sonadanga tarlasının üzerinde rengârenk bulut oyunları; yağmur mevsiminin sonunda, yeni çiçek açmış delişmen otlarla örtülü büyük Madavpur gölü; mehtaplı gecelerde ormanı muntazam parçalara bölen ay ışığı: Genç Apu'nun temiz ve ateşli ruhuna işlemişti bütün bu ihtişam; estetik zevke sürüklüyordu onu; kulağına tatlı tatlı ebediyetin mantra'sını* fısıldıyordu. Ve Apu, tabiattan aldığı bu dersi hayatı boyunca unutmayacaktı. Kurtarıcı tabiat, bütün ömrünce Güzel'e tapmayı, hiç haberi olmaksızın kabullendirmişti ona.

Natidanga gölcüğünde balık avlayan adamlara baktı bir an. Köyün ortasında kör bir dilenci, tek telli bir çalgıyla şarkı söyleyerek sadaka istiyor: Çok iyi bildiği bir şarkı bu Apu'nun, kendisinin de defalarca söylediği bir şarkı..

Öğle vakti ay doğdu
Gece yaşanmaz oldu.

Bostanı dadu ne güzel söylerdi bunu!

Harişpur köyünde, yol kenarındaki saman damlı bir küçük kulübeyi okula çevirmişlerdi. Kerrat cetvelini ezberliyordu

çocuklar. Durup bir an seyretti Apu. Öğretmen, kendi öğretmeni Prasanna'dan çok daha genç bir adamdı.

Durup durup aynı düşünceye takılıyordu kafası: Kocaman bir çocuk olmuştu artık, küçük değildi. Yoksa annesi onu böyle tek başına bırakır mıydı? Sadece yürümek, dümdüz ilerlemek istiyordu şimdi. Ama bir ay sonra bugün kimbilir ne kadar uzakta olacaklardı buradan.. Benares'te.. Kimbilir ne kadar uzakta!

İkindi ortasında vardı Ganganandpur'a. Üzerine birden müthiş bir utangaçlık çökmüştü, etrafına şöyle bir göz atmak bile ağır geliyordu. Başı daima önünde, büyük güçlükle yürüyordu. Herkes ona bakıyormuş gibi bir duyguya kapılmıştı. Sanki o gün geleceğini biliyor ve birbirlerine onu göstererek: «Bak bak.. diyorlardı. Gelmiş işte, geçiyor..» Elindeki çıkında Hindistan cevizli tatlı olduğunu da biliyordu sanki insanlar. Bir süre, eniştesi Kunca Çakravarti'nin evini sormaya bile cesaret edemedi.

Nihayet, yolda tek başına giden yaşlı bir kadına sordu. Alçak bir duvarla çevriliydi ev. Avluya girdi ama kimseyi göremedi. Seslenmeye cesareti yoktu, birkaç defa öksürdü. Cevap çıkmadı. Kavurucu nisan güneşi altında bir süre avluda kaldı böylece. On sekiz on dokuz yaşlarında koyu esmer bir genç kadın çıktı nihayet evden; verandaya ayak basınca, kapının yanında, elinde bir çıkınla ürkek ürkek beklemekte olan tanımadığı bir çocuk gördü. Güzel küçük bir çocuk.

— Kimsin sen yavrum? diye sordu şaşkınlıkla çocuğa. Nerden geliyorsun bakayım?

Acemi adımlarla ilerledi Apu, güçlükle konuştu:

— Ben.. yani evimiz.. Nişindipur'da.. İsmim Apu.

Bir yandan da, keşke gelmeseydim diye düşünüyordu. Bu zamansız ve habersiz ziyaret, belki de hoşuna gitmeyecekti halanın; bu da nerden çıktı şimdi başıma, diyecekti kendi

kendine.. Üstelik de Apu, dilinin böyle birdenbire tutulacağını aklından geçirmemişti. İri ter damlaları vardı alnında.

Ama genç kadın hemen ona doğru koşup sevgiyle elinden tuttu ve verandaya sürükledi Apu'yu. Ana - babasından haber sordu ilkin, çenesini okşayarak sevimli şeyler söyledi. Ablasını hiç tanımamış olduğu halde, gerçek bir üzüntüyle söz etti Durga'dan. Sonra gömleğini çıkardı Apu'nun, ellerini yüzünü yıkadı, havluyle kuruladı bir güzel; ve koşup ona bir bardak taze şerbet getirdi.. Halasını hiç de böyle hayal etmemişti Apu. Öylesine gençti; Raci dididen, olsun olsun bir iki yaş büyüktü o kadar..

Bu sırada halası da onu seyrediyordu. O da yeğenini bu kadar güzel ve bu derece genç tahmin etmemişti. Nitekim, komşu kadınlardan biri Apu'nun kim olduğunu sorduğunda, mağrur bir edayle cevap verdi:

— Bu benim yeğenim. Nişindipur'da oturuyorlar. Baba tarafından yeğenimin oğlu.. Çok yakın akrabayızdır ama, sık sık görüşemiyoruz ne yazık ki!.

Sonra yeniden gururla Apu'ya baktı. «Yeğenimin üzerinden taşan su prens havasını gör de, benim nasıl bir aileye mensup olduğumu anla!» demek istiyordu sanki komşusuna.

Kunca Çakravarti akşam vakti döndü eve. Sert bir adam havası vardı. Çiçek bozuğuydu yüzü, kaç yaşında olduğunu tahmin etmek mümkün değildi. Ve Apu, halasını gördüğü vakit sıkıldığı kadar eniştesini görünce korktu. Çocukluğundaki okul öğretmenini andırıyordu eniştesi. Apu'ya her an parlayıp: «Şaşkının birisin sen oğlum!» diyecekmiş gibi bir hali vardı.

Ertesi sabah uyanınca Apu'nun ilk işi mahalleyi şöyle bir dolaşmak olmuştu. Dört bir taraf cengelle kaplıydı, işlenmemiş topraklar uzanıyordu göz alabildiğine, ayrık otu bile yoktu ortada. Evler iyice uzaktı birbirinden, ve yol çoğu zaman evlerin avlularından geçiyordu. Oyun oynayan kendi yaşın-

da birkaç çocuk gördü görmesine ama ona öylesine bir şaşkınlıkla baktılar ki, gidip tanışmak bir yana, o tarafa şöyle bir göz atmaya bile cesaret edemedi.

Tam eve döneceği sırada bir mesele geldi aklına. Kendi evlerindeyken puf pirinç, tatlı gibi bir şeyler yerdi daima bu saatta. Peki burada ne yiyecek? Dün akşam, kendi evinde yediği bir tabak pirinç yemeği yerine, sütlü sandeş yedirmişlerdi. Bugün birdenbire dönecek olursa, halasının belki de: «Amma da açgözlü çocuk! Bir an önce bir şeyler tıkınmak için dönüp geldi işte..» diye düşüneceğinden korktu.. Hem sonra her gün böyle yemek yemek de neyin nesiymiş! Dönmeyecekti, hayır. Öğle yemeğine kadar dolaşacaktı sokakta..

Dolaşa dolaşa evde buldu kendini.

Aynı anda, altı yedi yaşlarında bir kız çocuğu girmişti avluya; beyaz bakır bir kâse tutuyordu elinde:

— Kabak pişiydin mi Caitima?* diye bağırdı. Biyaz veyecek misin bana?

Halanın sesi yükseldi içerden:

— Kim o? Sen misin Gulki? Pişirmedim daha, bu akşam pişireceğim.. Akşama doğru gel kızım.

Kâseyi bırakıp sundurmanın yanında bir an hareketsiz kaldı kız.. Karmakarışıktı saçları, ve bir erkek çocuğunkiler gibi kısa kesilmişti. Üstü başı kir içindeydi; saçları yağlanmamıştı, koyu esmer bir yüzü vardı. Apu'ya baktı ve, Allah bilir neden, bir kahkaha savurdu birdenbire. Sonra da kâseyi alıp gitti.

— Kim bu küçük kız hala?

— Gulki mi? Bizim buradan değil, öksüzdür. Komşu evin sahibi Nivaran Mukerci'nin karısının uzaktan akrabası olur zavallı. Onlarda kalır..

Yeni tanıştığı bir çocuk, köyün bütün mahallelerini gezmeye götürmüştü Apu'yu ertesi sabah. Dönerken Gulki'yi gördü yolda; tek başına oturmuş, bacaklarını sallayarak yemek yi-

yordu. Apu'yu gördüğü vakit çabucak örtündü. Henüz tam olmamış bir avuç yemiş vardı kucağında. Apu kız hakkında bir alay şey öğrenmişti halasından: Nivaran Mukerci'nin karısı hiç de iyi davranmıyordu çocuğa. Kötü bir kadındı. «Akraba değil de sanki savaş tanrıçası! demişti halası. Çoğu zaman çocuğa yemek bile vermez. Ve karnı doysun diye ordan oraya dolanır durur zavallı kızcağız.. Aslında Mukerci'lerin on tane çocuğu var biliyor musun! Âciz kalıyorlar tabii. Kendi evlâdına doğru dürüst bakamazken bir de başkasının kızını beslemek zor!.»

Gulki'den hiç çekinmiyordu. Hayatta tek başına bir küçük kızcağız! Tanışmak, dost olmak istiyordu kızla. Fırsat bilip yaklaştı:

— Göster bakayım kız ne var kucağında?

Hemen toparlandı Gulki, bir kahkaha savurdu ve olanca gücüyle koşmaya başladı. Apu'nun da gülmesi gelmişti onu görünce. Kız bütün yemişlerini düşürmüştü kaçarken, onları topladı Apu:

— Hepsini düşürdün bak!. diye haykırdı arkasından. Al da git bunları kız. Gel sana bir şey yapmayacağım, heyy!

Ama Gulki kaybolmuştu ortadan.

Gölcükte yıkandıktan sonra gelip evin önüne oturduğunda yeniden gördü Gulki'yi. Arka kapının ardına saklanmış, onu gözetlemekteydi. Gözgöze geldiklerinde gülmeye koyuldu kız. Apu kalktı:

— Bekle beni.. dedi. Bakalım seni tutabilecek miyim..

Koştu kapıya doğru. Arkasına bile bakmadan gölcük tarafına fırlamıştı Gulki. Ama Apu'dan daha hızlı koşabilir miydi hiç! Çaresiz durdu kaldı sonunda. Apu saçlarından yakaladı onu:

— Bayağı iyi koşarmışsın hani! dedi.. Ama benden daha çabuk gitmene imkân var mı kız?

Önce dayak yemekten korkmuştu Gulki. Ama Apu'nun saçlarını bırakıp gülmeye koyulduğunu görünce, bunun bir oyun olduğunu anladı hemen, o da güldü.

Dayanılmaz bir merhamet duygusu sarmıştı Apu'yu. Küçük kızın gülüşünden, onun da kendisiyle dost olmak, oynamak istediğini anlıyordu. Ama çok ufaktı; ve derdini sözlerle anlatamadığı için, göz kırparak, kahkahalar atıp koşarak dile getirmeye çalışıyordu zavallı.. Ve o kadar benziyordu ki ablasına! Onun yaşındayken Durga da böyleydi tıpkı; o da böyle, kucağında ünnaplar, bel* yemişleri, yaban üzümleri, ordan oraya koşar dururdu. Onu da hiç kimse anlamaya çalışmaz, onunla da hiç kimse ilgilenmezdi. Tıpkı Gulki gibi, obur, açgözlü ve saf bir kızdı o da!

«Niye hiç kimse bu kızla oynamaz sanki? diye düşünüyordu Apu.. Ben oynayım bari biraz. Öksüz zavallıcık! Bir başına ordan oraya dolaşıp duruyor garip!.» Saçlarını bırakıp elini almıştı kızın:

— Oynayalım mı seninle? Gel hadi gölcüğün orda oynayalım.. Dur bak ne yapacağız: Sen kaçacaksın, ben de seni yakalmak için koşacağım arkandan. Hedef şu ekmek ağacı olacak. Hadi gel!

Elini kurtarır kurtarmaz, daha doğrulmadan koşmaya başlamıştı Gulki. Apu bağırıyordu:

— Koş bakalım, nereye kadar koşabileceksin! Sonunda yakalayacağım seni nasıl olsa.. Bak görürsün. Fırlıyorum işte!

Nefesini tutup atılmıştı ileri. Gulki döndü, ve koştuğunu gördü Apu'nun. Güçünün yettiğince hızlanmak istedi, ama çabucak yakalanmaktan kurtulamayacaktı.

— İyi öğrenmişsin koşmayı! Ama ne yapsan benim kadar hızlı koşamazsın ki!. Gel şimdi hırsız-polis oynayalım seninle: Sen hırsız olacaksın, şu ekmek ağacı yaprağını çalıp kaçacaksın alıyor musun? Ben de polis olup seni tutmaya çalışacağım..

Gulki'nin dudaklarından bir an bile eksik olmuyordu artık o gülümseyiş. Bu güzel çocukla arkadaşlık kurmayı daha ilk gördüğünden beri istemiş olmalıydı! Apu'nun hoşuna gitmek amacıyle sordu:

— Demiyhindi tohumu istey misin?

Köylülerle bir arada yaşaya yaşaya kızın böyle konuşmaya alıştığını düşündü Apu. Kendi köylerindeki sığırtmaç ve çiftçi çocukları da böyle konuşurdu hep.

Öğleye doğru halası Apu'yu çağırdığında Gulki de onun peşindeydi. Apu'ya yedirdikten sonra küçük kıza döndü halası:

— Sen de yemek ister misin Gulki? Apu'nun yerine geç otur hadi. Muz yaprağı yahnisi var bak. Sana dal* da vereceğim..

«Tuh! dedi Apu kendi kendine. Yiyeceğini bilsem, benim balığımdan ayırırdım ona biraz da..» Gulki hiç tereddüt etmeden büyük bir iştahla yemeğe koyulmuştu. Biraz daha pirinç isteyip dal'le karıştırdı; ama bitiremedi ve tepsinin kenarına yığdı pirinçleri. Gene de karar veremiyordu bir türlü sofradan kalkmaya.

— Bırak artık Gulki, bırak.. dedi Apu'nun halası gülerek. Boğulacaksın nerdeyse, kalk hadi. Bak bütün pirinci heder ettin gene. Karnın çoktan doydu ama gözün doymuyor!.

Bir an durduktan sonra Apu'ya dönüp ekledi:

— Görüyor musun kadını! Saat kaç oldu, daha hâlâ çağıracak buncağızı yemek vermeye.. Kendi kızı değil anladık, ama ne de olsa küçük bir çocuk bu nihayet!.

Adağını sunmak üzere cumartesi günü Siddeşvari tapınağına yollandı Apu. Rahibin göğsüne kadar inen kocaman bembeyaz bir sakalı vardı. Güzel bir adamdı. Dul kızı yardım ediyordu kendisine, ibadet takımlarını topluyor, aşağı yukarı bütün düzeni o yürütüyordu.

— Niye sadece dört metelik bu adak? diye sordu. Yetmez ki! Cumartesi puca'sı için sekiz metelik vermek lâzımdır..

— Annem ancak dört metelik verebildi.. diye karşıladı Apu. Başka param yok..

Genç kadın birkaç muz alıp bir yaprağın üzerinde sundu Apu'ya:

— İşte tanrıçanın prasad'ı..* dedi. Bel yapraklarıyle zincifre de koydum sana. Ailendeki kızlara verirsin..

«Ne iyi insanlar! diye düşündü Apu. Yanımda para olsa iki metelik daha verirdim onlara..»

Ayışığı vardı. Tapınak dönüşünde evin önündeki verandaya oturmuş puca'yı anlatıyordu halasına. Birdenbire komşu evden, hançeresi yırtılırcasına haykıran Gulki'nin sesi geldi:

— Ne oluy vuyma halacığım! Ne oluysun! Omzum kanıyoy bak. Vuyma halacığım!.

Sert bir ses yükseldi aynı anda:

— Vahşî, pis yumurcak! Çodhuri'lere gittin gene yemeğe değil mi.. Açgözlü obur seni! Dilini yakacağım senin. Gidip orda burda yemek yersin ve aklını şaşırtırsın insanların domuz! Seni aç bıraktığımı söylersin, o ahmaklar da inanır! Yalancı küçük rezil seni!. Sana yemek verilmiyor mu sanki bu evde!. Bak ben seni neye benzeteceğim..

— Gördün mü ne kadar kötü bir kadın! dedi halası. Doğruyu söyledi diye çileden çıkar, ve hakaret eder sana..

Altüst olmuştu Apu. Bir tek kelime bile söyleyemedi. Yanaklarından yaşlar sızıyordu.

Ertesi gün akşam yemeğinden sonra, gece karanlığı çökmeden hemen biraz önce, sığırtmaçlar mahallesinin yolunu tuttu Apu. Eniştesi, o akşam Nababganc'a hareket edecek olan tütün yüklü bir arabayla gidişini ayarlamıştı. Arabacı

ertesi gün sabahleyin Nişindipur yakınlarında bırakacaktı onu..

Brahmanlar mahallesine ayrılan yolun dönemecinde Gulki'yi gördü. Sürtmesini bitirmiş, eve dönmekteydi kız.

— Bak işte köyüme gidiyorum.. dedi ona Apu. Bütün gün nerdeysin afacan? Niye oynamaya gelmedin benimle?.

İnanmadığını gösteren bir gülümseyiş dalgalanıyordu kızın yüzünde. Bunun üzerine Apu:

— İnan ki doğru söylüyorum.. diye ekledi. Bak işte çıkınım elimde duruyor. Sığırtmaç Kartik'in evinden arabaya bineceğim. Hadi gel biraz, uğurla beni.

Uzun bir süre yürüdü Gulki onunla. Brahmanlar mahallesinin bittiği yerde boş bir arazi vardı, daha ötede de sığırtmaçlar mahallesi. Ekilmemiş tarlanın kıyısına kadar geldi Gulki. Orada durdu, ve parmağıyle Apu'nun kırmızı atlas gömleğini işaret ederek:

— Kaç paya bu kıymızı gömlek? diye sordu.

Gülümsedi Apu:

— İki rupye. İster misin sana vereyim bunu?.

Bir kahkaha attı kız: «Versen istemez miyim!» demek istiyordu.

Apu, bakışlarını yeniden önündeki yola doğru çevirdiğinde, boş arazinin ucundaki ağaçların arasında bir ışık gördü pırıldayan; ve bir ay sonra buradan uzaklarda, çok uzaklarda olacağını düşündü birdenbire!

— Hadi git artık kız.. dedi. Uğurladığın yeter. Evde azarlarlar şimdi seni. Hadi git bakayım, bir daha sefere geldiğimde gene görüşürüz olmaz mı?.

Bir an durup ekledi:

— Ama belki de bir daha hiç gelmeyeceğim buraya. Önümüzdeki ay Benares'e gideceğiz çünkü, artık orda oturacağız..

Ya dolunay günüydü o gün, ya da ayın ondördü. Gerçekten de bir daha buraya hiç gelmedi Apu, ama çocukluğunda tek başına yaptığı bu ilk seyahati de uzun zaman unutmadı, ve hep aynı resim kaldı kafasında: Boş arazinin ucundaki ağaçların arasından dolunay yükseliyordu (ya da ayın ondördüydü, hiç bir zaman kesin olarak hatırlayamıyor bu noktayı): ve geride, daha henüz tanıdığı küçük bir öksüz kızcağız, saçları darmadağın, bakıyor da bakıyordu arkasından.

28

HARİHAR her şeyi Nişindipur'dan Vaisak ayının ilk günü ayrılmak üzere ayarlamıştı. Birlikte götüremeyecekleri ne varsa sattı, borçlarının bir kısmını da ödedi böylelikle. Ekmek ağacından yapılma büyük eski karyola, sandık, ve bir alay tabure, eve üşüşen köylüler tarafından âdeta kapışılmıştı.

Köyün ihtiyarları bir zaman Harihar'ı göç fikrinden caydırmak için uğraşmışlardı. Dediklerine göre, sütle balık burada o kadar ucuzdu ki insan Nişindipur'da bedava yaşıyor dense yeriydi! Bu çok önemli noktayı ispatlamak üzere hazırladıkları koca bir mukayeseli fiyat listesi okudular Harihar'a. İçlerinden sadece Rackrişna Bhattaçarya (karısının Savitri'ye* adadığı kurban dolayısıyle onları davet etmeye gelmişti), uzun bir sohbetin sonunda şöyle dedi:

— Bu köyde ne var ki sana kal diyeyim? Üstelik de insan istidadını bir tek deliğin çamuruna gömmemeli! Kendim için de konuşuyorum şimdi. Dar kafalının biri olup çıkıyor sonunda insan, körleşiyor artık. Allah nasip ederse gidip Çandranat'ı bir daha ziyaret etmek niyetindeyim ben de..

Gideceklerini işittiği vakti gelip Apu'yu bulmuştu Rani:

— Köyden gidiyormuşsunuz öyle mi Apu? Doğru mu yoksa?

— Doğru Ranudi, inanmazsan anneme sor.

Kulaklarına inanamıyordu Rani. Sonunda Sarvacaya'nın ağzından işitince şaşırıp kaldı. Apu'yu çağırdı avluya, sordu:

— Ne vakit gidiyorsun?

— Çarşambaya.

— Bir daha hiç hiç gelmeyecek misin köye?

Gözleri dol udolu olmuştu kızın:

— Sen ne söylüyorsun!. diye başladı yeniden. Bizim Nişindipur'umuz çok iyi bir yerdir. Dünyanın neresinde bulunur böyle bir ırmak, böyle bir kır? Nasıl bırakıp da gidebilirsin burayı!.

— Benim elimden ne gelir ki.. dedi Apu. Gitmeye niyet eden ben değilim ki, babam oraya yerleşmek istiyor.. Burada yaşamak bize haram oldu artık.. Gitmeden önce defterimi sana vereceğim Ranudi, belki büyüdüğümüz vakit yeniden görüşürüz kimbilir!.

— Benim defterime yazdığın hikâyeyi hâlâ bitirmedin ama! İmza da atmadın üstelik. Çok tuhaf bir çocuksun sen Apu!

Gözlerini kurulayarak hızla çıkıp gitmişti evden. Ranudi'nin böyle durup dururken niye öfkelendiğini katiyen anlayamadı Apu. Köyden ayrılmayı sanki o mu istemişti?.

Yıkanmak için gat'a gittiğinde Patu'ya rastladı. Haberi yoktu daha onun. Durumu öğrendiği vakit büyük bir umutsuzluğa kapıldı:

— Suya girdiğim yerde bütün yosunları birbir temizlemiştim.. dedi üzgün bir sesle. Dünyanın zahmetini çektim, ve gelip orada bir kerecik olsun balık avlamadın sen..

Ramnavami* bayramı, Çarak puca'sı ve Goştavihar* bayramı çok kısa aralıklarla sıralanmıştı o yıl. Her sene bu de-

virde doyulmaz sonsuz bir sevinç kaplardı Apu'nun içini. Ablasıyle birlikte yemek içmekten kesilir, uyku durak nedir tanımaz olurlardı. Aynı heyecanı o yıl bir kere daha yaşadı Apu.

Çarak* günü ihtiyar Aturi öldü. Çarak panayırının kurulduğu boş arazinin hemen yakınındaydı evi. Bir alay insanın toplanmış olduğunu görünce Apu da oraya doğrulmuştu. Bir keresinde yaşlı kadından korkup koşarak geçmişti bu ormanı; küçüktü o vakitler, hatırladıkça gülüyordu şimdi.. Büyücü olmadığını biliyordu artık Aturi'nin. Hiç bir şey değildi kadın. Köyün kıyısında herkesten uzakta yaşıyordu. Yoksuldu, desteksizdi, çocuğu da olmamıştı hiç. Kendisine bakacak kimsesi de yoktu üstelik; başka türlü bütün gün boyunca ölüsü nasıl evde kalırdı!. Balıkçının oğlu Pançu bir küp çıkardı ihtiyar kadının evinden, getirip yere boşalttı. Dilimlenip kurutulmuş yeşil Hint kirazlarıyle doluydu küp. Kadıncağız kiraz ağaçlarından dökülen bu yeşil yemişleri toplayıp kurutur ve çeşnilik yapardı; sonra da panayırlarda satmaya çıkardı. Gayet iyi biliyordu Apu; ihtiyarı, son Araba panayırında bambudan bir tepsi üzerinde kiraz dilimleri satarken görmüştü.

Bu seferki Çarak bayramı bomboş geldi Apu'ya. Geçen yıl ablası, panayırdan dinî bir tasvir satın almış ve nasıl mutlu olmuştu! O sabah kavga etmişlerdi; ve Apu, ablası öğleden sonra kendisine: «Sana para vereyim de git bak panayırda Sita'nın* kaçırılışını gösteren bir tasvir bulabilir misin?» dediği vakit, sırf intikam almak amacıyle: «Böyle sulu sepken tasvirler almak için bana güvenme sakın! diye cevap vermişti. Rama ile Ravana'nın savaşını niye almıyorsun sanki!»

«Seninle de insan daima kavga etmeli! demişti ablası. Ne biçim bir söz o öyle! Tanrılarla tanrıçaları gösteren tasvirler günah mı yoksa?»

Durga'nın sanat zevkine hiç bir zaman güven duymamıştı Apu.

Bahçe duvarı üzerinde kırmızı rangçita* çiçekleri açıldığı vakit, hep onun yüzü canlanır hayalinde. Kuşların cıvıltısını dinledikçe ve gördükçe öksüzurganlarının rüzgârda salındığını, hep onu özler. Ve o, en büyük mutluluğu koşup boynuna atılmakla duyacağı varlık, yoktur artık; gitmiştir; tarifsiz uzaklara gitmiştir hem de. Hem de bütün bu güzellikleri gelip de bir daha görmemek üzre gitmiştir.

Panayırın gürültüsü arasında dayanılmayacak derecede güzel bir flâvta sesi işitmişti. Yeni türkülere bayılıyordu; çalgıcıyı aramaya koyuldu hemen, çok geçmeden de buldu: Yılan oynatıcısı Haran'dı bu; bambudan flâvtalar satıyordu ve müşteri çekmek için çalıyordu böyle.

— Kaça? diye sordu Apu.

Haran eskiden beri tanırdı onu. Mutfaklarının saman damını hep Haran onarırdı.

— Köyden göçeceğinizi işittim.. dedi. Nereye gidiyorsunuz?

Bir buçuk meteliğe ince bir flâvta aldı Apu.

— Hangi deliği parmakla tıkamak lâzım Haran amca, bir göstersene..

Birdenbire uyanıp da uzun süre uyuyamadığı bir geceyi hatırlıyordu. Uzaktan, simsiyah gecenin içinden, ırmaktan doğru, lâmbalarının ışığında ağ atan balıkçıların yeknesak gürültüsü geliyordu. Ve işte o anda, çok uzaktan, çivit fabrikasının oradan doğru şüphesiz, birinin sesi yükseldi. Geceleri hemen de hiç kimse geçmezdi o yoldan. Ama mehtaplı gecelerde Apu, uykusunun arasında, hiç bilmediği bir yolcunun âhenkli yürüyüş türküsünü çoğu zaman işitmişti. Bu sefer dinlediği ise, yepyeni bir havaydı; alabildiğine uzaktı ötekini canlandırmaktan. Yarı uyku arasında kaybolup gitmişti o güzel türkü. Daha sonraları hiç bir zaman işitmemişti Apu o türküyü, ama hiç bir zaman unutmamıştı da..

Çarak bayramı bitmiş, köylü çiftçilerin çocukları uzun sıralar halinde evlerine dönmeye başlamışlardı. Renkli elbise-

ler ya da soluk renkleri henüz yıkanmaktan ağarmamış yepyeni sariler vardı üzerlerinde. Erkekler başta yürüyor ve flâvta çalıyorlardı. Onbeş kilomtere uzaktan gelmişlerdi Goştavihar panayırını görmeye. Her birinin elinde bir şey vardı satın alınmış: Mantardan kuşlar, tahta bebekler, renkli kâğıt yelpazeler, boyalı toprak kâseler, Hindistan cevizi kabukları.. Çinibas Vaişnava bir kızartmacı dükkânı açmıştı panayırda. İki meteliklik yiyecek aldı ondan Apu, ve evin yolunu tuttu. Bir yandan ilerliyor, bir yandan da gidecekleri yerde böyle bir bayram olup olmayacağını düşünüyordu. Belki de Çarak panayırını bir daha hiç görmeyecekti! Eğer orada Çarak bayramı yoksa, dedi kendi kendine: «Baba ben bayramı görmek istiyorum.. derim babama. Nişindipur'a gidelim hadi. Ya da bırak beni iki günlüğüne tek başıma halama gideyim..»

Bayramın ertesi günü eşyalarını denklemeye başlamışlardı. Bir gün sonra öğle yemeğini yer yemez çıkacaklardı yola.

Akşam mutfağın verandasında buğday peksimetleri kızarttı ona annesi. Nilmani amcanın bahçesindeki Hindistan cevizi yaprakları mehtapta parıldıyordu. Garip bir keder kaplamıştı Apu'nun içini. Yeni bir memlekete gideceğim diye ne kadar seviniyor idiyse başlangıçta, hareket günü yaklaştıkça ayrılığın acısı bir o kadar derinden kavrıyordu ruhunu..

Bu evi, kendi evlerini, şu bambu korusunu, Şalte-kagi'nin kiraz bahçesini, ırmak kıyısını, ablasıyle birlikte kır eğlencesi tertipledikleri köşeyi.. bütün bu yerleri meğer nasıl da severmiş Apu! Gittikleri yerde de Hindistan cevizleri böyle midir acaba? Doğduğu günden beri görüyor bu ağaçları.. Hele mehtaplı gecelerde yaprakları nasıl da güzeldir! Mutfağın kapısında oturup, arasından gümüş rengi ışınların süzüldüğü Hindistan cevizi dallarına bakarak tombola oynadıkları vakit ablasıyle, kendi kendine kaç kereler: «Şu bizim memleketimiz Nişindipur, ne kadar da güzel yarabbi!» demişti. Gittikleri yerde de tıpkı buna benzer bir Hindistan cevizi ağacı olmalı; hem de ormanın kıyıcığında hemen, mutfak veranda-

sının yanıbaşında! Ve gittikleri yerde de avlanabilmeli Apu, Hint kirazları toplayıp trencilik oynayabilmeli! Sayeb gat'ına benzer bir gat uzanmalı kocaman ağaçların gölgesinde, ağaçların altından Ranudi geçip gelmeli.. Bir de Sonadanga tarlası koysunlar oraya, onsuz hiç olmaz!. Yarabbi bunca mutluydular işte burada, durup dururken niye böyle göçmeye kalktılar sanki?

Garip bir şey oldu öğleden sonra. Annesi, Savitri adağıyle ilgili bir davete gitmişti. Yemekten sonra yan odada öğle uykusuna uzanmıştı Harihar. Apu, odada tek başına, raflı dolabın üzerine konmuş eşya arasından birlikte götürmek istediklerini ayırmaktaydı. Bir toprak testiyi kımıldattı bu arada, bir şey düştü yere. Düşen şeyi eğilip aldığında büyük bir şaşkınlığa kapıldı Apu. Elindeki nesne toz ve örümcek ağlarıyle örtülü olduğu halde, tanımakta güçlük çekmemişti.

Geçen yıl halalardan çalınmış olan küçük altın kutuydu bu.. Bomboştu ev. Kutu elinde, bir uzun süre dalıp gitti. Nisan güneşiyle kavrulan ıssızlıkta, bambuların çıtırdısı çok uzaklardan bir haber gibi ulaşıyordu ona.. «Bu benim aptal didim demek kutuyu çaldı.. dedi yüksek sesle kendi kendine.. ve getirip bu testinin içine sakladı!.»

Bir an düşündükten sonra arka kapıya doğru ilerledi yavaş yavaş. Durdu. Önünde tâ uzaklara kadar bambular, saat iki güneşi altında delirmiş gibi. Gene o çaylak, o ağacın tepesinde, o yeknesak çağrısını sürdürüyor işte.. O öğle vaktini düşünüyor Apu, geçmiş uzak bir çağda Dvaipayan gölünün kıyısında mağlup edilmiş bahtıkara bir prensin kederiyle ağırlaşan öğle vaktini.. Hiç kımıldaman duruyor bir an, sonra bambu ormanının derinliklerine doğru fırlatıyor küçük altın kutuyu. Bulo isimli bir köpeğin, ablası seslenir seslenmez sık çalılıklar arasından soluk soluğa çıktığı yere doğru. Böğürtlenlerin kıyısında yığılı kuru yaprakların ve ölü sürgünlerin ortasına düşüyor kutu. «Orada kalsın işte.. diyor Apu.

Böylece hiç kimse bilmemiş olur. Kim gidip de bakacak oraya?»

Kutu hikâyesiyle ilgili tek kelime çıkmadı Apu'nun ağzından, hiç kimseye söz etmedi. Annesine bile.

Öğleden sonra saat üç sularında, sığırtmaç Hiru'nun arabası yola koyulmuş bulunuyordu. Sabahleyin biraz bulutluydu gökyüzü; ama saat ondan itibaren bütün bulutlar dağılmış ve cömert bir nisan güneşi ağaçların, yolların, tarlaların üzerine ateşten yağmurunu dökmeye bağlamıştı.. Patu uzun süre takip etti onları.

— Apuda.. dedi sonunda.. bu yılki puca için iyi bir yatra* heyeti geliyormuş.. Ama sen bulunamayacaksın.

— Fazladan bir program al.. diye cevap verdi Apu. Bana gönderirsin.

Çarak bayramının kutlandığı boş arazinin kıyısından geçen yoldalar şimdi. Dolma setin üzerinde panayırın izleri okunuyor. Suyu içilmiş yeşil Hindistan cevizleri kaplamış toprağı; şurada yemek pişirmiş, kır eğlencesi tertiplemişler; ocakta kararmış kesekler, bir de duman çalmış yeni bir toprak kâse var. Hep susuyor Harihar, tuhaf bir duygu var içinde. Bu yaptığı, bir delilikten başka bir şey değil mi yoksa? Ata ocağını terkediyor, kolay değil.. Yandaki ev harabesinde hayat çoktan durmuştu şüphesiz; ama kendi evlerinde ürkek ürkek pırıldayan şu yağ lâmbası bu akşamdan itibaren ebediyen sönecek. Ve bu durumu yücelerden gören babası Ramçand Tarkabiş, kimbilir ne denli kahrolacaktır!

Köyün son evi, ihtiyar Aturi'nin kulübesi öyle ya.. Apu bir türlü ayıramıyor gözlerini kulübeden.. Daha sonra araba, büyük bir hurma bahçesini yalayarak katranlanmış Aşaru yoluna ulaşıyor. Ve köyü aşar aşmaz Sarvacaya ferahlıyor: Tüm yoksulluk, ezilmeler ve hakaretler geride kalmıştır artık; şimdi yepyeni bir ev, yepyeni bir hayat, yepyeni bir mutluluk bekliyor onu!.

Yavaş yavaş alçalmakta güneş. Sonadanga tarlasından geçmektedirler. Tarlanın ortasındaki ulu incir ağacını gösteriyor Harihar:

— Takürci gölünün büyük incirine bakın çocuklar!

Sarvacaya başını uzatıyor arabadan görmek için. Yolun biraz ötesinde, bir yer göçüğünün kıyısında kocaman bir Hint inciri var; bütün kökleri havaya vurmuş ağacın, sallanıyor.. İhtiyar brahmanla oğlunun hikâyesini hep işitegelmiştir Sarvacaya. Bundan elli yıl önce kayınbabasının dedesi, gene böyle bir akşam vakti bu incirin altında, parasına tamah ettiği zavallı bir brahmanla masum oğlunu hunharca öldürüp işte bu göçüğün oraya gömmüştür, o devirdeki Takurci gölüne.. Katledilen masumun annesi kimbilir kaç ay, kimbilir kaç yıl beklemiştir oğlunu belki günün birinde gelir diye.. Yarabbi!. Gözleri yaş doluyor Sarvacaya'nın, bir şeyler tıkanıyor boğazına, yutkunamıyor..

Sonadaga tarlası bu yörede en büyük tarladır. Çalılıklar ve akasyalarla kaplıdır yer yer; hurmalar sarkar sıra sıra hurma ağaçlarından; sarısalkımlar rüzgârda titreşir. Guguk kuşuyle papyanın çağrısı yükselir dört bir taraftan. Keten çiçeklerinin renginde koyu mavi bir gökyüzü uzanır gider tarlanın üzerinde. Gözleriniz hiç bir engelle çatışmaz, doya doya bakabilirsiniz. Sık yeşil otlarla örtülü inişli çıkışlı tarlanın bir karışı olsun işlenmemiştir. Tabii bitki örtüsünün bir halı misâli toprağı kaplayan uçsuz bucaksız yeşilliği göze çarpar sadece.. Önlerinde sertleşmiş topraktan geniş bir yol uzanıyor ufka kadar, her şeyden kopmuş ve evini terketmiş bir baul* gibi. Biraz sonra Baraşe - Madukali deresine gelecekler: Şimdi kurumuş eski bir ırmağın yeryüzümüzde bıraktığı son izdir nilüferlerle örtülü bu küçük dere. Apu arabada oturmuş, kırı ve gökyüzünün şahane rengini seyretmektedir. Kafasında bir alay çocuksu hayal sıralanmaktadır.. Köyü terkediyor işte! Belki de çok daha uzaklara gidecek; ve bu yolculuk sadece bir başlangıçtır. Bütün ülkeleri kapsayacak olan

büyük yolculuk, o hep düşlediği doyulmaz hayat, belki de şimdi başlıyor!

Uzakta bir köyü işaret etti Harihar:

— Bakın işte Darçe-palşgaçi! Yanındaki de Natabere'dir. Şu camili yer de, Şravan* ayında büyük bir panayırın kurulduğu Banbibi. Dünyanın en ucuz helvacı kabaklarını burada bulursun..

Araba vapuru Betrabati ırmağını aşarken, Aşaru pazarı üzerinde ay yükseliyordu. Su pırıl pırıl parlıyordu mehtapta. Aşaru'nun panayır günüydü o gün. Sohbete dalmış tüccarlar vardı gemide. Apu'ların arabası çok geçmeden karşı kıyıya çıkmıştı. Apu, panayıra şöyle bir göz atmak için izin koparmıştı babasından. Yanyana sıralanmış ön tarafları hasırla örtülü barakalardan ibaret küçük bir pazardı bu. Mücevherciler çalışmaktaydı. Sayısız öküz arabası sıralanmıştı bir melâs deposunun önünde.. Macerpara istasyonuna daha on kilometrelik yol var. Yol katranlı değildi ama genişti, ve çivit ekicileri iki yana incir ve dut ağaçları diktirmişlerdi. Hint inciri dallarında kuşlar cıvıldıyordu. Yeni açmış ince yaprakların içinden doğru solgun bir ayışığı süzülmekteydi.

Bengal baharı! Çaitra ve Vaisak ayında, tarlalarda, ormanlarda ve bahçelerde, kuşların derbeder cıvıltısında, genç filizlerle kaplı ağaçları örten sayısız çiçeklerin ağırlığında, yaban çiçeklerinin kokusunu taşıyan mehtapla tazelenmiş güney rüzgârında, bir sevinç raksıdır başlamış gidiyordu artık. İlk olarak baharı böyle görüyordu Apu.. Irmağı ve ormanlarının mehtaplı bir gecedeki gizli güzelliğiyle Bengal kırı, genç ruhunu öylesine derinden büyüleyecekti ki, çok daha sonradan sanat hayatı bu büyünün tatlı hatırası ve ilhamıyle dolacaktır.

Ancak akşam saat ona doğru istasyona gelebildi araba. Ama Apu, trenin gara gireceği anı çok daha önceden bekle-

mekteydi. Bir sıçrayışta indi arabadan, perona doğru koştu. Ama babasının dediğine bakılırsa, tren saat sekiz buçukta geçip gitmişti; ertesi sabahtan önce de başka tren yoktu. Sığırtmaç Hiru'nun öküzleri engellemişti treni hemen o akşam görmesini işte.. Perona bir tütün dengi bırakmışlardı. İki işçi tütünü, uzun demir saplı sandıkları andıran bir makineye yerleştirmeye uğraşmaktaydılar. Raylar pırıldıyordu ayışığında. Öteki tarafta, yolun kenarında dikili büyük bir direkte iki kırmızı lâmba vardı; iki tane de bu tarafta. Bir masa koymuşlardı istasyon şefinin bürosuna; masanın üzerine de, raptedilmiş bir kâğıt yığının yanına bir petrol lâmbası. Yanıyordu lâmba. Gene büroda, bir nalının üzerindeki başparmak dayanağını andıran bir şeye durmadan vurarak kuru bir gürültü çıkartıyordu memurun biri..

Nihayet istasyon işte! Yüze yüze kuyruğuna geldi işin: Ertesi sabah sadece treni görmeyecek, trene binecek de..

Perondan ayrılmaya gönlü varmıyordu bir türlü. Ama gelip çağırdılar sonunda. Büroda üzerine vurulan şey, babasının dediğine göre, telgraftı.. Garın önündeki gölcüğün kıyısında yemek hazırladıklarını gördü Apu. Yeni bir araba bağlı duruyordu arabalarının yanında. Yolcular arasında, onsekiz ondokuz yaşlarında bir yeni gelinle genç bir erkek vardı. Habibpur'lu Bisvas ailesindendi genç kadın, yanındaki de kardeşiydi, ana-babasını yanına götürmek için gelmişti ablasını. Sarvacaya büyük bir sevgi duymuştu genç kadına daha ilk görüşte. Pirinç ve mercimek yıkamış ve bir kitçuri yemeği yapmaya koyulmuştu.* Genç kadınsa patates soymakla meşguldü. Birlikte yiyeceklerdi.

Ertesi sabah saat yedi buçukta geldi tren. Apu, ağzı bir karış açık, lokomotifi daha iyi görebilmek için çoktan yolun kenarına yerleşmiş bulunuyordu. «Fazla eğilme.. diyordu babası. Geri çekil!»

Çok geçmeden bir memur gelip herkesi geriye itti.

Ne büyük şey bu tren yarabbi! Bu ne korkunç gürültü! Demek lokomotif dedikleri, şu önde gelen şey! Vay canına! Amma da harika!

Habibpur'lu genç gelin, trenin gelişini görmek için peçesini kaldırmaktan çekinmemişti.

Bağıra çağıra kompartımana soktular eşyaları. Karşılıklı tahta sıralar var. Zemin sanki çimento. Kapılı pencereli bir oda bu kompartıman dedikleri şey!. Şimdi durup duran bu ağır arabanın yürüyebileceğine bir türlü inanmıyordu Apu. Belki de gitmeyecekti tren, belki de çok geçmeden gelip onlara: «İnin bakalım.. diyeceklerdi. Tren bugün burada kalacak.» Manianın öbür yanında bir adam, başında bir ot yükü, trenin gitmesini bekliyordu. Apu acıyarak baktı adama. Bugün onunla birlikte trene binmeyen bir adam, nasıl olur da yaşıyorum diyebilirdi!. Sığırtmaç Hiru da parmaklığın arkasındaydı, trene bakıyordu o da..

Ve yürüdü tren! Akıl almaz, müthiş harika bir sallanma bu!. Macerpara istasyonu, bütün adamlar, perondaki tütün dengi ve şaşkın bakışlarıyle sığırtmaç Hiru, bir anda ufalıverdiler. Göz açıp kapayıncaya kadar, yüksek otlarla kaplı bir tarlaya ulaştı tren. Pencerelerin iki yanından doğru ağaçlar, ıslık çalarak kaçıp uzaklaşmaktaydı. Ne korkunç bir hızdı bu! Demiryolu dediğin böyle olmalı işte! Bütün manzarayı birbirine katmalı! Çalılıkları, ağaçları, saman damlı köylü kulübelerini üstüste yapıştırmalı.. Bir havan topu gürültüsü yükselmeli ardından, ve önünden doğru da lokomotifin kulakları sağır eden uğultusu..

Macerpara istasyonunun ışıkları yavaş yavaş silinip kayboluyordu uzakta..

Bundan ne kadar önceydi!

O gün ablasıyle birlikte demiryolunu görelim diye tarlalar ve bataklıklar içinde soluk soluğaydılar. Danayı aradıkları

sırada. O gün.. peki ya bugün?. Tam orada işte, katranlı Aşaru - Durgapur yolu üzerindeki ağaçların yavaş yavaş uzaklaştığı ve köylerine giden yolun Sonadanga tarlasına doğru zikzak yaptığı yerde, tam orada evet, o dönemeçte, köyün kenarındaki yaşlı elmas ağacının altında ablası, yüzünde derin bir hüzün, trenlerinin geçip gidişine bakıyordu sanki..

Bırakmışlardı onu. Hepsi evet, terketmişlerdi.. Öldükten sonra da ablasını, birlikte oynamış oldukları yollarda, bambuların arasında ve Hint kirazlarının altında, daima yanında bulmuştu Apu. Nişindipur'daki eski evin her köşesi, ablasının o elle tutulmaz ama sevgi taşan varlığıyle doluydu. Asıl bugün ayrılıyordu Apu ablasından. Hem de ebediyen ayrılıyordu!

Birden, ablasını artık hiç kimse sevmiyormuş gibisine geldi Apu'nun. Hiç kimse, anneleri bile.. Ve hiç kimse onu burada bırakıp gitmekten acı çekmiyordu.. Garip bir duygu sardı içini. Ne tasaydı bu, ne keder, ne ıstırap. O da anlamıyordu ne olduğunu. Bir anda binlerce anı canlanmıştı gözünde: Büyücü Aturi, ırmak kıyısı, evleri, düğünçiçeklerinin altında uzanan yol.. ve Ranudi ve akşam vakitleri ve ikindi üzerleri.. her gün tekrarlanan oyunlar ve Patu.. yüzü ablasının ve bütün doymamış istekleri..

Hep aynı sabit bakışla bakıyor ablası ona. Ve Apu, yüreğindekini gözyaşlarıyle dile getirmek ister gibi: «Ben gitmedim didi.. diyor. Unutmadım ben seni, isteyerek terketmedim. Onlar.. beni onlar götürüyor..»

Gerçekten de unutmamıştı.. Gün geldi, mavi okyanusun yıkadığı topraklarla tanıştı Apu. Ama bütün vücudu hareketin hazzıyle ürperdiği ve bir açık deniz gemisinin güvertesinden gökyüzünün daima yepyeni güzelliği çarptığında bakışlarına ve deniz ufkunda birden beliriveren bağların ya da kumsalların, dahi bir yaratıcının bağışı gibi esrarengiz bir büyüyle yüklü göründüğü anlarda.. hep yağmurlu bir geceyi, ve o yağ-

murlu gece eski bir evin loş bir odasında, hastalık tarafından yatağa çivilenmiş zavallı bir küçük köylü kızın dudaklarından dökülen sözleri hatırladı: «Dinle Apu.. iyileştiğim vakit.. bir gün bana treni gösterirsin değil mi?»

Macerpara istasyonunun gittikçe uzaklaşan ışıkları tamamiyle silinip kayboldu.

KÜÇÜK SÖZLÜK

Annada Mangal : 1753 yılında Bharat Çandra Ray tarafından Bengali dilinde yazılmış destan - şiir.

Annapurna : Tanrı Şiva'nın karısı besin tanrıçası Parvati'nin isimlerinden biri.

Arccuna : Ehliciye familyasından, sıcak ülkelere özgü bir bitki cinsi.

Arcuna : Mahabharata ve Bagavat Gita destanlarının kahramanı. Ünlü Kurukşetra savaşında Arcuna'nın arabasını tanrı Krişna bizzat yönetmiştir.

Aşar : Hint takviminde Haziran ortasından Temmuz ortasına uzanan ay.

Aş - şeora : Sedbiye familyasından bir bitki.

Babaci : Vişnu tarikatine mensup ulu kişilere hitap şekli.

Babu : Saygı duyulan bir bayın küçük ismine eklenen ve kibarlık gösteren son ek.

Badra veya **Bhadra :** Hint takviminde Ağustos ortasından Eylül ortasına uzanan ay.

Bagavata veya **Bhagavata :** Tanrı Krişna'ya övgü yazısı.

Bagdi : Şudra kastının en aşağı kesimlerinden biri.

Ballal Sen : XII. yüzyılda yaşamış olan ve «Kulin brahmanı» rütbesinin miras yoluyle babadan oğula geçmesini sağlayan Bengal hükümdarı.

Bai veya **Bhai :** Küçük erkek kardeş. Daha geniş anlamda, sevgi terimi.

Batasa : Tanrı adına sunulduktan sonra hayır şeklinde dağıtılan beyaz bir şekerleme.

Batı : Bengalliler için Batı, Hindistan'ın bütün batı eyaletlerini ve özellikle de Bihar ile Uttar Pradeş'i kapsamaktadır.

Bat Takur (veya **Thakur**) **:** Kadınların, kocalarının büyük erkek kardeşine hitap şekli.

Bau : Evli kadın; hanım.

Baudi : Büyük erkek kardeşin karısı; büyük yenge. Daha geniş anlamda, bir dostun karısına hitap şekli; yenge.

Baul : Mensupları çalgıcı dilencilerden ibaret mistik bir Bengal mezhebi.

Bauri : Şudra kastının en aşağı kesimlerinden biri daha. Hint toplumu bellibaşlı dört kasta ayrılmıştır: Brahmanlar veya rahipler; Kşatriya'lar veya savaşçılar; Vaişya'lar veya tâcirler; ve Şudra'lar veya el emekçileri.

Bavabhuti veya **Bhavabhuti :** Uttar Ramçarita'nın yazarı Sanskrit şairi.

Bel : Sedbiye familyasından bir bitki.

Bengama - Bengami : Bengal peri masallarında geçen sihirli bir kuş çifti.

Bigha : Hektarın üçte biri eşdeğerindeki arazi ölçü birimi.

Bima veya **Bhima :** Mahabharata'nın kahramanlarından biri.

Bori : Ezilmiş mercimekten yapılan ve sebzeyle kızartılan ya da pişirilen bir köfte cinsi.

Brahman : Hint toplumundaki ilk kasta mensup kişi; rahip.

Brigusamhita : Hintli bilge Brigu tarafından yazılmış astroloji veya müneccimlik, yıldız falı kitabı.

Cagadhatri : Tanrı Şiva'nın karısı Parvati'nin isimlerinden biri.

Caista : Hint takviminde Mayıs ortasından Haziran ortasına uzanan ay.

Caiti Ma : Büyük amcanın karısına hitap şekli.

Cugal Kişor : Krişna ile Rada'nın teşkil ettiği tanrısal çift.

Çaitra : Hint takviminde Mart ortasından Nisan ortasına uzanan ay.

Çandi : Tanrı Şiva'nın karısı Parvati'nin, dehşet saçan şekline büründüğü vakit aldığı isimlerden biri. Aynı zamanda : Parvati'ye övgü amacıyle yazılmış bir kutsal kitabın ismi.

Çandidas : XVI. yüzyılda yaşamış ve tanrı Krişna adına «Sri Krişna Kirttana» yı yazmış olan şair ve ermiş kişi.

Çarak : Tanrı Şiva adına baharda kutlanan bayram.

Çatka : Baklagillerden bir bitki.

Dada : Büyük erkek kardeş; ağabey. Daha geniş anlamda, kendinden yaşlı erkeklere hitap şekli.

Dada Takur (veya **Thakur**) : Yüksek kasttan saygıdeğer kişilere hitap şekli.

Dadu : Annenin babası; dede. Bazen, yaşlı bir kimse tarafından küçük bir çocuğa hitap şekli.

Dal : Mercimek ve mercimek çorbası. Bütün Hindistanlılar gibi Bengalliler de, esas olarak, mercimek ve baharatla çeşnilenmiş sebze yerler. Bu yemeklere de hemen her zaman pirinç veya akşamları, saçta pişirilmiş peksimet katarlar. Varlıklı Bengallilerse çoğu zaman balık ve bol bol tatlı yer.

Darma veya **Dharma :** Ödev; vecibe; boyun borcu. Herkesin, toplum içindeki mevkiine göre yapması doğru ve iyi olan; şart. Batılılar bu terimi bazan «din» olarak da çevirmektedir.

Daşarat : Ayodya hükümdarı, Ramayana'nın kahramanı Rama'nın babası.

Daşarati Ray veya **Daşu Ray :** XIX. yüzyılın başlangıcında yaşamış Bengalli mistik şair.

Didi : Abla. Daha geniş anlamda, kendinden yaşlı kadınlara hitap şekli. Amladi, Racidi, Ranudi'de olduğu gibi kadın küçük adlarının sonuna eklenebilen «di» eki, erkek küçük adları söz konusu olduğu vakit «da» şeklini alır: Apuda, Satuda, vs. gibi.

Dilenci : Mahabharata'nın bir menkabesine imada bulunuluyor.

Dol veya **Dol-yatra :** Tanrı Krişna diniyle ilgili bayram.

Doti veya **Dhoti :** Erkek elbisesi. Dört metrelik beyaz bir kumaştır ve belden ayak bileğine sarınarak giyilir.

Drona : Mahabharata'nın kahramanı, Pandavas'ın lalası.

Duie : Mensupları bir zamanlar omuzlarında tahtıravan taşıyan bir aşağı kast.

Durga : Tanrı Şiva'nın karısı Parvati'nin isimlerinden biri. Durga puca diye adlandırılan ve Ekim ayında kutlanan bayram, Bengal'in en büyük bayramıdır.

Duryodhana : Mahabharata'nın kahramanı, Pandavas'ların baş düşmanı.

Ekadaşi : Ayın ikinci günü, dul kadınların oruç tutmak zorunda oldukları gün.

Falgun : Hint takviminde Şubat ortasından Mart ortasına uzanan ay.

Fesleğen : Vişnu tarikatinin kutsal bitkisi. Hintçesi : **Tulsi.**

Gaca : Süzülmüş yağda pişirilen unlu şekerleme.

Gacan (Çarak da denir.) **:** Tanrı Şiva adına baharda kutlanan bayram.

Gandabhedali : Kökboyasıgillerden bir bitki.

Ganga : Hintlilerin gökten indiğine inandığı kutsal Ganc (veya Ganj) ırmağının öteki ismi.

Gat veya **Ghat :** Irmak kıyılarındaki büyük taş basamaklar. Köylüler yıkanmak, çamaşır yıkamak ve su almak için buralara akın eder.

Gaya : Bihar eyaletindeki hac şehri.

Gita veya **Bhagavad** (Bagavat) **Gita :** Mahabharata'nın içindeki mistik şiir. Tanrı Krişna'nın, Kurukşetra savaş alanında Arcuna'yı irşat ettiği şiir.

Gor veya **Gaur :** XVI. yüzyılda Bengal'de yaşamış ve tanrı Krişna'ya bağlılığıyle ün salmış mistik şair Sri Goranga (Gauranga)'nın kısaltılmış ismi. Şairin bir adı da, Sri Çaitanya'dır.

Goşta Vihar : Tanrı Krişna'nın çoban kızlarıyle oynadığı «Sığırtmaç Oyunu».

Gulança : Semmüssemekiye familyasından bir bitki.

Guru : Mürşit. Daha geniş anlamda, hoca; önder; yol gösterici.

Huka : Bir çeşit nargile.

İşvar Çandra Vidyasagar : XIX. yüzyılda Bengal'de yaşamış sosyal reformcu yazar ve bilgin.

Kadam : Kökboyasıgillerden bir bitki.

Kai veya **Khai :** Kızgın kumda patlatılan ayıklanmamış pirinç.

Kakima : Küçük amcanın karısı. **Kuri** veya **Khuri** de denir.

Kali : Tanrı Şiva'nın karısı Parvati'nin, dehşet saçan şekline bürünmüş hali. Kali adına kurulmuş en ünlü tapınak, Kalkütta' dadır.

Kalidasa : Şakuntala, Meghadut, Kumara Sambhava gibi şaheserlerin yazarı, büyük Sanskrit şairi.

Kali Yug : Hint mitolojisinde dünyanın dördüncü çağı. Tam bir yozlaşma ve gerileme devri olan bu çağ, bizim çağımız oluyor.

Karna : Mahabharata'nın kahramanlarından.

Kartik : Hint takviminde Ekim ortasından Kasım ortasına uzanan ay.

Kaşi : Hindu dininin en büyük hac merkezi olan Benares şehrinin Sanskritçe ismi.

Kaşidas veya **Kaşiramdas :** Mahabharata'yı Bengal diline çevirmekle ün salan şair.

Kata veya **Katha :** Bigha'nın yirmide biri değerinde bir arazi ölçü birimi.

Kavirac : Sihir yoluyle tedavi usulünü uygulayan Hint tabibi.

Kırık Kalça : Mahabharata'nın kahramanı Duryodhana'nın takma adı.

Kirtan : Vişnu tarikati mensuplarının dinî türküleri.

Kitçuri : Mercimek ve sebzeyle pişirilmiş pirinç yemeği.

Koka veya **Khoka :** Küçük erkek çocuk. Küçük kız çocuklar için : **Kuki** veya **Khuki.**

Kulin : Bir zamanlar Bengal'de faziletleriyle sivrilmiş brahmanlar kategorisi. XII. yüzyılda hükümdar Ballal Sen, Kulin ünvanını miras yoluyle aktarılabilir kıldı. Böylece, liyâkata dayanan bir aristokrasinin yerini, kan aristokrasisi alıyordu. Kızını bir Kulin'e verebilmek, zamanla, brahmanların en büyük amacı haline gelecek; Kulin'ler de bu durumdan, yüklü çeyizler istemek ve ardarda evlilikler yapmak yolunda faydalanacaklardır.

Kului - Çandi : Tanri Şiva'nın karıs Parvati'nin, dehşet saçan şekline büründüğü vakit aldığı isimlerden biri.

Kuri veya **Khuri :** Küçük amcanın karısı.

Kurukşetra : Mahabharata'nın kahramanları Kuru'larla Pandavas' ların savaşına sahne olan, Delhi yakınındaki ova.

Lakşmi : Tanrı Vişnu'nun karısı. Refah tanrıçası.

Luçi : Kızarmış buğday peksimeti. Ancak bayram yemeklerinde sunulan pahalı bir tatlı.

Ma : Anne.

Madhu - Sankranti : Çaitra ayının son günü.

Mag : Hint takviminde Ocak ortasından Şubat ortasına uzanan ay.

Mahabharata : Kuru'larla Pandavas'ların savaşını anlatan büyük Sanskrit destanı.

Maina Kanta : Kökboyasıgillerden bir bitki.

Manasa : Yılanların tanrıçası.

Mantra : Guru tarafından müridin kulağına fısıldanan kutsal düstur.

Maşay : Soyadından veya ünvandan sonra kullanılan ve bizim «bay»ımız karşılayan sonek.

Muri : Kum üzerinde ıskara yapılmış pirinç.

Murki : Kızgın kumda patlatıldıktan sonra melâsa bulanan ayıklanmamış pirinç.

Nilpuca : Tanrı Şiva adına kutlanan bayram.

Ogo : Kadınların kocalarına hitap ederken kullandıkları muhabbet terimi. Kadının kocasına ismiyle hitap etmesi edebe aykırıdır.

Padma - Purana : Tanrı Şiva'nın karısı Parvati'ye, Vişnu'nun nitelik ve özelliklerini anlattığı ünlü Sanskritçe metin.

Painra : Kaymak bağlamış süt, peynir ve şekerle yapılan bir tatlı.

Painra : Süt kaymağı ve şekerle yapılan bir tatlı.

Pançanan : Tanrı Şiva'nın adlarından biri. Asıl anlamı «beş çehreli» dir.

Pandit : Bilge, bilgin.

Pantuo : Şeker, süt kaymağı ve peynirle yapılan bir tatlı.

Patarkuçi : Damkoruğugillerden bir bitki.

Pişi : Hala ya da babanın kadın yeğeni. Geleneksel Hint ailesinde, kardeş çocukları ve torunları birbirinin kardeşi olarak kabul edilmektedir.

Poş veya **Pauş :** Hint takviminde Aralığın ortasından Ocağın ortasına uzanan ay.

Puca : Hintlilerin evde ve tapınakta yaptıkları ibadet. Aynı kelime Bengal'de, tanrıça Durga adına sonbahar başlangıcında kutlanan büyük Durga Puca bayramı anlamına da kullanılmaktadır.

Punni - Pukur : Kadın ve kızların Vaisak ayında gözettikleri âyin usûlü.

Prasad : Tanrılara sunulduktan sonra müminlere dağıtılan nimet.

Rada veya **Radha :** Tanrı Krişna'nın yoldaşı olan genç çoban kızı.

Rade (veya **Radhe) Govinda :** Tanrı Vişnu'nun insan şekline bürünmüş hali olan Krişna'ya ve yoldaşı Rada'ya edilen yardım duası.

Ramu veya **Ram :** Ramayana destanının, tanrı Vişnu'nun insan şekline bürünmüş hali olarak kabul edilen kahramanı.

Ramayana : Rama ile karısı Sita'nın maceralarını anlatan Hint destanı.

Ramnavami : Tanrı Rama'nın doğuşunu kutlayan bayram.

Rangçita : Ayı pençesi familyasından bir bitki.

Ravana : Rama'nın karısı Sita'yı kaçıran Lanka hükümdarı.

Rupye : İkibuçuk Türk lirası değerinde Hint parası.

Sadgopa : Şudra kastının, tarımcıları kapsayan alt bölümü.

Salfekhaci : Bir Hint kirazı cinsi.

Sandeş : Kaymak bağlamış süt ve şekerle yapılan bir tatlı.

Sanyasin : Hindu keşişi.

Sarasvati : Bilgi ve müzik tanrıçası.

Sari : Hint kadınlarının sarındığı beş metrelik kumaş parçası.

Satyanarayana : Bazı bilginlerin Hindu ve İslâm tasavvufları arasında bir yakınlaşma çabasının ürünü olarak kabul ettiği bir tanrı.

Satya Yug : Hint mitolojisinde dünyanın ilk ve altın çağı.

Savitri : Satyabana'nın karısı, Hint kadınlarının ideali; kocasını ölümde de izleyen kadın, Mahabharata'nın kadın kahramanı.

Seca Takrun (Thakrun) : Üst kastlara mensup ailelerde, üçüncü oğlun karısı.

Sindur Kauto : Bir Hint kirazı cinsi.

Sita : Rama'nın karısı.

Snanyatra : Yazın Caista ayının dolunay günü, tanrı Cagannat'ın tasviri yıkanarak kutlanan dinî bayram.

Sonamuki : Bir çeşit Hint kirazı ağacı.

Şankalu : Baklagillerden bir bitki.

Şeora : Isırgangillerden bir bitki.

Şiva : Hindu teslisi'nin (üçlemesi'nin) üçüncü şahsı. Yıkıcı çehresiyle Tanrı. Aynı zamanda Durga, Kali, Annapurna, vs. gibi adlar alan Parvati'nin kocası.

Şivaci : Maratha imparatorluğunun, XVIII. yüzyılda yaşamış kurucusu.

Şubankari : Sanskritçe ünlü aritmetik kitabı.

Şudra : El emekçilerinin mensup olduğu dördüncü ve en aşağı kast.

Şravan : Hint takviminde Temmuz ortasından Ağustos ortasına uzanan ay. Hint yılı on iki aya ayrılmıştır. Nisanın ortasına rastlayan Vaisak ayının ilk günü, yılbaşıdır. Hint yılında her biri iki ay süren altı mevsim vardır : Bahar (Falgun - Çaitra), Yaz (Vaisak - Caista), Yağmur mevsimi (Aşar - Şavan), Sonbahar (Bhadra - Aşvin), Don mevsimi (Kartik - Agrahayan), ve Kış (Poş - Mag).

Şyama : Tanrıça Kali'nin isimlerinden biri. Asıl anlamı, «siyah» tır.

Takur veya **Thakur :** Tanrıların ve brahmanların ünvanı. Asıl anlamı, «sahip» tir.

Takurci veya **Thakurci :** Kocanın ablasına saygılı hitap şekli. Asıl anlamı, «sahibin, yani kayınpederin kızı» dır.

Takurma veya **Thakurma :** Annenin babası; dede.

Takurpo veya **Thakurpo :** Kocanın küçük erkek kardeşi. Hindistan'daki aile ilişkileri, Avrupa'dakinden çok daha belirlidir. Bütün mümkün akrabalık dereceleri, kesin kelimelerle adlandırılmış bulunmaktadır. Ataerkil karakterli bu ailede yaş, büyük önem taşır.

Takrun veya **Thakrun** : Yüksek kasttan bir hanımın küçük isminden sonra gelen ve saygı ifade eden ek.

Tolakuça : Salepgillerden bir bitki.

Tug veya **Thug** : XIX. yüzyıl boyunca Bengal'i kasıp kavurmuş olan bir çapulcu ve korsan topluluğu. Bu topluluğun mensupları, sefere çıkmadan önce tanrıça Kali'ye kurban keserlerdi.

Vaidya : Bengal'deki geleneksel tabiblerin kastı.

Vaisak : Hint takviminde Nisan ortasından Mayıs ortasına uzanan ay.

Vaişnav : Vişnu tarikatine mensup kimse. Krişna ve Rama ile insan şekline bürünen tanrı Vişnu'ya tapıcı.

Valmiki : Ramayana'nın yazarı.

Vidyapati : XV. yüzyılda yaşamış, Krişna'yı öven ünlü şiirlerin yazarı mistik.

Yakşi : Yeraltı hazinelerini koruyan tanrıça.

Yama : Ölüm tanrısı.

Yatra : Geleneksel Bengal halk tiyatrosu. Yatra heyetleri eskiden sadece erkeklerden kuruluydu, kadın rollerini genç çocuklar yüklenirdi. Bir Yatra temsili, müzikli, şarkılı, danslı ve sözlü noksansız bir seyir teşkil eder.

Zincifre : Evli kadınların saçlarının köküne, alınlarının tam ortasına koydukları kırmızı çizgi.

BİR YOLDUR UZAR GİDER (Pater Pançali) romanının yazarı Bibhuti Bhusan Benerci, 1899'da Batı Bengal'de Kalküta yakınlarında küçük bir köyde doğdu. Babası, Sanskrit dilini bilen, çevresinde pandit (bilgin) olarak ün salmış, şair ruhlu bir brahmandı. Hayatını, köy köy dolaşarak, din kitaplarını okuyup açıklayarak kazanır, kıt kanaat geçinirdi. Genç Bibhuti Bhusan önce köy okuluna, sonra bir ortaokula gitti. Orada İngilizce öğrendi. Fakirliğine rağmen, Kalküta Üniversitesi'ne yazılarak hukuk ve edebiyat öğrenimine de başladı ama, sonunda, parasızlıktan yarıda bırakmak zorunda kaldı. Ömrünü köy-okullarında öğretmenlik yaparak geçirdi ve 1950'de öldü.

BİR YOLDUR UZAR GİDER (Pater Pançali) adlı romanında çocukluğunu anlatır Benerci. Ray ailesi de, kendi ailesi gibi, ağaçların, bitkilerin sere serpe boy verip yetiştiği bir yörede, yıkık dökük bir köy evinde oturur. Baba, Harihar Ray, Benerci'nin babası Mahananda Benerci'ye benzemektedir tıpatıp. O da hayal içinde yaşar, dolanır ve hayatın gerçekleriyle başedemez bir türlü. Karısı Sarvacaya çocuklarının karnını-doyurabilmek için, çırpınır durur. Bütün düşündüğü, varını yoğunu verdiği, kendini adadığı bu iki çocuktur yalnız: Küçük Apu'yla ablası Durga. Romanın en çekici kişisi diyebileceğimiz Durga her şeyde gözü olan, doymak bilmeyen, toplum kurallarını hiçe sayan, canlı, hayalci bir kızdır. Yine de eline avucuna ne geçerse, canı gibi sevdiği küçük kardeşi Apu'ya vermekten kaçınmaz bunları.

Olayları, Apu'nun gözünden ve dilinden izleriz biz. Benerci, okuyucusunun da dünyayı Apu'nun gözüyle görmesini, Apu'nun duygularını onun gibi duymasını sağlamak başarısına erişmiştir romanında. Okuyucu Apu'yla beraber gezer, görür ve Apu'yla birlikte yaşar, büyür, âdeta.

Roman, ondokuzuncu yüzyıla kadar Hint edebiyatında rastlanmayan bir edebiyat türüdür. İngiliz etkisiyle gelişen bu türün ilk temsilcisi Bankim Şandra Şaterci idi. Daha sonraları Rabindranat Tagor ve Sarat Şandra Şaterci bu türde kalıcı eserler vermişlerdir. Yirminci yüzyılın ilk yarısında ise Bhutan Benerci yalnız doğduğu yer olan Bengal'de değil, bütün Hint yarımadasında ve giderek dünyada, Hint romanının en güzel örneklerini veren yazar olarak tanınmıştır. Batı dillerinden bir çoğuna çevrilen kitapları arasında Pater Pançali'nin devamı olan Aparacita (Yenilmeyen) ve Aranyak (Ormandan) adlı romanlarıyla kısa hikâyelerini sayabiliriz.

BİR YOLDUR UZAR GİDER (Pater Pançali) Satyacit Ray tarafından sinemaya aktarılmış ve 1956 Cannes Film Şenliği'nde Büyük Ödül'ü kazanmıştır. Aparacita da filme alınmıştır.

BİR YOLDUR UZAR GİDER adıyla yayınladığımız bu çevirinin Bhutan Benerci'nin Pater Pançali'de doruğuna varmış olan büyük ve orijinal değerini yansıtabileceğini, Apu'yu ve talihsiz ablası Durga'yı, yazarın sevdiği gibi sevdireceğini umarak, okuyucularımıza sunuyoruz.

Ciltsiz
K.D.V. da... 80
88